BERÄTTELSER

UR

SVENSKA HISTORIEN.

FÖRSTA DELEN.

INNEHÅLLANDE

HEDNISKA TIDEN.

TILL UNGDOMENS TJENST UTGIFVEN

AF

AND. FRYXELL.

SJETTE UPPLAGAN.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS L. J. HJERTA,
1846.

FÖRETAL.

Man börjar temligen allmänt blifva ense derom, att utföriiga biografier i en enkelt berättande stil äro de tjenligaste medel att hos barnet och nybegynnaren förbereda ett framtida vidlyftigare studium af historien. — Denna vetenskaps *elementer* äro händelser och karakterer, men ej årtal och namn; derföre består äfven den sanna historiska *elementar*-undervisningen i lefnadsmålningar af sådana män, hvilkas karakter mägtigt inverkat på händelsernas gång och tidehvarfvets lynne. Först, sedan ynglingen känner dem, blir det fråga om att kronologiskt ordna och filosofiskt sammanbinda dessa elementer till ett helt.

Kongl. uppfostrings-komitéen har uti sina anvisningar och råd till lärare omnämnt behofvet af en biografisk läsebok för fäderneslandets historia. Det är detta behof, som förf. genom närvarande arbete sökt att till en del uppfylla. Om han lyckats häri, ämnar han efter den hittills följda planen genomgå hela Svenska historien. Den bifogade tids- och slägttaflan är ämnad till lärjungarnas utanläsning, hvilka derigenom erhålla en kronologisk och genealogisk öfversigt af hela det förut genomgångna tidehvarfvet. Stockholm den 31 Juli 1826.

Svenska historien indelas i tre tidehvarf:

1. Hedniska tiden till Emund Gammals död år 1061. Under denna tid regerade två konungaätter, nemligen *Ynglinga* och *Iwarska* ätten.

2. Katolska tiden från år 1061 till 1521. Under denna tid regerade *Stenkilska*, *Sverkerska*, *Erikska* och *Folkunga-ätterna*, samt några utländska konungar.

3. Lutterska tiden från 1521 till nu. Under denna tid har *Wasa-ätten* regerat.

I enlighet med Författarens yttrade önskan har Kongl. Uppfostrings-Komitéen genomläst och sorgfälligt granskat de af Collega Scholæ Magister Anders Fryxell utarbetade och från trycket nyligen utgifna Berättelser ur Svenska Historien. Första Delen; och som ifrågavarande arbete, ej mindre genom dess rediga anordning, än dess enkla och tydliga framställningssätt, funnits vara väl beräknadt för det dermed åsyftade ändamål, har Komitéen ansett detsamma, både vid den allmänna och enskilda undervisningen, blifva så mycket mera användbart, som en hittills med skäl öfverklagad brist på läroböcker i fäderneslandets historia, afpassade efter den spädare barndomens fattningsförmåga, derigenom blifvit undanröjd. Hvilket yttrande, enligt Komitéens beslut, skulle Författaren meddelas.

Stockholm den 13 September 1823.

J. Adlerbeth,
Kongl. Uppfostrings-Komitéens Sekreterare.

INLEDNING.

OM DEN ÄLDSTA GUDALÄRA I SVERGE.

FÖRSTA KAPITLET.

OM SKAPELSEN.

Alla folkslag hafva sökt att genom en Gudalära förklara för sig verldens uppkomst och bibehållande, menniskornas bestämmelse i lifvet samt tillstånd efter döden. Den tro och tanke, våra förfäder hade härom, är beskrifven i en gammal bok, benämnd Edda.

Edda förtäljer, att i tidens begynnelse fanns hvarken jord, haf eller himmel, utan ett stort svalg, som kallades Ginnungagap. På ena sidan, i Niflhem, var blott köld och frost, på den andra, i Muspelshem, der Surtur regerar, ljus och eld. Då ångorna från Niflhem mötte ljusstrålarna från Muspelshem, fingo de lif, och deraf blef en mycket stor jätte, kallad Ymer. Denne jätte var ond, och likaså alla, som härstammade från honom, och kallades de Rimtussar. Men de trenne Gudarne, Oden, Vile och Ve, dräpte Ymer, i hvars blod alla Rimtussar fördränktes utom Bergelmer, som med sin hustru räddade sig i en båt, och genom dem fortplantades Rimtussarna. Gudarna förde Ymers kropp ut i Ginnungagap och skapade deraf jorden. Af blodet blef det haf och sjöar, berg af benen, skogar af håret, gräs af skägget, stenar af tänderna. Hufvudskålen uppreste de öfver jorden och gjorde deraf himlahvalfvet. Under hvarje hörn sattes en dvärg, Öster, Vester, Norr

och Söder. Sedan togo Gudarna gnistor från Muspelshem och satte på himlen som stjernor. Derpå skapade de sol och måne, natt och dag. Midt på jorden uppreste de en fast borg af Ymers ögonbryn. Denna borg hette Midgård, och der bodde Gudarna; men jättarna fingo uppehålla sig utomkring vid hafsstränderna. Gudarna funno en gång vid stranden tvenne träd utan förmåga och lif. Af dem skapade de de första menniskor, Ask och Embla, från hvilka sedan alla menniskor härstammade, och fingo de bo hos Gudarna i Midgård.

ANDRA KAPITLET.

OM GUDARNA.

Oden är den förnämste och äldste och liksom en fader öfver de andra Gudarna. Han är mycket vis och har gifvit sitt ena öga i pant för att fa hemta visdom ur Mimers brunn. På hans skuldror sitta tvenne korpar, Hugin och Munin (Förutseende och Minne), hvilka flyga kring verlden och återkomma och säga Oden, hvad de hört och sett. Han förer i handen det goda spjutet Gugner, och rider på hästen Sleipner, som har åtta fötter. Honom dyrka alla, och menniskor och Gudar svärja vid hans namn. Af honom har också Onsdagen sitt namn. Odens sal heter Walhall. Dit komma de flesta som falla i strid, och kallas der Einheriar. Hvar dag gå de ut på vallen och strida med hvarandra, men mot qvällen återvända de till Walhall. Då läkas straxt deras sår af sig sjelfva, och många vackra möar, kallade Walkyrior, undfägna dem med mjöd och stekt fläsk. Fläsket tages af galten Sehrimner, som hvar dag stekes och ätes, men hvar natt vexer till och blifver hel igen till morgonen. Så skola Einheriarna hvar dag lefva allt till Ragnarök.

Asa-Tor eller *Åke-Tor* är den starkaste af alla Gudar och menniskor. När han spänner sitt bälte Me-

gingjard om sig, fördubblas hans kraft. Hans hammare Mjolner krossar allt, hvad den träffar, och återkommer sedan i Tors hand. Men dock måste Tor hafva sina jernhandskar på, ty annars förmår han ej handtera Mjolner. Tors största id är att förfölja och med sin hammare krossa jättar och troll. Han sitter då i en vagn, bespänd med två bockar, och åker så, att det dånar högt och gnistorna flyga rundtomkring utur bergen. Deraf uppkommer åska, som derföre af menniskorna kallas tordön. Torsdagen har ock sitt namn af Tor. Då Tor ej strider emot jättarna, sitter han i sin borg, Trudvang, och så lefver han allt till Ragnarök.

Frey var årsväxtens Gud; af honom har Fredagen sitt namn. *Brage* var skaldekonstens Gud; hans maka *Idun* hade i en ask odödlighetens äpplen, af hvilka Gudarna åto, på det de ej skulle åldras. Dessa äpplen voro en gång bortstulna, hvaraf Gudarna ledo mycken skada; ty de blefvo gamle och gråhårige. *Baldur* var oskuldens Gud och så älskad, att allt på jorden gaf hans moder Frigg en ed att ej skada Baldur. Så länge han lefde kunde Gudarna ej öfvervinnas. *Heimdal* med sitt Gjallarhorn satt och vaktade, att ej jättarne skulle få bestiga den bro, som gick från himmelen till jorden. Denna bro hette Bifrost, men nu kallas den regnbåga.

Frigg var Odens gemål och den förnämsta Gudinna. Hon visste menniskors öden förut. *Freya* var kärlekens Gudinna. Hon hade varit gift med Öder. Då han reste bort, sörjde hon högeligen, gret beständigt, och hennes tårar förvandlades till det klaraste guld.

Asken Ygdrasil är det största af alla träd. Dess grenar öfverskygga all verlden och kronan räcker upp uti himmelen. Den har tre rötter. Den ena går till Ginnungagap; der är Mimers brunn, hvarest all visdom är förvarad. Den andra går till Niflhem, der draken Nidhögg gnager på den. Den tredje går till Midgård. Vid denna rot är den heliga Urdarbrunnen, der Nornorna eller ödets Gudinnor bo. Deras namn äro: *Urd* (det förflutna), *Werdandi* (det närvarande) och *Skuld*

(det tillkommande). De bestämma allt, som sker i verlden, och sjelfva Gudarna måste lyda Nornornas lag.

TREDJE KAPITLET.

OM LOKE.

Loke härstammade från Rimtussarna och var elak till sinnes som de, men hade genom sin illistighet och snälla tunga innästlat sig bland *Asarna*. Han hade med en jättinna tre barn, hvilka alla voro onda, nemligen Midgårds-ormen, Fenris-ulfven och Hel. Oden kastade Midgårds-ormen i hafvet, der han vuxit så, att han räcker rundt kring alla land och biter sig i stjerten. Fenris-ulfven blef bunden vid en klippa. Men Hel nedstörtades i Niflhem att der råda öfver alla, som dogo af ålder och sjukdom. Utaf henne har helfvetet sitt namn. Så skulle det vara till Ragnarök.

Gudarna plägade till tidsfördrif skjuta på Baldur och glädja sig åt att se, hur allting, pilar, spjut och stenar, undvek att såra honom, och alla tyckte, att han hade stor ära af detta. Häröfver blef Loke afundsjuk. Han hade utspanat, att Frigg försummat taga ed af en liten telning, kallad Misteln. Loke gick derföre och uppryckte densamma och gjorde deraf ett spjut, som han gaf åt Höder den blinde, en af Asarna, bedjande honom dermed skjuta på Baldur och så bidraga till dess heder. Höder sade sig ej *kunna skjuta, ty han såg ej något.* Då riktade Loke spjutet åt Höder, och denne kastade det så, att Baldur genomborrades deraf och föll död till jorden.

Detta var den största olycka, som kunde hända Gudar och menniskor. En af Gudarna red till Hels boning för att återlösa Baldur derifrån, men Hel sade, *att hon skulle behålla honom, om ej hela verlden ville gråta hans död.* Då utsände Gudarna bud och begärde, att allting, som fanns, skulle gråta Baldurs död,

Så skedde äfven, och allting, både Gudar och menniskor, djur och vexter, stenar och jord, gret Baldurs död; men på hemvägen träffade sändebuden en jätteqvinna, benämnd Tock, som ej ville gråta Baldur. Han måste således blifva qvar hos Hel. — Asarna fingo veta, att det var Loke i Tocks skepnad, som nu hade gjort dem denna andra sorgen. De uppsökte honom derföre, bundo honom öfver tre klippor och hängde en orm öfver honom så, att giftet skulle droppa i Lokes ansigte. Hans maka Sigyn sitter hos honom och håller ett käril under giftet. Då kärilet är fullt, och medan Sigyn håller på att slå ut det, droppar ormens gift i ansigtet på Loke, hvilken dervid så ristar sig, att hela jorden darrar. Så skall Loke ligga till Ragnarök.

FJERDE KAPITLET.

OM RAGNARÖK.

Verldens yttersta tid kallas Ragnarök eller Gudarnas skymning. Då blifva beständiga krig och blodsutgjutelser. Bröder mörda bröder, barn skona ej sina föräldrar och många brott föröfvas. Derpå följer en förfärlig stark vinter, som varar i tre år utan någon sommar emellan. Midgårdsormen vältrar sig från hafsbottnen upp på landet, hvarvid allt hafvet brusande stiger öfver sina bräddar. Jorden börjar skälfva, så att allt brister, och Loke och Fenris-ulfven blifva befriade. Surtur kommer från Muspelshem och rider upp på Bifrost, hvilken dervid går i stycken. Sedan tågar han med Loke, Midgårds-ormen, Fenris-ulfven och alla Rimtussar ut på den stora slätten Wigrid.

Då Heimdal ser detta, reser han sig upp; och blåser högt i Gjallarhornet, så att all verlden återskallar deraf. Oden rider till Mimers brunn för att hemta råd, men får intet. Ygdrasil skälfver, och allt bäfvar både i himmelen och på jorden. Asarna härkläda sig och

rida med Einheriarna ut på slätten Wigrid. Främst rider Oden med sitt ypperliga spjut Gugner. Mot honom kommer Fenris-ulfven, gapande så, att den nedra käften går efter jorden och den öfra räcker upp till himlen. Vore mera rum, skulle han ock mera gapa. Fenris-ulfven uppslukar så Oden: men blir sjelf sönderslitEN af Odens son, Widar den tyste. Tor strider mot Midgårds-ormen och dräper honom, men faller sjelf nio steg derifrån, qväfd af ormens gift. Loke och Heimdal döda hvarandra. Nu svartna sol och måne, och stjernorna falla ifrån himlen. Surtur kastar eld omkring, hvaraf hela jorden brinner upp och sjunker slutligen i hafvet.

Efter detta kommer en ny fullkomlig verld, och det onda är nu förbi. Ur hafvet uppskjuter en evigt grönskande jord, med fallande forsar och sjelfsådda skördar. Solen har födt en lika skön dotter, som nu vandrar sin moders bana öfver verlden. Baldur den gode återkommer samt med honom alla rättsinniga och goda, och ett nytt menniskoslägte skall bebygga verlden. Den allsmägtige, hvars namn ej får uttalas, kommer nu att styra och döma alla. De goda skola bo i den härliga borgen Gimle, som är än skönare än solen, och täckt med guld. Men fjerran derifrån ligger borgen Narstrand med portarna vända mot norden. Salens väggar äro flätade af ormar, hvilkas hufvuden hänga inåt och utspruta etter, så att giftströmmar öfverskölja hela golfvet. Häri skola menedare, lönmördare och andra onda menniskor vada till evig tid.

FÖRSTA BERÄTTELSEN.

OM ODEN OCH HANS EFTERTRÄDARE.

FÖRSTA KAPITLET.

SVERGES ÄLDSTA TILLSTÅND.

Våra äldsta sagor hafva ej mycket att förtälja om Sverges tillstånd före Kristi födelse. Landet betäcktes af stora skogar, i hvilka innevånarne drefvo omkring, närande sig mest af jagt och fiske. Deras vapen voro klubbor, stenknifvar samt båge och pilar. Kläderna syddes af vilddjurs skinn, och folkets boningar voro små kojor, till hälften nedgräfda i jorden. Man känner ej någon ordentlig regering, eller någon konungs namn från den tiden. Såsom Gudar dyrkades Oden och Tor. Grekerna kallade landet för Thule, och Romarne för Scandinavien, beskrifvande det som ett kallt och ödsligt land.

ANDRA KAPITLET.

ODENS ANKOMST TILL SVERGE.

Vid pass 100 år före Kristi födelse bodde i trakten nordost om Svarta Hafvet ett folk, som kallades Asar; deras höfding hette Sigge Fridulfsson. Emedan nu Asarna ej fingo sitta i fred för Romarna, hvilka vid denna tiden bruto under sig alla riken rundt omkring, beslöt Sigge att vandra ut med sitt folk och söka sig ett nytt land längre upp i norr. Asarna voro slugare och förmer i alla konster, än de öfriga nordiska folken vid den tiden. I synnerhet var Sigge mycket klok och vis. Han kände att Oden var öfver alla nordländerna dyrkad

som Gud. Derföre började han sin vandring med mycken prakt och ståt, sägande sig vara Oden, och sina höfdingar de andra Gudarna. Så genomtågade han flera länder, nemligen Ryssland, Saxen, Westfalen, insättande öfverallt sina söner till konungar. I Danmark stannade han en tid på ön Fyen, och anlade der staden Odensee, som efter honom har sitt namn. Men då han fick veta, att uppe i Sverge voro stora bördiga trakter, lemnade han Danmark åt sin son Sköld, som på Seland byggde staden Lejre med ett afguda-tempel, der hans efterkommande, som kallades Sköldungar, sedan länge regerade. Sjelf seglade Oden upp till Sverge. Då var en konung benämnd Gylfe, den förste konung i Sverge, som historien nämner. Han mottog Oden med gudomlig vördnad och upplät sitt rike åt honom. Oden anlade då vid Mälaren en stad, som han efter sitt eget namn kallade *Sigtuna* *). Der bodde han sjelf och inrättade ett afgudahus; men landet omkring skiftade han åt Asarnas höfdingar, hvilka med honom skulle förestå offren och fälla domar, och kallades dessa för Diar, samt blefvo ansedda för Gudar; men af alla tycktes dock Oden förnämst. Han var en fager och högt ansenlig man, och då han satt i lag med sina vänner, hugnade sig alla af honom; men mot sina fiender var han grym och förfärlig. Så väl talade han, att alla tyckte det ensamt vara sanning, som han sade. Han införde skaldekonsten i Norden och var den förste, som här nyttjade skrifkonsten. Hans bokstäfver kallades runor och inskuros i träd, och folket trodde, att han med dem öfvade trollkonster. Det berättas, att han också kunnat ett annat slags trolleri, kalladt *Seid*, så att han med orden förmådde släcka eld, stilla sjö och vända vind. Sjelf kunde han låta sin kropp ligga som död, och emedlertid for själen som fogel, fisk eller annat djur kring alla länder i hans ärender. Han hade ock ett skepp, benämndt Skidbladner, hvilket kunde hopvikas som ett kläde och

*) *Sigtuna* betyder Sigges hem.

hade medvind, hvart han ville *). Men hans män foro fram i striden med mycken styrka och raseri, brukande inga skyddsvapen, hvarföre de kallades Ber-Serkar eller Brynjolösa **), och en sådan framfart kallades Berserkagång.

TREDJE KAPITLET.

ODENS LAGSTIFTNING.

Oden påböd en allmän skatt för hvar näsa eller person i riket. Den kallades nässkatten. Han förordnade ock, att hvarje död skulle med sina egodelar brännas på bål, och ju högre lågan steg, desto härligare var den döde i Walhall. Askan borde nedgräfvas och öfver storättade män hög uppkastas; men efter dem, som bedrifvit stora bragder, skulle Bautastenar resas till åminnelse. Han lärde ock, att de, som fallit i strid eller på våldsamt sätt aflidit, skulle komma till honom i Walhall och der njuta stor lycksalighet. Derföre ville han ej heller sjelf dö strådöd ***), utan, då han förstod sig vara nära sitt lifs slut, lät han märka och stinga sig med Gejrs-odd (spjuts-udd) och dog deraf, sägande sig gå för att i Walhall bereda sällhet åt sina efterföljare. Folket trodde nu, att han gått till Asgård, eller de gamla Gudars boning; och tyckte de, att han ofta uppenbarade sig för dem i sömnen, när stora krig tillstundade, gifvande då seger åt somliga, men bjudande andra till sig i Walhall, och ansågos båda lotterna vara goda. Häraf blef folket mycket tappert i strider och frimodigt att förakta döden; och de, som blefvo gamla, läto märka sig med Gejrs-odd, eller kastade sig utför branta berg

*) Härmed betecknas förmodligen, att han först i Norden nyttjat segel och förstått att kryssa i motvind.

**) Af *Ber*, bar, naken, och Serk, brynja.

***) D. v. s. i sin säng, på strå.

(ättestupor), heldre än de ville dö den föraktade strådöden.

FJERDE KAPITLET.

ODENS EFTERTRÄDARE.

Njord blef drott i Sigtuna efter Oden. I hans tid var god väderlek och årsväxt, så att han efter sin död dyrkades som vindens och vädrets Gud. Efter honom kom hans son, Yngve Frey. Dessa två voro inkomne i riket med Oden och blefvo ansedde som Gudar. Yngve flyttade hofvet från Sigtuna till Uppsala, der han byggde ett stort afgudatempel. Han anslog vissa landtegendomar öfver hela riket till drottens och offrens underhåll. Dessa kallades *Uppsalaöde* eller egendom, men nu heta de kungs-gårdar. I Yngve Freys tid säges det hafva varit frid öfver hela jorden, och man tror, att Kristi födelse då inträffat. Yngve Frey blef efter sin död satt i hög vid Uppsala, der många af de gamla konungarnas högar ännu synas. Hans bild uppsattes jemnte Odens och Tors i Uppsala tempel. Hit samlades folket tre gånger om året till offer och rådplägning; den största samlingen var vid midvintern, och kallades *Allshärjarting* (hela härens ting) eller *Ting allra Svia* (alla Svears ting), då konungen, stående på en af högarna, rådgjorde med det församlade folket, afhörde dess klagomål, och föredrog för detsamma hvad han ville göra, hvarvid folket gaf sitt missnöje eller bifall tillkänna med rop, slående på sköldarna, och vapenbrak.

Denne Yngve Freys afkomlingar kallas efter honom Ynglingar och förestodo länge offren i Uppsala samt styrde Svea välde.

FEMTE KAPITLET.

AGNE SKEPPSBO.

Ynglingarna, som regerade i Uppsala, kallades i början drottar, men Dyggve, den tionde i ordningen, an-

tog först namn af konung. Hans sonson hette Agne. Han var en mycket stor krigshjelte, och hade många skepp, med hvilka han ständigt låg ute i vikingatåg. Derföre fick han ock tillnamnet *Skjafrboandi,* d. ä. *Skeppsbo.* En sommar drog han med sin här till Finnland och härjade der. Finnarnas höfdinge, Froste, samlade folk och gick emot Agne. Der blef då en hård strid, men slutligen föll Froste och en stor del af hans folk. Agne for då kring landet och lade det under sig. Sedan seglade han hem, hafvande med sig som fångar Frostes dotter, Skjalf, och sonen Loge. När han nu kom tillbaka till Sverge, lade han flottan vid Stocksund; så kallades då Mälarens utlopp i hafvet, der Stockholm nu är beläget. Der var på den tiden mycken och stor skog. Konung Agne höll der bröllop med Skjalf, och på hennes begäran lät han på samma gång dricka grafsomething efter hennes fader. Konung Agne bar omkring sin hals en dyrbar guldkedja. Denna guldkedja hade en af Agnes förfäder lofvat som hemgift åt sin gemål, men försköt henne sedan och förvägrade henne den utlofvade hemgiften; hvarpå en trollqvinna till straff förelade, att denna kedja skulle blifva dödsorsak för den yppersta bland Ynglingarna. Agne hade druckit mycket på Frostes grafÖl; och när han lade sig att sofva i sitt tält, bad Skjalf honom akta sin kedja, hvarpå han fastspände den tätt kring halsen.

Då han väl insomnat, fästade Skjalf ett starkt tåg i kedjan och drog det upp öfver grenarna i ett träd, som stod öfver tältet. Derpå hissade hon med sina mäns tillhjelp Agne upp i luften, att han der hängdes och dog. Men hon sjelf med Loge och de andra Finnarna smögo sig hemligt till skeppen och seglade åter till Finnland. Detta lär hafva skett på samma ställe, der nu staden Stockholm står, och platsen blef länge kallad Agnes fit eller Agnes strand till konungens minne. Agnes tvenne söner Alrik och Erik togo riket efter honom, och började nu Svea välde att gå i brödraskifte, då det förut alltid haft blott en konung.

ANDRA BERÄTTELSEN.

OM HJALMAR OCH INGEBORG.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG ANE DEN GAMLE.

Den sextonde konungen af Ynglingaätten hette Ane. Han fruktade för krig, och satt derföre hemma i sitt land, varande mycket begifven på offer. Han blef tvenne gånger af främmande konungar besegrad och fördrifven, men öfverlefde dem båda och kom så åter till Uppsala välde. Sista gången var han 100 år gammal. Det säges, att han då hvart tionde år offrat en af sina söner åt Oden för att lefva längre, och att han fått 10 års lifstid för hvardera sonen. Så offrade han 9 söner och blef alltså 190 år gammal, och var han då så svag, att han beständigt låg till sängs och diade ur ett horn såsom ett spädt barn. Han ville dock lefva längre, och befallte derföre, att hans tionde son också skulle offras. Men Svearne tilläto det ej, och alltså dog Ane af ålder, utan sjukdom och plåga, hvarföre en sådan död efter honom kallades Anasot, och ansågs den af våra förfäder föga berömlig. Ane sjelf fick tillnamnet *den gamle.*

ANDRA KAPITLET.

OM HJALMAR DEN HUGFULLE OCH ÖRVAR-ODD.

På denna tiden lefde i Norrge en stor stridskämpe, som nyss börjat draga ut i härnad, och utmärkte sig för tapperhet. Hans namn var Odd, han kallades äfven *Örvar-Odd,* d. ä. *Pil-Odd;* ty han hade förtrollade pi-

lar, hvilka träffade allt, hvarpå han måttade, och dock sedan kommo tillbaka till honom. Hans första krigsfärd var till Bjarmaland *). Han var der uti stora farligheter, men befriade sig genom tapperhet och mod, vinnande tillika stora rikedomar; så att han för denna resa blef mycket beryktad öfver hela Norden. Han öfvervann sedan ganska många vikingar. En vår, då han skulle fara ut i härnad, frågade han sin far, hvarest han kunde finna de tappraste män och det skarpaste motstånd, ty han tyckte sig nu vara fullväxt till de svåraste mannarön. Fadren sade då: *«Du skall uppsöka «Hjalmar den hugfulle och dess fosterbroder Tord «Stafngalm, hvilka vistas i Uppsala i konung Ancs «hof, och äro hans landtvärnsmän, samt de styfvaste «männer, jag vet.»* Odd tackade för dessa ord och seglade derpå till Sverge. En afton lade han sina skepp vid ett näs och gick upp derpå. Då ser han, hvarest på andra sidan lågo 15 skepp, som tillhörde Hjalmar och Tord; men folket var uppe på land och anställde der lekar. Odd ville nu pröfva, om desse män verkligen voro så modiga, som det berättades, skiftade derföre sitt folk i två delar, och gaf befallning åt sin bror Gudmund, hvad göras skulle. Gudmund går med sin hop ut på näset, men Odd med sin upp uti skogen bakom Hjalmars folk. Nu uppgaf Gudmund och hans män ett stort härskri, straxt derpå gjorde Odd med sina män likaledes. Men det är berättadt, att Hjalmar och hans folk ej aktade något på det första ropet, och då de hörde det andra bakom sig, stannade de väl, medan det stod på, men fortsatte straxt leken igen, likasom ingenting varit å färde. Odd och Gudmund draga sig nu tillbaka och mötas. Odd sade: *«Här lärer «tarfvas mer än att skria och ropa, och dessa män «månde ej frukta för strid.»* *«Hvad skall man då företaga nu?»* frågade Gudmund. Odd svarar, *«att på «slika män borde man ej stjäla sig utan vänta tills*

---

*) *Bjarmaland* ligger i Ryssland söder om Hvita Hafvet.

«morgonen.» Så skedde ock andra dagen: så snart det var stridsljust, härkläder sig Odd med sitt manskap och seglar mot Hjalmar. Hjalmar frågade: *«Hvem råder för detta folk?»* *«Han heter Odd»*, svarade Odd sjelf. *»Är du den Odd, som for till Bjarmaland?»* frågade Hjalmar vidare. *«Det är jag,»* svarade Odd, *«och vill «jag nu röna, hvilken af oss är den käckaste karlen.»* *«Det må vi göra,»* genmälte Hjalmar, *«men huru många skepp hafven i?»* *«Fem skepp,»* säger Odd, *«hur många har du sjelf?»* *«Jag har femton,»* svarar Hjalmar, *«men icke bör mantalet mellan oss vara olika. «Jag vill derföre bortlägga 10 skepp och gå emot dig «med lika styrka.»* *«Manligen är det taladt»*, sade Odd. Derpå rusta de sig och börja den häftigaste strid, som varade allt till qvällen. Då läto höfdingarna hålla upp frisköld *), och Hjalmar frågade: *huru Odd tyckte det hade gått om dagen?* Odd lät väl deröfver. Hjalmar frågade: *om han längre ville hafva denna lek?* *»Det vill jag,»* svarar Odd, *«ty än aldrig fann jag »tapprare och handfastare kämpar.»* Nu foro de till sina härbodar och läto folket laga om sig och förbinda sina sår. Andra dagen fortsätta de åter striden; och om qvällen, då frisköld hölls upp, frågade Odd, *hvad Hjalmar tyckte om leken?* *«Väl,»* svarade Hjalmar, *«vill du leka längre?»* *»Det vill jag,»* svarade Odd, *«och nu skola vi som bäst pröfva våra svärd.»* Då frågade Tord Stafngalm: *«är det mycken rikedom att «få på era skepp?»* Odd nekade härtill, sägande sig denna sommar ej ännu hafva funnit några egodelar. *»Här hafva då,»* sade Tord, *«de oförståndigaste män «funnits, som strida endast af öfvermod och täflan. «Det tyckes mig bättre, att vi gjorde bolag tillsam«mans.»* *«Väl likar detta mig,»* svarar Odd, *«men icke «vet jag, hvad Hjalmar säger dertill.»* Hjalmar utläter sig dermed vara nöjd, blott Odd ville för sig och

*) *Frisköld* kallades en hvit sköld, som upphöjdes till fridstecken.

sitt folk gå in på Hjalmars vikingalag. «*Den vill jag «höra,*» svarade Odd, »*innan jag samtycker dertill.*» Hjalmar sade då vilkoren, nemligen: 1) Att aldrig äta rått kött eller dricka blod, hvilket tycktes vara vargamat, ej mannamat. 2) Att aldrig plundra krämareskutor eller bönder, utan vid strandhugg *) betala allting. 3) Att aldrig våldföra qvinnor. Den som bryter häremot skall mista lifvet, hvem han ock är. Odd underkastade sig dessa vilkor, och de ingingo alltså foster-brödralag. Detta tillgick enligt bruket på följande sätt: De lösskuro en ganska bred torfremsa, så att ändarna sutto fasta i jorden, och upplyftade remsan på spjut. Derpå trädde de båda männerna derunder, sårade sig och läto sitt blod flyta tillsammans i mullen. Sedan knäböjde de och svuro, »*att ett och samma skulle öf«ver dem gånga; samt att hämnas hvarandras död, «såsom bröder.*» Alla Gudar kallades till vittne öfver denna ed, hvilken slutligen bekräftades med ett handslag. — Härpå draga fosterbröderna ut i härnad och vinna stora egodelar under sommaren. Om hösten bjuder Hjalmar Odd att fara med sig till Uppsala och öfvervintra der. Odd jakar härtill, och så skedde. Konung Ane emottog dem väl, och gaf Odd efter någon tid fyra gårdar.

Ane hade en dotter, som hette Ingeborg, och var hon den fagraste och visaste jungfru. En gång, då Odd och Hjalmar talades vid, sade Odd: «*Hvarföre be«gär du icke konungadottern; ty jag ser, att eder håg faller väl tillsammans?*» Hjalmar svarade: «*Nog har jag begärt Ingeborg; men konungen vill ej gifta henne med någon, som icke har konunganamn.*» «*Då «skola vi,*» säger Odd, «*till sommaren samla vårt folk «och förelägga konungen tvenne vilkor: antingen att «slåss med oss eller gifva dig Ingeborg.*» Hjalmar svarade: «*Icke må jag det göra, ty Ane är min ko-*

*) *Strandhugg* kallades, när sjöfolket gick upp på land och tog sig, hvad som behöfdes.

«nung, och jag har lofvat honom tro, såsom landt-«värnsman» *). De suto der alltså vintern öfver. Om våren foro de ut i härnad och vunno stora rikedomar, ty ingen kunde stå emot dem, men om hösten kommo de åter att vintra öfver i Uppsala. På ett af dessa härnadståg fick Odd af en prinsessa på Irland en sil-kesskjorta, som var så gjord och tilltrollad, att intet jern bet på den, och så länge Odd bar henne, skulle ingenting, hvarken jern, eld eller vatten, skada honom, så framt han ej flydde; ty då kunde hon ej längre skydda honom. Odd tyckte sig häri hafva fått en kostelig ting, och lade aldrig af sig denna skjorta.

TREDJE KAPITLET.

ANDGRIMS SÖNER.

På Bolmsö **) lefde denna tiden en kämpe, benämnd Andgrim, och hans hustru Eyvor. De hade tillsammans tolf söner. Den äldste het Angantyr och var hufvudet högre än de andra, samt tapprare och förmer än andra män. Han hade af sin fader fått det goda svärdet Tirfing, hvilket smiddes af dvergar åt Odens sonson Svafurlame, och hade den egenskap, att det bet på allt och gaf ständig seger åt den, som förde det. De öfriga elfva bröderna voro äfven stora kämpar, och ofta kom beserkagång öfver dem, så att de dråpo sina egna män, och gingo upp på land samt nedbröto träd och stenar. Derföre foro de ensamma omkring; dock fingo de ej någonsin motstånd, ty folket fruktade dem mycket och onda sägner gingo om dem kring länderna.

---

*) *Landtvärnsman* kallas den, som åtagit sig att värna och försvara ett land mot fiendtligt anfall. Landtvärns-mannen skulle alltid vara en stor och ansedd kämpe.

**) Bornholm.

En julafton sutto dessa bröder hemma hos sin fader, och gjorde då löften om tillkommande bragder, såsom brukligt var. En af dem vid namn Hjorvard utlofvade då, att han skulle äga Ingeborg, konung Anes dotter i Sverge. Våren derpå reste alltså bröderna till Uppsala och trädde fram för Ane, då Hjorvard frambar sitt ärende, begärande straxt svar derpå. Ane började tveka, besinnande af huru stor ätt samt huru starka kämpar dessa bröder voro. Men då Hjalmar hörde Hjorvards begäran, steg han fram för konung Ane, sägande: «*Kommer ihåg, herre, huru mycken vördnad «och tjenst, jag har er bevisat, samt huru jag nu i «många år beskyddat edert rike! Ty beder jag, att i «viljen gifva mig eder dotter, den jag länge hafver «älskat. Och är det tillbörligare, att i låten denna «heder vederfaras mig, än dessa främmande berserkar, «hvilka blott bedrifvit illgerningar både i edert och «andras riken.*» Ane kom nu i svårt val: slutligen sade han «*sig ej kunna föredraga någon af dessa för«nämliga män framför den andra, utan ville låta In«geborg sjelf välja.*» Ingeborg utlät sig då, «*att hon «ville hafva den till man, som vore henne väl känd «af många goda egenskaper*», tagande alltså Hjalmar. Hjorvard utmanade då denne på holmgång *) på Samsö, kallande Hjalmar hvars mans niding, om han undvek detta envig, men Hjalmar sade sig nog skola komma. Derpå foro Andgrims söner hem. Då de berättade fadren sin färd och det tillämnade enviget, sade han, «*att «de behöfde goda svärd och rapen, ty de skulle nu «träffa hårdtagna och starka vikingar*».

*) *Holmgång* betyder envig, ty det hölls vanligtvis på holmar i sjön, eller på de små utstakade platser på landet, hvilka då också kallades holmar.

FJERDE KAPITLET.

STRIDEN PÅ SAMSÖ.

På utsatt dag kommo Hjalmar och Odd till Samsö, hafvande med sig tvenne väl beväpnade skepp. Fosterbröderna gingo upp på landet för att efterse, om Andgrims söner voro komna. Hjalmar var fullväpnad; men Odd hade blott en yxa i handen, att dermed hugga ämnesträd till ett block, som gått sönder på skeppet. Under det desse voro borta, kommo Andgrims söner till deras skepp, och föll då berserkagången på dem, så att de beto i sina sköldar, skriade högt, och gingo sex in på hvardera skeppet, huggande ned allt, som förekom; men der voro så frimodiga svenner inombords, att ingen flydde, utan hvar och en försvarade sig och föll på sin plats. Då alla voro slagna, ropade berserkerna: «*Ljugit har vår fader Andgrim, då han sagt dessa «vara starka och hårdtagna män, och borde vi väl »fara hem och dräpa den usla gubben till lön för «hans lögn.*» Derpå lade de hvar och en af besättningen på dess plats vid årorna, och funno de då, att båda styrmännen feltes, hvaraf de förstodo, att Hjalmar och Odd ej voro bland de slagne. Då föll berserkagången af dem, och blefvo de efter vanan svaga och matta som sjuklingar.

Hjalmar och Odd återvände nu och fingo se berserkerna samt hvad de gjort. Då qvad Hjalmar:

De skarpa karlar
Från skeppen stiga,
Tolf bröder tillsammans,
Att bryta våra brynjor.
Vi skola i afton
Oden gästa,
Två tappre män;
De tolf månde lefva.

Detta

Detta var den enda gång man hört missröstande ord af Hjalmar. Men Odd svarade härpå:

> Det skall jag svara
> På sådant ord.
> De skola i afton
> Oden gästa,
> Tolf berserkar.
> Vi två skola lefva.

«Eller kanske du vill fly till skogs?» sade Odd. Men Hjalmar svarade:

> Aldrig vi fly
> För fiender några;
> Skulle de också
> Synas oss skarpa.

Då skyndade Odd till skogen och högg sig en klubba, hvarefter fosterbröderna gingo ned mot stranden, der de mötte Andgrims söner. En af dem var hufvud högre än de andra och hade ett svärd, som lyste likt solstrimmor. Det var Angantyr med svärdet Tirfing. Då sade Hjalmar: *»Vill du, fosterbroder, slåss mot Angantyr ensam, eller mot de andra elfva?»* Odd svarade: *«Jag vill slåss mot Angantyr, ty jag litar mera «på min skjorta än på din brynja»*. Hjalmar svarade: *«Tycker du det vara svårare att slåss mot Angantyr, «så vill jag göra det. Eller hvar foro vi någonsin «fram, der du gick före mig, då det gällde?» «Illa «gör du nu»*, sade Odd. Men Hjalmar ville ej annorlunda. Derpå kommo de öfverens med Angantyr, att den, som fölle, skulle ej af de efterlefvande plundras, utan sättas i hög med sina vapen och dyrbarheter. Sedan gingo Hjalmar och Angantyr mot hvarandra med stora hugg, så att ingen någonsin sett hårdare anfall; men Odd ropade på de andra elfva, sägande:

En skall mot en
Stånda i striden:
Om männer i ären,
Och modet ej fattas.

De jakade härtill, och Odd och Hjorvard gingo emot hvarandra. Silkesskjortan hjelpte dock så väl, att intet bet på Odd, men han utdelade så tunga slag med klubban, att han fällde Hjorvard först och sedan de andra elfva bröderna, hvar efter annan, och hade ändå ej fått något sår. Då gick han dit, der Hjalmar och Angantyr hade kämpat. Angantyr var då fallen, men Hjalmar satt lutad mot en tufva på marken. Odd gick till honom och qvad:

Hur är dig, Hjalmar?
Har färgen du skiftat?
Svårt du besväras af
Såren, de stora.
Skuren är hjelmen:
Sliten är brynjan.
Ditt lif jag ser nu
På sista resan.

Hjalmar svarade:

Sår har jag sexton
Och sliten brynja.
Mörkt är mig för ögon.
Jag mägtar ej gå.
Angantyrs svärd
Skar mig i hjertat
Med hvassa udden,
Härdad i etter.

«Nu har jag fått den största skada, jag kan lida «i lifvet,» sade Odd, *«och hafva dina råd illa lyckats; «annars skulle vi här hafva fått en herrlig seger».* Hjal-

mar svarade: «*Hvar menniska skall dock en gång dö.* «*Men nu skall du föra denna min afskedssång hem till Sverge.*« Började så qväda:

På fjället jag hade
Fem fullgoda gårdar;
Dock leddes jag alltid
Att lefva på landet.
Nu utan lifshopp
Ligga jag måste,
Sårad af svärd,
På Samsö strand.

Men tärnor ej skola
Spörja på landet,
Att nånsin jag hafver
Hejdat för huggen.
Månde det fägna
De fagra tärnor,
Att de ej höra
Huggrädd mig vara.

Kongsdottren fagra
Följde mig på väg,
Ytterst i skären
Vid Agnefit.
Sannas lär sagan,
Som hon mig sade,
Att hon ej mera
Månde mig se.

Svårt var att skiljas
Från sången, den fagra,
Som tärnorna sjöngo
I Sota-skär *).
Men skeppet det framsköt

*) Utanför Sotholms härad i Södermanland.

Snällt uti farten.
Och fjerran jag for
Med fasta vänner.

Bär nu till kongssal
Brynjan och hjelmen.
Dem du för alla
Der skall visa.
Hjertat lär hvälfvas
Hos konungadottren,
När brynjan hon ser
För bröstet huggen.

Drag nu af handen
Gullringen röda;
Gif den min unga
Ingeborg.
Han skall hos henne
Hugfästa sorgen,
Att hon ej mera
Månde mig se.

Nu lemnade Hjalmar ringen åt Odd. Sedan begärde han att blifva förd till Uppsala och ej höglagd bland dessa onda och trollslika berserkar. Derpå helsade han till alla sina stallbröder, och qvad slutligen:

Dricka med kungen
De kämpar många
Ölet med lust
Uti Uppsala stad.
Mången man mödes
Af mjödet, det myckna;
Men mig stänga såren
Här på stranden qvar.

Korpen nu sunnan
Kommer från heden.

Flygande örnen
Följer honom efter.
Han skall suga
Skummande blodet.
Jag örnastek skurit
Nu sista gången.

Derpå dog Hjalmar. Odd drog då alla berserkerna tillsammans, låtande hvar och en behålla sina vapen, och lade Tirfing under Angantyrs hufvud. Derpå uppkastade han stora högar öfver dem. Likaledes gjorde han med sina egna män. Sedan bar han Hjalmar ned på skeppen. Det är berättadt om Odd, att han trodde hvarken på Oden, Thor eller några andra gudomligheter, utan blott på sin egen styrka och lycka, som säges hafva varit så stor, att blott han hissade segel, fick han medvind, hvart han ville. På detta sätt skall han nu hafva seglat till Sverge. Han drog skeppet i land, tog den döda Hjalmar på sina skuldror, och gick så till Uppsala. Der lade han Hjalmar utanför salsdörren, och trädde sedan in, hafvande dess hjelm och brynja i handen. Dessa lade han ned framför Ane och berättade Hjalmars fall. Sedan gick han till Ingeborg, der hon satt på sin stol, och höll på att sömma en mantel åt Hjalmar. Odd träder fram för henne och säger: «*Hjal-«mar helsade och skickade dig denna ring i sin döds-«stund.*» Ingeborg tager emot ringen, ser på honom, svarar intet, utan dignar död neder. Då tog Odd och bar ut henne och lade henne i Hjalmars armar, sägande: »*Nu skola de döda njuta den sällhet, som ödet neka-»de de lefvande.*» Odd sade sedan, att arföl skulle drickas efter Hjalmar, och han och Ingeborg begrafvas i samma hög. Konung Ane lät göra som Odd ville, och blef alltså öfver dem en dråplig hög uppkastad. Men Odd for sedan vida verlden omkring, och ingen kunde någonsin besegra honom. Han kom ock till Jerusalem och blef kristen, och det finnes ganska många berättelser

om hans bragder. Men de stora högarna öfver kämparna på Samsö syntes i många hundrade år, och en saga gick ibland folket, att om natten brunno stora eldar derur och starkt buller och dån hördes öfver hela ön ifrån de högsatta berserkarna.

TREDJE BERÄTTELSEN.

OM ROLF KRAKE OCH KONUNG ADIL.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG ADIL I UPPSALA.

Den tjugonde konungen af Ynglingaätten hette Adil. Han var en ganska rik och mägtig konung, men derhos girig, grym, svekfull och afundsam. Mycket begifven var han också på afgudatjenst och offer, så att folket trodde, att han kunde trolla. Sjelf var han ingen stor krigsman; derföre höll han tolf berserkar vid sitt hof, hvilka skulle värja hans rike mot främmande öfvervåld.

Helge het den konung af Sköldungaätten, som vid denna tiden regerade uti Dannemark. Han var en ganska förnämlig man, tapper och oförskräckt mot fiender, mild och vänlig mot vänner, och derföre älskad och aktad af alla. Han tog till drottning Yrsa, en obekant qvinna från Saxen, hvilken var både fager, vis och mild; men, då det sedan blef upptäckt, att Yrsa var Helges dotter, reste hon tillbaka till sin moder, ehuru hon mycket älskade Helge, och ehuru gerna han ville qvarhålla henne. Då friade konung Adil till henne, och hon måste, ehuru nödigt, gifva sitt jaord, samt följa honom till Uppsala: dock var deras sammanlefnad aldrig mycket vänlig.

Konung Helge lefde emedlertid uti beständig sorg och vantrefnad, allt sedan Yrsa reste bort. Slutligen fick han en stor längtan att besöka henne i Uppsala, och utrustade dertill en stark här, ty han ämnade tillika straffa Adil, emedan denne vågat taga Yrsa till maka, utan att begära Helges, hennes faders, tillstånd. Då denna resa förspordes till Uppsala, beslöt konung Adil med Yrsas inrådande att väl emottaga Helge, ty hon

ämnade förlika begge konungarna. När derföre Helge lade till stranden, kommo sändemän bjudande honom till gästnings hos konungen. Helge emottog bjudningen och red så med en del af sitt folk dit upp, lemnande största hopen qvar på skeppen. Der var då ett mycket härligt gästabud tillagadt mot honom; men då Helge fick se sin dotter Yrsa, blef han så glad, att han glömde välfägnaden och allt, och ville endast tala med henne. Härvid upptändes konung Adil af harm och svartsjuka. Han utsatte i hemlighet sina berserkar och mycket annat krigsfolk i försåt för konung Helge, och, då denne skulle rida tillbaka till sina skepp, blef han oförsedt anfallen och af den stora myckenheten öfvermannad, så att han slutligen föll efter ett manligt och starkt motstånd. Konung Adil rosade sig mycket af sin seger öfver en så mägtig konung; men Yrsa sade: «*att slik «svekfull seger ej vore att förhäfva sig öfver. Och, «emedan Helge så blifvit mördad, ville hon hädanefter, ehvar hon kunde, söka konung Adils och hans «berserkars skada.*»

ANDRA KAPITLET.

OM SVIPDAGER.

En rik bonde i Sverge, benämnd Svipur, hade trenne söner, Svipdager, Bejgader och Hvitserk, och alla tre voro starka och modiga. När Svipdager var aderton år gammal, gick han till sin fader, sägande: «*Led blifver vår lifstid, om vi ständigt skola sitta här «uppe i fjällen, utan att se andra menniskor; derföre «ämnar jag fara till konung Adil, om han vill taga «emot mig.*» Gubben afrådde honom härifrån, förtäljande huru girig och svekfull Adil vore; men Svipdager mente, »*att man måste väl något försöka, om man «skall vinna heder och beröm i verlden*». Svipdager fick alltså täffeliga vapen och en god häst, hvarefter

han gaf sig på vägen. När han kom fram, såg han, huru hoffolket hade allehanda lekar för sig utanför slottet; men konung Adil satt på en guldstol och såg på, samt alla hans berserkar kring honom. Svipdager red oförskräckt fram, helsade konungen, sade sitt namn, och satte sig sedan ned för att åskåda leken. Berserkarne sågo surt på honom, och sade till konungen, *«att de «väl hade lust försöka, om denne mannen vore så stark «och karlavulen, som han ställde sig»*. Konungen jakade härtill, men, som det nu qvälldades, gick allt folket in uti hofsalen. Då gingo berserkarne till Svipdager och frågade honom: *«om han vore en kämpe?»* Han svarade *«sig åtminstone ej vara sämre än någon «af dem»*. Då gränjade de grymmeligen och frågade, *«om han dristade sig att kämpa med dem, och att han «då skulle behöfva mer än spotska ord och storskryteri»*. Svipdager sade, *«att han väl vore färdig fäkta med dem en och en i sender»*; men konungen befallte dem vänta till morgondagen. Drottning Yrsa mottog emedlertid Svipdager med all välfägnad och heder, hvilket då berserkarne sågo, sade de till henne, *«att de «väl visste, att hon önskade deras död för konung «Helges skull; likväl skulle de väl veta stilla hennes «högmod; ty de fruktade ingalunda den nykomna «mannen»*, och efter detta skiljdes de åt den qvällen.

Morgonen derpå höllo de sin strid midt uppå borggården, och var der ganska mycket folk församladt för att åskåda den. Man fick då se många och stora hugg utdelas, men alla kunde klart skönja, att Svipdager var mycket raskare; ty den ena berserken efter den andra måste falla för honom. När han så hade dräpit fyra af dem, reste konungen sig upp, sägande: *«Stor skada «har du nu gjort mig, och skall du med ditt lif umgälla det.»* Han befallte derföre sina män att alla angripa Svipdager; men drottning Yrsa med mycket folk kom från andra sidan för att hjelpa denne, och blef derföre fred stiftad den gången. Om qvällen, då konungen en gång såg Svipdager gå ut allena, uppmanade han

berserkarna att skynda efter och hämnas deras medbröders fall. De gingo så; men fastän alla åtta på en gång angrepo, kunde de dock icke fälla honom, utan, då hoffolket fick höra stridsbullret, kommo de ut, och konungen nödgades befalla dem sluta striden, hvarefter han gjorde berserkarna landsflyktiga, emedan de ej förmått fälla en enda man. I deras ställe tog han, på drottning Yrsas inrådan, till sin landtvärnsman Svipdager, såsom den der ensam var lika god som alla tolf berserkarna.

Nu började dessa fördrifna slagskämpar att härja på konung Adils rike; men Svipdager for med hären dem till mötes, fällde den ena och jagade de andra på flykten, kommande åter med seger och beröm till Uppsala. Litet derefter samlade de en större krigshär, begynnande ånyo sitt härjande. Då blef så öfverenskommet, att Svipdager med en tredjedel af svenska hären skulle möta dem; men Adil med sina hofkämpar och den öfriga hären skulle midt under striden falla dem i ryggen. När slaget började, hade berserkarna dubbelt så mycket folk; hvarföre Svipdagers män snart började falla. Fåfängt väntade han hjelp af konung Adil. Denne stod stilla med sin krigshär uti en skog bakom berserkarna och ville icke gå fram förr än striden slutats, då han ämnade hålla med den, som seger hade vunnit. Svipdager var derföre i stor vånda; han värjde sig väl manneligen, men hade dock redan mistat ena ögat och dertill fått många och stora sår, så att han trodde sig visserligen skola hos Oden gästa. Men just i detsamma kommo hans tvenne bröder, Bejgader och Hvitserk, skickade från gubben Svipur, honom till hjelp. De gingo oförskräckt fram i striden, funno snart berserkarna, hvilka måste för dem bita i gräset den ena efter den andra. Härvid uppmuntrades Svipdagers folk, så att manfallet började vända sig på berserkarnas sida, och de öfverblefne slutligen gåfvo sig i brödernas våld. Nu kom Adil fram utur skogen, rosade deras seger, hvarefter alla följdes åt hem till Uppsala, och måste Svipda-

ger till en tid läggas till sängs för sina sårs skull, under hvilken tid drottning Yrsa skötte och vårdade honom. Knappt var han likväl fullkomligt frisk, förr än han med sina bröder gick inför konung Adil, sägande «*sig vilja fara till en annan konung, som visade dem* «*mera heder och belönade dem bättre, än han*». Adil bad dem stanna qvar, *lofvande att hedra dem framför andra;* dock kunde de ej bevekas, ty Svipdager var högeligen uppretad öfver Adils falskhet uti striden. De gingo alltså inför drottning Yrsa, tackande henne för den myckna heder och mildhet, hon dem bevisat, hvarefter de stego på sina hästar och redo hem till sin fader igen. Honom sporde de då, hvad han rådde dem, och till hvilken konung de skulle vända sig. Då sade Svipur, «*att ingen höfding uti Nordlanden kunde jemnfö*«*ras med konung Rolf i Dannemark, Helges och drott*«*ning Yrsas son. Han var mild och saktmodig mot* «*arma och förtryckta; sträng och förskräckelig mot* »*sina fiender; men mot sina vänner trofast och så gif*«*mild, att han för dem sparade hvarken guld eller* «*andra dyrbarheter: hvarföre äfven hos honom fun*«*nos församlade de förnämsta kämpar öfver hela Nor*«*den, och alla kringboende konungar voro honom un*«*derdåniga*». Bröderna tyckte detta vara goda vilkor och foro till konung Rolf, bland hvilkens hofmän de blefvo upptagne och sutto sommaren till ända.

Om hösten hemkommo konung Rolfs berserkar, hvilka efter sin vana gingo fram för hvarje man i hela salen, spörjande, om någon ansåge sig jemngod med dem; men alla erkände berserkarna för sina öfvermän. När de nu kommo till Svipdager och hans bröder, ville dessa ingalunda ödmjuka sig för berserkarna, utan höll deraf på att uppkomma mycket oväsende i salen; men konung Rolf sprang dit och skiljde dem åt, och gjorde mellan dem en fast förlikning, så att de sedan följdes åt uti hans vikingafärder; och hade han jemnt seger ehvar han framfor.

TREDJE KAPITLET.

OM BODVAR BJARKE.

Högt uppe uti Norrges dalar lefde vid denna tiden en fylkes-konung benämnd Ring. Han hade blifvit enkling och sedan på sin ålderdom omgift med en qvinna från Finnmarkerna, benämnd Hvita, hvilken väl var skön, men derhos full utaf allsköns ondska och arghet; och hade hon isynnerhet fattat ett stort hat till sin stjufson, kongssonen Björn. På den tiden, då denna saga först är skrifven, trodde menniskorna ännu på trolleri och ansågs folket uti Finnmarken deruti särdeles öfvadt. Det berättas derföre, att drottning Hvita genom sitt trolleri förvandlat kongssonen till en björn. Om dagen gick han ut i markerna och tog sig mat af konungens boskap; men hvar natt blef han åter en menniska och gret och sörjde öfver sitt olyckliga tillstånd. Drottningen påyrkade, att detta skadliga odjuret skulle dräpas. En stor jagt anställdes, och slutligen blef björnen dödad.

Björn kongsson hade en frilla benämnd Berg, hvilken litet derefter födde trenne söner, nemligen Elgfrode, Tore och Bodvar. Dessa sköto hastigt upp som gräs, blifvande mycket större och starkare än andra män, så att de ej voro goda att leka och nappas med, och hände det ofta, att då de skulle leka tillsammans med konungens svenner, togo de så hårdt uti dem, att dessa blefvo lemmalytta och ofta till döden skadade deraf. I synnerhet gjorde Elgfrode så, ty han var både starkast och vildsinntast. Han tog derföre snart afsked af sin moder, sägande: »*sig ej längre vilja vara tillsammans* «*med slika klena och ynkliga män*»; hvarefter han begaf sig öster ut på Edaskogen, der vägen går emellan Norrge och Sverge. Här tillagade han åt sig en röfvarekula och bodde der, anfallande, plundrande och dräpande dem, som reste der förbi, blifvande sålunda en den grymmaste stigman.

Litet derefter tog också Tore afsked af sin moder och for öster ut. Då han kom på fjällen, råkade han Elgfrode, hvilken tillböd honom hälften af alla sina vunna egodelar, om han ville der stanna; men Tore afslog det och reste vidare till Götaland, der han för sitt konungsliga anseendes och stora tapperhets skull blef vald till konung och styrde sitt rike med magt och ära.

Bodvar var både skönare till utseendet och mildare till sinnet än hans bröder, hvarföre också modren älskade honom mest. En dag tillsporde han henne om sitt fäderne, och berättade hon då allting om Hvitas trolleri och ondska, samt hans faders död. Då blef Bodvar högeligen förtörnad och gick upp till sin farfar, gamle konung Ring, förtäljande för honom, huru med hans son Björn tillgånget var. Konungen erböd sig väl betala stora böter för drottningen; men Bodvar ville ej taga penningar för sin faders lif, utan angrep Hvita. Hon måste undergå den hårdaste och nesligaste död, och ingen hvarken ville eller tordes taga hennes försvar. Litet derefter dog Ring, och blef Bodvar tagen till konung öfver riket efter honom; men han trifdes der endast en liten tid. Han sammanstämde snart folket på ett ting, och förkunnade, *att han ville fara utur landet; men lemnade emedlertid riket åt sin moder, hvilken han gifte med Ulfsleiter jarl.* Först bevistade han detta bröllop och red sedan hemifrån allt österut.

På denna resa kom han till Elgfrodes kula, och blef der ej liten glädje af då bröderna igenkände hvarandra. Elgfrode ville, att Bodvar skulle stanna qvar, erbjudande honom hälften af sina skatter; men Bodvar sade *«sig icke tycka godt vara att dräpa folk för «egodelars skull»;* utan lagade sig till att fara dädan. Då Elgfrode ej fick behålla honom, rådde han honom att resa till konung Rolf Krake i Dannemark, och följde honom på vägen, berättande emedlertid, *«huru han «skänkt mången värnlös man lifvet».* Häråt gladdes Bodvar och *«bad honom äfven låta de andra i fred».* Då de slutligen skulle skiljas, fattade Elgfrode uti Bod-

var, skakade på honom, och sade: «*Ännu är du ej så* «*stark, broder, som dig behöfdes*», skar derföre ett hål i benet och gaf Bodvar af sitt blod att dricka. Sedan fattade han åter i honom, och stod nu Bodvar så fast, att Elgfrode ej förmådde röra honom ur stället. Då sade Elgfrode: «*Nu hafver du krafter nog, och tror* «*jag, att du lärer komma att öfverträffa alla andra* «*män uti raskhet och mandom.*» Derpå satte Elgfrode sin ena fot i berget så hårdt, att ett djupt spår derefter syntes, sägande: «*Hvarje morgon skall jag besöka det-*»*ta spår. Är det fullt med jord, så är du soldöd;* «*med vatten, så är du drunknad; men, är der blod* «*uti, så är du med vapen dödad, och skall jag då sö-*«*ka hämnas din död; ty dig älskar jag mest af alla* «*mina fränder.*» Härpå skiljdes bröderna. Elgfrode gick åter upp på fjället, men Bodvar fortsatte sin led söderut.

På denna väg kom han också till Götaland, hvarest hans broder, Tore, var konung, och vistades Bodvar der någon tid uti mycken heder och välfägnad. Tore ville dela med honom sin egendom, om Bodvar stannade qvar, eller gifva honom utrustadt manskap med sig på resan; men Bodvar afslog båda delarna, viljande endast lita på sig sjelf. Sedan han derföre tagit afsked af sin broder, fortsatte han sin resa än ytterligare söderut.

När Bodvar slutligen kommit ned i Dannemark ej långt ifrån Lejre, hände sig, att han ej hittade något hus om aftonen, utan måste rida ute i regn och mörker, och blef hans häst tillika alldeles upptröttnad. Slutligen stötte denne emot något högt, så att han ej kunde gå längre. Bodvar stiger af för att undersöka, hvad det vore, och finner, att det var ett litet hus. Han klappar på och blifver väl och vänligt emottagen af en gammal gubbe, som med sin gumma bodde uti kojan. Som nu Bodvar förtäljde sitt uppsåt att fara till konung Rolf, började han och gubben tala om kämparna derstädes och deras lekar. Gubben berättade då,

att vid ingången till konungens gård låg en stor sten, den alla skulle kunna lyfta, som skulle få tjenst hos konungen. Sedan vore der två stora hundar, starka, den ena som sex och den andra som tio man, och den, som icke kunde möta den mindre hunden, blef ej heller emottagen bland de stolta kämparna. Vid Bodvar och gubben så samtalades, begynte gumman på att gråta öfverljudt. «*Hvad gråter du öfver, gumma?*» sade Bodvar. «*Ack!*» sade hon, «*vi egde en son, benämnd Hottur, «som en gång gick till konungens gård för att för«lusta sig; men kämparna gjorde spe af honom, och «satte honom i en benhop i ena salshörnet; och är «det nu deras tidsfördrif under måltiden att kasta alla «de afätna benen på honom, och får han deraf un«derstundom stor skada. Aldrig får jag honom mer «tillbaka, ej heller vet jag, antingen han är lefvande «eller död. Nu vill jag intet annat begära af dig för «detta ditt härberge, än att du ej kastar de stora, utan «endast de små benen på vår son, ty dina händer sy«nas så starka och tunga, att han näppeligen kan bä«ra ett slag af dem.*» Bodvar lofvade detta och utlät sig, «*att han ej tyckte mycket manligt vara att slå en «menniska med ben, eller att leka hårdt med barn och «klent folk*».

FJERDE KAPITLET.

KONUNG ROLFS HOF.

Följande dagen hann Bodvar fram till Lejre. Han ledde sjelf sin häst in i konungens stall, utan att säga någon till derom; sedan gick han upp till gården. Båda hundarna kommo hastigt rusande emot honom, men han fattade straxt den stora stenen och slog dermed den ena hunden till döds; hvarpå han med den hunden ihjelslog den andra. Sedan gick han in i salen. Här förebrådde honom konung Rolf hundadråpet; men Bodvar sva-

rade: *«att hvarje friboren man egde försvara sitt lif «så länge han kunde.»* Konungen berömde hans tapperhet, gaf honom tillnamnet Bjarke, och anviste honom en af de förnämligaste platserna vid bordet. När nu kämparna begynte blifva något druckne, företogo de sig efter vanan att kasta de afätna benen på hvarandra, hvaraf stort gny uppkom kring hela salen. Nu ser Bodvar, hvar en stor benhop låg uti ena hörnet. Han gick dit och fick se, hvar Hottur satt, trasig, oren och skälfvande, inom en hög mur, som han konstigt upprest af de ditkastade benen, för att dymedelst skydda sig mot de andras slängar. Bodvar stötte ned muren, tog Hottur vid armen och lyfte upp honom utur benhopen; hvarvid denne ropade och skriade högt, troende, att Bodvar ville slå ihjel honom. Men Bodvar tog honom med sig till sin plats och ställde honom der bakom sig. Så snart hofmännen fingo se Hottur, började de kasta ben åt honom, så att de ofta träffade Bodvar; men denne brydde sig ej derom, utan höll endast qvar Hottur, hvilken darrade och skälfde af fruktan, och nödvändigt ville springa bort och gömma sig i sin benhop igen. Slutligen fick han se, huru en af kämparna slängde med allo magt ett stort höfteben mot Bodvar, och skrek derföre till högt och ångestfullt; men Bodvar tog mot benet med handen och kastade det tillbaka till kämpen med så mycken kraft, att denne föll död neder deraf. Dervid sprungo de andra hofmännen upp och ville döda Bodvar för att hämnas sin stallbroder; men konungen förböd det, sägande: *«att Bodvar endast försvarat sig sjelf; och «vore dessutom detta benkastande på oskyldigt, värnalöst folk en elak vana hos hofmännen, hvaraf ko«nungen hade stor skam och sidvördnad, och hvilken «väl nu kunde upphöra.»* Bodvar kom sedan uti allt större nåd och ynnest hos konungen, så att han tycktes vara den förnämligaste bland alla hofmännen. Likväl glömde han aldrig Hottur, utan, sedan han tvättat honom ren och gifvit honom andra kläder, förde han ho-

nom städse med sig, beskyddande honom för alla de andras spe och gäckerier.

FEMTE KAPITLET.

OM BODVAR BJARKES TAPPERHET.

När det led mot julaftonen, började alla hofmännen blifva tysta och nedslagna. Bodvar frågade efter orsaken härtill och fick veta, att hvarje julafton plägade ett stort vilddjur, som snarare vore ett troll, komma till Lejre och göra mycken skada på konungens boskap, och eho, som hittills hade fördristat sig att gå emot detsamma, hade fallit. Bodvar tyckte detta vara stor nesa för konungens kämpar; men om qvällen, julafton, talade konung Rolf till alla sina män, befallande dem: «*att ingen skulle gå ut emot vilddjuret, utan tvärtom hålla* «*sig inne och vara tysta och stilla denna natt; ty* «*han ville heldre, att vilddjuret finge förstöra all hans* «*boskap, än att han skulle ytterligare förlora någon* «*af sina män*». Då natten varat en stund och alla somnat, steg Bodvar lönligen upp, väpnade sig, gick ut och tog Hottur med sig, ehuru denne ingalunda ville följa med. När de kommo ett stycke från slottet, fingo de se, hvar vilddjuret kom farande emot dem. Hottur började då att skrika högt, «*att vilddjuret månde uppsvälja honom*». Bodvar böd honom tiga och kastade honom ifrån sig ned i mossan, der Hottur blef liggande, varande så betagen af fruktan, att han ej en gång tordes stå upp och springa hem. Bodvar gick emot djuret; och är det korteligen berättadt, att han med sin stora styrka och sitt skarpa svärd snart fällde detsamma dödt ned till jorden. Då bar Bodvar dit den skälfvande Hottur och tvingade honom, fast med möda, att taga två stora drickar af djurets blod samt äta en del af dess hjerta. Derefter fattade Bodvar i honom, ruskade på honom och sade: «*Nu lär du vara fullstark*,

«och ej frukta mer för konungens hofmän.» *«Hvar-«ken för dem eller för dig sjelf en gång!»* svarade Hottur, och var nu helt manhaftig. Derpå gingo de till slottet. Morgonen derefter ville Bodvar intala konungen, att det var Hottur, som fällt djuret; men alla trodde ändå, att det var Bodvar; likväl fingo de snart förnimma, att Hottur var blifven en helt annan man, med hvilken det ej var godt att gäckas, ty han befanns nu den starkaste vid hofvet näst Bodvar; dock vedergällde han ingen bland hofmännen allt det begabberi, de förut mot honom utöfvat. Konungen tyckte derföre mycket om honom, gaf honom namnet *Hjalte den skicklige* och till namnfäste ett ganska kosteligt svärd; och var nu Hjalte allt hädanefter i stort anseende bland hofmännen, och dertill Bodvar Bjarkes förtroligaste vän, och led så hela det året om.

Julen derefter kommo konungens berserkar hem från sina långa vikingafärder och gingo, fullväpnade uti stål från hufvudet till hälen, kring hela salen, frågande om någon djerfdes *«säga sig jemngod med dem»*. Alla lutade sig ödmjuka, undvikande svar, och gick det så bänkarna utefter, allt tills de kommo till Bodvar. Han svarade *«sig ej allenast vara jemngod, utan ock myc-«ket bättre»;* rusade så upp, fattade den förnämsta berserken och slog honom med alla hans vapen så hårdt mot golfvet, att benen nästan brötos sönder. På samma sätt lekte Hjalte med en annan berserk, och blef då mycket buller och gny uti salen. Konung Rolf sprang ur högsätet dit, bedjande dem vara stilla. *«Först,»* svarade Badvar, *»skall berserken vidgå att jag är bättre «kämpe än han»*. *«Det lär nog vara ögonskenligt för «alla,»* svarade konungen. Då lät Bodvar berserken stå upp igen, och bad nu konungen dem *«bevisa deras «mandom mot hans fiender, men ej mot hvarandra»*. Berserkarna föreböll han *«deras stora öfvermod, och «att intet vore så mägtigt, att det ej kunde träffa nå-«gon mägtigare»*. Sedan blefvo de fullkomligt förlikta, och fingo sina rum sålunda: att närmast konungen till

höger satt Bodvar och bredvid honom Hjalte, men på venstra sidan satt Svipdager näst konungen, sedan hans två bröder, och slutligen berserkarna och det öfriga hoffolket på båda sidorna, och sutto de så vintren öfver.

Under denna tid hände sig, att det kom en mägta stor och stark berserk från Blåland *), benämnd Sot, hvilken hade med sig många skepp och en utvald skara af kämpar. Han gick med sina män in uti kongssalen, och begärde konungens syster Drifva till hustru; eljest utmanade han konung Rolf till envig. Då nu denne nekade härtill, steg jätten upp på högsätes-trapporna och ville hugga till honom: men Bodvar satte sitt goda svärd mot hugget, hvarvid resens svärd brast i stycken. Straxt klöf Bodvar hans hufvud, och flydde då alla blåmännen förskräckta ur salen; men Bodvar, Hjalte och de andra skyndade efter, nedhöggo alla och afröjde slutligen skeppen och fingo mycket guld och egodelar. Efter detta manliga bistånd fick Bodvar af konung Rolf bemälte hans syster Drifva till äkta, och hade de alltid förut unnat hvarandra godt, så att deras sammanlefnad alltsedan blef den bästa.

Men, då konung Rolf med dessa sina starka kämpar drog ut i vikingafärd, träffade han aldrig så hårdt motstånd, att han icke straxt segrade. Alla veko undan för honom. De nästgränsande konungarne blefvo honom underdåniga; de fruktade hans vrede, men ej hans öfvervälde; ty han var likaså mild och frikostig mot sina vänner, som grym och hård mot sina fiender, och gick så ett stort rykte om honom öfver alla Nordlanden.

SJETTE KAPITLET.

OM RESAN TILL UPPSALA.

Det hände sig en gång, att konung Rolf och Bodvar talades vid, och frågade då Rolf, «*om Bodvar visste*

*) Afrika kallades denna tiden *Blåland* och Negrerna *Blåmän*.

«någon konung som kunde jemföras med honom». Bodvar nekade härtill, men sade: *«att ett felades uti «Rolfs ära; att han nemligen icke hemtade sitt fäder- »nearf, hvilket konung Adil med orätt qvarhöll».* Konung Rolf svarade: *«att detta blefve honom drygt att «göra, emedan Adil vore både mägtig och full af troll- «dom».* *»Likväl,»* svarade Bodvar, *«höfves det icke eder, «att ej drista utkräfva hvad eder tillkommer».* *«Rätt »talar du härutinnan,»* svarade konungen, *«och åligger «oss dessutom hämnden efter vår fader, konung Helge, «och månde vi densamma nu utkräfva».*

Konung Rolf rustar sig derföre till med sina tolf kämpar och dessutom **100** de utvaldaste och bästa män bland allt sitt hoffolk, och begifver sig på resan uppåt Sverge. En afton kommo de till en liten gård, der allenast en bonde bodde, hvilken kom ut och böd dem fryntligt till gästnings hos sig. Konung Rolf svarade: *«att «bonden ej månde äga rum och mat åt dem alla»;* men bonden svarade leende, *«att han stundom sett myc- «ket mera folk komma till sin by och skulle dem ej «något felas».* Bonden kallade sig Hrane och var så vis, att han kunde svara på allt, hvad de tillsporde honom om; dertill undfägnade han dem så väl, att de tyckte sig aldrig hafva slikt erfarit. Men om natten vaknade alla vid så skarp köld, att tänderna skallrade dem uti munnen, och kunde ingen utom konung Rolf och de tolf kämparna stå ut dermed, utan alla de andra gingo och sökte efter mera kläder att hölja öfver sig. Om morgonen frågade bonden, *«huru han sofvit»,* och konungen samt Bodvar utläto sig väl deröfver. *»Det »vet jag,»* sade då Hrane, *«att ditt folk funnit det nå- «got svalt i min stufva i natt; men större svårighet »väntar dem hos konung Adil, och vore det bättre, att «du sände hem halfparten af dessa vekare män; ty «icke lär du genom myckenheten segra öfver konung «Adil.»* Konungen tyckte bonden hafva visligen talat, hemsände derföre hälften af sitt folk, och fortsatte sedan resan. När de ridit hela dagen, kommo de om

qvällen åter till, som det syntes, samma gård och samma bonde mottog dem på samma sätt som förra gången. De tyckte väl detta bära underligt före, stannade likväl qvar hos honom öfver natten. Denna natten blefvo de plågade af stor törst, och som konungen på bondens begäran stannade qvar der ännu en dag för att hvila hästarna, blefvo de om qvällen försökte med mycket starka stockeldar i rummet, så att der blef odrägligt hett och varmt. Emedan nu ej heller någon mer än konungen och de tolf kämparna kunde utstå dessa prof, rådde Hrane bonde, att skicka hem till Dannemark igen allt det öfriga folket, och endast taga kämparna med på resan till Uppsala. Konungen följde äfven denna gången det gifna rådet, och tog blidt afsked af bonden, ridande sedan med kämparna allt norr ut uppåt Svea rike.

SJUNDE KAPITLET.

KONUNG ADILS SVEK.

När de nu kommo inemot Adils slott, gingo alla borgrarna derstädes upp i tornen för att åskåda de stolta riddarnes tåg. Dessa redo i början mycket sakta; men då de kommo mot borgen, läto de hästarna känna sporrarna och satte så af ända mot salen uti fyrsprång, så att allt flög undan för dem. De blefvo väl emottagne; men Bodvar ropade högt till dem, som togo emot hästarna, «*att väl ansa dem och noga akta, att deras* «*svansar och manar ej blefve smutsade eller komme i* «*olag*». Då detta berättades för Adil, sade han: «*Mycket högfärdiga och storlåtiga äro dessa män. Tagen* «*derföre och afhuggen svansarna och bortskären panntofsen med skinnet på alla deras hästar, ingen undantagen, och tillpynten dem på det försmädligaste* » Detta blef noga utfördt.

Emedlertid kommo kämparna till salsdörren. Då sade Svipdager: «*Stor misstanka har jag, att här är*

«svek mot oss tillagadt, ty låten mig, som känner all-«ting härstädes, gå främst. Ej heller skola vi låta «märka, hvilken bland oss är konung Rolf.» Så skedde; och gick Svipdager främst, sedan hans bröder, så konung Rolf, sedan Bodvar och derefter alla de andra. Svipdager såg då, att många försåt med fall-luckor och mera dylikt var för dem uti salen, men han undvek dem alla, och kommo de slutligen så långt fram, att de sågo, hvar konung Adil satt i sitt högsäte och yfdes. Så snart de kommit så nära, att de kunde höra hvarandras tal, helsade Adil på Svipdager, som han igenkände. Svipdager svarade högt så att alla kunde höra det: och begärde nu frid och säkerhet för sig och dessa tolf män, enligt ett löfte, som konung Adil fordom gifvit honom. Adil jakar härtill, och beder dem träda hastigt och oförskräckt fram i salen; men de gingo likafullt varsamt, aktande sig noga för alla försåt. När nu Adil såg, att de ej på detta sätt kunde fångas, gaf han ett tecken, hvarvid det rusade fram en myckenhet beväpnade män undan tapeterna och började anfalla de främmande. Dessa togo manligen emot, klyfde förrädarna ända ned till tänderna, och ledo sjelfva ingen skada. Adil svällde af vrede, der han satt, öfver att se, det hans män föllo som hundar; likväl, som denna leken ej dugde, steg han upp, ropade åt sina män och frågade, *«huru de kunde fördrista sig att anfalla slika hjeltar, «som kommit der på besök. Nu befallte han dem upp-«höra dermed, på det han och hans stjufson konung «Rolf skulle få talas vid.»* Hofmännen veko då undan, men de andra satte sig: Svipdager först, så Hjalte och Bodvar, sedan konungen och alla de andra, behållande alltid sina vapen på sig.

Nu lät Adil bortbära de döda och derpå uppgöra stora stockeldar längs hela salsgolfvet, sägande sig dermed vilja bedra sina gäster; men hemligt befallde han tjenarna göra eldarna odrägligt heta; ämnade sig således upptäcka, hvem konungen vore, ty de andra, trodde han, skulle visserligen söka skydda honom. Alla sutto likväl

stilla, utan att på något sätt röja Rolf; men då elden kom dem för nära, sprungo Svipdager, Bodvar och Hjalte upp samt kastade Adils tjenare sjelfva i elden, sägande *sig skola öka värmen åt konung Adil.* Konung Rolf hade fordom gjort det löfte att aldrig sky hvarken eld eller jern. Men, när nu kläderna började förbrännas och han tillika såg, huru Adil och dess folk så småningom makade sig åt salsdörren, ämnande innebränna de andra, utropade han: «*Den skyr ju ej för «eld, som springer öfver honom*», hvarpå han sprang hastigt öfver de högt lågande stockeldarna, och likaledes de andra hans kämpar. De sökte nu till konung Adil för att vedergälla honom välfägnaden; men han stack sig undan i en ihålig pelare och försvann genom en löngång under jorden. Då de icke kunde finna honom, bröto de sig ur den brinnande salen och voro ej mycket nöjda med konung Adils emottagande.

När de kommo ut, mötte drottning Yrsa dem, och blef då en stor glädje emellan henne och hennes son, konung Rolf. Hon ledde dem till ett annat härberge, der hon tillagat allting på det bästa, samt tillsatte en man, benämnd Woggur, till deras uppvaktning. Då denne kom för konungen, sade han: «*Underlig synes «mig denne mannen, och är han lång och smal uti «ansigtet likasom en Krake, eller är detta eder konung?*» Konungen svarade: «*Efter du nu gifvit mig till«namn, hvad gifver du mig till namnfäste?*» «*Intet «hafver jag, en fattig man,*» svarade Woggur, «*som jag «kan gifva dig.*» »*Då bör väl den gifva,*» sade konungen, «*som dertill råd hafver,*» gifvande alltså en guldring åt mannen. Då Woggur häråt gladde sig mycket, sade konungen: «*Litet fröjdar Woggur*»; men denne steg upp med ena foten på bänken och sade: «*Det «löfte gör jag nu, att hämnas din död, konung, om «jag då lefver.*» «*Tack vare dig derföre,*» sade konungen; «*dock lära nog andra finnas, som dertill se bättre ut än du.*» Likväl funno de, att Woggur var dem

trogen och varnade dem mycket för konung Adils svek. Härefter lade de sig alla till att sofva.

Men då de hade hvilat en stund, märkte de oråd; ty Adil med en stor här hade omhvärft huset, hvilket dessutom började brinna på alla sidor, och tycktes då goda råd dyra, om de ej skulle brinna inne. Bodvar gaf det förslag, att alla kämparna gingo till ena hörnet af salen och trängde der med allo magt mot vägghjelkarna; och voro de så styfva män, att bjelkarna brusto sönder för deras kraft och de kommo så ut ur huset. Der funno de för sig alla gator och gränder fulla med brynjade män, hvilka sökte angripa dem, men det var fåfängt att stå emot kämparnas goda vapen och stora hugg. De nedhöggo folket framför sig som rått ris, och alla veko undan för dem eller begärde förskoning.

Nu kom drottning Yrsa emot Rolf, helsade honom vänligt, sägande: *«att han ej blifvit så undfägnad, som «hon önskat».* Hon bad honom ej längre dröja i Uppsala; emedan konung Adil samlade en stor här öfver hela Svea rike Innan han afreste, lemnade hon honom likväl i stället för arf efter sin fader ett stort silfverhorn, uti hvilket alla konung Adils dyrbara ringar och kostbarheter voro församlade; i synnerhet märktes der ringen Sviagris, den största dyrbarhet, konung Adil egde. Derpå lät hon leda fram tolf röda hästar åt kämparna och en hvit åt konung Rolf. Dessa voro de bästa, som funnos på Adils stall, och fingo de dem i stället för sina egna, som blifvit så illa handterade. Derpå tog konung Rolf afsked af sin moder, begåfvade Woggur rikeligen för hans trogna tjenst och steg derpå till häst, ridande med sina kämpar ut ifrån staden.

ÅTTONDE KAPITLET.

KONURG ROLFS HEMRESA.

Utanför Uppsala utsträcker sig den stora slätten Fyrisvall, så benämnd utaf Fyris å, som rinner derigenom

nom. Utåt denna slätt red nu konung Rolf med sitt sällskap; men hade ej hunnit långt, förr än de hörde ljudet af lurar bakom sig. Då de vände sig om, fingo de se en otalig skara krigsfolk rusa ut ur staden och rida efter sig, så mycket hästarne förmådde. När de började komma närmare, tog konung Rolf fram silfverhornet, som han fått af Yrsa, samt begynte utströ guldet, der de framforo, så att hela vägen lyste deraf. När nu de främsta af konung Adils folk fingo se allt detta guld, sprungo de skyndsamt af sina hästar, och började plocka hvar och en åt sig, så mycket han förmådde, glömmande sålunda att förfölja konung Rolf. Men, när Adil fick se detta, harmades han högeligen öfver sitt folk, befallte dem låta guldet ligga, och förfölja de flyende. Sjelf red han nu främst för sin här, varande mycket vreder, och hann på det sättet snart upp konung Rolf. Då denne såg Adil bredvid sig, kastade han ut den dyrbara ringen Sviagris på vägen, hvilken när Adil såg, sade han: «*Huldare hafver den varit konung Rolf än mig som gifvit honom den ringen*»; böjde sig så ned och utsträckte spjutskaftet mot marken för att på detsamma upphemta ringen. Då sade konung Rolf: «*Nu böjde jag ryggen på den rikaste bland Svenskar*»; och med detsamma högg han till konung Adil, medan denne var så nedåt lutad, och gaf honom ett stort sår baktill på ett nesligt ställe, sägande: «*Behåll nu detta «skamsår till en tid, och må du lära känna konung «Rolf, som du så mycket eftersträfvat*». Blodet började förrinna Adil så, att han måste föras tillbaka af sina vänner; men konung Rolf tog upp Sviagriser-ringen sjelf igen; hvarpå han och hans kämpar vände sig om och nedhöggo dem, som voro närgångnast af Svenskarna, så att de veko tillbaka med konung Adil till staden; men konung Rolf och hans kämpar fingo ostörda fortsätta sin väg allt framåt.

De kommo nu åter till Hrane bonde, som mottog dem väl såsom förut, och tyckte, att hans spådom om

deras resa blifvit sannad, hvartill de äfven måste jaka. Hrane tog fram några kosteliga vapen, svärd, sköld och brynja, förärande dem åt konungen; men denne ville ingalunda taga emot dem, tyckande sig icke böra tigga vapen af en bonde. Häröfver harmades Hrane storliga, sägande: *«icke är du alltid så vis och försigtig som «dig synes»*, och var bonden nu så vreder, att det den gången ej blef något härberge utaf, utan de måste rida derifrån, ehuru natten redan var mörk. Då de farit ett litet stycke, stannade Bodvar och sade: *«Dårar finna «godt råd efteråt. Mig tyckes, att vi ovisligen hafva «nekat till det, som varit oss gagneligt till vidare se-«ger och lycka, och lärer denna bonde hafva varit «Oden den gamle, ty han var också enögd.»* De vände alltså hastigt om sina hästar; men kunde icke finna hvarken bonde eller gård mera, utan måste fara derifrån och fortsätta sin väg till Dannemark igen. Men Bodvar rådde konung Rolf, *«att hädanefter sitta stilla i sitt «rike och undvika strid; ty likligt vore, att Oden ej «mera unnade honom seger, ej heller vore det till vän-«tandes, att någon skulle våga anfalla konung Rolf «och hans kämpar».* Så skedde också. Konungen satte sig neder i rolighet och frid, och ingen vågade störa honom; ty efter resan till Uppsala blef hans tapperhet ännu mera ryktbar och prisad kring alla länder; och hans och hans kämpars lof hördes från hvars mans tunga.

NIONDE KAPITLET.

KONUNG ROLFS FALL.

Konung Rolf hade en halfsyster, benämnd Skuld; hvilken på sitt möderne troddes vara utaf elfvaslägtet; också var hon full både af trolleri och ondska. Hennes man, Hjorvard, var en af Rolfs underkonungar, men Skuld uppäggade honom beständigt, att afskudda sig

detta ok; dock vågade Hjorvard icke sådant företaga. Skuld skickade då till sin broder, konung Rolf, och begärde, *«att han ej skulle utkräfva skatten af dem på «tre år; sedan skulle de på en gång allt betala»*. Konung Rolf, som var mycket mild, gaf härtill sitt bifall; och just med dessa hans penningar utrustade Skuld en stor krigshär, samlade ihop de raskaste och oförvägnaste män, samt dertill många af sina slägtingar, troll och elfvor. Detta skedde genom hennes tillställning så hemligt, att konung Rolf och hans kämpar ej derom hade den minsta spaning, när hon den tredje julaftonen kom till Lejre under förevändning att betala all skatten, men hafvande med sig hela denna här fördold.

Konung Rolf hade tillagat ett det härligaste gästabud emot sin syster och misstänkte ej minsta svek; hvarföre det också blef lustigt omdrucket uti kongssalen den qvällen, innan de skiljdes åt. Men, när det led en stund på natten, märkte Hjalte, att förräderi var à bane, samt att hela borgen var omringad af Skulds krigsmän. Han gick derföre in i salen och ropade högt: *«Vaka nu upp, herre konung! här göres mera behof af att strida än «smeka qvinnor. Ej lär Skuld vilja mer öka dina «skatter, utan snarare taga riket af dig; ty hon har «härutanför en otalig här, samlad emot oss»*. Till kämparna talade han: *«Nu skolom vi, stallbröder, full«göra våra löften, att manliga försvara den berömli«gaste konung, som finnes uti Nordlanden; och skall «det på hvart löfblad skrifvas och i all land förspör«jas, huru vi nu löna all den frikostighet, mildhet «och ynnest, som vi af honom åtnjutit. Icke talar «jag af misströstan, ej heller af räddhåga, dock torde «väl hända, att konung Rolf och hans kämpar nu «dricka tillsammans för sista gången. Upp derföre, «i kämpar alla, och rusten eder redo!»* Då sprungo de alla hasteliga upp, fattade sina vapen och iklädde sig dem. Men konung Rolf sade: *«Tagen fram den bästa «dryck, som finnes; ty först skola vi dricka och göra «oss glada, och sedan utvisa, hvilka män Rolfs käm-*

«par äro. Det endast önskar jag att vår mandom «och vårt beröm må länge ihågkommas.» Så skedde också, och då detta blef berättadt för drottning Skuld derutanför, sade hon: *«Mycket olika är min broder, «konung Rolf, alla andra män, och är det stor skada «på honom. Dock måste allting lida till sitt slut.»*

Då de nu hade druckit en föga stund, springer konung Rolf upp och hastade ut, och efter honom kämparna och sedan de öfriga hofmännen, och blef då straxt derutanför en den skarpaste strid. Konung Rolf följde sjelf med sitt baner och likaledes hans kämpar, och måste der allt vika undan. Konungen svängde sitt goda svärd, Skofnung, så att det klingade högt i männernas hjelmar, och med hvarje hugg fälldes en man till jorden; likaledes gjorde också alla kämparna. Den största skadan led likväl drottning Skulds folk af en hiskelig stor björn, hvilken for fram i striden, allt jemt följande konung Rolf åt. Hvad, som han nådde af Skulds här, hästar eller män, bröt han under sig, och förkrossade med sina ramar eller sönderslet med sina tänder, så att han ensam fällde flera fiender än fem bland konungens kämpar, och alla hugg och pilar halkade af mot honom. Så gick striden en stund, drottning Skuld till föga gamman.

Nu ser Hjalte sig omkring, saknar Bodvar, och utropar: *«Hvar månde Bodvar nu undansticka sig, hvil«ken vi hafva hållit för en sådan kämpe?»* Men konung Rolf svarade: *«Någorstädes lärer han vara, der «han gagnar oss mest, om han råder sig sjelf. Der«före fortfar du uti striden, som du begynt, och bak«tala icke Bodvar!»* Icke destomindre sprang Hjalte hem, sökande Bodvar, och fann honom också sitta ensam och sysslolös i den stora kongssalen. Nu började Hjalte häftigt förebrå Bodvar detta uti hårda ordalag, hotade slutligen att uppbränna Bodvar och salen, om han ej ville följa med ut i striden. Då andades Bodvar tungt, reste sig upp och sade: *«Icke behöfver du «skrämma mig, ty jag är ingalunda rädder; icke hel-*

«ler har du härigenom gjort konung Rolf någon så «stor tjenst, som du sjelf tror, ty jag kan nu mindre «bevisa honom min hjelp än tillförene; och ser jag «nu, att intet råd duger mot det, som ödet beslutat». Derpå gingo de ut i striden.

Just som Bodvar kom ut, försvann den store björnen ur slaget, och började det då gå illa för konung Rolfs män. Drottning Skuld hade nemligen, så länge björnen var i striden, ej förmått begagna sig af sitt trolleri, men nu satte hon sig upp på sin trollstol uti ett svart tält, och började der sina besvärjningar, hvarefter man fick se allehanda underliga ting i striden. I synnerhet berättas, att det framkom en galt, grå till färgen som en varg, och stor som en oxe. Från hvarje hans borst utflögo pilar, hvilka fällde konung Rolfs män till marken, men sjelf kunde galten af ingen såras. Kämparna höllo sig emedlertid raska, i synnerhet Bodvar. Han fattade svärdet med båda händerna, och högg omkring sig så, att stora högar af lik lågo på båda sidorna. Blodet rann från hans svärd uppåt händerna, så att han var blodig ända till axlarna, och tycktes alldeles utom sig af raseri. Dock, förtäljer sagan, försspordes här den vidunderliga händelsen, att så snart männerna voro nedhuggne, uppväckte drottning Skuld dem återigen, hvadan också hennes manskap kom kämparna drygt före. På detta sätt fortgick striden till en stund efter midnatt, och hade då alla konung Rolfs män, utom kämparna, fallit. Äfven dessa voro illa sårade. Hvar och en bland dem skiljdes från de andra i myckenheten och mörkret, och sålunda blef konung Rolf innestängd uti en sköldborg af drottning Skulds män. Han slog sig väl derur; men var tillika nästan uppgifven af trötthet. Nu började att lida så, att kämparna sjelfva stupade, den ena efter den andra, kunnande ej för trötthet, sår och blodets förrinnande längre försvara sig mot den stora öfvermagten. Ingen tänkte dock ens på att fly undan. Med sin konung hade de lefvat, och med

honom dogo de nu alla, lemnande efter sig det största loford och beröm både för trohet och tapperhet.

Nu hade drottning Skuld vunnit den seger, hon åstundat; men hennes man, konung Hjorvard, hade fallit, och få stodo uppe utaf hela hennes här. Hon tog sin broders riken under sig; men styrde dem både illa och en liten tid. Elgfrode vitjade nemligen spåren i berget hvarje morgon, och då han en gång fann det fullt af blod, hastade han sin resa söderut till konung Tore i Götaland. De utrustade en här till att hämna sin broders fall; och fingo dertill äfven folk ifrån drottning Yrsa uti Uppsala, och är det sagdt, att förbemälte Woggur var anförare för denna hjelpsändning, och höll han sålunda sitt löfte mot konung Rolf, ehuru det blifvit föraktadt. De tågade sedan tillsammans åstad emot Skuld, och kommo henne oförvarandes uppå, likasom hon hade gjort med konung Rolf. Hon blef alltså snart fången och pinad till döds med de värsta plågor, och blef detta lönen för hennes ondska och brodermord. Adil lefde någon tid uti Uppsala, hatad utaf drottning Yrsa och föraktad af sitt folk för sitt svek och den nesa, han lidit af konung Rolf. Slutligen dog han på det sätt, att, då han en gång vid ett stort offer red omkring Disarsalen i Uppsala, snafvade hans häst så, att Adil föll ned och krossade sitt hufvud mot en sten; och tycktes både hans död och hans minne vara föga hederliga. Men sagan om konung Rolf Krake och hans kämpar har gått mun ifrån mun öfver hela Norden. De väna möerna drucko sina unga kämpar till med Rolf Krakes skål, uppmuntrande dem derigenom till mod och tapperhet. En stor hög uppkastades till hans minne; och hans goda svärd Skofnung förvarades i långliga tider, som en stor dyrbarhet, uppe i det höga Island hos de stolta slägter, som der bodde. Slutligen blef också det förkommet eller förstördt, och varade sålunda icke dess hårda stål så länge som konung Rolfs minne; utan har det gått, som det står uti det gamla Havamal:

Bort dör din hjord;
Bort dö dina fränder;
Och sjelf dör du äfven.
Men ryktet aldrig
Skall dö för den,
Som sig ett godt förvärfvat.

FJERDE BERÄTTELSEN.

OM KONUNG ROLF GÖTRIKSSON.

FÖRSTA KAPITLET.

Göte var en konung benämnd, som i fordomtima regerade öfver Westergötland, och sades härstamma från Oden sjelf. Detta hände i de gamla tider, då landet ännu var föga bebyggdt, utan mångenstädes förekommo vidsträckta skogar, hvilka ingen någonsin hann tränga igenom. Det hände då ofta, att männer, som för någon missgernings skull voro dömda biltoga, d. v. s. fogelfria, eller som af någon annan orsak ej hade trefnad bland folket, flyttade med all sin egendom djupt in uti sådana vildmarker, afröjde skogen, och upptogo sig små gårdar, hvarest de och deras efterkommande lefde ofta många år bortåt utan att se några andra menniskor.

Konung Göte plägade ganska ofta förlusta sig med jagt, och var det hans käraste tidsfördrif. Hände sig en gång, att han kom att förfölja en mycket vacker hjort, och var deruti så ifrig, att han skyndade långt framför sitt hoffolk. Hjorten lopp undan inåt ödemarkerna; men konungen följde efter, och så gick det hela dagen. Mot qvällen var han så långt inkommen i skogen, att han ej förmådde hitta till de sina igen; tillika voro hans fötter sönderristade af törnen och stengrus, emedan han kastat af sig mycket kläder för att kunna så mycket bättre förfölja hjorten. Konungen stannar nu och lyssnar något litet; han tycker sig då höra en hund skälla, och vänder ditåt sin väg, väntande att finna folk, får också straxt se ett litet hus, och der utanför en träl med en vedyxa i handen. Som denne såg konungen vända sig till gården, sprang han till och dräpte hunden, sägande: «*Ej skall du flera gånger visa*

»främmande vägen hit, och lär denne store man äta »upp all den mat husbonden eger». Häraf tyckte konungen sig kunna förstå, att han ej hade mycken gästfrihet att vänta. Trälen ville förhindra konungen att gå in; men denne lät honom känna sin styrka, ryckte honom ur dörren och steg in. Der sutto då för honom husbonden sjelf, som för sin nidskhet var benämnd Skapnartunger, dess hustru, samt tre söner och tre döttrar. Ingen bad konungen vara välkommen eller ens helsade på honom; han gick dock sjelf fram och satte sig neder, men ingen talade med annan. Då maten blifvit inburen, bad ingen konungen äta; likväl trädde han dristigt fram till bordet och började stilla sin stora hunger. Då bonden märkte, huru mycket konung Göte förtärde, upphörde han sjelf att äta och tryckte sin hatt djupt ned öfver ögonen, ty han gittade ej se den stora matförlust, som konungen gjorde honom. Konungen hvilade der öfver natten; men om morgonen, då han skulle gå hem, begärde han af bonden ett par skor, hvilket Skapnartunger väl gaf honom, men dock nödigt, dragande först ur skoremmarna för att ej gifva bort för mycket. Sedan gick konungen derifrån, sökande sig hemåt, och kom så till sitt folk igen.

Men Skapnartunger tyckte, att det ej var värdt till att lefva efter den stora skada, konung Göte honom tillfogat; utan beslöt att med sin hustru och trälen gå upp på deras ättestupa och så fara till Oden. Det var neml. vid gården ett ganska högt och tvärbrant berg, så att eho, som gåfve sig derutföre, vore säker om att ej komma lefvande ned. Här hade alltid Skapnartungers förfäder låtit sitt lif, så snart de blefvo mycket gamla; ty derigenom sluppo deras barn att föda dem, och de sjelfva kommo till Oden, och blefvo fria från den värk och sveda, som följer ålderdomen och strådöd åt. Skapnartunger gick derföre med sin slägt upp på denna ättestupa, och sedan han förmanat sina barn till sparsamhet och tagit afsked af dem, kastade han och hans hustru och trälen sig utföre ättestupan och foro så glade

och lustige till Oden. Deras barn blefvo dem lika. Så snart de ledo den minsta förlust, blefvo de modlöse och ledsne vid detta lifvet och gåfvo sig utföre ättestupan. Så dogo alla utom en af dem, benämd Snotra. Hon var både fagrare och höfviskare än de andra. När de andra störtat sig utför ättestupan, vandrade hon bort ur denna ödemark och sökte sig till konung Göte, förblifvande sedan allt stadigt hos honom, och hade med honom en son, benämnd Götrik, hvilken hasteliga växte upp och blef både stor och stark.

ANDRA KAPITLET.

OM KONUNG GÖTRIK.

Det är ej mer att förtälja om konung Göte i denna saga, utan då han dog, blef hans son Götrik enhälligt tagen till konung öfver Westergötland efter sin fader, och som han var både mild och tapper, blef han en ganska vänsäll och berömlig höfding. Han hade en drottning, den han mycket älskade; men hon fick en svår sjukdom, hvaraf hon slutligen lades neder och dog, och lemnade inga söner. Efter henne fick konung Götrik så stor sorg och saknad, att han vårdade sig om ingenting, utan satt beständigt på hennes grafhög; och varade det sålunda i flera år bortåt. Som nu riket saknade konungens styrsel, så började der mycket gå orätt och förvändt till; derföre trädde konungens vänner till honom och *bådo honom gifta sig om igen, i synnerhet som de efter hans död helst ville hafva söner af hans ätt till konungar öfver sig.* Götrik lyssnade härtill och beslöt ändtligen att följa deras råd. Han utrustar sig derföre med 80 väl beväpnade män och rider vesterut till Tore herse*) uti Norrge, hvilken, efter hvad han försport, egde en dotter vid namn Ingeborg, som var

*) *Hersar* voro mägtiga höfdingar öfver mindre landskap.

både fager och vis, så att man måste leta vida efter hennes like. När konung Götrik kom dit, blef han väl emottagen; men der var redan före honom en annan friare, neml. konung Olof, hvilken var både ung, fager och uti allt höfvisk; konung Götrik åter började redan blifva till åren. Han framförde likafullt sitt ärende till Tore, hvilken sköt saken och valet till Ingeborgs eget afgörande. De samlades derefter alla och skulle då jungfrun afsäga sin dom. Hon talade sålunda: »*Jag liknar dessa två konungar vid trenne äppelträd. Det ena ungt, men likligt till att det skall bära mycken och god frukt, när det kommer till ålder och mognad. Detta träd är konung Olof. Det andra trädet åter står redan stort och härligt med lummiga grenar och allsköns frukt; detta träd bemärker konung Götrik och hans riken, magt, stora ära och beröm. Skulle han ock för sin ålders skull ej lefva länge, så väntar jag, han lemnar slika söner efter sig, på hvilka man kan fulleligen förtrösta sig; och utväljer jag derföre helst konung Götriks ynnest och kärlek.*» Vid dessa jungfruns ord blifver Götrik mycket glad, spritter upp såsom en yngling, tager henne vid handen och fäster henne med en ring i konung Olofs närvaro. Denne åter vredgades högeliga, utbrast i hotelser mot konung Götrik, hvilken dem föga ansade, och skyndade derpå bort ifrån denna gård, der han fått en så snöplig affärd.

Efter några dagar började konung Götrik resa hemåt med sin fästmö, ty han ville, att deras bröllop skulle hållas uti Westergötland. Då han på denna färd red fram öfver en skog, mötte honom förbemälte konung Olof med sitt manskap, och uppstod der en ganska hård strid. Olof ropade till Götrik, «*att lemna från sig jungfrun och hela hennes hemgift och dermed lösa lifvet, ty det tjente till intet, att en så gammal gubbe skulle hafva så ung och vän mö*». Götrik svarade: «*Änskönt du hafver så mycket mera folk än jag, skall du dock förnimma, att den gamle gubben icke är rädd*»: hvarpå han gick fram med så häftigt mod och stora

hugg, att konung Olofs män började falla, hvar öfver annan, och måste konung Olof sjelf slutligen, för hans svärd, segna död till jorden. Konung Götrik fortsatte sedan sin resa hem, höll der ett härligt och stort bröllop, och blef mycket beryktad för sin tapperhet på denna färd.

TREDJE KAPITLET.

OM ROLF GÖTRIKSSON.

Konung Götrik och Ingeborg förliktes väl till hop och var deras sammanvaro den kärligaste. De hade tvenne söner, hvarandra mycket olika. Den äldsta, Kettil, var ganska liten, men vig och stark, dertill också oförvägen, framfus och stortalig. Den yngre, Rolf, var deremot stor och stark samt däjelig till anseendet, för öfrigt tystlåtig och eftertänksam i allt sitt förehafvande, men ordhållig och ihärdig; och var han mycket älskad af både sina föräldrar och af alla.

Vid denna tid regerade i Dannemark en konung vid namn Ring, hvilken från ungdomen hade varit tillsammans med konung Götrik, och var emellan dem som fosterbröder den fastaste vänskap. Rolf Götriksson uppfostrades hos denne konung Ring tillsammans med hans son Ingjald, och ingingo båda piltarna med hvarandra fosterbrödralag; likväl var Rolf förmer uti allting, och blef mycket både större och starkare än någon annan man uti hela Norden på den tiden. Kettil växte upp hemma uti Götaland hos sin fader, hvilken likväl icke mycket älskade honom, ej heller var han af andra afhållen för sitt högmods och sin envishets skull.

Då konung Götrik var till ålders kommen, blef han en gång sjuk och tyckte sig förstå, att det skulle blifva hans död. Han kallar sålunda till sig Ingeborg, Kettil och sina förnämsta män, *tackade dem först kärliga för det bistånd och trohet, de alltid bevisat honom.* Der-

näst rådde han dem, *att fastän Kettil såsom äldst hade största rätten till riket, skulle de dock dertill taga Rolf, såsom den der vore uti allting mera passande och dugelig till höfding.* Detta behagade alla väl, och jakade de dertill, äfven Kettil. Litet derefter dog konung Götrik, och blef då Rolf efterskickad från Dannemark, samt till konung tagen öfver hela riket, och styrde det med både förstånd och mandom.

FJERDE KAPITLET.

OM TORBORG.

Uti Uppsala regerade vid den tiden en konung benämnd Erik. Somliga säga, att han var underkonung vid Yngvar Harras tid, andra, att det var den konung Erik, som var son till Agne Skeppsbo och broder och samkonung med Alrik. Bemälde konung Erik hade ingen son, utan allenast en dotter, vid namn Torborg. Hon var däjeligare och visare, än de flesta andra qvinnor. Skicklig var hon uti alla qvinnoslöjder, som henne höfdes; men ännu mera uti det, som en riddare anstod, nemligen att rida häst, fäkta med svärd och sköld, och flera slika idrotter, hvilka voro hennes förnämsta nöje och gamman. Konung Erik likade det illa, att hans dotter hade sådana karlaforor för sig, och han bad henne ofta sitta stilla i jungfrukammaren som andra kongsdöttrar plägade. Men hon sade *sig väl behöfva dessa idrotter; ty, då hon skulle ärfva riket efter sin fader, tarfvades de väl vid, om hon skulle kunna försvara detsamma mot främmande våldsmän.* Bad nu sin fader, *att han straxt ville gifva henne något land att styra, på det hon, ännu medan fadren lefde, måtte få vänja sig vid att råda för land och folk.* Konung Erik gaf henne alltså en tredjedel af sitt rike samt kongsgården Ulleråker i Uppland, dertill äfven många styfva och starka män till hofkämpar. Torborg for då till

Ulleråker och höll derstädes sitt hof med mycken kraft och vishet; men aldrig gittade hon höra, att hon var qvinna, utan klädde sig i karlkläder, och befallte sina män kalla sig konung Torborg. De, som vågade komma dit och fria till henne, blefvo fördrifna med spott och spe, eller om det ej hjelpte, med svärd och spjut.

FEMTE KAPITLET.

OM ROLF GÖTRIKSSONS FRIERI.

Rolf Götriksson regerade imedlertid sitt rike med mycket beröm; om somrarne var han ute i härnad tillsammans med sin fosterbroder Ingjald, vinnande egodelar och ryktbarhet; men om vintern satt han hemma i sitt rike.

En gång då konung Rolf och hans broder Kettil kommo till tals med hvarandra, sade Kettil, *att det ännu mycket felades uti Rolfs ära och anseende, så länge han ej hade en höfvisk och god drottning.* Konung Rolf frågade, *hvad förslag Kettil kunde härutinnan gifva honom.* Kettil bad honom då fria till Torborg, och sade, *att det vore det förnämsta giftet i hela Norden att få Uppsalakonungens dotter.* Men konung Rolf ansåg sig der endast kunna vänta *nej* och speord dertill, tyckte sig ej heller hafva nog styrka, att med magt främja sitt uppsåt. Han fortsätter sålunda sitt fordna lefnadssätt några år bortåt, förökande ännu mera sina rikedomar och sin ära.

Efter några vintrar kommo Kettil och Rolf ännu en gång till samtals om detta ärendet; men konung Rolf tvekade alltjemnt, emedan han under tiden hade hört, huru Torborg hade gjort med sina andra friare, nemligen på somliga stuckit ut ögonen, på andra afhuggit händer och fötter eller på annat sätt lemlästat, och alla hade fått fara dädan med hädelig ord och sidvyrdning. «*Många hafva litet mod i stor kropp*», sade Kettil,

»och är det skam, att du, som är en karl, ej törs tala med qvinnfolk». Härvid harmades konung Rolf och beslöt att resa; sände derföre bud efter sin fosterbroder Ingjald uti Dannemark. Denne kom straxt, och begaf sig nu konung Rolf tillika med Ingjald och sextio välutrustade män på resan till Uppsala, ämnande med fredlighet börja sitt värf. Kettil måste under tiden sitta hemma och styra riket, och gjorde han det ganska nödigt, viljande gerna deltaga i detta äfventyret.

En natt vaknar Ingerd, konung Eriks drottning, och förtäljer för sin man hvilken underlig dröm hon hade haft. *Hon tyckte,* nemligen, *att hon såg en hop vargar komma rännande från Götarike hit upp åt Sverge, och framför dem var ett stort lejon och en liten björn, men allesammans voro släthåriga, spaka och tama. Hvad tror du sådant betyda, drottning?* sade kungen. *Lejonet,* sade hon, *månde vara en konungs vålnad eller fylgja, men den hvita björnen utmärker någon kongsson, och vargarna deras följeslagare; och gissar jag, att det är konung Rolf Götriksson samt hans fosterbroder, Ingjald af Dannemark, och lär deras ärende vara fredligt, emedan de tycktes så spaka; och månde konung Rolf vilja fria till vår dotter Torborg.* Men konung Erik ville ingalunda höra talas om, att en konung öfver så litet rike skulle våga fria till hans dotter. Några dagar derefter förspörjer Erik om konung Rolfs ankomst, och låter bjuda honom till gästabud till sig; men då Rolf kom, anviste Erik icke någon synnerligt hederlig plats åt honom, hvadan han också satt mycket tyst och olustig i gästabudet. Erik sporde honom slutligen, *för hvad sak han hade farit ifrån Götaland hit upp.* Konung Rolf svarade härtill och frambar sitt ärende höfveliga: men konung Erik sade: *»Jag känner Göternas skämtsamma sed, huru de ofta säga det, de hafva ingen mening med. Dock gissar jag edert ärende. Det vet jag, att Götalandet är litet och edra skatter små; men i hafven mycket folk hos eder, gifvande dem efter eder gifmildhet så länge det räcker. Nu är dyr*

tid i Götaland, och det brister eder mat; derföre hafven i farit på gästning hit upp till oss, för att få behålla edert goda hull och slippa lida hunger. Och var det väl betänkt af eder att söka hjelp hos oss; ty vilja vi tillåta eder, att med edra män fara på gästning omkring uti vårt rike under en hel månad; och vet jag, att i då kommen osvultna hem.» Konung Rolf svarade väl intet stort härpå, men hvar och en kunde skönja, huru vred han blef; och skiljdes dermed konungarna den qvällen. Om natten berättade konung Erik detta sitt samtal för drottning Ingerd, hvilken tyckte dermed vara ganska illa beställdt, emedan hvad som felades uti Rolfs rike, det ersatte han genom sin tapperhet, och vore derföre en lika mägtig konung, som den der ett stort välde hade. Erik sannade hennes tal och blef så beslutadt, att Erik andra dagen skulle taga sina ord tillbaka, skylla dem på ölet samt söka förlikning med konung Rolf. Så skedde också, och gaf nu Erik sitt jaord till Rolfs frieri, så framt han nemligen kunde vinna Torborgs bifall, och skulle Erik uti striden dem emellan ingendera hjelpa.

Konung Rolf for nu med sitt sällskap till Ulleråker och kom dit, då allt hoffolket satt inne i salen. Han utvalde tolf de raskaste bland sina män, hvilka med Rolf främst och Ingjald dernäst skulle träda in i salen fullväpnade och med dragna svärd; men, om de blefve anfallna, skulle den gå först ut, som gick sist in, och så vidare i ordning, ej heller skulle de låta skrämma sig, utan försvara sig som karlar. De öfriga männerna skulle emedlertid hålla hästarna derutanför. När nu konung Rolf trädde in i salen, förundrade sig alla storliga öfver hans resliga växt och höga anseende. Rolf såg hvarest uti högsätet satt en stor man uti konungsliga kläder, varande tillika fager och väl skapad; fördenskull träder Rolf framför densamma, aftager sin hjelm, bugar sig och börjar framföra sitt ärende, väl begripande, att detta var Torborg. Knappt kunde likväl denna förstå, hvarut Rolfs tal syftade, förr än hon afbröt honom,

sägande, *att det vore visserligen af skämtan taladt; ty deras sanna ärende vore att få sig mat, hvilket hon ej ville neka dem, utan visade dem till köksmästaren.* Men, då konung Rolf likafullt fortsatte sitt frieri, och omtalade, huru hon var en qvinna, och om deras äktenskap, blef Torborg så ond och rasande, att hon näppeligen visste, hvad hon gjorde. Hon rusade upp, fattade sina vapen och befallte sina män, *att taga fast och binda den galningen, som så försmädade konung Torborg;* och blef nu mycket rop och buller i salen. Konung Rolf spände på sin hjelm och bad sina män gå ut, och gjorde de så, oaktadt hofmännens hårda anfall. Konung Rolf gick baklänges genom hela salen och sist ut; med sin sköld i ena handen afvärjde han alla hugg och skott, och med den andra svängde han svärdet så kraftigt, att tolf hofmän föllo för honom, innan han kom ut ur salen. Som han likväl såg, att han hade för stor öfvermagt emot sig, befallte han sina män att rida undan med det snaraste, och kom så ifrån de förföljande, hvilka då icke hade sina hästar till hands.

När de kommo hem till Westergötland, och Kettil fick höra deras färd, sade han: *«Det är skam att lida «sådant af ett qvinfolk och blifva utjagad som häst «ur hage: och månde vi nu straxt hämnas en sådan «nesa.»* Rolf sade sig ej ännu vilja göra det, ehuru mycket Kettil än dertill äggade honom.

Men då Torborg förnam, att det varit konung Rolf af Westergötland, som friat till henne, förstod hon granneliga, att han ej ämnade sluta med detta, utan att man måste vara beredd på vida svårare anfall af honom. Hon lät derföre sammankalla en stor hop folk och uppföra omkring Ulleråker en mur eller vall, hvars like i styrka och konst ej fanns; ty han var ganska hög och så fast, att murbräckor ej förmådde något mot honom, och dertill voro vattentrummor öfverallt inmurade, hvilka släckte elden, om någon försökte antända vallen. Sedan Torborg på detta sätt befästat sig i Ulleråker, satte hon sig neder och gjorde sig lustig och glad med

sitt hoffolk, tyckande sig nu mera ej behöfva frukta någon friare i hela verlden.

SJETTE KAPITLET.

OM ROLF GÖTRIKSSONS GIFTERMÅL.

Sommaren härefter var Rolf Götriksson ute i härnad i Vesterhafvet och kom der i strid med Asmund, kongsson från Skottland. Fäktandet blef ifrigt, ty Asmund var en fullgod kämpe; men till slutet ingingo de förlikning och fosterbrödralag, och följdes åt den sommaren, hafvande alltjemt seger; men om vintern följde Asmund med Rolf till Westergötland. Våren derpå utrustade konung Rolf sex goda skepp med det utvaldaste manskap, och hade han denna gången både Kettil, Asmund och Ingjald hos sig; derpå håller han sin kosa upp åt Sverge, ickē stannande förr, än han kom till Uppsala.

Vid denna tiden hade drottning Ingerd åter en dröm, alldeles lik den förra, med blott den åtskillnad, att det var två hvita björnar denna gången, och dertill en galt, som väl icke var stor till växten, men likväl mycket arg och ilsken, så att han tycktes vilja bita allt, hvad som förekom, och hvart enda borst på hans rygg vände sig framåt; och voro alla djuren denna gången grymma och uppretade. Drottningen trodde, att synen betecknade konung Rolf Götriksson, hvilken torde komma att hämnas den skymf, han förut lidit; men den arga galten trodde hon vara Kettils fylgia, ty det passade bäst in på det, hon hade hört berättas om hans sinnelag. Litet derefter kom också Rolf med allt sitt folk dit, och blef väl emottagen af konung Erik, och det fordna aftalet dem emellan förnyades, att nemligen fred och vänskap skulle vara mellan båda konungarna och deras folk, änskönt frieriet ginge något våldsamt till

väga. Härefter drog konung Rolf till Ulleråker, och begärde få tala med Torborg, och hon trädde fram på borgmuren tillika med sitt folk. Konung Rolf förelade henne nu det vilkor, *att antingen jaka till hans frieri, eller skulle han bränna upp staden och nedhugga hvart mans barn derinne funnes. «Förr skall du «blifva en getaherde i Westergötland»,* sade Torborg, *«än du får någon magt öfver oss».* Härvid skakade hon och allt hennes folk på sköldarna, och ville hon ej höra mera.

Rolf måste derföre söka med våld vinna staden, men fick der röna det raskaste motstånd; ty vid allt, hvad Göterna företogo sig, blefvo de af Svearna återdrifne. Dessa hällde sjudande vatten och beck öfver dem, kastade stenar och stockar på deras hufvuden, och gjorde dem sålunda stor skada; och var alltid tillgång på friskt manskap inom borgen. När det så hade lidit fjorton dagar framåt, utan att Göterna hade vunnit någonting, började de knota, och ville somliga hellre fara hem igen än här lida begabberi, ty stadsfolket gick upp på murarna och visade dem allehanda kostbarheter, bedjande dem komma och taga dem; och hade många andra smädeord och gäckerier för sig mot Göterna.

Detta allt gick konung Rolf mycket till sinnes, och begynte han eftersöka råd mot slik olycka. Slutligen befallte han sina män att hugga och sammanbinda stora flakar af risknippor och träd. Under dessa satte han fasta och starka stolpar, och förde så alltsammans till muren, hvarpå han lät sitt folk hasteligen gräfva sig tvärtigenom vallen. Svearna nedkastade väl stenar, bjelkar och kokhett vatten öfver dem; men de goda stormtaken togo emot, så att intet skadade dem. När nu Göterna kommo in uti borgen, funno de ingen menniska derstädes; men alla rummen voro fullsatta med kostligt tillagad mat samt allehanda dyrbarheter. Kettil ville stanna qvar, skifta rof och göra sig goda dagar, men Rolf förböd detta och sade, att de först skulle efter

söka, hvar Torborg hade dolt sig. Vid de nu ransakade alla rum, funno de slutligen en löngång under jorden, uti hvilken de gingo ned; först konung Rolf och sedan de andra, hvar efter annan. Slutligen kommo de upp i en skog och funno der före sig Torborg med hela hennes här, och kom det straxt till ett skarpt slag dem emellan. Torborg stridde som den raskaste kämpe, och hennes män värjde sig också manneligen, likväl började slaget snart luta till hennes undergång, emedan ingen förmådde göra konung Rolf och hans fosterbröder motstånd. Rolf ropade nu på Kettil och bad honom *taga Torborg till fånga, men likväl icke såra henne, emedan det vore skamligt bära vapen på qvinnor.* Kettil var henne ock så nära kommen, att han gaf henne ett slag med flatsidan af svärdet utefter låret, fällande dervid några nesliga och föraktliga ord; men Torborg gaf honom med sin stridsyxa ett så hårdt slag vid örat, att Kettil dervid vände benen i vädret, och ropade hon åt honom: *Så tukta vi våra hundar, när de skälla för hårdt.* Kettil sprang hastigt upp på fötterna igen, viljande hämnas; men i detsamma kom Rolf dit, grep Torborg öfver armarna, och måste hon då gifva sig i hans våld; men Rolf fordrade endast, att hon skulle taga sin fader till domare i denna sak. Hon for derföre hem till Uppsala, nedlade sina vapen för konung Eriks fötter, hvilken högeligen fröjdade sig åt denna förändring. Litet derefter blef hennes bröllop med konung Rolf drucket, och tillagades det på det härligaste, så att hvar man var ditbuden, och högtiden varade i fjorton dagar; hvarefter alla skiljdes åt och foro hvar till sitt. Konung Rolf och drottning Torborg lefde länge och lyckliga tillsammans. Det finnes äfven mycket berättadt om de resor och krig, som dessa fosterbröder sedan hafva haft tillhopa; men dessa äro alldeles uppfyllda med berättelser om trollerier och osannfärdigheter, likasom de flesta historier från den

tiden; och, emedan de således till största delen lära vara dikt och osanning, och vi annorstädes i denna bok hafva framställt många exempel af sådana sägner, så akta vi onödigt nu upprepa flera: utan lykta härmed sagan om Rolf Götriksson.

FEMTE BERÄTTELSEN.

OM INGJALD ILLRÅDA.

FÖRSTA KAPITLET.

OM KONUNG BRÖT-ANUND.

Den 23:dje konungen af Ynglingaätten hette *Anund.* Han var mycket afhållen och vänsäll, och under hans styrelse var frid och god årsväxt öfver hela landet. I Sverge voro på den tiden många obebyggda marker, flera dagsleder vidsträckta. Men konung Anund lade sig mycket vinn om, att upprödja de tjenliga trakter, som funnos uti skogarna. Sedan lät han det öfverflödiga landsfolket flytta dit och på detta sätt blefvo stora sträckor bebyggda. Han lät också upptaga gårdar åt sig sjelf uti hvarje stort härad i Sverge, och förökade derigenom Uppsala-öde. Dessutom lät han mångenstädes både öfver fjellar och moraser anlägga vägar, på hvilka han drog omkring uti riket. Emedan han på detta sätt odlade och uppbröt landet, blef han kallad *Bröt-Anund,* d. v. s. den upprödjande Anund.

ANDRA KAPITLET.

OM INGJALD ILLRÅDAS BEGYNNELSE.

Svearna voro en gång talrikt tillhopa i Uppsala för att fira det stora midvinters-offret. Ingjald, konung Bröt-Anunds son, var också der samt dessutom Alf, son af en fylkiskonung, och båda gossarna voro omkring sex år gamla. De började på en gång en lek, att hvar och en af dem skulle råda öfver sitt manskap och se-

dan kämpa mot hvarandra. Men uti leken sågs, att Alf var starkare än Ingjald, hvilken blef så förtretad deröfver, att han började gråta. Då Ingjalds fosterfader fick veta detta, sade han: *det var en stor skam för Ingjald.* Andra dagen derefter stekte han hjertat af en varg och lät Ingjald äta upp det, och det berättas, att han sedan blef mera argsinnt och elak än andra menniskor.

Då konung Bröt-Anund en gång reste mellan sina gårdar, kom han till Himmelshed i Nerike *). Der är en trång och djup dal, men på båda sidor branta och ganska höga fjäll, på hvilka det låg mycket snö. — Nu föll ett häftigt regn, och derigenom lossnade ett fjällskred, som med mycket snö, ler och stenar rasade ned, så att konung Anund och många af hans hoffolk deraf fingo sin bane.

TREDJE KAPITLET.

INGJALDS SVEK.

Ingjald blef nu Uppsala konung. Den tid var plägsed i landet, att vid graföl efter konungar och jarlar skulle efterträdaren sitta på pallen framför högsätet. Sedan inbars Bragebägaren, och då skulle arfvingen stå upp, göra ett löfte om någon stor bragd, och derpå dricka bägaren i botten, hvarefter han först leddes i högsätet och var lagligen förklarad konung. Då Svea rike efter Agne Skeppsbos död började gå i brödraskifte, uppkommo många konungaslägter, hvilka herrskade uti fylkena och landskapen. Desse fylkiskonungar erkände väl Uppsalakonungens öfverherrskap, men förminskade dock mycket hans skatter och magt.

Ingjald byggde i Uppsala, till sin faders graföl, en stor sal med sju högsäten. Sedan böd han dit alla

*) Somliga säga i Westmanland.

fylkiskonungar och jarlar från hela riket, och de, som kommo, ledsagades in i den nya salen. Om aftonen bars in ett stort djurs-horn, som Bragebägare. Ingjald stod då upp och gjorde det löfte, «*att han skulle till hälften föröka sitt rike åt alla sidor, eller också tillsätta lifvet*». Sedan drack han hornet i botten. Men om qvällen, då gästerna voro druckne, befallte Ingjald sitt folk, som var i den gamla kongssalen, att väpna sig och kringränna den nya salen, på hvilken han lät sätta eld. Då salen började brinna, sökte de, som derinne voro, att komma ut, men blefvo straxt af Ingjalds män ihjelslagne. Der innebrändes på detta sätt sex fylkiskonungar med deras folk. Ingjald lade sedan deras riken under sig och tog skatt af dem; men för detta svekfulla och illsinnta råd blef han hatad af folket, och kallad Ingjald Illråda.

FJERDE KAPITLET.

INGJALD ILLRÅDA OCH KONUNG GRANMAR.

Granmar, fylkiskonung i Södermanland, hade ej varit med på grafölet i Uppsala, men han förstod, att honom var ämnadt samma öde, som de andra fylkiskonungarna. Konung Ingjald församlade också en stor krigshär från alla sina riken för att dermed samma höst angripa konung Granmar. Men denne rustade sig deremot, och fick hjelp af Högne, fylkiskonung i Östergötland. Det kom då till ett stort slag, och hade konung Ingjald mycket mera folk. Men, då striden varat en stund, flydde de höfdingar och det krigsfolk, som var från de med list eröfrade landskapen, så att Ingjald blef lemnad i sticket och hårdt ansatt. Der föllo då hans fosterfader och tvenne fosterbröder, och sjelf måste han, illa sårad, fly undan på sina skepp. Han såg då, att han ej kunde mycket förlita sig på folkets trohet;

utan

utan slöt frid och förlikning med konung Granmar, och detta blef bekräftadt med många eder, så att Granmar också var på det stora sommaroffret för frid i Uppsala — Hösten derefter var konung Granmar på en af sina gårdar på Selön i Mälaren. Men om en natt kom Ingjald lönligen dit med sin krigshär, omhvärfde huset, och tände eld derpå. Der uppbrändes då konung Granmar och hans måg samt mycket deras folk. Konung Ingjald underlade sig nu också Södermanland. Det säges, att Ingjald på försåtligt sätt ombragt tolf konungar, och på detta vis blef han enväldig öfver hela Sverge, utom Östergötland, der konung Högne beständigt försvarade sig.

På denna tiden hade hvarje landskap sin egen lag, men konung Ingjald ville hafva en allmännelig lag för hela riket. Han utsände derföre lagmannen för Tiunda härad i Uppland, *Wiger Spa* eller den vise, hvilken hopsamlade alla lagarna, för att deraf utarbeta en allmän lag. Dessa hans samlingar kallas *Wigers flockar*, emedan de voro inskurna på tunna träskifvor, hvaraf en flock svarade emot en bok.

FEMTE KAPITLET.

OM IVAR VIDFAMNES UPPKOMST.

Konung Ingjalds dotter, Åsa, var gift med konung Gudröd. Han hade en broder, Haldan, som för sin tapperhet blef kallad *Haldan den snälle*, d. v. s. den raske, hvilka bröder voro samkonungar i Skåne, och härstammade från Sköldungaätten. Haldans son hette Ivar, och var i sin barndom ansedd som dum och odughg; men, då en kämpe en gång gaf Ivar en örfil, slog denne honom straxt ihjel med en käpp, som han hade i handen, och blef sedan en stor stridsman. På den tiden var en prinsessa vid namn Gyrita på Jutland, berömd både för sin skönhet och rikedom. Hon var en-

sam qvar af den konungsliga slägten der i landet, och trodde sig ej någonsin kunna få en jemnbördig man; derföre höll hon tolf kämpar, hvilka skulle bevaka hennes loft och fördrifva alla friare. Dessa tolf voro bröder till den, som Ivar i sin ungdom dödat. Ivar for dit och kom till loftet, då kämparna voro borta. Han friade till prinsessan, men hon nekade samt förekastade honom hans lägre börd och hans af sår vanställda ansigte. Då svarade Ivar, att han med krigsära skulle utplåna dessa tvenne brister, och utbad sig af Gyrita, att hon ej skulle gifta sig, förrän han återkommit eller dött. På bortvägen fick Ivar snart höra bullret af Gyritas kämpar, hvilka sedan hemkommit, och nu redo efter Ivar för att hämnas sin brors död. Ivar bad sina följeslagare gömma sig, och då de ej ville det, utan att han också skulle göra detsamma, tvang han dem dertill, sägande: *«att Gyrita aldrig skulle få höra, att han «någonsin af fruktan undvikit en strid».* Sedan afhögg kan en tjock ekegren och gjorde deraf en klubba, med hvilken han utdelade så tunga slag åt de framkomna kämparna, att han slutligen fällde alla tolf neder till marken. Till belöning för denna tappra gerning fick han af sin moder det goda svärdet *Ljusinge,* hvilket hon hade gömt i jorden alltsedan hennes faders död.

Sedan for Ivar bort för att bistå Ryssarna uti ett krig mot konung Ingjald i Sverge. Uti svenska krigshären var då en stor stridskämpe, benämnd Hildiger, som hade utmanat och slagit flera af Ryssarnas tappraste kämpar. Ivar utmanade straxt Hildiger till envig, men denne nekade, sägande, att Ivar vore en alltför oförsökt och obetydlig man för att kunna få strida mot Hildiger, utan bad honom i dess ställe försöka sig mot mindre tappra. Då utmanade Ivar en annan, som han straxt nedgjorde; följande dagen två på en gång, sedan tre, och så vidare, till dess han slutligen på en gång slog elfva. Nu blef han mycket beryktad och Svenskarna sjelfva erkände hans tapperhet, sägande, att Hildiger af räddhåga ej tordes gå i envig mot Ivar.

Detta kunde Hildiger ej lida, utan antog nu Ivars utmaning. Folket sade, att Hildiger kunde med sånger och trolleri döfva sina motståndares svärd; derföre band Ivar ett stycke kläde om sitt svärd Ljusinge, och troende sig således hafva upphäft trolleriet, gick han emot Hildiger. Det dröjde ej länge, förrän Hildiger kände sig dödligt sårad. Han bortkastade då vapnen och berättade «*sig vara Ivars halfbroder, och att han derföre «ej velat strida mot honom. Han hade all sin tid «svärmat omkring på krigståg och lemnade nu åt «Ivar sin sköld, på hvilken alla Hildigers bragder «voro tecknade. Bland andra stod äfven midt på «skölden, huru han mördat sin egen son. Men*», sade Hildiger, «*ingen kan hindra ödets beslut, ehvad det «är gladt eller sorgligt*». Derpå dog han.

Men i Dannemark utkom det ryktet, att Ivar fallit i striden mot Hildiger. Då friade Sivard, en förnäm man från Saxen, till Gyrita, och som hennes rådgifvare voro mutade, öfvertalade de henne att gifta sig med Sivard. Detta fick Ivar genom sina män veta i Ryssland; seglade derföre hastigt tillbaka till Dannemark och kom dit första bröllopsdagen. Han befallte sina män gömma sig utom salen och ej komma fram förr, än de hörde vapenbuller. Sjelf trädde han förklädd in för bruden, och förebrådde henne i mörka ordalag och verser hennes otrohet. Hon förstod, hvem han var, och svarade på lika sätt, «*att «hon trott honom vara död, samt att hon ej mägtat «motstå alla sina rådgifvares uppmaningar, men att «hon alltid mest älskat Ivar*». Då Ivar hörde detta, genomborrade han Sivard med svärdet, och nedhögg sedan med sina männers tillhjelp alla Saxarna. Härpå gifte han sig med Gyrita, och styrde hennes riken.

SJETTE KAPITLET.

OM KONUNG INGJALD ILLRÅDAS DÖD.

(600 år eft. Kr.)

Åsa, konung Gudröds drottning, var lik sin fader till skaplynne. Hon öfvertalade först Gudröd att mörda sin broder, Halfdan Snälle, och sedan lät hon afdagataga Gudröd sjelf, för att ensam få regera. Men af fruktan för hämnd måste hon snart fly derifrån till sin fader tillbaka, och blef hon för dessa illgerningars skull kallad *Åsa Illråda*. När nu Ivar fick höra sin faders död, samlade han en stor krigshär, och drog med den från Skåne upp genom Sverge för att kräfva hämnd på Åsa och Ingjald. Dessa voro på kungsgården Ränninge på Fogdön i Mälaren, då de fingo underrättelse om Ivars tåg. Ingjald såg då, att han hade ingen magt att slåss mot Ivar, ty folket var honom otroget; ej heller fann han en tillflyktsort, der ej någon af hans många ovänner skulle öfverfalla honom. Han och hans dotter togo derföre i förtviflan det beslutet, att de drucko allt hoffolket rusigt, hvarpå de om natten itände salen, och uppbrände både dem och sig sjelfva. Detta skedde vid pass 600 år efter Kristi födelse. Sådant slut fick konung Ingjald Illråda, och var han den sista konung af Ynglingaslägten i Sverge. Hans son, Olof, flydde undan till Wermeland, uppröjde dess skogar, och blef derföre kallad *Trätälja*. Hans efterkommande blefvo konungar i Norrge, och från honom härstamma många stora ätter och många namnkunniga män.

SJETTE BERÄTTELSEN.

OM IVAR VIDFAMNE OCH HANS ÄTT.

FÖRSTA KAPITLET.

KONUNG IVARS MAGT.

Ivar blef nu konung i Uppsala och stamfader för en ny konungaätt, kallad den Ivarska. I början gaf väl Gyrita honom inga barn, men då reste han till Uppsala och fick af Gudarna det svar, att när han försonat sin mördade broders vålnad, skulle hans önskan gå i fullbordan. Så skedde, och Gyrita födde en dotter, som kallades Öda, d. v. s. *den rika*. Konung Ivar regerade strängt, och underkufvade fullkomligt de fylkeskonungar, som undsluppit Ingjald. Alltså herrskade han enväldigt öfver hela Sverge; med sin drottning hade han fått Jutland; och sjelf intog han med krigsmagt en del af Saxen, hela Preusiska kusten och en femtedel af England. Af detta vidsträckta rike och sina många härtåg kallades han Ivar Vidfamne och var mycket fruktad.

ANDRA KAPITLET.

OM ÖDA.

Vid denna tiden regerade tillsammans i Lejre på Seland tvenne bröder, som voro af Sköldungaätten. Den äldste hette Helge. Han låg alltid om sommaren ute i härnad, och förvärfvade sig derigenom mycken rikedom och ära, och för sin stora tapperhet skull blef han kallad *Helge den hvasse*, d. v. s. *den raske*. Den andre brodren hette *Röreк*, med tillnamnet *Slungering:*

han satt mest hemma och styrde landet, och ansågs han i allting vara mindre man för sig, än brodren. Dessas land ville Ivar gerna bemägtiga sig, emedan det låg så passande midt emellan alla hans andra riken. När nu Ivars dotter, Öda, var fullväxt, blef hon mycket beryktad för skönhet och stort förstånd; emedan hon dertill var Ivars enda barn, och skulle en gång ärfva alla hans länder, så ansågs hon mycket rik och kallades derföre *Öda den djup-öda,* d. v. s. *den mycket rika.* — Helge Hvasse for att fria till Öda, och behagade han henne ganska väl. Ivar visade sig äfven vänlig mot honom; men uti ett enskildt samtal med sin dotter förböd han henne att äkta Helge. Sedan sade han för denne, att Öda af högmod förkastat hans hand, tvärtemot Ivars enträgna böner. Härpå for Helge hem.

En tid derefter bådo Röreks män sin konung förse sig med ett godt giftermål, och föreslogo dertill Öda. Rörek tvekade vid detta, men hans män uppmuntrade honom. Han talade då med Helge härom, och bad honom fara åstad och fria för sig. Helge svarade, «*att «förslaget vore godt, samt den lycklig, som finge äga «Öda. Dock fruktade han samma utgång nu, som «sist. Likväl ville han göra sin broder till viljes*». Reste alltså åstad, och frambar ärendet för Ivar, af hvilken han väl undfägnades. Men Ivar sade, «*att då «Öda försmått Helge, var det oförsigtigt af Rörek att «begära henne, då han i allt var sämre, än Helge*». Helge deremot påstod «*Rörek uti allt vara sig jemn«god, fast han ej var så mycket beryktad i vikinga«tåg*». — Ivar låtsade vara obenägen, dock gick han att tala vid Öda. Hon svarade: «*att derest hon sjelf finge «råda, skulle Rörek aldrig få hennes hand; dock såge «hon väl, att hennes vilja nu, som förut, intet betydde, «då konungen sjelf annorlunda hade beslutat. Illa!*» svarade konung Ivar, «*likar mig ditt stolta svar, och «ser jag, att du ej längre vill stå under vår lydnad. «Men konung Rörek skall likväl blifva din man, än«dock du det icke vill*». Härpå gick konungen bort till

Helge och sade: «*Mycket har jag bedragit mig, då jag «härtilldags ansett min dotter som den förståndigaste «qvinna; nu må jag bekänna att hon är mycket fåvis; «ty eljest skulle hon ej utvälja den sämste brodren «framför dig, som är en så förträffelig konung*». Alltså blef nu beslutadt, att Öda skulle hafva Rörek, och Helge förde henne ned till Dannemark till sin broder. Men, då de på vägen kommo att talas vid om detta giftermål, uppenbarades Ivars svek, och de förstodo, huru han bedragit dem båda. Vid framkomsten till Dannemark blef ett stort gästabud hållet, der konung Rörek äktade Öda. Den vintern dvaldes Helge hemma i Dannemark, sedan for han ut i härnad, som hans vana var. Rörek fick af Öda en son, som hette Harald. Han vardt stor och stark till växten och skön till utseendet, dock voro hans framtänder mycket utstående, glänsande och färgade som guld, hvaraf han blef kallad Harald *Hildetand*, d. v. s. med den glänsande tanden.

TREDJE KAPITLET.

KONUNG IVARS SVEK.

En sommar lade Ivar med sina skepp till vid Seland, och begärde, att Rörek måtte komma till samtals med honom på flottan. Öda bad Rörek dröja dermed till andra dagen, samt framsatte midt i rummet åt honom en ensam säng, bäddad med nya kläder, och bad honom ej glömma, hvad han deri under natten drömde. Rörek gjorde, som Öda ville, och följande morgonen berättade han sin dröm sålunda: «*att han såg en hjort «beta på en fager slättvall. Derpå framsprang ur «skogen en leopard, hvars hår var skinande som guld; «men hjorten rände sina horn genom leoparden under «bogarna, så att han nedföll död. Derpå kom en «stor drake flygande, och spände sina klor i hjorten, «och ref honom alldeles sönder och till döds. Sedan*

«såg han en björninna, följd af sin unge, och draken «förföljde dem båda, men björnen försvarade dem». Dermed hade Röreks dröm slutat. Då sade Öda: *«En märkvärdig dröm är detta, emedan du har sett högdjurshamnar, och de betyda stora konungar. Kanske bebådas ock härmed ett stort krig; dock ville jag, att du ej så mycket må jaga den hjorten. Likligt syns mig också, att du sjelf dermed betecknas. Det vill jag ock råda, att du aktar dig för min fader, konung Ivar, att han ej sviker dig».* Derpå for Rörek ned till stranden, och steg ombord framför kajutan, helsande på konung Ivar, men denne låddes hvarken se eller höra, och gaf intet svar. Rörek sökte då blidka sin svärfader, och sade sig hafva tillredt ett stort gästabud, till hvilket han på sina och Ödas vägnar nu ämnat bjuda Ivar. Denne svarar *«sig i en olycklig stund hafva giftat Öda åt Rörek, och vore intet under, det hon ej är trogen mot honom».* Rörek sade, *«att han komme väl öfverens med Öda, samt hoppades, att Ivar ej skulle behöfva ångra sitt jaord».* Då svarade Ivar vredeliga: *«Du lärer litet veta, huru Helge och Öda umgås med hvarandra; men det är i hvars mans mun, att Harald är Helges son, den han ock mycket liknar. Och vill jag heldre, att du afstår henne åt Helge, än af klenmodighet lemnar detta längre ohämnadt».* Rörek sade *«sig ej detta hört hafva; bad nu derföre Ivar om goda råd. Dock ville han ej mista Öda».* Ivar sade då, *«att han antingen skulle dräpa Helge; ty förr blefve aldrig rätt väl mellan makarna, eller också afstå Öda».* Rörek sade *«sig ej vilja mista Öda, men heldre hämnas».* Derpå red han bort med sina män, och Ivar seglade också straxt derifrån.

FJERDE KAPITLET.

HELGES DÖD.

Om hösten, när Helge kom hem från härnaden, var Rörek mycket olustig och tyst utaf sig. Öda lät tillreda ett stort gästabud mot Helge, då många lekar anställdes. Det likade Helge illa, att Rörek var så ledsen; han uppmanade honom derföre att deltaga i leken, men Rörek sade sig ej vilja leka den gången. Helge uppmuntrade honom ändå, och bad honom rida ett tornerspel med sig, såsom de voro vane. Rörek sprang då upp stillatigande, går till sina män, och låter väpna sig med hjelm, brynja, svärd och spjut, samt rider så ut på tummelplatsen. Helge återkom obeväpnad emot honom, hafvande allenast en tornerstång i handen. Rörek lägger då sitt spjut emot honom, och ränner det tvärtigenom honom, så att han föll död ned af hästen. Männerna redo bestörte till, och frågade, «*hvarföre han gjort denna onda gerning?*» Rörek sade «*sig dertill hafva full orsak, ty han hade försport, att Helge hade förledt hans hustru*«. Då sade alla: «*att det vore en stor osanning, och Rörek illa bedragen*». Men då Öda hörde detta, tyckte hon sig förstå, att det var hennes faders råd, samt att han ej ämnade sluta härmed. Hon tog derföre sin son till sig, och red bort med ett stort sällskap; men Rörek reste kring landet, som hans sed var.

Kort derefter fick Rörek veta, att Ivar återkommit, red derföre honom till mötes. Men då Ivar försport Helges fall, sade han «*det vara ett stort nidingsverk, och beder sina män väpnas, för att hämnas hans vän Helges död*». Derpå gömde han en del af folket i en skog ett stycke från stranden, der han trodde Rörek skulle rida förbi. När nu Rörek kom till stranden, fann han Ivar med sitt folk i slagordning för sig, och då bakhållet i skogen hörde Ivars krigslurar, rusade de fram,

och angrepo Rörek och hans folk i ryggen, och blef striden ej lång, ty snart föll Rörek och allt hans folk. — Då påböd Ivar, att hela riket skulle lemnas i hans våld; men om några dagar kom Öda med en församlad krigshär ned af landet emot honom, och som han ej ansåg sig manstark nog, reste han åter till Sverge för den gången. Men samma vinter samlade Öda alla sina dyrbarheter, och våren derpå flydde hon och många förnämliga män med henne till konung Radbjart i Gardarike eller Ryssland, och erhöll hans skydd för sig och sin son mot Ivars stora magt. Men konung Ivar lade då under sig hela det rike, som bröderna Helge och Rörek egt, och hade nu underkufvat ganska många länder.

FEMTE KAPITLET.

KONUNG IVARS DÖD.

Någon tid derefter begärde konung Radbjart Öda sig till äkta, och som han var en rik konung, af hvilken både hon och hennes son kunde hafva tröst och försvar, gifte hon sig med honom; dervid rådfrågande endast sin son, men ej sin fader. När Ivar hörde detta, tyckte han konung Radbjart vara mycket förmäten, som hade äktat Öda, utan att begära Ivars lof. Han samlar derföre ur alla sina länder en krigshär så stor, att ingen kunde räkna hans skepp, och styr dermed österut, ämnande härja och bränna konung Radbjarts hela rike. Konung Ivar var nu mycket gammal och åldrad. När han kom öster i Kyrialabotten *), der Radbjarts rike vidtog, ämnade han landstiga och börja härjandet. Då drömde han en natt, att öster öfver hafvet flög en stor drake, hvars färg var som guld, och gnistor flögo af honom, som ur en smedjeugn, så att det lyste på himme-

*) D. ä. Carelska viken, som nu kallas Finska viken.

len och alla länder deromkring. Alla foglar, som i Nordlanden voro, följde efter draken. Men på landet uppstod ett tjockt moln med hvasst väder, ljungeld, slagregn och isbark, och så snart draken flög upp på landet, öfverhöljdes både han och foglarna af ovädret, och vardt ett så tjockt mörker, att de ej mer kunde ses; och i detsamma hördes ett stort dån och gny, som gick vester ut öfver alla de riken, Ivar egde. Härvid vaknade Ivar. Han lät kalla till sig sin fosterfader, Horder, och bad honom uttyda drömmen. Horder svarade sig vara så gammal, att han ej mer kunde tyda drömmar. Horder stod på en bergklint vid stranden, men Ivar låg på höfdingsskeppet i sitt tält och hade dragit täckelset undan, medan de taltes vid. Konungen var ängslig och sade: «*Kom hit Horder och uttyd drömmen*». «*Ej går jag dit*», svarade Horder, «*ej heller behöfs, att jag utlägger din dröm; ty du lär sjelf nogsamt veta, hvad han betyder. Du tänkte att bryta under dig alla riken och besinnade ej, att du en gång måste dö. Nu skall du snart komma till Hels* *) *gårdar, och ingen af de dina får riket efter dig*». «*Kom hit*», ropade Ivar, «*och säg dina onda spådomar*». «*Nej*», svarade Horder, «*här vill jag stå och svara dig*». Då frågade Ivar: «*Huru var min fader, Haldan Snälle, ansedd bland Asarna i Valhall?*» Horder sade: «*Han var som Baldur, hvars död alla Gudar greto, och är han dig mycket olik*». «*Väl talar du*», sade Ivar, «*kom hit och gör din berättelse*». »*Här vill jag stå och tala*», svarade Horder. Vidare frågade Ivar: «*Huru var Rörek bland Asarna?*» Horder svarade: «*Han var som Hener, den räddaste bland Asarna, men mot dig mycket hämndgirig*». — «*Huru var Helge Hvasse?*» Frågade Ivar vidare. «*Han var*», svarade Horder, «*som Heimdaller, den oförståndigaste bland Asarna, men mot dig mägta vred*». «*Hur är jag då sjelf ansedd bland Asarna?*» frågade ändtligen Ivar. «*Du är dem mest förhatlig*»,

---

*) *Hel.* De dödas Gudinna.

svarade Horder, «*och kallas du Midgårdsormen*». Då sade konungen med vredt mod: «*Om du bådar min död, så bådar jag dig din egen död tillbaka. Jag känner dig nog, lede jätte! Kom nu och kämpa med Midgårdsormen*». Härvid blef konungen så förifrad och vred, att han sprang ur tältet öfver relingen i hafvet. Horder störtade sig äfven från berget dit, och ingendera kom någonsin upp igen.

Efter detta låto höfdingarna blåsa till tings, och då folket var församladt på landet, förkunnades konung Ivars död, och rådgjordes, hvad man skulle göra med denna stora hären. Som de nu ingen sak hade mot konung Radbjart, så beslöts att gifva hären hemlof. Och så snart de fingo god vind, seglade hvar och en hem i sitt land igen.

SJETTE KAPITLET.

KONUNG HARALD HILDETAND.

När Radbjart hörde dessa tidender, gaf han skepp och manskap åt sin stjufson, Harald, som med dem seglade till Seland. Der blef han straxt antagen till konung, och sedan bemägtigade han sig alla de riken, hans morfader Ivar hade egt i Sverge och Dannemark. Harald var blott femton år, då han först blef konung. För denna hans ungdoms skull trodde många slägter, att de skulle kunna återtaga de riken, som Ingjald Illråda och Ivar Vidfamne hade ryckt åt sig. Derföre voro många krig och uppror i början af hans regering. Men han besegrade alla, och hade sådan lycka, att han nyttjade hvarken sköld eller harnesk i strid; hvarföre äfven folket trodde, att hans vänner, af fruktan för de många upproren i hans ungdom, hade gjort ett stort blodoffer och trolleri, hvarigenom intet jern skulle bita på Harald. Dessutom berättades också, att Oden sjelf hade lärt Harald att på ett fördelaktigt sätt ordna sin krigshär, nem-

ligen att dela den i tre hopar, hvilka hvardera voro framtill spetsiga, men bakåt bredare, så att i främsta ledet gick blott en man, i det andra två, i det tredje tre, o. s. v. En sådan slagordning kallades *Svinfylking*, emedan hvardera hopen var spetsad framåt såsom ett svintryne. Af tacksamhet för denna lärdom säges Harald hafva lofvat åt Oden alla dem, som föllo i hans strider. För allt detta blef Harald slutligen så fruktad, att ingen tordes föra krig mot honom, och han satt 50 år med frid i sitt rike. På det icke hans kämpar skulle förveckligas, höll han beständiga vapenöfningar, och den som blinkade för ett yxhugg, hvilket gick ända förbi ögonbrynen, blef straxt bortkörd från hofvet i Lejre och mistade sin sold, såsom rädd och feghjertad. Konung Harald var dock ganska mild, och återlemnade många fylken åt de småkonungar, som Ingjald och Ivar fördrifvit.

SJUNDE KAPITLET.

HARALD HILDETANDS ÅLDERDOM.

Öda hade med Radbjart en son, som hette Randver. Honom satte Harald till sin underkonung i Uppsala öfver Svearike och Westergötland; men sjelf bodde han i Lejre. Randver dog på ett krigståg till England, hvarefter hans son, Sigurd Ring, blef underkonung i hans ställe.

När konung Harald blifvit 150 år gammal, låg han af ålderdomssvaghet beständigt i sängen, och orkade litet gå. Då var ingen, som försvarade hans rike för de många vikingar, som på alla sidor började anfalla och härja det. Detta likade hans vänner illa, och många andra tyckte också konungen hafva lefvat länge nog. Några mägtiga män togo derföre det råd, att då konungen en gång var i karbad, lade de träd och stenar deröfver, ämnande så förqväfva honom. Men då Harald

märkte deras afsigt, bad han dem släppa sig upp, sägande: *«Jag vet nogsamt, att för eder tyckes jag vara lastgammal, och det kan ock så vara. Dock vill jag ej dö i ett badkar, utan heldre såsom en konung»*. Då stego hans vänner till och hjelpte honom upp. Derpå skickade Harald sändemän till Sigurd Ring i Uppsala med de bud: *«att Danskarna tyckte Harald vara för gammal, derföre ville han falla, som en konung anstod, uti strid. Han bad alltså, att Ring skulle samla så stor krigshär, han förmådde, och dermed möta Harald vid Bråviken i Östergötland. De skulle då der försöka, hvem som vore mägtigast»*. De började således rusta sig, och somliga säga, att de i sju år beredde sig härtill. Det finnes dock andra berättelser, som förtälja, att Haralds krigsöfverste, Brune, hade med sin list uppretat konungarna mot hvarandra till detta krig. Ring hade sitt folk från Svearike, Westergötland, Norrge och Helsingland. Der voro också många utmärkta kämpar, i synnerhet Ragvald den rådkloke och Starkotter, som ansågs för den störste kämpe på den tiden. Haralds här var från hela Dannemark, Östergötland och norra Tyskland. Hären samlades i Öresund, och var så stor, att man kunde gå på flottan såsom på en bro öfver hafvet från Seland till Skanör. Uti konung Haralds här var Ubbe från Friesland den namnkunnigaste. Der voro ock trenne sköldmör, Ursina, som bar Haralds banér, Heide och Veborg, och dessutom många andra stora kämpar. Derpå möttes härarna på Bråvallahed i Östergötland. Harald utsände sin fältöfverste Brune för att efterse, huru Ring uppställt sin här. Då han återkom och berättade, att Rings här stod i svinfylking, sade konung Harald: *«Hvem hafver lärt konung Ring det? Trodde jag dock, att ingen kunde det, utom Oden och jag. Eller vill Oden nu göra mig segerlös, det jag aldrig förr varit? Vill jag då heldre, att han låter mig falla med hela min här i striden»*. Derpå lät han Brune uppställa folket, och emedan han sjelf ej förmådde gå, lät han sätta sig i en vagn.

ÅTTONDE KAPITLET.

BRÅVALLA SLAG.

(Omkring 740 år efter Kr.)

När allt således var färdigt, läto höfdingarne blåsa i krigslurarna, hvarpå härarna uppgåfvo ett stort härskri, och gingo så emot hvarandra. Det blef nu ett skarpt och träffeligt slag, och de gamla sagor förtälja, att ingenstädes i Nordlanden har så mycket och utvaldt folk stridt tillsammans. När slaget varat en stund, gick Ubbe den Frisiske fram ur konung Haralds krigshär mot fienden. Främst i spetsen af konung Rings fylking gick kämpen Ragvald den rådkloke, och mot honom vände sig Ubbe. Då såg man emellan dessa storhuggande män ett hårdt och märkeligt envig, der många och förfärliga hugg utdelades och uppburos. Dock lyktades det så, att Ragvald måste segna död ned till jorden. Derpå nedhögg Ubbe också kämpen Tryggve, som stod näst Ragvald. När Adils söner från Uppsala sågo detta, vände de sig begge emot honom, men så märkelig kämpe var han, att han fällde dem båda, och den tredje, Yngve, dertill. När konung Ring såg detta, ropade han högt: *«att det vore skam låta en man så förhäfva sig öfver en hel här; och hvar är nu Starkotter, som tillförene aldrig fruktade stiga fram i striden?»* Starkotter svarade: *«Denne Ubbe är ett hårdt mannaprof, och svårt är det nu att vinna, herre! dock vill jag ej undandraga mig»*. Derpå gick han mot Ubbe, och skiftade de många och väldiga hugg sinsemellan. Slutligen gaf Starkotter Ubbe ett ganska svårt sår, men hade sjelf förut fått sex stora sår, så att Starkotter tyckte sig aldrig tillförene hafva varit i sådan vånda. Nu trängde krigshoparna fram på båda sidor emellan dem och åtskilde begge kämparna. Ubbe nedhögg då kämpen Agnar, derpå fattade han svärdet med begge händerna, och

röjde sig en bred väg tvärtigenom kung Rings krigshär, varande nu blodig allt upp till axlarna. Bakom Rings krigshär voro Telemarksboarna från Norrge uppställda. Deras förnämsta idrott var att skjuta med båge, så att den öfriga hären tyckte sig hafva liten hjelp af dem, derföre hade de fått den bakersta platsen. När de nu sågo Ubbe komma midt igenom hären mot sig, sade de sinsemellan: «*Nu skall det rönas, att vi äfven äro tappre män, och icke så ringa, som de andra akta oss före; och vi låta denne vara skottmål en stund för våra pilar*». Hadder, Horde och Hroallder ibland dem voro så goda skyttar, att de sköto igenom Ubbe med tjugofyra pilar. Dock felades honom ej frimodighet, utan försvarade han sig tappert, allt tills han föll död ner. Han hade då förut nedlagt sex kämpar och sexton andra män, samt dessutom illa sårat elfva andra kämpar.

Sköldmön Veborg gick nu fram mot Svenskarna och fällde kämpen Sote. Derpå mötte hon Starkotter, och slogos de; men hon var så vig och skicklig att föra vapen, att hon gaf Starkotter ett hugg, hvarmed hon lösskar köttet på kindbenet och hakan. I detsamma kom Torkil djerfve dertill, och nedhögg henne; men Starkotter stoppade skägget i munnen och bet deri, qvarhållande sålunda det lösa köttet, och var han nu blefven mägta vred. Han bröt häftigt in i danska krigshären, och nedhögg kämparna Hake, Ella, Borgar och Hjorter efter hvarandra. Derpå rusar han mot sköldmön Ursina, som bar konung Haralds banér. Hon sade då: «*Visst är det dödsraseriet, som kommit på dig, och lärer nu din dödsdom vara för handen*». «*Först skall du fälla konungens banér*», sade Starkotter, och dermed högg han venstra handen af henne. I detsamma angrep kämpen Brac honom, men Starkotter fällde både honom och kämparna Grepe den gamle och Håte, men han fick också sjelf många och stora sår. När nu Harald såg det myckna manfallet bland sitt folk, ställde han sig på knä i vagnen, emedan han ej förmådde stå

på annat sätt, och tog ett kort svärd i hvardera handen. Derpå lät han köra vagnen midt ibland fienderna, huggande och stickande på båda sidor om sig, och fällde på detta sätt många män, och tycktes han vara mycket manlig, samt göra stora bragder efter sin höga ålder. Slutligen slog hans egen fältöfverste, Brune, honom med en klubba på hjelmen så, att hufvudet remnade och konungen störtade död utur vagnen. När konung Ring såg vagnen tom, förstod han, att Harald vore slagen. Han lät derföre blåsa till stillestånd, och erböd danska krigshären frid och skonsmål, som den ock antog. Andra morgonen lät konung Ring noga ransaka på valplatsen efter Haralds lik. Först mot middagen fanns det under en stor hög af döda. Ring lät upptaga, tvätta och hederligen sköta det efter gammal sed och lägga det i konung Haralds vagn. Derpå uppkastades en ganska stor hög. Sedan spändes den häst, som dragit Harald under striden, för vagnen, och drogs så konungaliket in i högen. Der slagtades hästen och konung Ring lät bära dit in sin egen sadel, och gaf den åt sin frände konung Harald, bedjande honom med den rida och gästa Oden i Valhall. Derpå lät han göra ett stort gästabud och grafl öl. Innan det slutades, bad han alla kämpar och förnämliga män, som der voro, att med gåfvor och prydnader hedra konung Harald. Då inkastades dit många dyrbara ting, stora armringar och goda vapen. Derpå blef högen noggrannt tillsluten och förvarad. Men konung Ring blef nu ensam rådande öfver hela både Svea- och Danavälde.

NIONDE KAPITLET.

SLAGET VID JARNAMODIR.

Konung Sigurd Ring egde till drottning Alfhild, dotter af konung Gandalf i Alfhem *). Hon var ganska

*) Alfhem var Bohusläns gamla namn.

skön till utseendet, såsom hela hennes slägt. Med henne hade han en son, som kallades Ragnar, hvilken blef mycket stor och stark, liksom hans stamfader Ivar Vidfamne, men dertill bråddes på sitt möderne, emedan han blef den skönaste man.

På denna tiden voro tvenne mycket ryktbara kungar i Tyskland, Gunnar och Hogne. De voro konung Gjukes söner och kallades derföre Gjukungar. Men som Sigurd Ring var en ganska mägtig konung, så trodde han, att ingen tordes stå honom emot. Han skickade derföre sändebud till Gjukungarna, att de antingen skulle betala skatt eller strida emot honom. Gjukungarna valde det sista, och sändebuden utstakade med hasselstänger den blifvande stridsplatsen vid Jarnamodir i Holstein. Sommaren derpå möttes krigshärarna der, och Gjukungarne hade med sig sin svåger Sigurd, som kallades *Fafnisbane*, emedan han ihjelslagit ormen Fafner. Denne Sigurd var den störste och förnämste kämpe, som omtalas i de gamla sagorna, och hans like säges aldrig hafva funnits. Sigurd Ring var sjelf i krigståg mot Kurerna, derföre anfördes nordiska hären af hans båda svågrar, Alf och Alfarin. Der blef nu ett häftigt fäktande, ty desse bröder gingo manliga fram i striden. Det var ock med dem en stor man, likare en jätte än en karl. Han bröt in i Gjukungarnas här och dräpte hästar och folk omkring sig, så att ingen kunde stå honom emot. Konung Gunnar, den äldste af Gjukungarna, sade detta ej länge duga, utan bad Sigurd gå emot denna mandråparen. Sigurd Fafnisbane gjorde så, och frågade «*hvem han vore*». «*Jag är Starkotter, Storverks son från Norrge*», sade den store mannen. «*Nog hafver jag hört dig omtalas*», svarade Sigurd, «*men oftast till det värsta, och bör du derföre ej sparas*». «*Hvem är du*», genmälte Starkotter, «*som är så stor i orden mot mig?*» «*Jag heter Sigurd*», sade den andre. »*Är det du, som kallas Fafnisbane?*» frågade Starkotter åter. «*Så är det*», svarade Sigurd. Då blef Starkotter rädd och skyndade sig undan, men Sigurd

slängde sitt goda svärd Gram efter Starkotter, så att fästet träffade denne på käkbenet, och tvenne oxeltänder flögo ut dervid, och ansågs detta vara ett ganska nesligt hugg för Starkotter. Men han flydde ur striden, och med honom hela den nordiska krigshären. Gjukungarna foro hem i sitt land igen och sutto der i fred. Men det var en sägen, att dessa Starkotters oxeltänder voro så stora, att en af dem sedan nyttjades till klockkläpp i ett kyrktorn i Dannemark.

TIONDE KAPITLET.

SIGURD RINGS DÖD.

Konung Ring var nedfaren till Viken *), för att bilägga några tvistigheter mellan underkonungarna, och var han nu ganska gammal. Det hölls då ett stort offer, dit mycket folk kom, och ibland andra konung Alfs dotter från Wendsyssel **), som för sin skönhets skull kallades Alfsol. Oaktadt sin ålderdom blef konung Ring förälskad i henne och begärde henne sig till äkta; fastän Gudarna sådant vid ett offer hade afstyrkt. Men Alfsols bröder, Alf och Inge, nekade *«att gifva en så skön mö åt så gammal och skrynklig gubbe»*. Ring harmades högeligen, att hans egna undersåtare vågade gifva honom sådant svar; och förkunnade dem derföre krig efter offrets slut. Nu voro väl Alf och Inge tappra män, likväl fruktade de konung Rings öfvermagt; och gåfvo derföre Alfsol förgift, på det hon ej skulle falla i Rings händer. Sedan gingo de mot konungen; men manfallet vände sig snart på brödernas sida. Alf blef nedhuggen af Ragnar, som nu var med sin fader, och häraf fick namnet Alfsbane. Inge föll också, och deras

*) *Viken* kallades norrska och bohuslänska kusterna vid Kattegat.

**) *Wendsyssel* var ett härad på Jutland.

här flydde. Sigurd, som sjelf hade blifvit mycket sårad i striden, befallde uppsöka Alfsol, och då han blott fick hennes lik, ville han ej längre lefva. Han lät derföre bära alla de döda kropparna på ett skepp. Sjelf satte han sig vid styret i bakstammen, och lade Alfsol bredvid sig der. Sedan lät han med svafvel och beck itända skeppet, hissade upp alla segel, och styrde med en stark vind ut till hafs, sägande *«sig vilja komma med prakt och som en berömlig konung till Oden»*. Då han kom utom skären, stack han svärdet igenom sig sjelf och föll så död öfver sin älskade Alfsol. Skeppet dref ut till hafs och förgicks der; men Ragnar lät sina män på strandbrädden uppkasta en stor hög.

SJUNDE BERÄTTELSEN.

OM RAGNAR LODBROK OCH HANS SÖNER.

FÖRSTA KAPITLET.

OM TORA BORGARHJORT.

På denna tid var uti Östergötland en rik och mägtig jarl, benämnd Herröd. Han härstammade från Asarna genom Odens son, Göte, och var sjelf mycket beryktad för sin tapperhet. Han hade en dotter, kallad Tora, och alla sade, att hon var den skönaste och förståndigaste jungfru, och en sådan, som bättre är att ega än umbära. Hon fick det tillnamnet *Borgarhjort,* emedan hon satt i ett loft, omstängd med en skidgård, som en *borg,* och derföre, att hon i skönhet så öfverträffade andra qvinnor, som *hjorten* andra djur. Jarlen ville på allt sätt fröjda henne, derföre gaf han henne en liten och mycket fager lindorm, som han fått i ett trollägg uti Bjarmaland. Ormen var i början ringlaggd i en liten ask, men begynte snart att växa så, att han ej mera fick rum i asken. Slutligen växte han så mycket, att han ej ryindes i kammaren, utan låg utanför rundtomkring skidgården, varandes så stor, att hufvud och stjert nådde tillsammans. Han blef tillika så argsint och ond att vidfås, att ingen tordes gå till jungfrun, mer än den, som gaf ormen mat, och förtärde han en hel oxe i målet. Jarlen tyckte sig hafva mycket men af allt detta, och gjorde slutligen det löfte, att han skulle gifva sin dotter med stor hemgift åt den man, eho det vore, som dräpte ormen. Detta löfte spordes vida omkring; men så stor var allas fruktan för ormen, att ingen vågade försöka vinna den höga lönen.

ANDRA KAPITLET.

RAGNAR FÅR TORA BORGARHJORT.

Ragnar, Sigurd Rings son, var vid denna tiden fullväxt, och for omkring med godt manskap på sina härskepp, och ansågs redan vara en makalös kämpe. Han hörde Herröd jarls löfte omtalas, men låtsade, som han ej gåfve någon akt derpå. Emedlertid lät han göra sig en underlig klädnad af ludna skinn, samt en likadan kappa. Dessa lät han koka i beck, sedan draga i sand och sist tillhårdna. Sommaren derpå höll han med sina skepp till Östergötland och lade dem der i en lönvik. Tidigt i ljusningen nästa morgon påtog Ragnar sin underliga klädnad, gick ensam upp på landet, begifvande sig till jungfruburen. Han såg då, hvar ormen låg, stötte till honom med spjutet, och innan ormen hann försvara sig, gaf Ragnar honom den andra stöten, tryckande så väldeligen till, att spjutet gick tvärt igenom ormen, hvarvid ormen tog sig så hårdt, att han ristade spjutskaftet tvärt utaf. Ormen sprutade väl mycket etter öfver Ragnar, men den hårda klädningen afhöll det. Ormen hade äfven fått sitt banesår, och så stort gny vardt i hans dödskamp, att hela jungfruburen darrade deraf. Härvid vaknade qvinnorna i loftet, och Tora tittade ut genom vindögat *) för att efterse, hvad det vore. Hon såg då der utanför en storväxt man; men, som det ännu var blott i grådagningen, kunde hon ej klart skönja hans anletsdrag. Hon frågade derföre, «*hvem det vore och hvad han ville?*» Ragnar svarade då med detta qväde:

För väna qvinnan och visa
Ville jag lifvet våga.
Fjällfisken (ormen) fick dödssår
Af femtonårig yngling.

*) *Vindöga*, öppning på väggen i stället för fönster; stängdes med trädluckor.

Mera sade han ej, utan gick straxt bort, hafvande med sig det afbrutna skaftet, men sjelfva spjutet stod qvar i såret på ormen. Tora förstod, att han omtalat sitt ärende och sin ålder, och undrade hon, om det varit en menniska eller ett troll, emedan hans växt var jättelik, hälst för hans år. Om morgonen blef allt detta berättadt för jarlen, som borttog spjutet, och befanns det så tungt, att få förmådde föra det. Han lät då pålysa ett allmänt ting öfver hela sitt välde, tänkande, att den, som dräpt ormen, skulle till bevis derpå medföra det afbrutna spjutskaftet.

Ragnar försporde också till sina skepp, att ting var stämdt i grannskapet. Han gick derföre dit med hela sin här, och stannade med den ett stycke från den öfriga folkhopen. Jarlen stod nu upp och begärde ljud. Han *«tackade först de församlade männerna, att de hade efterkommit hans kallelse»*. Sedan berättade han hela händelsen med ormens död; bedjande tillika, *«att den, som egde det passande spjutskaftet, skall framvisa det, sägande sig vilja hålla sitt löfte mot hvem det vore, hög eller låg»*. Nu blef spjutet kringburet för alla, men ingen kunde uppvisa skaftet. Slutligen bars det också för Ragnar. Han sade då spjutet vara sitt, och uppviste skaftet, som dermed noga inpassade. Då förstodo alla, att det var han, som slagit ormen. Jarlen lät derföre göra ett stort gästabud åt honom och hans män. Då Ragnar der fick se Tora, tycktes hon honom vara öfvermåttan skön, och han begärde henne derföre sig till drottning. Detta blef honom jakadt, och vardt alltså gästabudet till ett stort och präktigt bröllop förvandladt. Efter detta förde Ragnar sin drottning hem i sitt rike, och blef han mycket berömd för denna färden. Tillika fick han för sin underliga klädnads skull tillnamnet *Lodbrok,* d. v. s. luden byxa.

TREDJE KAPITLET.

TORA BORGARHJORTS DÖD.

Efter detta satte Ragnar sig att styra sin faders rike. Sjelf bodde han i Lejre, men hade Harald Hildetands son, Eisten-Belt, att såsom underkonung regera i Uppsala öfver Svea välde. Ragnar älskade Tora ganska mycket, och satt för hennes skull ofta hemma i sitt rike, dragande ej så mycket ut på vikingatåg som tillförene. Tora gaf honom tvenne söner, Erik och Agnar, hvilka blefvo både fagrare och starkare än andra menniskor, och fingo dertill lära allsköns idrotter och öfningar. Det hände en gång, att Tora blef sjuk, och tilltog det så, att hon slutligen dog deraf. Detta tycktes Ragnar en stor sorg, och sade sig icke mer vilja ega någon qvinna. Han trifdes nu ej mera hemma, utan satte sina män och söner att styra sina riken, farande sjelf ut i härnad för att skingra sin sorg.

FJERDE KAPITLET.

OM ASLÖG.

Sigurd Fafnisbane i Tyskland var, som förhemäldt är, den störste hjelte bland alla de folk, som tala det nordiska språket. Han hade med sköldmön Brynhilda en dotter, som kallades Aslög och uppföddes hos Heimer, Brynhildas fosterfader. Sigurd Fafnisbane blef sviken af sina svågrar och dödad, tillika med hela sin ätt, och Brynhilda afhände sig sjelf lifvet af kärlek till Sigurd. Men Heimer sörjde så mycket sin fosterdotters död, att han ej mer trifdes hemma, eller kunde sköta sina egodelar. Som nu Aslög var den enda öfverlefvande af Sigurd Fafnisbanes ätt, så förstod Heimer, att

Si-

Sigurds fiender skulle leta efter att förgöra henne. Han lät alltså förfärdiga sig en ganska stor harpa, uti hvilken han gömde flickbarnet jemte mycket guld och dyrbarheter. Derpå började han vandra upp åt Nordlanden undan Sigurds fiender, bärande alltjemnt harpan med sig. Då han kom till strömmar i ensliga skogslundar, lät han jungfrun någon gång stiga upp ur harpan och två sig; men annars var hon beständigt der innelyckt, och då hon gret ibland, tyckande sig vara ensam och öfvergifven, så slog Heimer på harpan så konsteliga, att jungfrun tystnade och lyddes derpå. Men sjelf trifdes Heimer ingenstädes, och all verlden tycktes honom öde och tom, sedan Sigurd och Brynhilda voro borta.

Efter långa vandringar kom han en qväll till ett torp, som hette Spangarhed, i Norrge. Der bodde blott Åke, en gubbe, med sin käring, Grima. Hon var ensam hemma och frågade «*hvem han vore*». Han sade «*sig vara en stafkarl* (tiggare) *samt begära härberge öfver natten*». Men då han värmde sig vid spisen, såg Grima vid eldskenet en gyllene armring skimra fram undan Heimers slitna kläder, samt något dyrbart broderadt kläde sticka ut ur harpan. Grima jakade då till hans begäran, men sade, «*att han svårligen kunde få någon ro i stugan, för hennes och hennes gubbes munkäbbel. Hon bad honom derföre lägga sig ute i en lada*», och Heimer gjorde så. — När gubben litet derefter kom hem, berättade Grima hela denna händelse, samt råder gubben «*att mörda Heimer i sömnen, de skulle då få rikedomar nog att lefva af utan bekymmer och arbete*». Gubben svarade, «*att det syntes honom illa gjordt svika sin gäst*». Men Grima säger: «*Litet är du man för dig och ganska rädd. Dock skall du antingen dräpa honom, eller också tager jag honom till man och vi dräpa dig. Och må du det veta, att han ville locka och tubba mig i qväll före din hemkomst*». Häröfver blef gubben Åke mägta uppretad, och gick det alltså, som käringen ville. De smögo till ladan, och gub-

Len högg med yxan den sofvande Heimer banesår. Derpå buro de harpan in i stugan och slogo der upp eld. De ville nu öppna henne, men hon var så konstigt sammanfogad, att de ej kunde utleta det, utan måste sönderbryta henne. De funno då der mycken rikedom, men derjemte flickebarnet. Då sade gubben: «*Nu sannas ordspråket, att olycka följer den som svikit godtrogen gäst*». Grima frågade Aslög «*hvad hon hette*»? Men Aslög svarade intet, utan låtsade vara stum. «*Illa går det med vårt företag*», sade gubben, «*och efter min spådom: eller hvad skola vi nu göra med detta barnet?*» Grima sade: «*Vi skola utgifva det för vårt eget barn, och skall hon kallas Kraka efter min moder*». «*Det lär ingen tro*», svarade gubben, «*att vi, som äro så fula och vanskapliga hjon, kunna hafva en så fager dotter*». «*Icke lär du hitta något godt råd*», genmälde käringen; «*men jag skall nog sörja derför. Hon skall hafva tjära öfver hufvudet, så tror jag, att håret ej skall växa så mycket. Dertill skall hon vara trasigt klädd och förrätta de hårdaste sysslor*». Så skedde, och Aslög växte der upp i stor fattigdom, och talade aldrig, utan ansågs vara stum.

FEMTE KAPITLET.

RAGNAR FINNER ASLÖG.

Vid denna tiden for Ragnar Lodbrok omkring på vikingatåg för att fördrifva sorgen öfver Toras död. En sommar höll han till Norrge och lade en qväll sina skepp i en vik. Om morgonen sändes matsvennerna i land för att baka bröd. De sågo ett hus der bredvid, dit de gingo för att kunna baka med mera beqvämlighet; detta var Spangarhed. Kraka hade tidigt om morgonen gått ut för att valla kreaturen; men då hon fick se, att så många skepp voro ditkomna, började hon tvätta och kamma sig, ehuru Grima sådant förbjudit.

Hon var nu den skönaste qvinna, och hennes hår så långt, att det räckte öfver henne på alla sidor till marken. Hon gick sedan hem, och hade matsvennerna då redan börjat elda bakugnen. De frågade Grima, «*om Kraka vore hennes dotter*». Grima jakade härtill. «*Olika ären j då*», sade matsvennerna; «*ty hon är den skönaste jungfru, men du mycket ful och troll-lik*». Grima svarade: «*Jag hafver också varit hållen för ganska dägelig den tid, jag var i min faders by; fast ingen nu mera kan se det, emedan jag mycket förändrats*». De begärde nu, att Kraka skulle knåda degen åt dem, men de sjelfva skulle baka och steka brödet. Kraka gjorde så; men matsvennerna kastade alltjemnt ögonen efter henne, försummande så sitt göra, att allt brödet blef illa brändt. När de kommo åter till skeppen, sade folket, att de borde straffas för deras vårdslöshet, ty aldrig hade bröd varit så jemmilla bakadt. Ragnar efterfrågade orsaken härtill, och matsvennerna bekände allt, sägande sig aldrig hafva sett vänare jungfru. «*Hon är dock icke jemnskön med Tora*», sade Ragnar; men de påstodo henne i ingen del vara sämre. Detta tycktes Ragnar mycket sagdt, och förordnade han derföre några män, som skulle efterse, om så vore, annars skulle matsvennerna lida stort straff, emedan de skymfat Toras minne. Det stormade mycket den dagen, så att sändemännen ej kunde fara. Då de dagen derpå lagade sig tillreds, tillade Ragnar: «*att om Kraka vore lika skön, som Tora, skulle hon komma ned till Ragnar, hvarken klädd eller oklädd, hvarken mätt eller fastande, hvarken ensam, ej heller med sällskap*». Sändemännerna foro åstad, och funno ej för mycket vara sagdt om Krakas skönhet. De framförde derföre sin konungs helsning och bud. När Grima det hörde, sade hon: «*den konungen lär ej vara rätt klok*». Men Kraka sade: «*att hon skulle efterkomma hans begäran, dock ej förr än följande dagen*». Dermed foro sändebuden till skepps. Morgonen derpå kom Kraka till stranden. Hon hade då sitt hår utslaget rundt omkring sig samt

omvefvadt med ett nät. Hon hade förut ätit en hvitlök, samt hade gubbens vallhund med sig, och trodde hon sig så hafva uppfyllt Ragnars begäran. Hon gick ej om bord förr, än hon fått löfte om frid och säkerhet för sig; hvarefter Ragnar ledde henne in på kungsskeppet i tältet, och tyckte sig aldrig hafva funnit vänare mö. De talades vid en stund; slutligen qvad han:

Väldige verldsfader!
Väl du nu gjorde,
Om mön, den milda,
Mig månde nu famna.

Kraka svarade:

Har frid Herren lofvat,
Hålle han den också!
Kraka har kommit.
Konungen låte henne fara!

Ragnar bad nu sin skattgömmare framtaga den guldsömmade silfkjortel, som Tora hade egt, och böd den åt Kraka med dessa orden:

Förstår du väl sådant?
Vill silfkjorteln du hafva,
Som Tora-Hjort prydde?
Dig passar den väl.
Lekt hafva de hvita
Hennes händer på denna.
Fager och vänlig
Hon var mig till döden.

Kraka svarade:

Ej törs jag taga
Tyget, det silfmärkta,
Som Tora-Hjort prydde;
Det passar ej mig.
Kraka jag kallas.

I kolsvart vadmal
Jag på stenar vid stranden
Ständigt getter drifvit.

«Och vill jag nu fara hem», sade Kraka; *«men om konungens hug ej skiftas, må han framdeles sända efter mig»*. Härpå går hon till Spangarhed.

SJETTE KAPITLET.

RAGNAR FÅR KRAKA.

Ragnar for dit han hade ämnat sig; men det dröjde ej länge, förrän han kom tillbaka till Spangarhed och sände män efter Kraka. Hon gick då för Åke och Grima och sade *«sig vilja bortfara. Och vet jag väl»*, sade hon, *«att j dräpten min fosterfader, och har ingen gjort mig större men än j. Dock vill jag ej göra eder något ondt; men det önskar jag, att hvar dag må blifva eder allt värre och den sista aldravärst»*. Härmed gick hon till skeppen, och blef der väl emottagen. Om qvällen ville Ragnar, att de skulle hvila tillsammans, men Kraka afslog det, sägande det vara hederligare både för dem och deras arfvingar, om de väntade, tills rigtigt bröllop vore hållet hemma i hans rike, och Ragnar lät henne råda deri. Då de kommit hem, tillställdes der ett dyrbart gästabud, hvarunder Ragnars bröllop blef drucket. Ragnar fick många söner med Kraka. Den äldste hette Ivar. Han hade öfverallt i kroppen brusk i stället för ben, och kunde derföre icke gå, utan måste låta bära sig på bår. Han var mycket storväxt och stark, och dertill ganska vis och förståndig. Den andra hette Björn. Han fick sedan det tillnamnet *Jernsida*, emedan han aldrig bar något harnesk i striden, utan gick med bar kropp, så att folket trodde att han genom trolleri ej kunde såras. Den tredje hette Hvitserk och den fjerde Rognvald. De växte

upp och blefvo stora och starka män, och lärde sig allsköns konster och idrotter.

SJUNDE KAPITLET.

RAGNARS SÖNER INTAGA HVITABY.

De äldre bröderna, Erik och Agnar, voro emedlertid ute i härnad, och förvärfvade sig mycket egodelar och beröm. De yngre bröderna tyckte sig ej heller böra längre sitta hemma, utan hälldre fara bort och vinna ära och loford. De fingo alltså af Ragnar härskepp, med hvilka de höllo ur landet, hafvande många strider men alltjemt seger, så att deras rikedom och manskap förökades. Ivar sade nu, «*att de borde företaga något svårare, så att man riktigt kunde få röna deras raskhet; och ville han, att de skulle angripa staden Hvitaby* *); *ty dit hade många tappra konungar, äfven deras fader, Ragnar, kommit, men alla hade måst fara derifrån med oseger, för stadsfolkets tapperhet och det myckna trolleri, der öfvades*». Bröderna jakade härtill och seglade alltså till Hvitaby. De förordnade sin broder Rognvald med något folk att stanna qvar vid stranden, dels för att vakta skeppen, och dels emedan han syntes dem för ung till en så svår strid, som de nu väntade. Derpå gingo de upp mot borgen. Men de gamla sagor berätta, att der funnos tvenne qvigor, som voro så förtrollade, att ingen mägtade stå dem emot, eller höra deras råmande. Borgfolken ställde sig upp emot brödernas folk, och släppte qvigorna lösa, hvilka lupo fram med råmande och ett elakt läte, så att hären förskräcktes dervid. Detta ser Ivar, der han bars på sköldar. Han tager alltså sin båge, och skjuter dermed qvigorna till döds, hvarefter striden började vända sig. Emedlertid säger Rognvald vid stranden till sina män:

---

*) En stad i England.

»Sälla äro mina bröder och deras folk, som hafva slik skämtan och tidsfördrif. Oss hafva de här qvarlemnat, emedan de allena vilja hafva äran; ty skolom vi af eget råd gå dit upp». De gjorde så, och Rognvald gick så häftigt fram i striden, att han snart föll; men de andra bröderna fördrefvo slutligen borgfolket, borttogo all lös egendom, nedbröto hela borgen och foro derpå hem.

ÅTTONDE KAPITLET.

KRAKA GIFVER SIG TILLKÄNNA.

Östen med tillnamnet Beli, Ragnars underkonung i Uppsala, var mägtig och slug, dock illrådig. Han var en stor offerman, och det förtäljes, att han hade en förtrollad ko, kallad *Se-belja* *), åt hvilken han offrade; och då fiender kommo i landet, släpptes *Se-belja* ut mot dem, hvilka då af hennes råmande och trolleri skulle blifva så förvirrade, att de började slåss sins emellan. För detta allt var konung Östen mycket fruktad och satt i god fred.

En sommar kom Ragnar dit, och Östen lät göra ett stort gästabud emot honom. Östen hade en dotter, benämnd Ingeborg, hvilken var mycket frid och skön, och befallte han henne skänka i för sig och Ragnar på gästabudet. Då uppkom det talet bland Ragnars män, att det vore hederligare, om Ragnar hade sådan konungadotter som Ingeborg, än en torparedotter som Kraka, till drottning. Dessa ord kommo slutligen till Ragnars öron, och tyckte han männerna ej hafva illa talat. Han trolofvade sig derföre med Ingeborg, men bröllopet uppsköts till nästa sommar. Derpå for Ragnar hem, men förbjöd sina män att omtala för någon denna trolofning. Kraka gör ett stort gästabud emot honom, och om qvällen, då de hvila tillsammans, frågade hon honom

---

*) D. ä. ständigt råmande.

efter tidender. Han sade sig inga veta. «*Om dig ej lyster att berätta tidender*», säger Kraka, «*så må jag göra det; och är det sällsamt, att en konung trolofvar sig en qvinna, och har dock en annan förut. Men jag vill nu uppenbara för dig, att jag ingalunda är en torpare-dotter, utan en kungsdotter af mycket högre börd än Ingeborg, både på fäderne och möderne*». «*Hvem var då din fader?*» frågar Ragnar. Hon svarar: «*Det var Sigurd Fafnisbane, och min moder var sköldmön Brynhilda, konung Budles dotter*». «*Olikligt synes mig*», sade Ragnar, «*att deras dotter skulle heta Kraka, och uppfödas på Spangarhed*». Men hon berättade nu sitt rätta namn vara Aslög, samt allt hvad henne händt, och tillade hon, «*att till tecken på sannfärdigheten häraf, skulle den son, med hvilken hon nu gick, hafva liksom en orm uti sitt öga*». Någon tid derefter födde Aslög en son, som också hade bemälte tecken, hvarföre han äfven vardt kallad *Sigurd Orm i öga.* När Ragnar försporde detta, gladde han sig högeligen deråt, tänkte ej mera på Ingeborg, utan älskade Aslög nu ej mindre än i början.

NIONDE KAPITLET.

AGNARS OCH ERIKS DÖD.

Konung Östen tyckte sig och sin dotter vara stor sidvördnad bevisad, då konung Ragnar ej ville hålla sin trolofning. Alltså uppstod fiendskap mellan båda konungarna. När Agnar och Erik hörde detta, rustade de sig att härja på Sverge. Då de sköto ut fartygen, kom en man att stå i vägen för Agnars skepp, så att han deraf fick sin bane. Detta tyckte folket vara ett ondt förebud, men bröderna aktade ej derpå, utan höllo ändå till Sverge. Der framforo de brännande och härjande allt ända till Uppsala, der Östen genom pilbud och budkaflar samlat en stor här emot dem. Han dolde två

tredjedelar af hären jemte kon Se-belja uti en skog der bredvid, och den öfriga tredjedelen uppslog sina härbodar på fältet. Då bröderna framkommo och sågo Östens här, tyckte de sig dermed vara jemnstarka, och angrepo den med stor frimodighet. Men, då de voro inveckladc i striden, framkom den öfriga delen af konungens krigshär, och blef det så svårt för bröderna att stå emot öfvermagten. Dertill berättas, att deras män blefvo så förvirrade af Se-beljas bölande, att de började strida sins emellan. Agnar och Erik värjde sig ändå manligt, och bröto flere gånger tvärt igenom Östens troppar. Slutligen måste dock Agnar falla, hvilket då Erik såg, stridde han förtvifladt, ej aktande, om han der fölle eller ej. Slutligen blef han dock i denna vefvan öfvermannad och fasttagen. Sedan gick Östen till Erik och böd honom fred och försoning, läggande dertill, att han ville gifva Erik sin dotter Ingeborg som bot för Agnars död. Men Erik qvad deremot:

Jag ej vill för broder min
Jungfrufamntag köpa.
Icke höra, huru Östen
Helsad varder: Agnars-bane.
Eljest grete mig ej moder;
Män ej drucke då mitt minne.
Låten derför spjutens spetsar
Stinga mig igenom lifvet!

Han begärde derpå, «*att hans män skulle få fara med frid hem igen, men att spjut skulle sättas ned i vallen med uddarna uppåt, och han sedan kastas på dem*». Östen sade «*detta skola ske, änskönt Erik utvalde det, som vore illa för dem begge*». Då spjuten voro nedsatte, drog Erik en ring af sin hand, och lemnade den till sina män att frambäras till Aslög, qvädande sålunda:

Fort skolen i orden föra:
Fallne äro Eriks kämpar.
Svårt lär Aslög sörja,

Så snart min död hon spörjer.
Skall ock den stjufmodren
Sina söner det säga.

Derpå blef han kastad på spjuten; då såg han en korp flyga öfver sig, och qvad då:

Här klankar nu korpen
Högt öfver hufvudet.
Godt gästabud vill han sig
Göra af mig.
Illa lönar han de många stekar,
Jag i strider honom skurit.

Derpå lät han sitt lif med stor frimodighet, men hans män foro åter till Lejre. De funno Aslög ensam hemma, ty Ragnar var ute i härnad, och hans söner likaså. Männerna trädde fram för henne, och sade sig vara Agnars och Eriks likmän. Då frågade hon med stor ångest, «*hvad tidender de förde? Om Svearne voro i landet, eller om konungasöner fallit?*» Härpå förtäljde männerna, huru allt tillgått, och när de kommo till Eriks qväde, då han skickade henne ringen, märkte folket, att hon fällde tårar, hvilka voro som blod till utseendet och hårda som hagelkorn, hafvande ingen menniska sett henne gråta förr eller sedan. Hon sade «*sig nu vara ensam och ej något förmå, dock skulle hon framdeles nog väcka hämnd efter Agnar och Erik, som om de varit hennes egna söner*».

TIONDE KAPITLET.

ASLÖG OCH HENNES SÖNER.

Straxt härefter kommo hennes egna söner hem från Hvitaby. De berättade henne då Rognvalds död, men hon sörjde honom dock icke mycket, utan sade, «*att hon förutsett, det han ej skulle länge lefva till någon ära. Men det vill jag förtälja eder*», tillade hon, «*att*

Agnar och Erik, de modigaste hjeltar, äro fallne; och blir det eder skamligt, om j ej hjelpen mig att hämnas det». Ivar Benlös svarade: *«Aldrig kommer jag till Sverge att strida mot konung Östen och hans myckna trolleri».* Häruti instämde ock hans bröder. Då sade Aslög: *«Det vet jag, att änskönt Agnar och Erik voro mina stjufsöner, skulle de icke hafva låtit eder ligga ett år ohämnade».* Men Ivar svarade: *«Ej gagnar det, att du qväder den ena uppäggelsen efter den andra åt oss; ty vi veta bättre än du, hvad fara der förestår».* Aslög sade, *«dem ej vara dugliga män, som sådant fruktade»,* och ämnade hon nu gå bort, då hon ej kunde beveka sönerna; men Sigurd Orm i öga, som var tre vintrar gammal, hörde detta samtal. Han sade då: *«Om du så längtar, moder, skall jag tre dagar härefter fara mot kung Östen; och skall han ej längre råda i Uppsala, om mina Disor *) duga».* *«Du, min goda son»,* sade då Aslög, *«skickar dig ärliga; men litet lära vi två förmå».* Vid detta blygdes de äldre bröderna och lofvade ändtligen också sin hjelp. Alltså utrustades en stor krigshär mot Sverge. En del deraf skulle gå landvägen och anföras af Aslög, men sönerna foro sjövägen med flottan. Sedan möttes båda krigshärarna på bestämdt ställe, och började härja och bränna i Sverge, och ihjelslå allt, det lefvande var.

ELFTE KAPITLET.

KUNG ÖSTENS FALL.

Landfolket flydde undan för denna fejd till konung Östen. Han förstod nog, hvilka de vikingar voro, som kommit, utfärdade derföre budkaflar och kallade till sig alla, som kunde vapen bära öfver allt Svearike. Han får således en stor krigshär tillhopa, med hvilken han

*) *Disa* kallades hvar enskild menniskas ödes-gudinna.

tågar mot Ragnars söner, och uppkom då en ganska hård och häftig strid. Det är gamla mäns sägen, att kon Se-belja nu också var med i Östens här, och med sitt bölande så förvillade och förskräckte fiendernas folk, att de alla, utom Ragnars söner, stridde sinsemellan. Men Ivar hade emedlertid låtit göra sig en båge så stor, att ingen annan kunde sköta den. Derpå lät han bära sig fram i hären. Då sågo männerna, huru han spände bågen lika lätt, som den vekaste telning. Straxt derpå hörde de strängen smälla så högt, att de ej desslikes hört, och då sköt Ivar ut Se-beljas båda ögon. Hon föll dervid ned, men rusade åter upp framåt, låtande nu värre än förut. Ivar befallte då bäresmännerna kasta honom på Se-belja, och dervid gjorde han sig för dem så lätt som ett barn; men då han föll ned på Se-beljas rygg, blef han så tung som ett berg, så att han alldeles krossade henne till döds. Derpå uppmuntrade bröderna sin här, och Björn och Hvitserk gingo modigt fram genom Östens troppar, så att största delen nedgjordes och de öfriga togo till flykten. Slutligen föll också konung Östen. Då läto bröderna striden upphöra och de efterlefvande få frid, och reste sedan hem igen.

TOLFTE KAPITLET.

RAGNARS SÖNER INTAGA WIFILSBORG.

Ragnars söner voro jemnt ute i härnad, och Sigurd Orm i öga växte snart upp så, att han följde med dem. De kommo en gång till en mycket stark borg, som hette Wifilsborg, den de företogo sig att bestorma; men oaktadt deras raskhet, kunde de dock ej vinna borgen. Då började de belägra den, men efter en half månads fåfäng strid och många använda krigslister, gåfvo de hoppet förloradt och ernade fara dädan. Men borgfolket gick ut på vallarna, och utbredde dyrbara kläden och tapeter, uppvisade mycket guld och silfver och sade

gäckande, *»att de trott Ragnars söner vara tapprare än andra män; men nu hade de erfarit, att så icke vore»*. Derefter slog borgfolket på sköldarna och uppmuntrade sig inbördes med höga härrop. Då Ivar hörde detta, gick det honom så till sinnes, att han sjuknade och lades till sängs. Han låg hela dagen utan att kunna säga ett ord; men mot qvällen bad han att få tala med Björn, Hvitserk, Sigurd och deras förståndigaste män. Han yppade då för dem att han uttänkt en krigslist, som de också utförde. De gingo nemligen om natten hemligt ur sina härbodar till nästgränsande skog, och höggo sig stora vedbördor, som de buro tätt till borgväggen. Så fortforo de, tills Ivar tyckte nog ved vara framme. Då antände de bålet, och blef en så stark låga och hetta deraf, att borgmuren sprack sönder och lossnade. Nu angrepo de den med valslungor, och lyckades det dem att bryta sig in på flera ställen. De dräpte då hvart menniskobarn, der inne fanns, bortröfvade alla egodelar och uppbrände hela fästet. Sedan foro de vida omkring, och härjade öfver allt i södra Europa, ämnande sig ej stanna förr, än de intagit Rom. De mötte då en dag en gammal och gråhårig stafkarl, som sade sig hafva vandrat kring många länder. Honom frågade de, huru långt det vore till Rom. Då visade han dem två par utslitna jernskor, sägande, att han hade utnött dem på vägen från Rom. Detta tyckte de vara alltför lång väg för sig; de vände derföre om och fortsatte sina härjningar, så att ingen enda borg undgick dem. De blefvo alltså mycket namnkunniga och fruktade, så att intet barn fanns, som ej med förskräckelse visste att tala om Ragnars söner.

TRETTONDE KAPITLET.

RAGNARS FÄRD TILL ENGLAND.

Ragnar satt emedlertid hemma med Aslög i sitt rike, ej noga vetande, hvarest sönerna voro; dock hörde

de dem mycket berömligt omtalas, med de ord: «*att ingen kunde jemnföras med Ragnars söner*». Då får Ragnar åter stor lust att draga i härnad, på det hans gamla krigsära ej skulle rosta, tyckande sig böra vara lika god med sina söner. Han eftertänker derföre hvart han skall vända sig. Uti sin ungdom hade han underkufvat en konung, som hette Hama i England; men nu hade dennes son Ella *) gjort uppror igen. Denne beslöt Ragnar åter kufva och lät derföre bygga tvenne ovanligt stora skepp samt utrusta en väldig krigshär. Vid ryktet härom började alla konungar deromkring frukta för sig och hålla noga vård om sina länder. Men då Aslög frågade «*hvart han ernade sig*», svarade han henne: «*till England*». Hon sade: «*att han dertill borde hafva flera skepp*». Men Ragnar svarade: «*Ej är svårt att med många skepp intaga England; men att göra det med blott två, det vore ett mannaprof utan efterdöme*». Aslög invände åter, «*att de stora skeppen ej kunde löpa in i de engelska hamnarna, utan skulle lida skeppsbrott i skären*». Men Ragnar hade satt sig detta i sinnet och kunde ej derifrån vikas; utan så snart god vind blåste upp, lät han manskapet gå ombord. Aslög följde Ragnar ned till skeppen och sade då: «*att hon nu ville löna honom för Toras silfskjortel, som han fordom hade gifvit henne*».

Dig unnar jag skjortan sida;
Sömmad är hon icke,
Men af hvitgrå hären
Hel är hon väfven.
Ej blöda dig benen,
Ej biter dig svärdsegg
I skjortan, signad
Åt store Gudar.

Ragnar mottog gåfvan, och sade sig vilja följa hennes råd. Derpå reste han; men vid affärden kunde hvar

*) *Ella* kallas *Etelred* af Engelsmännen.

och en noga skönja, att denna skilsmessa gick Aslög mycket till sinnes.

FJORTONDE KAPITLET.

RAGNAR LODBROKS DÖD.

Ragnar seglade nu till England, men en storm kastade hans skepp mot stranden, så att de sönderslogos. Dock kom allt manskap lyckligt undan med sina vapen, och Ragnar började straxt att härja och underkufva landet. Men konung Ella, som genom sina kunskapare fått veta Ragnars resa förut, hade en mägta stor krigshär församlad af hvarje man, som kunde föra vapen och rida häst i hela England. Ella utgaf den befallning i sin här, «*att ingen skulle bära uddvapen mot Ragnar; ty*», sade Ella, «*Ragnar har söner, som aldrig skola lemna oss i fred, om han faller här*». Men Ragnar iklädde sig en hjelm och den silkesskjorta, som Aslög förärat honom; andra skyddsvapen hade han icke. Derpå började slaget; och emedan Ragnar hade mycket mindre folk, så föll snart största delen deraf. Men han sjelf gick hela dagen fram och tillbaka genom Ellas troppar med mördande och så stora hugg, att ingen mägtade stå deremot. Slutligen föll allt hans folk, och han sjelf inneslängdes mellan sköldar och blef sålunda fasttagen. De frågade nu, «*hvem han vore?*» men han svarade ej. Då sade Ella: «*Han skall nog komma i värre mannarön, om han ej vill säga oss sitt namn*». Derpå lät han kasta Ragnar i en ormgrop, med befallning att straxt upptaga honom, om han erkände sig vara Ragnar. Ragnar blef nu förd till ormgropen och ditkastad, dock rörde ormarna honom ej. Då afklädde männerna honom silkesskjortan, och nu hängde sig ormar på alla sidor vid honom. Då talade Ragnar och sade: «*Grymta månde grisarna, om de visste galtens nöd, och hvad den gamle lider*». Männerna förstodo

ändå icke, att det var Ragnar, utan läto honom sitta qvar. Han började då besjunga sina fordna bedrifter och sina 50 strider, och kallas den sången Bjarkamal. Så lyda några verser deraf:

Vi huggit med svärd.
Har jag ej dröjt länge,
Då jag till Götaland gick
Och gaf Lindormen bane.
Då fick jag Tora.
Folket sedan mig kallat
Lodbrok, att ned jag lade
Lindormen i striden.

Vi huggit med svärd.
Heldre har dock ung jag varit,
När vi öster i Öresund
Öste blod åt fräcka vargar,
Och förskaffade föda
Åt fotgula foglar.
Gällt svärden gnisslade
I goda hjelmar.
Korpen vadade i valblodet,
Och vidt var hafvet blodfärgadt.

Vi huggit med svärd.
Hårfager möjadräng flydde,
Arla om morgonen,
Och enkans talvän.
Sköldar såg jag spillras,
Stridsmäns lif spilldes.
Det var mig, som ung enka
I högsätet kyssa.

Vi huggit med svärd.
Hvad är härligare för hjeltar,
Än främst i spjutstormen
Falla i sin sår?

Ofta sörjer den svårast,
Som i stridsnöd ej varit.
Tungt är för den tappre
Den tröge till mod att väcka.

Vi huggit med svärd.
Håller jag det för jemnt,
Att i svärds samqväm
En strider mot en.
Att en ej flyr för annan,
Fordom var kämpars adel.
Möars vän må alltid
Modig vara i svärdsdån.

Vi huggit med svärd.
Har jag dock alltid försport,
Att Nornors lag vi lyda,
Och ledas af Ödet.
Ej trodde jag, att Ella
Ända skulle mitt lif,
Då till hans stränder jag styrde,
Och förströdde hans män,
Och kring Skottlands stränder
Skiftade stekar åt vargar.

Vi huggit med svärd.
Högliga det jemt mig hugnar,
Att Baldurs faders *) bänkar
Jag bonade vet i salen —
Snart öl vi dricka
Ur drifna hornen.
Ej gråter god dräng för döden
Vid dörren till Valhall.
Ej qvidande kommer
Konungen till Odens salar.

*) Odens.

Vi huggit med svärd.
Här skulle hårdliga
Aslögs söner med svärden
Skarpa-striden väcka;
Om väl de visste
Vår vilda medfart,
Hur svårt mig ormarna
Slita all sönder.
Möderne gaf jag mina söner,
Att mod deras må duga.

Vi huggit med svärd.
Hardt lider här till arföl;
Stor skada sker mig af ormen,
Som sitter i hjertats sal.
Spår jag likväl att spjutet
Skall stånda i Ellas blod.
Ej skola skarpa svenner
Stilla sittande blifva.

Vi huggit med svärd.
Haft har jag femtio gånger
Stora strider
Med svärden skarpa.
Tidigt började jag kämpa;
Och tror jag att ingen konung
Skall finnas bland folken
Mer frejdad, än jag.
Nu Gudar mig kalla;
Jag klagar ej döden.
Hastom oss hädan!
Hem bjuda Valkyrior,
Som Oden oss sänder
Från sköldbonad sal.
Glad skall jag öl med Asar
I högsätet dricka.
Lifs-stunder äro lidna,
Leende skall jag dö.

Ragnar dog nu med frimodighet och godt beröm och blef derpå förd ur ormgropen.

FEMTONDE KAPITLET.

ELLAS SÄNDEBUD.

När männerna berättade för Ella Ragnars ord, förstod han grannt, att det varit Ragnar, och kom derföre i stor fruktan och ångest för hans söner. Sist fattar han det råd, att skicka sändebud till dem och begära få lägga bot för deras fader. Dertill bad han sändebuden noga gifva akt på hvars och ens åtbörder vid underrättelsen om Ragnars död. När sändebuden kommo för bröderna, sutto Sigurd och Hvitserk och spelte tafl *), men Björn stod på salsgolfvet och skäftade sitt spjut. Sändebuden trädde fram och helsade Ivar vördeliga, sägande sig vara Ellas sändemän, att förkunna Ragnars död. Då läto Sigurd och Hvitserk taflet falla; men Ivar bad sändemännen noga berätta, hur detta tillgått. De gjorde så, och när de kommit dit, då Ragnar sade: «*grymta månde grisarna*», m. m., då fattade Björn så hårdt om spjutskaftet, att märke efter handen syntes deri; och när berättelsen var slut, ristade han det så häftigt, att det splittrades sönder. Men Hvitserk krystade den bricka, han höll i handen, så hårdt, att blodet sprang ut under hvar nagel. Sigurd satt och skafde sin nagel med en knif, och hörde så noga på berättelsen, att han ej märkte på knifven, förr än han skafvit allt till benet; men han brydde sig dock ej derom. Ivar frågade noga efter allting, och var hans ansigtsfärg än blå, än blek, än röd. Hvitserk ville straxt nedhugga buden, men Ivar gaf dem fred, och de reste hem. Då nu Ella hade hört alla brödernas åtbörder, sade han: «*Mest hafva vi att frukta af Ivars sinne, ehuru ej*

*) Brädspel.

något godt lär hafva rifvit de andra invärtes». Han lät nu hålla noga vård om sitt rike, så att ingen här kunde komma honom oförvarande uppå.

SEXTONDE KAPITLET.

RAGNARS SÖNERS HÄRFÄRD TILL ENGLAND.

Bröderna rustade sig nu till hämnd, men Ivar sade *«sig ej vilja hafva någon del deri och strida mot Ella, som var saklös, ty Ragnar var sjelf orsaken till sin ofärd».* Bröderna vredgades häröfver och sade, *«att de ej skulle lägga händerna i knäet och lida sådan skam, fastän Ivar så ville; och hade de förut slagit så mången saklös man, att det ej var värdt draga sig undan för detta».* Derpå började de samla en krigshär; likväl kom det ej rätt mycket folk, sedan det försporddes, att Ivar, på hvars vishet alla litade, ej ville deltaga i kriget. Bröderna fara dock åstad, men de finna Ella beredd mot sig med en oräknelig här, så att de blefvo alldeles öfvermannade och måste fly till sina skepp igen. Ivar var med bröderna, fast han ej deltog i striden. Han sade *«sig nu vilja heldre gå öfver till konung Ella och taga böter för sin fader, än göra slika ofärder som nu».* Hvitserk svarade *«sig aldrig taga böter för sin fader; och att de ej ville hafva någon del häri med Ivar»,* hvarpå de seglade hem; men Ivar gick till konung Ella, och begärde böter för sin faders död. Ella ville ej tro på Ivar, förrän denne måste svärja, att aldrig bära vapen mot Ella. Nu begärde Ivar i böter för sin far ett så stort stycke land, som han kunde betäcka med en oxhud. Detta tyckte Ella ej vara stora böter, och jakade härtill. Ivar skaffade sig nu en ganska stor oxhud och lät blöta och uttänja den många gånger, samt ytterligare skära den i de finaste remmar, hvilka han sammanknöt till ett mycket långt band. Härmed omgaf han en stor plats på en

vall och anlade der en borg, som kallades Lunduna borg *). Dit flyttade mycket folk, ty Ivar blef snart vänsäll för sin gifmildhet och sina goda råd, hvarmed han till och med ofta styrkte konung Ella. När han så fortfarit flera år, skickade han och begärde af bröderna sin arfvedel uti Ragnars lösöre, och fick då många och stora dyrbarheter, med hvilka han skaffade sig alla engelska höfdingars vänskap och löfte att sitta stilla, om något krig utbruste. Sedan sände han sina bröder bud, att samla en krigshär från alla deras riken och dermed draga till England mot Ella. De förstodo nu Ivars list, och gjorde, som han ville. Så snart Ella hörde deras ankomst, böd han sitt folk samlas, men fick dock ganska litet. Ivar for till Ella och sade *«sig skola hålla sin ed mot konungen, men ej vilja strida mot sina bröder, utan heldre söka förlika dem»*. Derpå gick han öfver till bröderna och uppmanade dem: *«att straxt angripa Ella medan hans här vore så svag»*. Sedan återvände han till Ella, förebärande, *«att bröderna ej ville antaga hans bemedling»*. I detsamma angrepo bröderna Ellas här och gingo så ifrigt fram, att de snart förödde allt hans folk och togo honom sjelf fången. Ivar hade ej stridt mot Ella för sin ed skull; men nu kom han fram och sade, *«att man borde komma ihåg, hvad dödssätt Ella gifvit deras fader»*. Efter Ivars befallning blef alltså en örn ristad på Ellas rygg, hvilket så tillgick, att köttet bortskars från ryggen, och salt ströddes i såren, hvarpå refbenen skuros från ryggraden och böjdes ut, som vingarna på en örn. Derpå utdrogs lungan genom detta sår. Ella blef således illa sargad och plågad innan han dog, och nu tyckte bröderna sig hafva hämnat sin faders Ragnars död fulleligen.

*) Lincoln i England.

SJUTTONDE KAPITLET.

RIKENAS DELNING.

Ivar behöll för sig det rike i England, som Ella hade haft, lemnande det öfriga Ragnars välde åt sina bröder. Björn Jernsida fick Svea och Göta rike, och från honom härstammade många svenska konungar. Sigurd Orm i öga fick danska öarna, Halland, Skåne, Blekingen, Bohuslän och södra delen af Norrge. Från hans dotter, Aslög, härstammade Harald Hårfager, den första konung öfver hela Norrge. Hvitserk fick Jutland samt södra kusterna kring Östersjön. Då han en gång var i härnad mot Ryssland, blef han af en stor krigshär öfvermannad och fasttagen, och valde sig då det dödssätt, att brännas på ett bål af mannahufvuden. Dessa bröder hafva utfört många och stora krigståg, som dock ej här stå beskrifna. Men, då de voro döda, foro deras männer vida omkring, att söka sig nya herrar; och kommo så till många rika furstar och väldiga konungar, men tyckte sig dock aldrig mera finna sådana höfdingar och män, som Ragnar och hans söner.

ÅTTONDE BERÄTTELSEN.

OM ANSGARIUS OCH HURU KRISTNA LÄRAN FÖRST BLEF PREDIKAD I SVERGE.

(829 år efter Kr. föd.)

FÖRSTA KAPITLET.

ANSGARII UNGDOM.

Ansgarius föddes i Tyskland, der den kristna läran då redan var införd. Han förlorade sin mor tidigt, och sattes af sin far uti en skola att lära läsa; men han var i början mera begifven på fåfänglighet och lekar än på sin undervisning och förbättring. Då berättas det, att han en gång drömde, «*att han stod på ett ställe, fullt af dy och orenlighet. Der bredvid sågs en fager och grön väg, på hvilken det framgick en härlig fru, klädd i hvita skinande kläder, och Ansgarius tyckte sig förstå, att det var jungfru Maria. Med henne följde många qvinnor, som också voro hvita och lysande, bland hvilka äfven Ansgarii moder var. När han såg henne, började han arbeta att komma till henne, men kunde ej slippa lös ur dyen. Då gick jungfru Maria till honom,* sägande: «*Son, du vill gerna till din moder. Men vill du komma i vårt sällskap, så skall du fly all fåfänglighet, och deremot öfva dig i goda och rena seder; ty vi afsky högeligen allt, som är fåfängt och oduglígt, och den som af sådant förlustas, kan ej vara bland oss*». Efter denna dröm förändrade Ansgarius sig mycket, och sysselsatte sig blott med allvarliga och nyttiga ting. Då han sedan växt upp, vardt han munk uti Nya Corbej kloster och dertill pre-

dikare uti dess kyrka, och blef mycket beryktad för sin renlefnads och gudaktighets skull; så att munkarna berättade, det han ofta i sömnen hade uppenbarelser af Gud, och folket trodde att han genom händernas påläggande kunde bota sjukdomar. Han blef skickad af frankiska kejsaren, Ludvig den fromme, till att predika kristendomen uti Jutland. Detta gjorde han med stor framgång, och oaktadt många faror omhvärfde honom, stannade han dock bland hedningarne en lång tid.

ANDRA KAPITLET.

ANSGARIUS PREDIKAR FÖR HEDNINGARNE I SVERGE.

På denna tiden svärmade svenska, norrska och danska vikingar kring hela södra Europa och förorsakade med sitt plundrande och mördande allmän förskräckelse. Då blef föreslaget på flera kyrkomöten att omvända dessa nordiska folk till kristendomen, på detta sätt förmildra deras seder och tänkesätt, samt göra slut på deras plundringståg och härjningar. Vid samma tid kommo sändebud från konung Emund i Uppsala till kejsar Ludvig. Då desse förrättat sina hufvudsakliga ämnen, berättade de, att många i Sverge ville emottaga kristendomen, samt att konung Emund skulle väl emottaga de prester, som komme dit. Då beslöts att ditsända några andliga män; likväl vågade ingen företaga den vådeliga resan förutan Ansgarius samt en af hans medbröder. Han mottog af kejsaren flere skänker till konung Emund, samt begaf sig på resan med de svenska sändebuden. Men deras skepp blef öfverfallet af vikingar, som borttogo alla deras dyrbarheter, så att de blott kunde rädda några af sina böcker, hvarefter den andra presten ville vända om igen; men Ansgarius sade: «*Jag gifver mig med kropp och själ i Guds våld, och vänder ej om förr, än jag predikat kristendomen i detta land.*

land». De fortsatte alltså resan och kommo efter stora besvärligheter öfver sjöar, floder, skogar och moras till Björkö *), der konungarna i Sverge ofta bodde på den tiden. Konung Emund hade en medkonung, som hette Björn, och kallades Björn på Håga, emedan han vanligtvis bodde på Håga kungsgård vid Uppsala. Denne Björn emottog Ansgarius väl och tillät honom att predika kristendomen i staden. Han omvände många ifrån afgudatjensten och bland andra äfven Hergeir, konungens högste rådgifvare och höfdinge öfver Björkö. Denne Hergeir lät till och med på sin egendom uppbygga en kyrka; den första, som fanns i Sverge. Efter halftannat år återvände Ansgarius till Tyskland. Då lät kejsar Ludvig anlägga ett ärkebiskopssäte i Hamburg, för att ytterligare derifrån utsprida kristendomen i Norden. Ansgarius, ehuru blott 30 år gammal, blef den första ärkebiskop der. Han vigde då en munk, som hette Gautbert, men ock kallas Simon, ti l biskop i Björkö, förmanande honom, «*att fara varliga med folket, och icke begära deras egodelar, utan heldre, såsom Ansgarius sjelf, med eget arbete förtjena sitt lifs uppehälle, och äfven föregå folket med rent och heligt lefverne*». Dessutom gaf Ansgarius af egna medel allt, det Simon kunde behöfva på sin resa och vid framkomsten; men denne biskop Simon blef snart så hatad, att hedningarna öfverföllo honom, slogo hans medhjelpare ihjel, och drefvo honom sjelf utur riket. Då blef Sverge utan någon predikant, under hvilken tid kristendomen försummades. Likväl stod Hergeir fast i sin tro, hvarföre han ock mycket begabbades af hedningarna. Han skall, efter munkarnas berättelse, då hafva gjort många underverk. Ibland annat var han en dag på ett ting, der hedningarna mycket bespottade hans troslära. Då sade Hergeir: «*Vi skola pröfva, hvilken Gud som är mäg-*

*) En stad vid Mälaren, hvars läge nu mera ej med visshet kan bestämmas.

tigast. I sen, att här kommer straxt ett starkt regn. Åkallen i edra Gudar, så vill jag ock bedja till min Gud, som har skapat himmel och jord, att intet regn må falla på mig. Den, hvars böner blifva hörda, har den mägtigaste Guden». De gjorde så, och det säges, att ingen droppe föll på Hergeir, men hedningarne blefvo alldeles genomvåta, churu de sutto bredvid honom.

TREDJE KAPITLET.

ANSGARIUS RESER ANDRA GÅNGEN TILL SVERGE.

När nu riket i lång tid varit utan någon kristen predikant, och ingen annan vågade sig att resa dit, beslöt ändtligen Ansgarius sjelf för andra gången fara till Björkö. Litet förr än han kom fram, hade derstädes varit ett stort ting. Der hade en man stigit fram och sagt, att *han träffat alla de gamla Gudarna. De hade då genom honom skickat denna helsning till konungen och folket: «Vi hafva länge af kärlek till eder och för eder dyrkans och offers skull gifvit fred och många goda år. Nu minskas edert nit i vår dyrkan och i tjenen en främmande Gud mera än oss. Detta skolen i bortlägga, så framt i viljen återfå vår ynnest. Viljen i nödvändigt hafva flera Gudar, så skola vi upptaga eder förra konung, Erik, i vårt sällskap, att han må blifva eder en ny Gud».* Häraf uppäggades hedningarne mycket, och ett nytt afgudahus byggdes åt konung Erik. Straxt härefter kom Ansgarius. Hans vänner rådde honom att genast resa tillbaka igen och så undvika hedningarnes förföljelser; men Ansgarius ville ingalunda fly, utan sade, *att han var färdig lida plågor och döden för Kristi skull.* Han blef väl emottagen af konungen, som hette Olof; dock tordes ej denne af eget beväg tillåta Ansgarius att predika i Björkö, utan skulle derom först rådfråga folket på allmänt ting. Der blef då mycket buller och ropande på tinget af hednin-

garna och mot den nya läran; men då första ifvern något afstannat, uppstod en gammal man och talade sålunda: «*Hören mig alle, både konungar och allmoge. Här äro många ibland oss, som ofta hafva rönt både i sjönöd och andra faror, huru mägtig denna nya Guden är att hjelpa dem, som honom åkalla. Derföre hafva ock några farit till Dorstad* *), *enkom för att der låta döpa och kristna sig; och hafva på sådana resor utstått försåt och anfall af vikingar samt många andra farligheter. Hvarföre skulle vi då ej välvilligt här hemma mottaga det, som vi med så mycken våda hafva sökt i främmande land? När ej våra egna Gudar mer kunna hjelpa oss, så är ju nyttigt att hafva denna mägtigare Gudens ynnest*». Af dessa orden bevektes folket, och blef det derföre tillåtet för Ansgarius att predika kristna läran i Sverge. Han omvände då ganska många, byggde en kyrka i Björkö, försörjde fattiga och faderlösa, samt friköpte fångar. Efter någon tid återvände han till Tyskland, och sedan blef kristendomen mycket eftersatt i Sverge, ty ingen predikant vågade sig dit. Ansgarius var efter tidens sätt en ganska gudfruktig man. Han var så lättrörd, att han gret vid allt, och bar beständigt en penningepung vid sidan, att derur gifva allmosor åt nödlidande. Ofta fastade han och tvådde fötterna på fattiga efter Frälsarens bruk. För att späka sin lekamen, bar han alltid en hårduk näst kroppen och förtärde blott bröd och vatten och det efter ett visst mått. Han var mycket nitisk för de nordiska folkens omvändelse och sparade dervid hvarken sig sjelf eller sin egendom. Han blef efter sin död af påfven kanoniserad, d. v. s. förklarad för helgon, dyrkades som Nordens patron eller skyddshelgon, och hans ben kringspriddes och förvarades såsom heliga lemningar.

*) En stad i Holland.

NIONDE BERÄTTELSEN.

OM KONUNG ERIK SEGERSÄLL.

FÖRSTA KAPITLET.

OM ERIK SEGERSÄLL OCH STYRBJÖRN STARKE.

Olof och Erik hette tvenne bröder af Ivarska konungaätten, hvilka regerade tillsammans i Uppsala. Olof dog snart, lemnande efter sig en son, som hette Styrbjörn. Emedan denne vid fadrens frånfälle var ganska ung, så blef Erik ensam konung. Han var mycket vänsäll och älskad af sitt folk, dertill ganska tapper, så att han lade Finnland, Estland och Liffland under Sverges krona. Hans brorson, Styrbjörn, växte emellertid upp hemma i Uppsala, blifvande mycket våldsam till sinnes. Han lekte en gång med en hofman, som hette Åke, kastande en mantel öfver Åkes hufvud. När nu denne ej kunde se, råkade han stöta ett dryckeshorn mot Styrbjörns näsa, hvarföre denne så vredgades, att han slog Åke ihjel. Han ville sedan af högmod ej erlägga mansboten till Åkes slägtingar, utan endast till konungen sjelf, sägande, *»att konungen sedan finge förnöja Åkes fränder bäst han förmådde»*. När Styrbjörn blef tolf år, begynte han begära del i regeringen efter sin fader. Han gick ej mera till konungens bord i Uppsala, utan satte sig ofta på sin faders grafvård för att dermed beveka folkets sinnen. Konung Erik bad honom vänta, tills han blef sexton år, ty förr kunde han ej företaga ett så svårt verk, som att styra ett helt rike; men detta ville Styrbjörn ingalunda göra. På nästa Disarting i Uppsala framträdde han derföre, åtföljd af sin morbror Ulf Jarl, och fordrade af folket sin arfsrätt i riket; och ehuru menigheten afslog detta, i anseende till hans ungdom, så

fortfor han dock att med häftighet och trots pocka derpå. Häröfver blef folket så uppretadt, att det med stenar och hugg dref både Styrbjörn och Ulf från tinget. Dessutom utvalde det också en annan medregent åt Erik, så att Styrbjörn ej mera skulle hafva något hopp. Han gick då till Erik, och begärde att blifva utrustad till vikingatåg, såsom en konungason anstod. Erik jakade härtill och gaf Styrbjörn sextio väl utrustade skepp. Med dessa seglade han ut, och hans första bragd var att uppsöka och ihjelslå den af folket på Disar-tinget tillsatta medregenten. Derpå seglade han från Sverige, görande dock förut det löfte, *»att han antingen skulle en gång regera öfver hela detta rike, eller ock dervid tillsätta sitt lif»*. Och var nu Styrbjörn fjorton år gammal.

ANDRA KAPITLET.

STYRBJÖRNS KRIGSTÅG.

Styrbjörn for sedan omkring, härjade och underkufvade länderna vid Finska viken. Han var mycket oförskräckt och modig i striden, dertill också starkare än andra män, så att han fick det tillnamnet *Starke*. På den tiden var en mycket beryktad borg i Pommern, som kallades Jomsborg. Den var anlaggd af en förnäm dansk man, vid namn Palna-Toke, och var ganska stark samt nästan ointaglig. Dessutom låg också sjelfva hamnen inom fästningen, så att skeppen der voro i godt förvar. Männerna i borgen kallades Jomsvikingar, och hade den lag sins emellan: 1) att ingen fick upptagas bland dem, utan allas samtycke. 2) Ingen, som var under aderton eller öfver sextio år. 3) Ingen, som var gift, ty qvinna fick aldrig komma inom borgen. 4) Ingen, som afslagit en utmaning till envig; och många andra stränga vilkor. — Dessa Jomsvikingar ansågos för det tappraste folk, och voro mycket fruktade på den tiden; likväl lyckades det för Styrbjörn att öfverrumpla

och intaga borgen under Palna-Tokes frånvaro, och härigenom blef han mycket mägtig och beryktad. På denna tiden regerade uti Dannemark en konung, benämnd Harald Blåtand, som blef efter många stridigheter fördrifven ur riket af sin egen son, Sven Tväskägg. Han flydde då till Styrbjörn, och blef med hans tillhjelp åter insatt i Dannemark. Till belöning för detta fi k Styrbjörn Haralds dotter, den sköna Tyri, till hustru, och Harald måste lofva att bistå Styrbjörn med hundra skepp mot konung Erik Segersäll i Uppsala. Härpå rustade Styrbjörn sig väldigt till och sammanbringade ett tusen skepp uti Jomsborg. Han väntade då först en tid på de hundra skepp, Harald Blåtand lofvat honom; men när han såg sig besviken häruti, for han i vredesmod med hela sin flotta till Dannemark, och tvang Harald att i stället för etthundra utrusta tvåhundra skepp till hans hjelp, och dessutom sjelf följa med på tåget. Derpå seglade de till Uppsala. Men Danskarna diktade nidvisor om Harald, kallande honom Styrbjörns träl, och tyckte de mycket illa vara, att deras konung skulle tåla sådant tvång af en främmande yngling.

TREDJE KAPITLET.

SLAGET PÅ FYRISVALL.

(985 efter Kr.)

Erik Segersäll regerade emellertid uti Uppsala och var en förnämlig och stor konung. Skoglar Toste, en rik odalbonde och beryktad viking uti Westergötland, hade en dotter vid namn Sigrid, hvilken var mycket beryktad för sin skönhet, men hon var derföre ganska storsint och högmodig. Henne tog konung Erik till sin drottning och fick derigenom mycket anhang i landet af hennes slägtingar; särdeles af Torgny den vise, lagman i Uppland. När konung Erik fick underrättelse, att Styr-

björn med sin stora flotta kommit in i Mälaren, skickade han ut pilbud öfver hela riket, att allt vapenfört folk skulle samlas till Uppsala. Han lät derpå försänka inloppet till Flötsund, så att Styrbjörn ej skulle kunna segla ur Mälaren ända till Uppsala. Då Styrbjörn kom dit, lät han sitt folk gå i land, och uppbrände derpå alla sina skepp, på det att folket skulle strida så mycket tapprare, då det ej hade hopp om räddning genom flykten. Knappt var detta gjordt, förrän Harald Blåtand smög med sitt folk om bord på sina skepp, lade dem ut i sjön, och seglade så hem till Dannemark, lemnande Styrbjörn i sticket. Denne måste nu med sin här stå på stranden och se Haralds bedrägeri, och kunde dock icke hindra det. Han förlorade likväl ej modet, utan lät hugga upp genom skogen en bred väg åt sin krigshär till den stora slätten Fyrisvall utanför Uppsala. På denna slätt uppställde han sin krigshär, hafvande deruti många tappra och förnämliga män, bland andra sin morbror, Ulf Jarl, och Björn Bredviking, en Isländare. Erik Segersäll skipade sitt folk på andra sidan, och Torgny lagman var hans förnämsta man så i råd som dåd. Slaget blef ganska häftigt och långvarigt. Torgny hade låtit göra vagnar med spjut framför och liar och skäror på sidorna, hvilka af dömda missdådare drefvos in i fiendernas leder och anställde der stor förödelse; men Styrbjörn var så mycket öfverlägsen i manskap, att han ändå förmådde göra starkt motstånd; och stridde de så hela dagen, utan att kunna besegra hvarandra. Under natten kom mycket folk från landet alltomkring till Erik, så att hans krigshär ej var mindre nu än första dagen. Dock voro Jomsvikingarna så tappra män, att de uppehöllo striden hela andra dagen, och vid dess slut kunde ännu ingen se hvilkendera skulle segra. Höfdingarna offrade nu under natten för seger. Styrbjörn offrade åt Tor; och det säges, att en rödskäggig man, hvilket folket trodde vara Tor, skall hafva visat sig för Styrbjörn och förkunnat hans nederlag. Erik deremot gick upp i Uppsala tempel och offrade der åt Oden, lofvande sig

sjelf åt Guden efter tio år, om han blott denna gången finge seger. Då berättas, att en enögd man i vid blå kappa med en sid hatt på hufvudet har visat sig för Erik, och gifvit honom ett spjut, som han skulle kasta mot Styrbjörns folk, sägande: »*I hören nu alla Oden till!*» och denna man troddes hafva varit Oden sjelf. Tredje dagen började ett mycket häftigare slag, och hade emellertid denna natt återigen mycket folk samlats till konung Erik från landskapen. Men snart kom en allmän bäfvan öfver Styrbjörns män. De tyckte, att uppe i luften allestädes öfver dem sväfvade lätta pilar, hvilka förblindade och förvillade dem, och troddes vara sända från Oden. Dessutom nedrasade ett närbeläget sandberg, och åstadkom mycken förvirring bland dem. När Styrbjörn nu omsider såg, att allt lutade till hans fall och undergång, stötte han med ångest och förtviflan sitt banér fast i jorden och ropade med förfärligt ljud till sitt öfverblefna folk, «*att de skulle heldre dö med ära, än fly med skam!*» Derpå kastade han sig med raseri midt ibland sina fiender och föll så, genomborrad af deras vapen. De fleste af hans män följde honom, och få voro de, som flydde undan eller gåfvo sig till fånga. När slaget var slut, uppträdde konung Erik på en af högarna, och utlofvade en stor belöning åt den, som kunde qväda en Drapa *) öfver detta slag. Då steg Isländaren Torvald Hjalteson fram, och qvad för konungen och hären en härlig segersång, och erhöll derföre till belöning tvenne dyrbara guldkedjor, och har denne Torvald hvarken förr eller sednare befattat sig med skaldekonst Efter detta blef Eriks son, Olof, som då var blott två år gammal, framburen för hären och af densamma hyllad och utropad till sin faders efterträdare och konung öfver hela Sverges rike. — Emedan han för sin harndoms skull vid detta tillfälle bars vid skötet, blef han kallad *Olof Skötkonung.* Styrbjörn hade en son, benämnd Torkil Sprakalägg, hvars son hette

*) Äresång.

Ulf, som var fader till Sven Ulfson, från hvilken en hel dansk konungaätt härstammar.

FJERDE KAPITLET.

ERIK SEGERSÄLLS DÖD.

Sigrid var så högfärdig och storsinnt, att Erik ej kunde trifvas med henne, utan de skildes åt, och hon for ned på sina gårdar i Westergötland, erhållande der af Erik ett stort välde. Han gifte sig sedan med Öda, Håkan jarls dotter från Norrge. Före Eriks tid hade konungarna vanligtvis medregenter, men Erik afskaffade dem, och antog i deras ställe till hjelp i regeringen en ämbetsman, som kallades Sverges jarl till skilnad från de andra obetydliga jarlarna. Erik fördref konung Sven Tväskägg från Dannemark, och dog sedan, jemnt tio år efter slaget på Fyrisvall.

TIONDE BERÄTTELSEN.

OM OLOF SKÖTKONUNG.

FÖRSTA KAPITLET.

OM SIGRID STORRÅDA.

Olof Skötkonung tog nu Svea välde efter sin fader. Hans moder, Sigrid Storråda, lefde på sina gårdar och var mycket beryktad för sin fägring, klokhet och rikedom. En gång kom fylkeskonungen Harald Grenske från Norrge dit och friade till Sigrid, men hon afslog hans begäran och for straxt derpå till en annan af sina gårdar. Harald reste efter henne, oaktadt sina mäns afrådande, och när han kom fram, var en annan konung, från Ryssland, vid namn Wifavald, der förut, hvilken också kommit i friareärende. De blefvo båda förda i samma sal, och Sigrid lät iskänka rikligt med mjöd och öl, så att alla blefvo druckna och somnade. Derpå lät hon tillstänga dörrarna och itände salen, så att de, som derinne voro, antingen uppbrändes eller ihjelslogos af Sigrids folk. Då sade Sigrid, *«att hon så skulle lära småkonungarna att komma och fria till henne».* Af detta sitt stormodiga uppförande blef hon kallad Sigrid Storråda.

På den tiden regerade i Norrge en konung, benämnd Olof Tryggvason, som var vida berömd för sin tapperhet och sitt förstånd. Han hade i sin ungdom farit vida omkring. Uti England hade han antagit den kristna läran och var mycket nitisk för dess utbredande. Han kom slutligen till Norrge, hvarest Håkan jarl regerade. Håkan blef då ihjelslagen, och Olof antagen till öfverkonung i hela riket, der han dels öfvertalade och dels tvang folket, att antaga den kristna tron. Han skic-

kade en gång sändebud till Sigrid Storråda uti friareärender, och fingo de goda svar af Sigrid. Sommaren derpå möttes de båda, Sigrid och Olof, och blef då öfverenskommet om giftermål dem emellan. Då sade Olof, «*att Sigrid skulle först antaga dopet och den kristna tron*». Men hon svarade: «*Icke lär jag gå ifrån den tro, som jag förr har haft och fränder före mig. Också må du för mig gerna tro på hvilken Gud, du vill*». Då blef Olof mycket vred, steg upp och sade hastigt: «*Hvarföre skulle jag vilja ega dig, hedna hund?*» och dervid slog han henne i ansigtet med sin handske. Då stod Sigrid upp och sade: «*Detta slag skall en gång blifva din bane!*» Derpå åtskiljdes de. Men Sigrid gifte sig sedan med konung Sven Tväskägg, som då för hennes skull återfick sitt rike i Dannemark, och upphörde hon aldrig att reta honom och sin son, Olof Skötkonung, mot Olof Tryggvason.

ANDRA KAPITLET.

DROTTNING TYRI.

Det hade uppkommit oenighet mellan konung Sven i Dannemark och konung Burislaf i Windland *), hvilken tvist blef förlikt genom Sigvald jarl af Jomsborg på det vilkor, att Burislaf skulle få Tyri, konung Svens syster, till gemål. Detta var den samma Tyri, som tillförene varit gift med Styrbjörn Starke. Men Tyri sade tvärt nej härtill, emedan Burislaf var hedning, men hon kristen, och alltså blef giftermålet icke af. Häröfver klagade Burislaf, så att Sigvald jarl slutligen for till konung Sven och med sin list öfvertalade honom att lemna Tyri i Sigvalds händer. Hon fördes då mot sin vilja till konung Burislaf, som lät tillreda ett stort bröl-

*) *Windland*, sedan kalladt *Wenden*, utmärker södra kusten af Östersjön, der Wenderna bodde.

lop, tagande henne der till drottning. Men hon hvarken åt eller drack så länge hon var der bland hedningarna, och efter sju dygn flydde hon med sin fosterfader hemligt om en natt derifrån, döljande sig uti skogar och vandrade jemnt på öde stigar. Så färdades de genom Dannemark och Sverge, och tordes ej stanna förr än i Norrge. Der uppenbarade Tyri sig och förtäljde händelsen för konung Olof Tryggvason. Han gaf henne frid och beskydd i sitt rike, och emedan han tyckte henne vara en däjelig qvinna, och dertill tala förståndigt och väl, så begärde han henne sig till äkta. Hon jakade dertill, tyckande det vara ett hederligt gifte, att få en sådan berömlig konung till försvar och målsman. Deras bröllop blef alltså drucket, men intet bud derom skickades till konung Sven, ej heller blef hans bifall begärdt. När drottning Tyri hade varit i Norrge någon tid, begynte hon ofta med fagra ord tala med konung Olof, att han skulle fara till Windland och der utkräfva hennes hemgift, som bestod i många och dyrbara egodelar. Men alla Olofs vänner afrådde honom från denna resan; ty de befarade, att drottning Sigrid skulle öfvertala Sven Tväskägg att angripa Olof på vägen genom Dannemark.

En vårdag hade konungen fått en ros, som för årstiden var ovanligt mycket utslagen. Han gick dermed till drottningens härberge; men då han kom in, satt hon i stugan och gret. Olof gaf henne då den rara rosen, men Tyri slog deremot med handen, sägande: «*Större skänker gaf mig min fader Harald Blåtand, som med svärdsudd intog hela Norrge med skatter och egodelar: men du törs ej draga genom Dannemark för konung Sven min broder*». Då sprang konungen upp vredeliga, sägande: «*Icke rädes jag att resa för din broder, Sven Tväskägg, och han lär förlora dervid om vi träffas*». Derpå lät konungen blåsa tillsammans ting, och förkunnade der, att han ämnade denna sommar företaga Windlandsresan, begärande skepp och manskap dertill öfver hela riket. Sålunda fick han tillsammans sextio väl ut-

rustade skepp, med hvilka han styrde söder ut till Windland, hafvande drottning Tyri med sig på denna resan.

TREDJE KAPITLET.

FÖRSÅT EMOT OLOF TRYGGVASON.

Erik jarl hade alltsedan sin faders, Håkan jarls, död varit landsflyktig ur Norrge för Olof Tryggvason. Om somrarna var han ute på vikingatåg och förvärfvade sig mycken rikedom samt stort rykte för tapperhet; men om vintrarna var han dels hos konung Sven i Dannemark, dels hos Olof Skötkonung i Sverge, och sökte att emellan dessa furstar stifta förbund mot Olof Tryggvason, ämnande på detta sätt återvinna sitt fädernerike, Norrge.

När det blef bekant i Dannemark, att Olof Tryggvason hade rest till Windland, gick Sigrid Storråda till sin man, konung Sven, och började åter uppägga honom, sägande, *«att Olof Tryggvason hade utan Svens lof tagit dess syster, Tyri, hvilket ingen af Svens berömliga förfäder skulle hafva tålt».* Slutligen uppretade hon Sven så, att han sände bud till konung Olof i Sverge och till Erik jarl, bedjande dem komma till Dannemark med sina flottor och krigshärar, så skulle de sedan gemensamt anfalla Olof Tryggvason. Emedlertid sände han Sigvald jarl af Jomsborg, som spejare till Olof Tryggvason. Denne hade under tiden kommit väl öfverens med konung Burislaf och fått ut Tyris hela hemgift. Men när Sigvald jarl kom dit, visste han med sin slughet och rådighet så innästla sig hos Olof Tryggvason, att han blef dess bästa vän och rådgifvare. Han upphittade allehanda förevändningar, genom hvilka han fördröjde konung Olofs afresa från Windland. Det kom väl ett rykte dit, att konung Sven i Dannemark rustade till krig; men Sigvald påstod detta vara endast osanning, sägande till Olof: *«Icke lär Sven Träskägg våga strida*

mot dig och din stora krigshär. Dessutom skall jag med mitt krigsfolk följa dig till hjelp, om du det vill». Så blef också öfverenskommet. Litet derefter får Sigvald jarl ett hemligt bud, att konung Olof i Sverge, Sven i Dannemark och Erik jarl voro färdiga, och lågo med sina flottor bakom ön Svolder *), väntande på Olof Tryggvason. Då påskyndade Sigvald denne sednares afresa, som också skedde. Konung Olof Tryggvason hade uti sin flotta många stora och präktiga skepp, men i synnerhet utmärkte sig trenne, som kallades Tranan, Ormen korta och Ormen långa. Alla tre voro drakeskepp **) och större än de andra. Ormen långa var dock störst, och dess like i skönhet, styrka och storlek hade aldrig funnits i Nordlanden. Konung Olof Tryggvason styrde sjelf på Ormen långa, och var der ett utvaldt manskap af mycket käcka och starka män. Ulf den röde, som bar konungens fana, och Kolbjörn Stallare ***) voro stamboar †) derstädes. Ibland manskapet var också Enar Tambaskelfver, en ganska god bågskytt, och då blott aderton år gammal. De smärre skeppen voro mera snällseglande och foro något förut, men Sigvald jarl sade, *«att emedan han väl kände dessa farvatten, så skulle han segla förut och visa vägen för de stora skeppen, att de ej skulle stöta på grund mellan öarna och skären».* Konung Olof Tryggvason trodde på Sigvald jarl och följde honom, men denne styrde då vägen innanför ön Svolder.

---

*) *Svolder*, en ö vid pommerska kusten.

**) *Drakeskepp* voro mycket stora och hade ett uthugget drakehufvud i förstammen, men öfver bakstammen uppstod likasom en slingrande drakestjert.

***) *Stallare* betyder marskalk.

†) *Stambo* kallades den som skulle försvara framstammen på ett skepp, och dertill utvaldes alltid de tappraste.

FJERDE KAPITLET.

HÖFDINGARNAS SAMTAL.

Det var mycket vackert väder och klart solsken den dagen, så att konungarna Sven och Olof samt Erik jarl jemte mycket folk hade bestigit en kulle der på ön för att se sig omkring, och deras flotta låg ned vid stranden bakom ön. De hade förut gjort det förbund, att om de kunde ihjelslå Olof Tryggvason, skulle de dela Norrge sig emellan; men af konung Olof Tryggvasons skepp skulle hvar och en få behålla det han kunde taga. De fingo nu se många skepp segla ute på hafvet, bland hvilka var ett ganska stort. Då sade begge konungarna, att det månde vara Ormen långa; men Erik jarl nekade dertill. Litet derefter kom ett mycket större skepp, dock var det ej drakeskepp. Då sade konung Sven: «*Nu är visst Olof Tryggvason rädd, när han ej törs uppsätta drakehufvudet på sitt skepp*». Erik jarl svarade: «*Icke är detta Ormen långa, utan ser jag på de randiga seglen, att det är Erling Skialgssons skepp, och är det bättre att låta det skeppet segla förbi, än hafva det emot oss i striden*». Åter kommo der tre skepp, hvaribland ett var mägta stort. Då ropade Sven: «*Låtom oss nu hasta till våra skepp, ty der far visserligen Ormen långa*». Men Erik jarl sade: «*Nog finnas flera stora och vackra skepp i Norrge än Ormen långa, och ännu må vi töfva något*». Då sade männerna sins emellan: «*Erik jarl törs nu ej slåss och hämnas sin faders död*». Men jarlen aktade ej derpå. Om en stund kommo några skepp, bland hvilka var ett stort förgyldt drakeskepp. Då stod konung Sven upp och sade: «*Högt månde Ormen långa bära mig i qväll, ty honom skall jag styra*» Erik jarl sade då så högt, att många hörde det: «*Om också konung Olof ej hade flera och större skepp än de, som nu synas, så lär dock aldrig Sven Tväskägg med*

sin magt vinna dem». Men detta skeppet var Ormen korta. I detsamma kommo tre stora skepp seglande fram om näset, och efter dem följde det fjerde, ett öfvermåttan stort och härligt drakeskepp, hvars like i prakt och storlek de aldrig förr hade sett. Det var öfverallt måladt och förgyldt, och så långt, att det var femtioåtta åror på hvar sida, dertill ock så högt, att dess skeppsbord stodo högt öfver alla andra. Då blef ingen tvist mer, ty alla sågo, att detta var Ormen långa. Och det är berättadt, att många, som förut talat stora ord, tystnade vid denna syn, och glömde att vidare uppägga Erik jarl till anfall. Men han befallte nu sitt folk hasta till flottan, och alla skyndade dit, rustande sig till striden.

FEMTE KAPITLET.

OLOF TRYGGVASONS TILLRUSTNING.

Sigvald jarl, som skulle visa Norrska konungen vägen, lät sina segel falla, när han kom fram, och rodde in under ön Svolder. De andra stora skeppen fällde då äfven sina segel för att vänta på Olof Tryggvason, ty de fingo veta, att här var fiendtlighet å färde. Men i detsamma som Ormen långa seglade in under holmen, rodde hela den förenade flottan fram mot honom. Då sade några af hans folk, att han borde segla sin väg och icke strida mot en sådan öfvermagt; men konungen steg upp i bakstammen och ropade högt: «*Låten straxt seglen falla! Jag har aldrig flytt. Och Gud må råda för mitt lif; men aldrig skall jag fly*». Derpå ropade han, att de skulle sammanbinda skeppen. Så skedde och de hopbundo framstammarna af Tranan och Ormen långa. När konungen såg det, ropade han, «*att detta icke dugde, utan att framstammen på Ormen långa skulle ligga så mycket framom de andra skeppen, som Ormen långa var längre*». När stambon Ulf röde hörde

detta, sade han: «*På det sättet lär snart framstammen på Ormen långa blifva öfvermannad*». Då sade konungen: «*Jag visste ej att jag hade en stambo, som var både röd och rädd*». Ulf svarade: «*Försvara du blott bakstammen i dag, så som jag skall värja framstammen*». Då lade konungen en pil i sin båge och sigtade dermed på Ulf. Men denne sade: «*Skjut heller på andra, konung, ty det behöfves nu! Jag skall göra allt efter min förmåga*». Derpå sammanbundos alla skeppen och Ormen långas framstam lades framom de andra så, som konungen befallt.

Olof Tryggvason stod högt i bakstammen på Ormen långa och sågs öfver alla andra. Han hade en förgylld hjelm och sköld samt en kort röd rock öfver brynjan, och var härigenom ökänd från alla andra, utom Kolbjörn Stallare, som var mycket lika klädd. De förenade flottorna hade nu delat sig. Olof Tryggvason frågade då: «*Hvem är höfding för denna krigsflottan, som ligger midt emot mig?*» Då sade folket, «*att det var Sven Tväskägg med danska hären*». Konungen sade: «*Icke frukta vi för det blödiga folket, ty de danska hafva intet mod i sig. Men hvem är, som kommer fram der till höger?*» Då svarades: «*att det var Olof Skötkonung med svenska hären*». Konungen sade: «*Bättre vore för de svenska, att sitta hemma och slicka sina offerskålar, än bestiga Ormen långa mot våra vapen. Men hvilka äro de stora skeppen till venster?*» Folket sade: «*Det är Erik jarl med hans män*». Då sade konungen: «*Han har rättmätig stridsorsak mot oss, och blir med dem ett skarpt fäktande, ty de äro Norrmän som vi*». Men om Erik jarls skepp är berättadt, att det var ganska stort, och kallades *Jernbarden*, emedan hela framstammen var rundt omkring beslagen med jern och hvassa taggar.

SJETTE KAPITLET.

SLAGET VID SVOLDER.

(År 1000.)

Nu lagade konungarna sig till. Konung Sven lade mot Olof Tryggvason; Olof Skötkonung angrep de yttersta skeppen till höger, och Erik jarl till venster; men Sigvald jarl höll undan med sina och deltog icke i slaget. Der blef då en ganska skarp strid. Stamboarna på Tranan, Ormen långa och korta, kastade ankare uti konung Svens skepp och höllo dem så fast. Som nu det norrska folket stod ganska högt på sina skepp mot Danskarna, så kunde dessa sednare blott föga värja sig mot de förras hugg, och snart blefvo de främsta skeppen alldeles afröjda. Sven Tväskägg och de öfriga, som undsluppo med lifvet, sprungo på andra skepp, och rodde dermed bort undan de norrskes hugg, tyckande denna leken hafva gått dem illa i hand. Då lade Olof Skötkonung med sina skepp mot Ormen långa; men det är i korthet sagdt, att det gick honom sammalunda som Sven, och han måste lägga bort undan Norrmännen. Erik jarl hade emedlertid afröjt flere af de yttersta skeppen, och, så snart något var afröjdt, löshögg han det från norrska flottan. Så fortfor han, beständigt fäktande med huggvärjor på nära håll; men svenska och danska flottan låg rundt omkring, stridande med skott och pilar mot Norrmännen; och så snart folket var fallet på Erik jarls skepp, kom nytt, friskt manskap från de andra i stället. Slutligen började Norrmännen springa af de smärre in på de större fartygen; men jarlen fortfor, tills han slutligen borttagit alla skeppen förutan Ormen långa, dit alla öfverblefne Norrmän hade flyktat. Då lade Erik jarl Jernbarden om bord med Ormen långa, och uppstod der det allra häftigaste slag. Norrmännen blefvo så uppretade, att många uti ifvern att hug-

ga sina fiender, ej kommo ihåg, det de voro på hafvet, utan sprungo öfver bord och föllo så i sjön. Konung Olof stod hela dagen i bakstammen, fäktande ifrigt, mest med spjutkastning, ty han var så öfvad, att han kunde kasta med båda händerna på en gång. Han såg, huru Norrmännen höggo tätt och ifrigt, dock föllo få fiender deraf. Då ropade han och frågade: «*Hvad orsaken vore härtill? eller om hans män höggo falskt?*» Männerna svarade då: «*att deras svärd blifvit slöa af det täta huggandet och beto ej mycket*». Konungen tog då upp ur sin vapenkista och gaf folket nya och hvassa svärd, och började då striden åter att skärpas. Men då konungen lutade sig efter svärden i vapenkistan, sågo männerna, att blod rann ut undan harnesket på armen, hvaraf de förstodo, att han var sårad. Enar Tambaskelfver brukade sin båge hela dagen och fällde dermed mången man. Han märkte, hvar Erik jarl stod på Jernbarden, och sköt derföre efter honom; men pilen gick straxt bredvid jarlens hufvud tvärtigenom roderknappen och de omlindade tågen. Jarlen såg sig om, frågande: «*om någon visste, hvem som sköt så hårdt?*» I detsamma kom den andra pilen och gick mellan armen och sidan samt tvärt igenom ett tjockt bräde. Då märkte jarlen, hvarifrån skottet kom, och sade derföre till en snäll finsk bågskytt: «*Skjut du den långa mannen, som står der vid masten på Ormen långa*». Som Enar spände bågen tredje gången, kom Finnens pil och skar af Enars bågsträng, att den sprang sönder med gäll klang. «*Hvad var det, som small så högt?*» ropade Olof Tryggvason. «*Norrge ur dina händer, konung!*» svarade Enar. «*Gud råder för land och rike, och ej din båge*», svarade Olof. «*Tag min båge och skjut med den!*» och kastade så sin båge till Enar. Enar tog bågen, spände och böjde den upp och ned, sägande: «*Allt för vek, allt för vek, är konungens båge!*» slängde den så åter till Olof, och tog sköld och svärd, stridande dermed, så länge han förmådde.

Utaf det myckna spjut- och pilskjutandet från den förenade flottan började slutligen manskapet falla på Ormen långa, så att skeppet blef tomt här och der på sidorna. Då sprang Erik jarl jemte femton män ombord derpå; men, då stamboarna Ulf den röde och Hyrning se detta, skyndade de dit med några kämpar från framstammen och mottogo jarlen så, att de flesta af hans män föllo, andra sårades, och han sjelf måste baklänges hoppa ned igen på Jernbarden. Derpå fortsattes den förra striden med pilar och spjut, hvaraf återigen mycket folk föll på Ormen långa och slutligen äfven stamboarna Ulf röde och Hyrning, sedan de länge och väl värjt framstammen. Manskapet började nu blifva mycket glest på Ormen, hvarföre Erik jarl återigen sprang dit upp med många af sina män. Det qvarstående folket kunde då ej längre göra dem motstånd, utan drog sig undan till bakstammen. Der stod konung Olof högst upp, så att han syntes öfver alla sina män, och var mycket ökänd, så att otaliga spjut och pilar rigtades åt honom; men han afhöll dem med sin sköld, som dock deraf blef alldeles uppristad. Sjelf fällde han många bland fienderna med spjutkastande, och alla säga, att aldrig har någon konung så frimodigt utställt sig för fienders skott som Olof Tryggvason. Emedlertid var ett stort antal af Eriks män uppkommet på Ormen långa och sökte ifrigt till bakstammen mot konungen. Eburu nu Olofs öfverblefne män voro käcka och starka kämpar, så hade de dock att göra med allt för stor öfvermagt, så att de snart blefvo slagna, och konungen hade blott åtta män qvar omkring sig. Då sköt han sin sköld öfver sig, och störtade så hufvudstupa i hafvet. Så gjorde äfven de öfriga hans män; bland hvilka voro Kolbjörn Stallare, Enar Tambaskelfver, och konungens broder, Torkel Nefia, den siste, som sprang öfver bord. De ämnade rädda sig genom simmande, men blefvo uppdragne af Erik jarls vaktskutor. De, som togo Kolbjörn, gladdes mycket, troende sig hafva fått konungen, emedan Kolbjörn var honom lik till växt och kläder; men då han fördes till Erik

jarl, såg denne misstaget, dock gaf han både Kolbjörn och de andra frid. — Efter konung Olof Tryggvason letades fåfängt; han fanns icke mer. Somlige trodde, att han, utmattad af sår och trötthet, drunknat. Andra återigen säga, att då Astrid, Sigvald jarls hustru, fick veta sin mans förräderi mot Olof Tryggvason, utrustade hon ett litet skepp till dennes hjelp. Detta låg straxt bredvid under slaget. Då konungen sprang i hafvet, säga de, att han under vattnet afklädt sin rustning, och sedan simmat till Astrids fartyg, som upptog honom och rodde straxt bort. Han skall sedan aldrig hafva velat återvända till Norrge, utan vandrat söder ut till Rom och slutligen till Jorsala *), der han en lång tid lefvat uti ett kloster. Ingen vet till fullo sanningen häri; men det är visst, att han aldrig mera sågs uti Norden. Drottning Tyri tog sig så stor sorg öfver hans död, att hon hvarken åt eller drack, utan dog på nionde dagen; och de af konung Olofs flotta, som seglat förut, fingo stor ånger och harm deröfver, att de så öfvergifvit sin höfding; och var det en allmän sägen, att slik konung månde aldrig mera komma öfver Norrges rike.

SJUNDE KAPITLET.

OLOF SKÖTKONUNGS DÖPELSE.

Norrge blef nu deladt i tre delar. Sven Tväskägg fick en, Erik jarl den andra och Olof Skötkonung den tredje. Erik jarls broder hette Sven jarl. Han var gift med Holmfrid, Olof Skötkonungs dotter, och blef nu af sin svärfader tillsatt att styra dess andel i Norrge.

Allt efter Ansgarii död hade kristendomen blifvit illa vårdad i Sverge, tills slutligen vid denna tiden Sigfrid, en prest från York i England, kom hit och ned-

*) Jerusalem.

satte sig vid Wexiö i Småland, började der att predika. Af honom blef Olof Skötkonung döpt vid Husaby källa i Westergötland år **1001**, och är han sålunda den förste kristne konung i Sverge. Då han nu ej mera kunde förestå de stora afgudaoffren i Uppsala, bortlade han den hittills vanliga titteln af *Uppsala-konung*, och lät i dess ställe kalla sig *Svea konung*. Han höll ett präktigt och lysande hof, och var sjelf af ett stolt, egenkärt och högmodigt sinne, såsom hans moder Sigrid Storråda. På krig var han dock ej begifven, och lät utan motstånd fienderna borttaga alla de länder kring Finska viken, som hans fader, Erik Segersäll, hade vunnit under Sverge.

ÅTTONDE KAPITLET.

OLOF HARALDSSON.

Småkonungen Harald Grenske i Norrge, som blifvit innebränd af Sigrid Storråda, lemnade efter sig en son, benämnd Olof. Denne döptes i sin barndom, och uppfostrades sedan i Norrge. Han blef en mycket tapper och förståndig man, samt utmärkt framför alla andra. Han var ej särdeles lång, men ganska tjock och starkt växt, hvarföre han äfven vid äldre år fick tillnamnet *Olof Digre* eller *Tjocke*. Han började ganska tidigt fara i härnad, och hans första tåg skedde mot Sverge, emedan hans fader der blifvit innebränd. Han öfvervann först en viking, benämnd Sote, vid Sotaskär, utanför Södermanland; sedan seglade han genom Norrström in uti Mälaren. Men Olof Skötkonung spärrade Mälarens utlopp på det sätt, att han lät spänna starka jernkedjor tvärtöfver strömmen mellan Riddarholmen *) och Norrmalm, och med stockar och stenar uppfylla densamma så, att den ej skulle vara segelbar. Dertill ditskickade han krigsfolk att bevaka detta, äm-

*) Häraf kallades Riddarholmen *Kedjeskär*.

nande så innestänga Olof Haraldsson, ty på den tiden hade Mälaren ej mer än ett utlopp. Då nu denne om hösten ville återvända, fann han utloppet tillstängdt för sig. Dessutom hörde han också, att Olof Skötkonung hade samlat en stor krigshär, för att dermed anfalla honom; och tycktes nu goda råd vara dyra. Vattnet var ganska högt uti Mälaren, och öktes ännu mera genom ett ständigt regnväder, som i de veckorna inträffade. Då föll Olof Haraldsson på det rådet, att han lät sitt folk en natt hemligt genomgräfva ett smalt näs mellan Mälaren och hafvet söder om Stockholm *). Om morgonen lät han taga alla styren undan sina skepp, och innan de svenska kunde märka och hindra det, seglade han med strykande vind genom grafven och öfver grunden och kom så lyckligt ut i hafvet, fortsatte der sina härjningar, och uttvang skatt af Gottlänningarna. Olof Skötkonung vredgades mycket öfver sitt folks försumlighet, kunde dock nu mera ej hjelpa det; men ifrån denna tiden började han bära stort hat till Olof Haraldsson, kallande honom alltjemnt Olof *Tjocke*.

NIONDE KAPITLET.

OM OLOF HARALDSSONS FRIERI.

Sedan Olof Haraldsson ytterligare vunnit mycken krigsära och magt, seglade han till Norrge, för att der återtaga sina fäders rike. Erik jarl var då redan död på ett tåg till England, så att landets förnämsta försvar var borta. Dertill voro många män i Norrge missnöjda med, att riket skulle vara så deladt emellan utländska konungar. Härigenom blef det ej svårt för Olof Haraldsson att skaffa sig stort anhang, och han fördref lätt de tillsatta landshöfdingarna. Sven jarl, som styrde sin svågers, Olof Skötkonungs, del i Norrge, måste fly till

*) Denna graf tro somliga hafva varit, der slussarne nu äro.

Sverge tillika med Enar Tambaskelfver och många andra män. När Olof Skötkonung af dem fick veta detta, vredgades han mycket mot Olof Haraldsson, hotande att vedergälla honom detta. «*Dock*», tillade han, «*lär ej Olof Tjocke fördrista sig att intaga de länder, som mig tillhöra*». Härtill jakade också hans hofmän; men detta oaktadt, underlade Olof Haraldsson sig hela Norrge, och Olof Skötkonungs hotelser om straff gingo likväl ej i fullbordan. Han sände blott några män till Norrge, att derstädes utkräfva skatt, men då dessa ej med godo ville fara derifrån, blefvo de af Olof Haraldsson tagne och upphängde. Häröfver blef Olof Skötkonung än mera förbittrad, och nu tordes ingen vid svenska hofvet omtala Olof Haraldsson under annat namn än *Olof Tjocke*. Så fortfor länge ovänskapen mellan båda konungarna med småkrig och plundringar på gränsen, hvaraf båda rikena ledo mycket men. Folket bad slutligen konungarna göra frid sins emellan. Olof Skötkonung ville ej höra talas härom; men Olof Haraldsson slöt en förlikning med Ragvald jarl i Götaland, så att frid blef mellan Norrge och Götarike. Derpå skickade Olof Haraldsson åter ett bud till Olof Skötkonung att sluta fred och fria till hans dotter, prinsessan Ingegerd; men ehuru prinsessan sjelf var böjd för detta, så ville dock hennes fader ej höra talas om någotdera. Då lofvade Ragvald jarl, att han skulle resa med Kolbjörn Stallare, Olof Haraldssons sändebud, till Uppsala, och på Allshärjartinget söka befrämja denna sak. Före tinget reste de dock till Torgny, lagman öfver Tiundland i Uppland, en mycket ansedd och vördad man, och densamme som hade hjelpt Erik Segersäll i slaget på Fyrisvall. Han var nu mycket gammal och hans skägg så sidt, att det betäckte hela hans kropp och räckte ända ned till knäna, då han satt i sitt högsäte. Björn Stallare och hans följeslagare tyckte sig aldrig hafva sett så karlavulen och storväxt man. Ragvald jarl berättade för Torgny, huru allt åtburit, samt Olof Skötkonungs högmod och oförson-

sonlighet, begärande nu Torgnys hjelp uti sitt förehafvande på tinget. Torgny teg en stund härvid; slutligen sade han: «*Underligt är, att i åstunden bära så högt ärenamn, och kunnen dock ej finna råd, om någon svårighet påkommer. Hvarföre lofvade du att åtaga dig denna sak, utan att besinna, det du ej hafver magt nog att våga tala mot konung Olof? Mig tyckes då bättre att räknas bland bönder, och dock vara fri i ordom och tala, hvad man vill, änskönt konungen sjelf vore närvarande. Nu vill jag dock komma till Uppsala ting och göra dig det bistånd, att du oförskräckt må framställa för konungen, hvad dig lyster*». Jarlen tackade honom för detta löfte. hvarefter de utrustade sig och redo tillsammans till tinget.

TIONDE KAPITLET.

OM UPPSALA TING.

Mycket folk från hela riket var nu församladt i Uppsala. På ena sidan satt Olof Skötkonung på sin tron, och allt hans hoffolk stod omkring honom. På andra sidan sutto Ragvald jarl och Torgny lagman och framför dem jarlens hoffolk och Torgnys huskarlar. Men bakom dem och allt rundt omkring stod allmogen på högarna och fälten för att höra, hur allt tillgick. När först enligt bruket konungens ärenden voro afgjorda, reste sig Björn Stallare upp, der han satt bredvid jarlen, och började framföra Olof Haraldssons helsning, samt tala om frid och landadelning mellan båda rikena. Han talade så högt, att ej allenast konungen, utan äfven allt folket förnam hans ord. Men så snart Olof Skötkonung hörde, hvarom talet var, stod han hastigt upp, ropande, «*att detta vore ett fåfängt tal, och att denna mannen skulle tiga*». Björn måste då tystna och sätta sig neder igen. Då stod Ragvald jarl upp och talade om Olof Haraldssons fredsanbud och frieri till

prinsessan Ingegerd. Han berättade äfven, huru alla Westgötar önskade frid, dels emedan Norrmännen på sjön borttogo deras lifsförnödenheter, som fördes till dem, och dels emedan de voro i beständig oro och osäkerhet för de Norrskes infall och härjningar. Då jarlen talat ut, stod konungen åter upp. Han förebrådde jarlen, *«att denne slutat stillestånd med den tjocke mannen, konungen oåtspord, för hvilket förräderi det ej vore obilligt, om jarlen blefve drifven ur landet»*. Konungen talte både länge och hårdt, vändande slutligen talet med många smädelser mot Olof Tjocke. Derpå satte han sig och det blef en allmän tystnad.

Då reste sig Torgny lagman upp och med honom hela allmogen, och uppstod då mycket buller och dån af folket, som trängde sig fram för att höra, hvad Torgny härom skulle säga. Då det åter blef tyst, började Torgny sitt tal sålunda:

«Annorlunda äro Svea rikes konungar nu till sinnes, än de tillförene varit hafva. Min farfader Torgny kunde väl minnas konung Erik Emundsson, och visste berätta om honom, att den tid, han var i sin lättaste ålder, for han ut i härnad hvar sommar kring åtskilliga länder och lade under sig Finnland, Kyrialand, Estland och Kurland och många andra riken i Österländerna, och kan man ännu se de jordborgar och andra storverk han der gjorde. Dock var han icke så högdragen till sinnes, att han ej ville tåla deras ord som hade något angeläget att framställa för honom. Min fader Torgny var en lång tid med konung Björn och kände väl hans seder. Konung Björns rike stod också, så länge han lefde, med stor magt och styrka, utan någon brist; ty han var vänlig mot alla sina män. Jag hafver och konung Erik Segersäll i godt minne, och har varit med honom uti många härfärder. Han förökade Svea rike och försvarade det väldeligen, och dock var oss godt rådgöra och tala med honom. Men denne konung, som nu är, låter ingen tala med sig om annat, än det han sjelf

vill höra och med all ifver framdrifva. Sina skattländer låter han af ovårdighet och vanmagt gå bort. Likväl vill han hålla Norrges rike under sig, det ingen konung i Svea rike förut åstundat; hvarföre äfven mången man måste sitta i oro. Nu är det derföre vår, böndernas, vilja, att du, konung Olof, gör fred med Olof Tjocke, Norrges konung, och att du gifver honom din dotter Ingegerd till äkta. Och vill du återvinna under dig de riken i Österlanden, som dina fränder och förfäder egt hafva, så viljom vi dertill alla följa dig. Men vill du ej beqväma dig efter det, vi nu tala, så skola vi anfalla och dräpa dig, och ingalunda af dig längre tåla olag och ofrid. Så hafva ock våra förfäder gjort, som på Mulating i en brunn nedstörtade fem konungar, hvilka voro uppblåste af stolthet och högmod, såsom du nu är. Säg nu straxt, hvilketdera du vill antaga!» Folket gjorde härvid mycket gny och vapenbrak; men konungen steg upp och sade: *«att han ville samtycka till böndernas vilja, såsom alla Sveakonungar före honom gjort hade».* Då afstannade allmogens sorl, och höfdingarna gingo tillsammans och slöto fred med norrska sändebuden på de vilkor, Olof Haraldsson föreslagit, så att prinsessan Ingegerd också blef lofvad åt honom.

ELFTE KAPITLET.

OLOF SKÖTKONUNGS FALSKHET.

Olof Skötkonung hade först med sin frilla från Windland en son, benämnd Emund, och en dotter, Astrid. Sedan hade han med sin drottning en dotter Ingegerd, och en son, hvilken blef döpt till *Jakob,* emedan han var född på *Jakobsdagen.* Drottningen kunde ej lida sina stjufbarn, hvarföre de också uppfostrades borta, Emund i Windland, och Astrid hos Ragvald jarl.

Våren efter förlikningen på Uppsala ting for Olof Haraldsson med stort följe till gränsen, för att der, enligt öfverenskommelse, möta sin brud. Men, då han hade väntat förgäfves långt fram på sommaren, sände han bud till Ragvald jarl, efterfrågande orsaken till dröjsmålet. Jarlen hade då fått höra från Uppsala, att Olof Skötkonung ämnade bryta sitt gifna löfte och gifta prinsessan Ingegerd med konung Jarislav i Gardarike. Jarlen sände derföre på eget bevåg bud till Olof Haraldsson att berätta detta, och tillika erbjuda honom Astrid i stället för Ingegerd. Emedan nu Astrid var vida berömd både för skönhet, mildhet och stort förstånd, så jakade Olof Haraldsson härtill, och mötte jarlen vid gränsen, hållande der bröllop med Astrid, hennes fader oåtspord. Denne vredgades mycket häröfver; men, då prinsessan Ingegerd for till konung Jarislav i Gardarike, tog hon Ragvald jarl med sig dit, och undslapp han så konungens hämnd.

Men genom allt detta blef folket så uppretadt mot Olof Skötkonung, att ett svårt uppror utbrast, som af konungens vänner blott på det sättet kunde stillas, att Jakob blef tagen till fadrens medregent. Som de ej tyckte om det kristna namnet Jakob, blef han nu kallad Anund, hvilket namn han sedan behöll. Men Olof Skötkonung blef tvungen att resa Olof Haraldsson till mötes och afsluta freden med honom, och var då Olof Skötkonung fromsinnt och mild i talet mot hvar man.

TOLFTE KAPITLET.

UPPRORET MOT OLOF HARALDSSON.

Då Olof Haraldsson hade regerat flera år bortåt i Norrge, började bönderna blifva missnöjda med honom, emedan han var mycket sträng och sjelfrådig uti sin styrsel, och pålade hårda böter och straff med lemstympande och aflifvande, serdeles på dem, som ej ville an-

taga kristna läran. Derföre drogo många af de mägtigaste bönderna bort till konung Knut den rike, som vid denna tiden regerade öfver Dannemark och England. Han mottog dem väl och sände dessutom bud till Norrge med penningar och dyrbarheter, hvarmed de förnämsta Norrmän mutades, så att, då Knut följande sommaren kom dit med en krigshär, föll hela landet honom till, och Olof Haraldsson måste fly bort ur Norrge. Han reste då öfver Sverge till Ryssland till konung Jarislav och drottning Ingegerd, och Knut den rike satte Håkan jarl till länshöfding öfver Norrge. Men efter ett år drunknade denne. Då skyndade några af Olof Haraldssons vänner till Ryssland och rådde honom att återvända och intaga sitt fordna rike, medan det var höfdingelöst. Han följde deras råd och for först öfver till Sverge. Der var nu redan Olof Skötkonung död och Anund Jakob således ensam konung. Han gaf Olof fyrahundrade af sina hofmän samt dessutom tillåtelse att värfva så många svenskar, som han kunde få med sig. Olof drog sedan öfver Dalarna in i Norrge mot Trondhem och hade då församlat en krigshär af 3000 man. Men bönderna i Norrge hade också församlat sig mot honom, och voro en vida större hop. Deras förnämsta anförare var Kalf Arnason, hvilken tillförene varit Olof Haraldssons hofman. Dessutom var Torer Hund en märkelig höfding bland bönderna. I stället för harnesk bar han renskinnsmuddar på kroppen, hvilka af folket troddes vara så förtrollade, att intet hugg kunde bita på dem. Denne Torer Hund förde med sig många raska huskarlar, och hade utlofvat att ej strida mot någon förr än han fick skifta hugg med sjelfva konungen. Till Torer sällade sig också Torsten Skeppssmed för att få strida mot konung Olof, och dymedelst hämnas de stora böter, som konungen honom förut ålagt.

TRETTONDE KAPITLET.

SLAGET VID STICKLARSTAD.

(År 1030.)

Natten före slaget låg konungen med den församlade krigshären ute på marken. Det är berättadt, att han den natten sof litet, utan vakade mest i böner till Gud för sig och sitt folk. Mot morgonen föll en liten slummer öfver honom, men just som det dagades, vaknade han. Och efter det tycktes för bittida att uppkalla hären, frågade konungen, *hvar Tormoder Kolbrunar Skald vore.* Tormoder var der straxt bredvid och frågade, *hvad konungen ville.* Olof begärde, *att han skulle qväda en sång för krigshären.* Tormoder reste sig då upp och började qväda så högt, att det hördes öfver hela hären, och qvad han sålunda:

Dagen upprinner,
Hanen gal.
Det är tid, det är tid,
Vårt arbete göra!
Vaker upp! vaker upp!
Vänsälle kung!
Alla i ädle
Konunga-tjenare!
Har den hårdhändte!
Rolf, skytten!
Ättgode män,
Som aldrig fly!
Jag väcker er, ej till vin,
Ej till qvinnoglam.
Upp, jag väcker eder
Till hårda vapenlekar.

Vid denna sång uppvaknade krigshären; och så snart Tormoder slutat, tackade männerna honom för qvädet,

berömmande det. Konungen tackade honom också, och gaf honom en guldring, som vägde en half mark.

Derpå lät konungen hela sin här draga ned till Sticklarstad. Der kom till honom en man, som var hufvudet högre än alla andra, och dertill mycket däjelig samt klädd uti dyra och förträffeliga vapen. Han erbjöd konungen sin tjenst, sägande sig vara från Helsingeland, och kallad Arnliot Gellina. Konungen frågade: *om Arnliot vore kristen?* Arnliot svarade: «*Jag hafver hittills trott blott på min egen kraft och förmåga, och hafver denna tro hjelpt mig. Dock ämnar jag nu heldre tro på dig, konung.* Konungen svarade: «*Tror du på mig, så skall du ock tro det jag lär dig: att Jesus Kristus har skapat himmel och jord och alla menniskor, och att till honom komma alla de fromma och rättrogna*». Arnliot sade: «*Väl hafver jag hört talas om hvita Krist: men ingenting är mig kunnigt om hans styrka och magt. Nu vill jag dock tro hvad du säger, och låta dig härom råda*». Derpå döptes Arnliot och ställdes sedan främst i konungens här.

Konungen fick vänta en stund med sitt folk, ty bönderna voro ej ännu framkomne. Han satte sig emedlertid och lutade hufvudet i Finn Arnasons knä, och föll då en god sömn öfver honom. Men när bondehären nalkades, väckte Finn upp konungen. Han blef misslynt häröfver, sägande, att Finn hade för honom stört en god dröm. Han hade nemligen drömt, «*att han klef uppföre genom luften på en stege, som gick upp i sjelfva himlen, men just som han var på öfversta steget väcktes han af Finn*». Finn svarade: «*Icke är denna dröm så god, som dig tyckes, utan lär den snarare bebåda din död; om det eljest är något annat än en sömnvilla*».

Nu rustade konungen sig till och skipade folket i ordning. Han var sjelf klädd i en pansarskjorta, hade förgylld hjelm på hufvudet, en hällebard i ena handen och i den andra en hvit sköld med ett inlagdt guldkors

uppå. Torder bette den man, som bar konungens banér; och rundt omkring det uppställdes en sköldborg af de tappraste män. I denna sköldborg hade han äfven ställt skalderna med befallning, att gifva noga akt på, hvad som skedde i striden, för att sedan kunna besjunga den. Derpå uppmuntrade han sitt folk att straxt i början gå hårdt på bönderna och således skrämma dem på flykten; «*ty*», sade konungen, «*om de få tid på sig, så lära de med sin stora öfvermagt besegra oss*».

Nu kom hela bondehären fram, och Torer Hund med sitt folk gick framför den. Han gaf då lösen åt hären, ropande: «*Fram, fram, bondemän!*» hvilket härskri bönderna högt upprepade, afskjutande dermed sina pilar och kastande sina spjut. Konungens män svarade härpå med det härskri, som konungen hade gifvit, nemligen: «*Fram, fram, kristmän, korsmän, konungsmän!*» och gingo derunder ifrigt mot bönderna. Men när bönderna ytterst på flyglarna hörde korsmännernas härrop, trodde de, att det var deras eget, och började derföre också skria och ropa: »*Fram, fram, kristmän, korsmän, konungsmän!*» När de andra bönderna detta hörde, angrepo de dem, troende dem vara konungens folk. Alltså blef en temligen skarp strid mellan bönderna sjelfva, och många föllo innan misstaget rättades.

Konung Olof hade uppställt sitt folk på en höjd, hvarifrån hans män med sådan häftighet angrepo bondehären, att den började bågna, och konungens sköldborg dref midten af böndernas här baklänges. Då voro redan många af dem färdiga till flykt, men länshöfdingarna uppmuntrade och förmanade dem till frimodighet och tapperhet, och fingo således bondehären att stanna och åter göra motstånd, så att de, som främst voro, nyttjade sina svärd och huggvapen; de, som stodo näst bakom, stucko fram med sina spjut; och de som ytterst följde, kastade pilar, handspjut och stenar.

Det är berättadt i gamla sagor, att denna dagen var i början mycket ljus och klar; men, då drabbningen begyntes, slog sig en rodnad och ett töcken öfver solen

och himmelen, att det slutligen blef mörkt som nattetid, hvilket mörker varade allt till konungens död.

Konung Olof gick sjelf fram ur sin sköldborg och slogs ifrigt, fällande många af bönderna; men dessa trängde sig häftigt emot, så att det blef mycket skarpt fäktande. En bonde, Torger af Qvistestad, gick emot konungen, men han gaf Torger ett så hårdt hugg, att det klöf hjelmen och hufvudet i tu. I detsamma stötte Torger konungens banérstång ned i marken så hårdt, att hon stod fast deri; ty Torger hade nu fått sitt banesår, och föll död ned vid baneret. Der föllo äfven många andra konungsmän, så manskapet började blifva glest kring Olof. Nu kom Torer Hund fram mot honom, och de började vexla hugg sins emellan; men konungens svärd ville ej bita på Torer, derföre ropade han på Björn Stallare: «*Slå du hunden, efter jern ej biter på honom*». Björn gaf då med sin hammare Torer ett så hårdt slag på axeln, att Torer raglade dervid: men han hemtade sig snart och sköt sitt spjut så, att det gick tvertigenom medjan på Björn, sägande: «*Så beto vi björnarna*». Björn Stallare föll död ned af detta sår; men konungen hade emedlertid fällt en af böndernas män. I detsamma kom Torsten Skeppssmed och högg till konungen med sin yxa så, att hugget gick djupt in i venstra låret. Finn Arnason högg straxt Torsten Skeppssmed ihjel: men konungen gaf sig mycket vid sitt sår, lutade sig mot en sten, kastade bort svärdet och bad Gud hjelpa sig. Torer Hund kom då och genomborrade honom med sitt spjut, så att konungen föll neder och dog deraf. Då voro också de fleste, som hade framgått med honom, fallne deromkring. En del af hans krigshär, som kommit försent fram, angrep nu bönderna, och blef då en häftigare strid än förut. Men då folket försporde konungens fall, ville de ej längre strida; utan flydde öfver till Sverge, eller sökte beskydd hos fränder och vänner uti Norrge.

FJORTONDE KAPITLET.

TORMODER KOLBRUNAR-SKALDS DÖD.

Tormoder hade varit med i striden bland skalderna under konung Olofs banér. Då bönderna gjorde sitt skarpa anfall, blef han så illa sårad, att han ej mägtade föra vapen. Dock ville han ej gå derifrån, utan stod qvar i striden. Då kom en pil och gick djupt in i hans venstra sida. Tormoder afbröt pilskaftet i såret, och gick sedan till ett stort hus, der de sårade voro. Der mötte honom en man, som hette Kimbe. Kimbe sade: «*Här är mycket ynkeligt skri, och är det stor skam, att raska karlar ej bättre kunna bära sina sår*». Kimbe fick se på Tormoders arm den ring, som konungen hade gifvit honom om morgonen. Då sade Kimbe: «*Visst är du en konungsman! Men gif mig din ring, så skall jag dölja dig undan för bönderna*». Tormoder svarade: «*Tag ringen om du kan; ty mer har jag nu mistat, än den är värd!*» Tormoder har sitt blotta svärd i handen; men i detsamma Kimbe räckte ut sin hand efter ringen, viftade Tormoder till med svärdet och högg af hans hand: och är det berättadt, att Kimbe lät lika ynkeligt öfver sitt sår, som de andra, hvilka han tillförne hade begabbat. Tormoder gick in i en stuga, der en qvinna höll på att läka de sårade. Hon bad Tormoder bära in ved och lägga på elden. Han gjorde så. Men när han gick fram för eldskenet, sade qvinnan: «*Denne mannen är mycket blek. Hvaraf kommer det?*» Tormoder svarade:

Det undrar dig, qvinna,
Att du ser mig blek.
Få varda fagra af såren.
För flygande pilar jag råkat.
Den smala malmen
Mig midt igenom gick.
Och jernet skarpa
Mig skar i hjertat.

Läkerskan sade: «*Låt mig se dina sår, så skall jag förbinda dem*». Tormoder satte sig neder och kastade af kläderna, och läkerskan undersökte såret. Hon räckte åt Tormoder att dricka saft, som var sammankokad af lök och andra örter; men Tormoder sade: «*Tag bort det igen, icke har jag grötsjukan!*» Läkerskan försökte att med en tång utdraga jernet, men förmådde det ej. Dessutom kunde hon ej komma åt att få rätt tag deri, ty såret omkring var mycket svullet. Tormoder sade: «*Skär först upp köttet kring jernet, att man kan komma väl åt det med tången, och låt sedan mig rycka ut det!*» Hon gjorde så. Men Tormoder drog af sig ringen och gaf den åt läkerskan, sägande: «*Gör dermed hvad du vill! men visst har en god man egt den; ty konung Olof gaf mig den i morgons*». Derpå fattade Tormoder i tången och utryckte pilen. Men på jernet voro krokar och hullingar, med hvilka det följde ut stycken af hans hjerta, somliga röda, somliga hvita. Tormoder såg på dem och sade: «*Väl hafver konungen födt oss; feta äro mina hjertrötter*». Föll så baklänges ned till jorden och var död.

FEMTONDE KAPITLET.

IVARSKA ÄTTENS UTGÅNG.

(1061.)

Olof Haraldsson blef sedan dyrkad som ett helgon, och munkarna hafva berättat många underverk, som han skall hafva gjort. Men efter Anund Jakob regerade hans äldre broder, Emund gammal, hvilken dog utan söner, och således var den siste konung i Sverge af Ivar Vidfamnes ätt.

Berättelser
ur
Swenska Historien.

Andra Delen,

innehållande

Katolska Tiden.

Till ungdomens tjenst utgifwen

af

AND. FRYXELL.

Femte Upplagan.

Stockholm,
tryckt hos L. J. Hjerta, 1837.
Lilla Nygatan, midt emot Kongl. Posthuset.

Första Berättelsen.

Om Stenkilska Konunga-ätten.

1 Kap.

Om Konung Stenkil.

Sedan Iwarska ätten genom Emund Gammals död (1061) hade utslocknat, blef Stenkil jarl hans efterträdare och stamfader för en ny konunga-ätt. Denne Stenkil war af hög slägt, ty han war son till jarlen Ragwald Ulfson och sonesonsson åt Skoglar Toste. Hans moder härstammade från Ynglingaätten, och blef efter Ragwald jarls död gift med Emund Gammal, så att Stenkil blef denna konungs stjufson. Sjelf war Stenkil en ansenligt stor och mycket stark man. Ingen uti hela hans rike kunde så wäl skjuta med båge som han. Han war uti strider ganska oförfärad och modig, men tillika af ett mildt, försigtigt och fredligt sinnelag; dertill hade han mycket beröm för sin rättrådighet i domar. Likwäl säges han hafwa gynnat Westgötarna framför sina andra undersåtare, emedan hans fäderneslägt war derifrån kommen.

2 Kap.

Kristendomens predikande.

Konung Stenkil hade sjelf antagit kristendomen och gynnade densamma mycket. Wid hans tid blef den-

na lära predikad wida omkring uti Swериges rike. St. Dawid i Munktorp predikade för Westmanlänningarna. St. Adalward den äldre war biskop i Skara och omwände Wermlänningarna. St. Stefan for uppåt Norrland, predikade der och omwände Helsingarna. Men, då han härwid gick wåldsamt till wäga samt nedbröt och sönderslog afgudarnas beläten, blef han slutligen af hedningarna sjelf ihjälslagen wid Nordbäcken på Tynnebro-skog emellan Gestrikeland och Helsingeland. Han blef begrafwen i Norrala kyrka, och sjunger allmogen derstädes ännu många wisor om honom under namn af Staffan Stallbräng eller Hillebror Staffan. Adalward den yngre blef af erkebiskopen i Bremen insatt till biskop i Sigtuna, der han i början wann så mycket bifall, att han wid en meßa fick sjuttio mark silfwer i kollekten. Men ryktbarast bland alla war biskop Egino. Uti Skåne inrättades nemligen wid denna tiden twå biskopsstift, ett i Dalby och ett i Lund. Egino blef den första biskop i Dalby och Henrik i Lund. Denne Henrik hade förut warit Danska konungens hof-predikant och samlat mycket egodelar, och lefde sedan som biskop uti kräselighet och lättja. Slutligen dog han af sitt myckna drickande, då efter honom Egino blef biskop både i Lund och Dalby. Han war en nitisk och gudfruktig man, och omwände hedningarna i Blekingen och på Bornholm, predikande för dem så, att de under gråt öfwer sina förra willfarelser sjelfwe sönderslogo sina afgudabeläten, och framburo allt sitt guld och silfwer åt Egino. Men han emottog det icke, utan bad dem anwända det till kyrkors uppbyggande, de fattigas försörjning och utlösande af de fångar, som blifwit tagna på wikingsfärder. För att ändteligen göra alldeles slut på den hedniska afgudatjensten, ingick han i förbund med biskop Adalward den yngre i Sigtuna, att de skulle uppbränna det gamla afguda-templet i Upsala. Detta sitt förslag meddelade de konung Stenkil, hwilken likwäl afstyrde det, sägande, att hedningarna,

uppretade håraf, skulle döda alla kristna lärare, fördrifwa honom sjelf, samt twinga dem, som redan antagit kristendomen, att åter dyrka afgudar. Härigenom blef wäl mordbranden förekommen; men hedningarna, som hade fått weta biskoparnes förehafwande, harmades deröfwer mycket, och efter Stenkils död anställde de ett uppror, uti hwilket de kristna öfwer hela Swea rike blefwo mycket förföljda och Adalward måste fly till Westergötland, hwarifrån han sedan for ut till Bremen. Men Egino fortsatte sina prediknin- gar oförskräckt, och for understundom in uti Westergötland, uppmuntrande de kristna derstädes. Dessa hade ej någon lärare, emedan de af påfwen tillsattta biskoparna Acilius och Tadicus hällre lefde uti öfwerflöd och wällust i sina kloster i Tyskland, än de wille underkasta sig det beswär och den fara, som bland hedningarna wäntade de kristna lärarna. Men Egino fruktade sig icke, utan sönderslog till och med Friggas bild på ett ställe uti Westergötland, och predikade allestädes frimodigt, fortfarande dermed allt till sin död.

På detta sätt blef kristna läran småningom bekant uti hela riket, och många underwerk berättades om de kristna lärarne. St. Dawid sades en gång i Munktorp hafwa upphängt sina handskar på en solstråle, hwilken han tyckte wara en spik, emedan hans ögon woro förswagade af ålder och gråt. Då hans tjenare sedan skulle hämta handskarna, fann han dem ännu hängande på solstrålen. Adalward den äldre sades kunna af Gud erhålla regn och solsken, när han bad derom, hwadan Westgöta-bönderna woro honom mycket undergifne.

St. Botwid war född af hedniska föräldrar uti Hammarby wid Stockholm, men på en handelsresa till England blef han omwänd till kristendomen, hwilken han sedan predikade i sin hemort. Han wille en gång draga not wid sin granne Bowes strand,

men Bowe förböd det, om han ej skulle få en fjerdedel af fångsten. Botwid flyttade sig då till sin egen strand, der han säges efter ifrig bön hafwa fått hela noten full med fisk, hwaraf han ock utdelade mycket åt dem, som emedlertid hade fåfängt dragit not wid andra stranden. Icke heller wredgades han öfwer Bowes nidskhet, utan unnade honom allt godt, hwarigenom han blef mycket älskad och kunde omwända många. Han hade friköpt och omwändt en Rysk slaf, hwilken han ämnade sända hem till deß fädernesland. Men, då de under wägen hwilade sig på Rågön i Mälaren, och St. Botwid insomnat under ett träd, mördades han utaf den befriade trälen. Då St. Botwids slägtingar saknade honom, började de segla omkring och söka honom öfwerallt. Det berättades då, att en hwit fogel har satt sig på framstammen af deras skepp, och liksom wisat dem wägen. Denna fogel följde de, och kommo så till det ställe, der den mördade Botwid låg. De förde honom hem med sig och begrofwo honom. Han blef sedan ansedd som helig, och öfwer hans graf upprestes till hans ära en kyrka, hwilken kallades Botwids-kyrka eller Botkyrka.

Det berättas också, att biskop Adalward omwändt en wallherde wid namn Torsten, som tjenade hos en bonde i Westergötland. När Torsten sedan wallade bondens boskap i skogen, sysselsatte han sig ofta hela dagen igenom med gudeliga betraktelser och böner framför en stor sten i stället för altare, låtande emedlertid boskapen ströfwa owaktad omkring uti skogen. Likwäl samlade de sig sjelfmant hwarje qwäll och aldrig saknades något kreatur. Men bonden, som war hedning, hatade Torsten för deß kristendom, och då han ej kunde få något annat skäl mot honom, smög han sig hemligt till skogen och band der en af oxarna wid ett träd. Som nu denne saknades om qwällen, anklagade bonden Torsten derför och lät,

till straff för detta pådiktade brott, slagta och offra honom på samma sten, der Torsten hållit sin ensliga gudstjenst. Men ifrån den tiden hade bondens kreatur ingen trefnad mer, utan magrade och dogo, och trodde många, att detta war ett straff för den oskyldige Torstens dråp. En gång, då bonden höll på att slagta, och redan hade dödat och dragit huden af en oxe, började hustrun att åter klaga öfwer Torstens död, sågande honom wara ett helgon, som nu lefde i himmelen. Härwid skrattade bonden högt och sade: Icke tror jag, att Torsten lefwer mera än denne oxe, som jag nu skall hugga sönder. Men se, wid deßa ord reste sig den slagtade och slådda oxen hastigt upp på sina fyra ben, och bewittnade dymedelst, till de närwarandes förwåning, sin fordna wåktares helighet. På detta ställe blef sedan ett litet kapell upprättadt till Torstens åra, der sedermera många underwerk sägas blifwit förrättade i synnerhet med botande af Westgöta-böndernas boskap.

Deßa och otaligt många dylika berättelser, hwilka det råa folket trodde, bidrogo i sin mån att skaffa kristendomen allt mer och mer anseende och att uttränga de ännu orimligare sagorna om de gamla Gudarna.

3 Kap.

Kriget med Norrige.

På denna tiden lefde uti Norrige en ryktbar höfding, benämnd Håkan. Han ansågs wara den tappraste och skickligaste man, hwadan han hade blifwit satt öfwer en del af westra Norrige, samt fått en af konungens slägtingar till äkta. Sedan föll han uti sin konungs, Harald Hårdrådes, onåd, så att han måste fly riket. Han undfick då förläning i Swerige, somliga säga Halland, andra Wermeland. Härifrån

for han ofta in uti Norrige och uppbar skatt af sin förra förläning, och wille bönderna häldre gifwa den åt Håkan, som war älskad, än åt Harald Hårdråde. Häröfwer wredgades Harald och for med sin här på lätta skepp elfwen *) uppföre, låtande folket bära skeppen landwägen förbi de stora strömfallen wid Trollhättan, Edet och Rånum, och kom på det sätt upp uti Wenern. Här ämnade han falla in uti Westergötland, men Håkan jarl war honom till möte med sitt folk och deßutom många Westgötar för att hindra Harald från härjande. Båda krigshärarna stodo på hwar sin höjd och ett moras war emellan dem, hwarföre ingendera wille först angripa den andra. Lagmannen Torwid, som anförde Westgötarna, satt framför dem på en häst, som war bunden wid en i marken nedslagen påle. Under afwaktan på stridens början uppmuntrade han Westgötarna med detta tal: "Det wet Gud, att wi hafwa här mycket krigs-"folk tillhopa och de mest raska män. Låtom "derföre konung Stenkil få spörja, att wi göra "denna jarlen godt bistånd. Men blifwer nå-"gon bland ungmanskapet rädd och ej törs bida, "så fly wi ej längre än dit till den der bäcken. "Om flera af ungdomen, det jag dock ej tror, "skulle rädas, så skola wi ej fly längre än dit "bort till högen." Nu upphäfde Norrska krigsfolket ett härskri samt slog på sina sköldar; hwilket beswarades af det Swenska på samma sätt. Häraf skrämdes lagmanens häst, så att han kastade sig wåldsamt och ryckte upp pålen med sådan fart, att den slog lagmannen i hufwudet. Han, troende det wara ett Norrskt skott, förbannade deras skjutande, samt red skyndsamt undan öfwer både bäcken och högen. Götherne woro i hast uppbådade och således illa klädda, så att de fröso mycket, ty höstkölden hade redan

*) Så kallades Göta-elf den tiden.

begynt och det snögade något. Derföre wille de ej wänta längre, utan rusade öfwer dalen upp mot den andra höjden, anfallande Norrmännen. Men deße dref=wo dem utföre igen på flykten; och fastän de icke wå=gade förfölja dem långt, nedhöggo de likwäl många Göter och bekommo Håkan jarls banér.

Då Norrmännen om qwällen återwände till sina skepp, gingo de en så smal wäg genom skogen, att blott en och en i sender kunde komma fram. Konungen talade just med sina hofkämpar om, huruwida Håkan jarl hade fallit i striden, eller ej. Då berättades för honom, att en man hastigt hade framkommit ur sko=gen, nedstuckit den, som bar Håkans banér, och strart flytt undan med detsamma. Då sade Harald: "Än "lefwer Håkan jarl." Härefter hade Harald ingen framgång uti Westergötland, ty, så snart några af hans folk skiljde sig från krigshären, blefwo de strart genom Håkans anstalter omringade och nedhuggne. Ja, det berättas, att Håkan sjelf, förklädd till en gammal tiggare, har gått in i Haralds krigshär, och lofwat wisa wäg till Håkan jarls gömställe. Då nu många följde honom, förde han dem in i en stor och tjock skog, der de slutligen blefwo af ett bakhåll öf=werfallna och nedgjorda. Slutligen började wattnet på Wenern att frysa till. Deßutom berättades, att konung Stenkil med en stor krigshär skulle komma ned från Swealand till Håkans hjelp. Harald förfo=gade sig derföre Göta elf utföre hem till Norrige igen, och fingo Westgötarna sedan wara i fred för hans anfall.

4 Kap.

Om Konung Inge den äldre.

Konung Stenkil lemnade efter sig wid sin död (1066) twenne söner, Inge och Halstan, men, som de

mycket unga, togs Håkan Röde till konung. Om honom är ej stort att förtälja, men efter hans död (1079) blef Inge konung. Han war en stark och storwäxt man såsom hans fader, konung Stenkil. Hans drottning, som hette Mö, war af hög inländsk slägt, och hennes broder, Swen, stod uti ganska stor gunst hos konungen.

Denne Inge war en mycket ifrig och nitisk kristen. Likasom de förra kristna konungarna wille han ej bo wid Upsala för de många afgudaoffrens skull, utan uppehöll sig uti Sigtuna eller Björkö. De förra konungarna hade likwäl måst wara tillstädes wid de årliga stora offren i Upsala, men detta wille konung Inge ej heller göra. Twärt deremot lät han afskaffa afgudatjensten, hwar han kunde, och befallte, att folket skulle antaga kristna läran. Hedningarna blefwo mycket uppretade häröfwer och stämde ting med konungen, då de förelade honom twenne wilkor, nemligen: **att han skulle antingen blifwa wid landsens lag och gammal sed, såsom hans fader konung Stenkil, eller också lemna ifrån sig konungamagten.** Men konung Inge swarade frimodigt: **det han ingalunda wille förkasta den tro och lära, som han ansåg rättast.** Härwid wredgades hedningarna och började att under skrik och rop kasta stenar mot konungen, drifwande honom sålunda från tinget.

5 Kap.

Om Blot-Swen.

När Konung Inge måste fly ifrån Upsala, stannade likwäl hans swåger, Swen, qwar derstädes. Han steg nu fram för de uppretade bönderna och lofwade, att han skulle uppehålla afgudaoffren åt dem, om de wille taga honom till konung. Härtill jakade alla,

och blef så Swen konung öfwer allt Swea rike, men Inge måste fly till Westergötland. Swen lät strart framleda en häst, som till offer söndерhöggs och delades ut mellan folket, men med blodet beströkes afgudabilderna, såsom hedningarnas sedwänja war.

Litet derefter woro hedningarna församlade wid Strengnäs, hwarest då för tiden war ett allmänt offerställe. De skulle hylla den nya konungen, Swen, som derwid anställde ett stort offer. Då bodde uti Södermanland wid Fors, der nu Eskilstuna är belägen, en kristen lärare från England, wid namn Eskil, som war ganska nitisk och ifrig att utöda hedendomen. Då han fick underrättelse om det stora afgudaoffret i Strengnäs, skyndade han dit. Hedningarne höllo på att offra åt afgudarna och en stor måltid war anrättad åt folket, just på det ställe, der nu Strengnäs domkyrka är belägen. När Eskil såg detta, började han att ifrigt förebrå hedningarna, **att de glömde den enda sanna Guden, och offrade åt djeflarna.** Men, som hedningarna icke brydde sig något om detta och mycket annat, han sade, så upplyftade han sina ögon och händer mot himlen och bad, **att Gud skulle genom något underwerk bewisa sin magt för de otrogna.** Då berättades det, att ett starkt åskslag strart har följt jemnte mycket hagel, snö och regn, som nedslog hedningarnas altaren och bortförde deras offer, men på Eskil skall ej en enda droppe hafwa fallit. Häraf blefwo hedningarne mera uppretade än skrämda, och en af afguda-presterna kastade en sten mot Eskils hufwud och en annan sårade honom med en yra. Derpå fördes han till konung Swen, hwilken dömde honom till döden, såsom den **der med trolleri hade uppwäckt owädret till Gudarnas och konungens försmädelse.** Han utfördes utom staden och dödades på ett berg, der sedan Dominikaner-klostret till hans ära uppfördes. Munkarna berätta widare, att ett brinnande ljus nedkom från himmelen öfwer hans

kropp, och att fläckarne efter hans blod aldrig kunde utplånas från den sten, på hwilken han stod, då han först sårades. Men några kristna togo St. Eskil och skulle bära honom till Fors, der han förut hade bott. Innan de hunno alldeles fram, blefwo de likwäl omgifna af en så tät dimma, att de ej sågo att gå längre; tillika blef St. Eskils kropp så tung, att de ej förmådde lyfta den. De trodde sig då förstå helgonets mening och begrofwo honom på samma ställe. Der blef sedan en kyrka till hans ära anlagd, och slutligen en stad, som efter honom ännu kallas Eskilstuna, d. w. s. Eskils hem.

Under denna tiden blef kristendomen mångenstädes utrotad uti Swealand och afguda-offren firades åter i deras fordna prakt. Detta skedde isynnerhet wid det stora templet i Upsala. Det war uppmuradt af grof gråsten, men inuti alldeles öfwerdraget med förgyllda plåtar. Der inne sutto Odens, Tors och Freys bilder bredwid hwarandra och åt dem offrade folket tuppar, hökar, hundar, hästar, i swårare landsplågor äfwen menniskor, men allt endast af mankönet. Offren skedde under det presterna sjöngo dystra sånger, och de döda kroppar, som ej wid offermåltiden förtärdes, upphängdes i träden uti den stora lund, som omgaf templet. Denna lunden ansågs mycket helig af hedningarna, och såg man der ibland mer än femtio döda kroppar hängande, isynnerhet wid det stora offret, som skedde hwart nionde år, då de offrade nio hanar af alla slags djur. Att anställa slika offer åt afgudarna, kallades i fornspråket att **blota**, derföre blef äfwen konung Swen kallad **Blot-Swen**, emedan han åter upprättade denna afgudatjenst.

6 Kap.

Om Blot-Swens död.

Trenne år regerade Blot-Swen uti Swealand och under hela denna tid uppehöll sig konung Inge i Westergötland, der kristendomen war mera allmänt antagen. Slutligen församlade han i tysthet en liten krigshär, med hwilken han red genom dag och natt hemligen uppåt från Westergötland till Swealand. Han kom tidigt en morgon till en gård, der konung Blot-Swen war, medan denne jemnte all deß hoffolk ännu sof. Inge lät då sina män omringa huset, tillstängde deß dörrar och tände sedan eld derpå. Konung Blot-Swen trängde sig wäl ut ur den brinnande byggningen, men blef strax af Inges folk nedhuggen; och hans hofmän blefwo antingen innebrända eller ihjelslagna.

Härefter blef Inge åter konung öfwer Swearike Somliga säga, att han då, för att fullkomligt utrota hedendomen, lät uppbränna Upsala afgudatempel och nedhugga den heliga lunden deromkring. Säkert är, att templet blifwit så förstördt, att blott murarna stodo qwar, hwilka sedan af Swerker den gamle lagades och utwidgades och slutligen af Erik den helige fulländades till den kristna kyrka, som nu kallas Gamla Upsala. Än i dag kan man i sidorna af densamma tydligen urskilja lemningarna af de gamla grofwa murar, som fordom tillhört afgudatemplet.

Inge lät nu påbjuda kristendomen öfwer allt Swealand, och blef den införd dels med wåld, dels med godo. Hedningarna drogo sig undan till Östergötland och Småland, hwarest de walde sig en särskild konung, neml. Erik Blot-Swens son, hwilken der bibehöll afgudaoffren. I detta land bodde också wid

samna tid Kettil, som kallades **Okristen** derföre, att han ej wille antaga kristna läran. Han hade warit Håkan Rödes jarl och war nu mycket gammal. Han såg med harm och leda kristendomens framsteg, låt derföre uppkasta åt sig en stor ättehög, uti hwilken han steg in och lefde der i tre år ända till sin död. Denna hög ses ännu wid Kettelstads kyrka, hwilken af honom har sitt namn.

Ifrån Blot-Swen leda stora slägter sitt upphof. Hans son, Erik, war stamfader för Swerkerska konunga-ätten. Hans dotter Cecilia blef gift med Jedward Bonde och moder till Erik den helige, från hwilken Erikska konungaätten härstammade.

7 Kap.

Kriget med Norrige.

Uti Norrige regerade wid denna tid konung Magnus med tillnamnet **Barfot**, emedan han införde det bruket från de södra länderna, att gå med korta kappor och bara ben. Han war en stor stridsman och mycket begifwen på krig. Han fordrade, att alla länder, som ligga wester om Göta elf och Wettern, skulle tillhöra Norrige. På den tiden kallades Bohuslän **Wiken**, och deß inbyggare **Wikwärjar** eller **Elfwagrimar**, ty de bodde wid Göta elf, och ansågos för ett ganska styft och hårdtaget folk. Deßa hade alltid lydt under Norrska konungen, men **Markamännerna** eller Dalboerna (ty Dalsland kallades då **Markerna**) hade alltid gifwit skatt till Swenska konungen och wille dermed fortfara. Magnus Barfot red derföre med sin krigshär upp ifrån Bohuslän genom Dal, härjande och brännande öfwer allt, och twang så folket gå sig tillhanda. Men när han kommit upp till Wenern, led det redan långt fram på hösten. Han låt derföre

på Qwaldins-ö, eller som hon nu kallas, Rållands-ö, bygga en borg af torf och träd och föra dit mat och allt, som behöfdes, samt gräfde en djup och bred graf deromkring. I denna borg lemnade han qwar trehundrade män och satte Sigurd Ullstrång till anförare öfwer dem, dragande sjelf tillbaka med sin krigshär inåt Norrige.

När konung Inge förnam detta, började han att samla sig en krigshär, hwilket dock gick ganska långsamt. Slutligen när isen hade laggt sig, kom Inge med tretusen man ned ifrån Swerige. Han sände bud till Sigurd Ullstrång, bedjande honom fara hem till Norrige igen med folk och wapen och allt det rof, de hade tagit. Härpå swarade Sigurd öfwermodigt, att konung Inge skulle få annat att göra än wisa dem bort, som hjord ur hage. Konung Inge drager derföre med sitt folk in på ön och sänder då det andra budet, tillbjudande Norrmännen att nu draga dädan med wapen och hästar, likwäl skulle de lemna tillbaka, det de röfwat; men de nekade äfwen härtill. Konung Inge med sitt folk började alltså bestorma borgen. De fyllde grafwen med stenar och träd, samt stötte och arbetade med stora stockar mot wäggen, att den slutligen begynte gå sönder. Tillika kastade Swenskarna lågande eldbränder, itändande dermed borgen. Då begärde de Norrske lif och frid, och änskönt konung Inge hade kunnat låta nedhugga dem allesamman, lät han dem dock behålla lifwet, men sina hästar och wapen och allt, det de tagit, måste de lemna qwar; och då de så wapenlöse gingo ut ur fästningen, fick hwar och en ett slag af ris öfwer länderna, hwarmed de gingo hem till Norrige igen, tyckande sig hafwa haft en neslig färd; men Markamännerna föllo åter konung Inge till och blefwo honom underdåniga.

8 Kap.

Slagen wid Foxerna.

När konung Magnus fick höra sina männers olycka på Qwaldins-ö, harmades han deröfwer högeligen och beslöt att hämnas denna nesa. Han drog alltså tidigt nästa wår med sina skepp elfwen uppföre, härjande allestådes, in uti Westergötland, ända till Foxerna kyrka, der hans män stego alla af skeppen för att tåga upp åt landet. Men der war straxt för dem en stor krigshär af Göter församlad, mot hwilken de började ett skarpt och hårdt slag. Slutligen måste Norrmännen taga till flykten och Göterna förföljde dem utöfwer en stor slått, hållande i synnerhet hårdt och tätt efter konung Magnus, hwilken war ökänd genom sin stora wäxt samt en röd jacka, som han hade öfwer harnesket. En Norsk man, benämnd Ögmund Skofteson, som också war ganska storwäxt, red bredwid konungen. Som han förstod Göternas afsigt och konungens fara, så begärde han **som en nåd, att få den röda tröjan**; och, då de woro framom några klippor och träd, så att Göterna ej kunde se dem, tog Ögmund tröjan på sig. Då de åter kommo fram på slåtten, wände Ögmund twärt af wägen åt ena sidan från konungen. Göterna stormade allesammans efter Ögmund med den röda jackan, troende konung Magnus wara under densamma. Denne kom alltså sjelf lätteligen undan, men Ögmund måste utstå många farligheter, innan han kom ifrån Göterna tillbaka ned till skeppen. Men konung Magnus for elfwen utföre tillbaka i sitt rike, föresättande sig likwål att betala Göterna de hugg, han och hans folk af dem uppburit.

Han samlade mera folk och drog dermed ånyo elfwen uppföre och twang många Westgötar att gå sig tillhanda. Men konung Inge kom emot honom med

en stor krigshär och lägrade sig wid Foxerna. Här öfwerföll konung Magnus honom oförwarandes nattetid och slog mycket af hans folk ihjel, så att konung Inge måste slutligen sjelf taga till flykten. Sedan for konung Magnus också straxt hem i sitt rike igen.

9 Kap.

Konungarnes förlikning.

Sommaren derefter stämdes ett möte uti Kongahäll, eller, som staden nu heter, Kongelf, mellan konungarna Inge och Magnus samt konung Erik Ejegod i Danmark, och skulle de der bilägga sina stridigheter. Då tinget war samladt, gingo de tre konungarna ut på fältet affides från det öfriga folket, talande med hwarandra. Om en liten stund kommo de tillbaka och war då friden mellan dem sluten på det sätt, **att rikenas gränsor skulle förblifwa såsom fordom, samt konungarna hwar och en wedergälla sina undersåtare det de lidit af de andras härjningar.** För att ytterligare befästa denna frid, skulle konung Magnus få konung Inges dotter Margareta till drottning, och blef hon derföre kallad **Margareta Fridkulla.** — Men folket tyckte sig aldrig hafwa sett så ansenliga män till konungar förut. Inge syntes wara den störste och manligaste, konung Magnus den raskaste och wigaste, men konung Erik den wackraste.

Konung Inge hade sedan frid, så länge han lefde. Han hade någon tid sin broder Halstan till medregent, men denne dog snart och efterlemnade sönerne Filip och Inge. När Inge den äldre dog (1112), lemnade han inga söner, utan deßa båda bröder blefwo hans efterträdare och samkonungar.

10 Kap.

Om Konung Inge den yngre.

Filip dog efter en kort tid (1118) och sedan blef Inge ensam konung. Han war kristna läran ganska tillgifwen och mycket mild och fromsinnad, fastade och läste mäßor samt böner på wißa tider, men kunde ej tillräckligt skydda sitt rike mot främmande anfall. Uti Norrige regerade nemligen wid denna tiden twå bröder, Östen och Sigurd. Denne Sigurd for med en utwald tropp och besökte Jerusalem samt badade i floden Jordan. Han utförde många tappra bedrifter på denna resa och fick det tillnamnet Jorsalafarare, ty Jerusalem kallades då Jorsala af de nordiska folken. Under det Sigurd reste så omkring, satt Östen hemma, styrande riket med mycken wishet, så att det kom i stor wälmagt, och Östen blef älskad af alla. Han sände då många föräringar till Jemtlands-boarna, winnande på detta sätt deras tillgifwenhet. Slutligen stämde han dem tillhopa och föreställde dem, huru mycket bättre det wore för dem att tillhöra Norrige än Swerige. De hade lättare att få sina handelsförnödenheter från Norrige; ej heller war det så stort beswär för dem att resa öfwer till Trondhem, som ned till Upsala, då de behöfde anlita sin konung om något. Jemtlänningarne tyckte Östens tal wara sannt, kände ho om tillika som en förständig och gagnelig konung. De gåfwo sig derföre under honom och betalade till Norrige sin skatt, och konung Inge förmådde ej att hindra det, om han ocksä wårdade sig något derom.

När konung Sigurd Jorsalafarare efter Östens död blef ensam konung i Norrige, beslöt han att utrota hedendomen i Småland och Östergötland. Han

for derföre med en stor krigsmagt ned genom Öresund och landsteg wid Kalmar, började att härja och bränna öfwer allt, och upphörde ej förr dermed, än Smålänningarna gåfwo honom 1500 nötkreatur, samt antogo kristna läran, hwarefter han återreste till Norrige. Det finnes ingenstädes nämndt, att konung Inge sökt förekomma eller straffa detta öfwerwåld.

Konung Inges magt inom riket war också ganska ringa. Blot-Swens son, Kol, regerade öfwer hedningarna i Östergötland. Under denne Kols tid war alltid god årswäxt, hwarföre hans undersåtare gåfwo honom namnet Erik Årsäll, samt trodde ännu mer på de hedniska Gudarnas magt; men detta oaktadt antog Kol sjelf med hela sin slägt kristendomen före sin död, och dermed förlorade hedendomen sitt sista stöd, och kristna läran blef allmän öfwer hela riket.

Konung Inge den yngre dog af förgift (1129) och efterlemnade inga barn.

11 Kap.

Striden om Swenska riket.

Från de äldsta tiderna hade alltid Uppswearna haft rättighet att wälja konung öfwer hela riket; men den, de walt, skulle sedan hålla sin Eriksgata *), och då wid hwart och ett landskaps gräns lemna gißlan för sig åt folket och sedan på landskapstinget beswärja deß lag. De andra landskapen afundades Uppswearna deras företräde, i synnerhet hade detta länge förtru-

*) Eriksgata eller Å-riksgata betyder hela rikets genomresande.

tit Westgötarna. Som nu konungarna af Stenkilska ätten alla woro från Westergötland, så tyckte sig Westgötarna också hafwa någon rättighet att bestämma konungawalet. De gingo derföre tillsammans och walde Danska prinsen Magnus Nilßon, son af Margareta Fridkulla och konung Nils, med hwilken hon efter Magnus Barfots död blifwit förmäld.

Uppswearne, harmsne öfwer Göternas tilltagsenhet, wille ej låta taga ifrån sig sina fordna rättigheter, utan atwalde på sin sida en annan konung. Denne hette Ragwald, och säga somliga, att han war af Stenkilska ätten. Han war mycket stor och stark och dertill ganska häftig och wäldsam till sinnes, hwarföre man tror, att han fått tillnamnet **Knaphöfde**, d. w. s. **kort om hufwudet.**

Ragwald Knaphöfde började strax sin eriksgata, men, när han kom till gränsen af Westergötland, brydde han sig ej om gißlan, utan reste derin, Westgötarna oåtsporda. De samlade sig derföre emot honom wid Karlebylånga ej långt från Falköping, och slogo honom ihjel (1131), och skall hans grafhög der ännu synas.

Magnus Nilßon begick emedlertid ett stort nidingswerk uti Danmark, då han under lismeri och wänskap lockade till sig sitt syskonebarn, hertig Knut Laward, och sedan bedrägligt lönnmördade honom, för att wara säker om Danska kronan efter sin far, konung Nils. Han blef deßutom allt mer och mer känd som en ond och hård furste. Swearne togo sig derföre till konung Erik Årsälls son, Swerker, som efter sin fader regerade i Östergötland, och hade antagit kristendomen; Westgötarna höllo sig likwäl ännu till Magnus. Men, som Knut Laward hade warit älskad uti hela Danmark, utbrast ett swårt uppror emot konung Nils och hans son, Magnus Nilßon. Knut Lawards broder, Erik Emund, hade med dem åtskilliga strider med skiftande framgång. Slutligen

beslöt Magnus Nilsson att alldeles förkrossa Eriks magt. Han församlade derföre i tysthet 20,000 man från Jutland och öarna, med hwilka han drog mot Erik, som blott hade Halland och Skåne. På det att Erik ej skulle få någon underrättelse härom, lät han noga bewaka alla Selands stränder mot Skåne, men Magnus Saxeson, en af Eriks män, nedhissade sig en natt med ett tåg från Stewens klint i en båt, hwarmed han rodde öfwer sundet och underrättade Erik om den förestående faran. Någon tid derefter kom hela Danska krigsflottan och lade till wid Fotewiken eller Fotewig, ej långt från Skanör, och lät Magnus straxt sitt krigsfolk stiga i land, uppställande dem utan någon synnerlig ordning, ty han föraktade Eriks magt. Med prins Magnus följde fem biskopar samt många prester, och som det just war annandag pingst, så rådde biskoparna prinsen, att ej genom en strid begå sabbatsbrott. Men Magnus brydde sig icke härom, utan, då hans folk syntes försagdt, uppmuntrade han dem, sägande: "**Hwarföre frukten j, mine tappre män? "Wi äro ju 20,000 bewäpnade karlar, med hwil- "ka wi kunna taga in sjelfwa Rom.**" Likwäl war hans folk beständigt nedslaget.

Men med konung Erik war Erkebiskop Asker af Lund. Han uppmuntrade Eriks folk, föreställande dem, **att fega och modlösa män ej woro Gudi behagliga, och att alla skulle ändå en gång dö; men den, som nu strider manliga, kan wara säker om sina synders fullkomliga förlåtelse.** Ja, erkebiskopen befallte sina prester att gå omkring i krigshären och gifwa männerna aflösning. Erik sjelf talade ocksä till dem, erinrande dem **huru nedrigt konung Nils och prins Magnus hade mördat hans broder, Knut Laward, samt konungarnas öfriga illbragder, hwilket allt nu borde hämnas.** Hela hären ropade, att de wille lefwa och dö med Erik, och tågade så frimodigt ned mot Magnus, hafwande sitt rytteri framför sig. Danska hären stod wid byn Ham-

war ofwanför Fotewiken. Så snart den nu såg dammet och hörde dånet af Skånska rytteriet, började den att af råddhåga fly tillbaka till skeppen. Då Eriks rytteri hann Danskarna, woro de redan i fullkomlig oordning och blefwo lätteligen slagne. Konung Nils blef litet sårad, men fick af en bonde en häst, med hwilken han kom undan till skeppen. Men prins Magnus, som war iklädd en stark pansarskjorta, wille ingalunda wika och uppmuntrade folket omkring sig till motstånd, så att der uppstod en hårdnackad strid. Sigurd starke het den, som bar baneret åt Magnus. Han war hans fosterbroder och en mägta stor stridskämpe. Han och prins Magnus samt biskop Peder af Roskild uppehöllo striden länge; men då Sigurd såg, att de skulle blifwa öfwermannade, bortkastade han fanan, och då prins Magnus ej wille sjelfmant fly, lyfte han honom i sina armar, och började så hasta till skeppen. Men Eriks folk afskuro dem återwägen, så att de båda slutligen blefwo nedhuggne (1134). De flyende Danskarna kastade sig så många på några skepp, att de sjönko, hwilket då folket på de andra skeppen såg, wille de ej emottaga flera. En stor hop Danskar kommo då, jagade af Skåningarna, sprungo ut i wattnet, och fattade i sina landsmäns skeppskanter, wiljande komma upp till dem, men dessa afhöggo deras händer och armar så, att de hjelplösa sjönko tillbaka i hafwet. På detta sätt omkommo ganska många, utom den stora mängd, som Skåningarna i striden hade nedgjort. Fem biskopar och mer än 50 prester, som åtföljde prins Magnus, föllo i detta slag. Konung Nils flydde tillbaka till Danmark, och blef strax derefter mördad i Sleswig af borgrarna, som hatade honom, emedan han ej straffat Knut Lawards död. Erik blef efter honom konung i Danmark; och sedan Magnus nu war fallen, blef Swerker erkänd konung öfwer hela Swea-rike, begynnande der en ny konungaslägt, som efter honom kallades den Swerkerska.

Andra Berättelsen.

Om Swerkerska och Erikska Konunga-slägterna.

1 Kap.

Om Konung Swerker den gamle.

Konung Swerker war af ett ganska mildt och fromt sinnelag, och kristna läran mycket tillgifwen. Han anlade många af de äldsta kloster, som hafwa funnits uti Swerige, neml. Nydala i Småland, Warnhem*) wid Billingen i Westergötland, Alwastra**) wid Åmberget i Östergötland m. fl., och uppbyggde deßutom många kyrkor öfwer hela landet.

Uti hans tid kom kardinalen Nicolaus Albanensis och höll i Linköping det första kyrkomöte här i Swerge (1153). På detta möte åtogo sig Swenskarna den första skatt till påfwen under namn af Sankt Petters penning; tillika blef nu förbjudet för någon att bära wapen, förutan konungens **fylgdarmän**, d. w. s. lifwakt Kardinalen skulle också inrätta ett erkebiskops-säte uti riket, hwilket dock ej gick i fullbordan för den inbördes oenighetens skull. Swearna wille nemligen hafwa erkebiskopen uti Upsala, men Göterna i Linköping.

---

*) D. w. s. **Bernhardshem**, ty Bernhardiner-munkar bodde der.

) D. w. s. **Alfhilds-stad, ty klostret anlades på ett gods, tillhörigt Swerkers drottning, Alfhild.

Ifrån denna tiden kan man anse kristendomen stadfästad i Swerige. Tillika med afgudaoffren uti Upsala upphörde Allshärjar-tingen derstädes, så att bönder ej mera fingo tillfälle att deltaga uti riksstyrelsen. Härigenom samt medelst förbudet mot wapens bärande förlorade de så småningom sitt förra anseende, och biskoparna samt de mägtiga herrarna afgjorde på de så kallade Herredagarna rikets alla angelägenheter.

2 Kap.

Kriget med Danmark.

Konung Swen Grate i Danmark hade satt till höfding öfwer Halland en man, benämnd Karl. Denne Karl hade en hustru och en swägerska, som woro mycket beryktade för deras skönhet. Till deßa fattar prins Johan, konung Swerkers son, en oloflig lusta och bortröfwar dem under Karls frånwaro till sin borg i Swerige, behandlande dem der på det gröfsta och skamligaste sätt. Men då både hans fader och folket gäfwo högljudt tillkänna sin afsky för detta, återsände han dem wäl, men blef dock så förhatad, att bönderna slutligen, då han höll ting för att begära hjelp af dem mot Danskarna, öfwerföllo och dödade honom.

Men konung Swen Grate ansåg detta såsom en skymf, wederfaren hela Danska folket, och hwilken nödwändigt borde hårdeligen hämnas. Han började derföre att tillrusta krig mot Swerige, och kunde ej derifrån afstyras, hwarken af konung Swerkers flera sändebud om fred och förlikning, ej heller af kardinalen Nicolai föreställningar om de ringa fördelar, men stora swårigheter, hwilka wäntade honom i ett så fattigt och oländigt rike som Swerige. Swen Grate förlitade sig på sin hittills hafda lycka för mycket för att lyßna på kardinalens warningar. Swerkers budskick-

ningar ansåg han som bewis på fruktan och swaghet, blifwande derigenom så mycket mera ifrig uti sitt förehafwande. Ja! han började till och med att mellan sina hofmän utdela de jarle- och höfdingedömen, som han i Swerige skulle eröfra. Det fanns på den tiden en Swensk jungfru, som war wida beryktad öfwer hela norden för sin fägring. Om henne uppstod en häftig twist mellan twenne hofmän; konungen afgjorde dock slutligen saken sålunda, att hon skulle tillhöra den, som uti det blifwande kriget uppförde sig tappraſt. Under deßa rustningar afwaktade han wintren, då det skulle wara lättast att öfwer de tillfrusna sjöarna och floderna intränga i Swerige.

Konung Swerker war nu af ålder och tröghet så förslappad, att han ej widtog några förswarsmått mot denna fejd, utan då wintren kom (1154), inbröt konung Swen obehindradt med Danska krigshären utur Skåne i Småland. Först genomtågade han Finnweden*), der innewånarna öfwerallt hyllade honom och förde till honom allehanda lifsmedel. Sedan kom han in uti Wärends härad**), der han brände och förstörde allt, emedan folket hade flytt undan till skogarna. Emedlertid blef wintren allt skarpare, så att Danskarna ledo mycket deraf, och den hopade snön förswårade deras krigståg. En dag, då konungen satt till bords uti sitt tält, blef honom berättadt, att bönderna hade med en förhuggning alldeles tillstängt wägen. Konungen, wredgad häröfwer, springer upp, och rider dit, befallande sina män att strart storma förhuggningen. Der bakom stodo bönderna och bådo med höga rop konungen om frid och säkerhet; men han kunde ej be-

*) Finnweden utgjordes då af Östbo, Westbo och Sunnerbo härad i Småland.

**) Wärend innehöll Konga, Kinnewalds, Albo, Uppwidinge och Norrwidinge härader.

bewekas. Bönderna måste derföre förswara sig och lyckades det dem att ända till qwällen afslå Danskarnas anfall; men under natten weko de undan och lemnade konung Swen wägen öppen. Dennes krigshär hade emedlertid lidit mycken afbräck af den hårda årstiden; isynnerhet hade hästarna blifwit förstörda, och deßutom började också Danskarna ledsna wid kriget och hoptals smyga sig hem till deras land igen, så att krigshären mycket förswagades. Swen drog sig derföre hastigt med en del af sitt folk på genwägar tillbaka till Skåne. Den andra delen skulle under Karls anförande gå till Halland. Deßa blefwo wäl mottagne med mat och dryck af Smålänningarna, och sedan Karl på detta sätt en afton blifwit trakterad, fördes han och hans följeslagare rusiga till en tom lada, der de skulle hwila öfwer natten. Så snart Danskarna somnat, tillstängde Smålänningarna dörren och satte derefter eld på ladan i alla fora hörnen. Då elden började komma närmare, waknade Karl och hans följeslagare, och det lyckades dem slutligen att uppbryta dörren; men rusiga och obewäpnade, som de woro, blefwo de lätteligen nedhuggne af Smålänningarna, och några, som blifwit fångna, nedstoppades utan all miskundsamhet under isen på Nißa å, finnande der sin död.

På detta och flera andra sätt hafwa Danskarna blifwit fördrifna af Wärendsboarna, och lära qwinnorna häruti hafwa gjort sina männer ett tappert och kraftigt bistånd. Det berättas, att Wärendsboarna till belöning för sin tapperhet härwid hafwa erhållit åtskilliga företräden, samt qwinnorna rättighet att ärfwa lika med männerna, samt att hafwa trumslagare före sig på sina brudfärder.

Litet derefter hände sig, att, då konung Swerker skulle fara från Alebäck till Tollstads kyrka julottan (1155), blef han på wägen wid Alebäcks bro ihjälslagen

gen af sin stallswen. Till åminnelse af mordet uppreştes der en sten, som ej långesedan blifwit borttagen. Detta mord troddes tillställdt af Danska prinsen Magnus Henriksson, hwilken, såsom sondotters son af konung Inge den äldre, trodde sig hafwa arfsrättighet till Swenska kronan. Konung Swerker blef begrafwen uti Alwastra kloster.

3 Kap.

Om Konung Erik den Helige.

Efter konung Swerkers död uppkom åter oenighet emellan Swearna och Göterna, hwilkendera skulle wälja konung. Ingendera wille hafwa Magnus Henriksson; utan Göterna togo Karl, konung Swerkers son: Uppswearna deremot utwalde en Swensk man, Erik, son af Jedward Tordson Bonde till Engsö och Cecilia, Blot-Swens dotter. Denne Erik war mycket godsinnt, gudfruktig, frikostig, ödmjuk, klok och tapper och blef derföre ganska mycket älskad af sina undersåtare, samt firad af presterna. För att späka sin lekamen fastade han ofta, badade sig uti iskallt watten, samt bar en hårduk närmast kroppen. Han uppbyggde många af de små gråstens-kyrkorna öfwer Swealand, och i synnerhet tror man, att den såkallade bondekyrkan uti Upsala af honom blifwit uppförd. Han brukade också att ofta resa omkring uti sitt rike och bilägga alla twister och oenigheter mellan folket; men då det ej lyckades, dömde han dem emellan, och tycktes alltid hans dom wara den rätta, ty han gjorde aldrig någon mannamån. Fastmer beskyddade han de ringare mot de mägtigares förtryck. Då några bland hans undersåtare af tacksamhet erbödo honom förökade skatter, nekade han dertill, sägande: Jag har nog af mitt. Behållen edert; kanhända skolen j framdeles behöfwa det.

4 Kap.

Kriget i Finnland.

Swenskarna började wid denna tiden blifwa till sina seder förmildrade af kristendomen. De i krig tagne slafwar blefwo ej mera så hårdt behandlade, emedan åfwen de woro kristne. Läse- och skrifkonsten, sådana de den tiden woro, infördes af munkarna; handeln begynte uppkomma wid de fridlysta kyrkoplatserna; och åkerbruket började åfwen mera nitiskt att drifwas, sedan de fordna wikings-färderna med deras plundringar helt och hållet afstannat. Men på andra sidan om Östersjön bodde Finnarna och Esterna, hwilka ännu woro hedningar och med sina härjningar beständigt oroade Swenska kusterna. Deße beslöt Erik att underkufwa och omwända, så wäl för att få wara i fred för dem, som derföre, att påfwen wid denna tiden så högeligen hade anbefallt korståg till hedningarnas omwändelse, såsom en Gudi mycket behaglig gerning. Biskop Henrik i Upsala, som war en mycket nitisk och modig man, uppmuntrade åfwen konungen härtill. Denne samlade derföföre tillsammans mycket folk, hafwande med sig i synnerhet en stor mängd Helsingar, under Fale Bure den äldres anförande. Sedan Erik med sändebud förut tillsagt Finnarna att antaga kristendomen och underkasta sig, seglade han öfwer, och landsteg wid Åbo, der han skall hafwa anlaggt det gamla slottet wid Aura-åns utlopp. Här mötte han en församlad här af Finnar, och kom det strart till en drabbning dem emellan, uti hwilken Finnarna efter mycken förlust blefwo drifna på flykten. Häröfwer blef ganska stor glädje bland Swenskarna, men konungen började gråta, då han betraktade alla de fallna Finnarna. Då hans män frågade honom om orsaken härtill, swarade han: **att han wäl gladde sig åt kri-**

stendomens seger, men likwäl sörjde tungt, att så många själar i dag blifwit fördömda. Om de förut welat antaga kristendomen, skulle de en gång hafwa åtnjutit den ewiga saligheten.

Efter denna strid wågade Finnarna ej mera göra något motstånd, utan Erik underlade sig södra Finnland och Nyland. På detta sednare ställe nedsatte sig mycket Helsingar, hwarföre der ännu mångenstädes Swenska språket talas; och namnen Helsingfors, Helsinge socken och Helsingby bära wittnen om denna inflyttning. Ja, sjelfwa Helsingarnas skyddspatron, Hille Bror Staffan, har blifwit uppkallad uti Staffansby. — Alla Finnar, som konung Erik kunde få i sitt wåld, twang han att antaga dop och kristendom, och sedan han härigenom, samt medelst uppbyggandet af många kyrkor, hade arbetat på hedendomens utrotande, for han hem till sitt rike igen.

5 Kap.

Om Sankt Henrik.

Biskop Henrik i Upsala hade följt med konung Erik på denna krigsfärd, så wäl för att omwända och döpa hedningarna, som ocksä, då det behöfdes, för att strida mot dem, ty han war en mycket tapper och oförskräckt man. När nu konungen for hem, wille ej Henrik återwända till sitt biskopsstift, utan aktade nödigare och bättre att genom predikande arbeta på kristendomens förkofran uti Finnland. Han satte sig neder wid Räntämäki bredwid Åbo och lät der bygga en kyrka, som nu kallas S:t Marie kyrka. Uti den strax utom staden liggande Kuppis källa döpte han de hedningar, som kommo till honom, men deßemellan war han ofta ute på resor inåt landet, för att ytterligare utbreda kristna läran.

Wid denna tiden bodde på Saris i Wirmo socken en rik bonde, benämnd Lalli, som hade antagit kristendomen. Denne Lalli hade för ett begånget mord blifwit af biskop Henrik dömd till en ganska sträng kyrkoplikt, hwaröfwer Lalli mycket wredgades. Nu hände det, att biskopen på en af sina resor kom till Sarris, under det Lalli war borta, och begärde han då af Lallis hustru att få, det han och hans följeslagare behöfde. På denna tid, då så få resande färdades, funnos nemligen hwarken goda wägar eller några gästgifwaregårdar, utan ansågs det wara hwars och ens pligt att med gästfrihet mottaga den wägfarande. Skedde det annorlunda, så uppbröto ofta de resande med wåld bondens lada och wisthus och togo, hwad de behöfde. Detta kallades wåldgäsning. Då nu Lallis hustru nekade mat, lät biskopen med wåld taga, hwad nödwändigt war, men gjorde för öfrigt ingen skada, fortsättande sedan sin resa till norra Finnland. Strax derpå kom Lalli hem, hwilken, då han förnam, hwad biskopen gjort, bewäpnade sina karlar och reste i wredesmod efter och hann honom just då han färdades isen öfwer Kjulo-träsk. Han angrep biskopen strax, och slog honom utan möda ihjel. Derpå tog han biskopsmößan och satte den på sitt hufwud, for så hem uti triumf, och steg med denna hufwudbonad in i sin stuga, sägande åt hustrun: *Nu har jag dräpt björnen.* Men munkarna berätta, att härwid det underwerket tilldragit sig, att då Lalli skulle lyfta mößan af hufwudet, satt hon der så fast, att hon ej kunde borttagas med mindre, än att hår och hufwudswål följde med. De kristna upptogo biskopens sönderslargade kropp och förde den till Nousis, der hans graf ännu synes. Likwäl saknade de hans afhuggna tumme, hwilken de ej förmådde leta rätt på i den myckna snön. Men åfwen denna igenfanns efter berättelsen på följande sätt. Wåren efter S:t Henriks död hände sig, att en bonde, som rodde öfwer Kjulo-träsk, såg en korp, som

med höga rop flaksade öfwer ett ställe i sjön. Bonden rodde dit och fann den saknade tummen ligga på en liten isbit. Tummen upptogs då och förwarades tillika med den öfriga lekamen, och ansågs detta wara ett ganska stort underwerk. Åbo konsistorium har ännu i dag denna afhuggna tumme i sitt sigill. Denne biskop Henrik blef sedan ansedd såsom helig, och dyrkades i synnerhet som Finnlands patron. Många underwerk berättas hafwa skett genom åkallandet af hans namn; och till hans ära firades öfwer hela Swerige på den 19 Januari en högtid, som efter honom kallades Hindersmäßan.

6 Kap.

Konung Eriks död.

Densamme Magnus Henriksson, som warit orsaken till Swerker den gamles död, ämnade nu också genom Eriks undanrödjande bana sig wäg till Swenska kronan. Han samlade en här och seglade dermed hemligen Mälaren uppföre till Upsala, dit han kom, under det konungen war i kyrkan. En af Eriks tjenare skyndade in, för att berätta konungen fiendernas ankomst, men Erik swarade: **Låt mig höra meßan till slut. Det öfriga af Gudstjensten hoppas jag att få fira annorstädes.** Efter meßans slut gick konungen med sina få män ut, men då war redan prins Magnus med Danskarna så nära der utanför kommen att konungen ej kunde slippa undan. Der uppstod en skarp, men kort strid. Konungen förswarade sig en stund manligt mot 10 Danskar, men blef dock slutligen tillfångatagen, och lät Magnus Henrikson oförtöfwadt halshugga honom (1160). Det berättas då, att, der hans blod utströmmade, upprann straxt en ganska klar källa, som ännu kallas Sankt Eriks källa. Hans kropp begrafdes först uti gamla

Upsala, men blef sedan flyttad till Upsala domkyrka der hans ben ännu förwaras uti en förgylld silfwerkista. Utaf alla Swenska helgon har ingen blifwit så dyrkad som denne. Han ansågs som hela rikets skyddspatron, och alla, ända från konungaför-säkringarna allt intill bondens ed, swuro wid S:t Eriks namn, nyttjande deßa ord. så **sannt mig Gud hjelpe och St. Erik konung!** Hans bild sattes uti rikets samt i Upsala domkapitels sigill. Hans hufwud blef Stockholms stads wapen. Wid kröningar i Upsala uppställdes silfwerskrinet på altaret och högkoret beklåddes med S:t Eriks tapet, på hwilken alla hans bedrifter woro wirkade. Deßa woro äfwen målade på wäggarna i gamla Upsala kyrka. Öfwer hans graf hängde S:t Eriks banér, der hans bild, hållande en sköld med tre kronor på, war målad. Detta banér ansågs heligt, och sick derföre endast wid stora faror nyttjas mot fienderna; men troddes då medföra en säker seger. Ja, sådana eftergjorda barér funnos uti flera kyrkor, och brukade folket att på Eriksmäßo-dagen båra dem uti högtidligt tåg omkring åkrarna, förwäntande sig deraf bättre årswäxt. För sjukdomar brukade äfwen folket att i den sjukes kläder inweckla en liten afbild af den heliga konungen, troende sig deraf förspörja lindring. Ganska många underwerk berättas af munkarna hafwa skett genom denna konungs åkallande.

Han war gift med Kristina, konung Inge den äldres dotterdotter, och hade med henne fyra barn. Hans bror Iwar Jedwardson fortplantade den adliga Bondeslägten, som förde en båt uti wapnet.

7 Kap.

Om Magnus Henriksons fall.

Efter konung Eriks död lät Magnus Henrikson

af det förskräckta folket strart utropa sig för konung. Men han fick ej länge wara i fred. En allmän harm öfwer den älskade konungens död utbredee sig kring hela riket. Helsingarna församlade sig först, som man tror under anförande af Fale Bure den äldre, och drogo nedåt, tagande med sig Uppswearna. Konungen i Göta rike, Karl Swerkerson, hwilken mißtänktes hafwa bidragit till konung Eriks död, kom åfwen med en församlad hop Östgötar. Deßa båda förenade krigshärar angrepo Magnus Henrikson icke långt ifrån Upsala, då både han och de honom åtföljande Danskarna blefwo nedgjorda. På det stället, der slaget stått, uppbyggdes sedan en kyrka, som till minne af Danskarnas nederlag kallades Dannemark.

8 Kap.

Om konungaslägternas strider.

Konung Erik efterlemnade en son wid namn Knut, hwilken wille efterträda sin fader. Men efter fyra års olycklig strid mot Karl måste han slutligen fly undan till Norrige, så att Karl blef ensam konung öfwer hela riket, hwarföre han också kallade sig: **Swea och Göta konung**, och war den förste som nyttjade denna tittel. Under hans tid erhöll Swerige sin första erkebiskop, hwilken hette Stefan och fick sitt säte uti Upsala. Efter fyra år kom Knut hemligen tillbaka från Norrige, öfwerföll Karl oförwarande och mördade honom på Wisingsö (1168). Hans gemål, Kristina, flydde med möda undan, förande med sig sin lilla son Swerker, och erhöllo de, efter en ömkelig färd, slutligen beskydd hos hennes mägtiga slägtingar i Danmark.

Knut Eriksson fick strart inbördes krig med bröderna Kol och Burislaf, twenne prinsar af Swerker-

ska slägten, hwilka dock efter ett swårt krig måste fly undan. — På westra sidan war mycken oro uti Wermeland, Dal, och Westergötland; emedan under de stora oroligheterna i Norrige de öfwerwunna ofta flyktade in uti Swerige, erhållande der bistånd, eller åtminstone beskydd af den mägtige jarlen Birger Brosa Folkunge i Westergöthland och Folkwider, lagman i Wermeland. Från östra sidan kommo Esterna med en flotta, härjade kusterna grymmeligen, och foro omsider in uti Mälaren, der de öfwerrumplade erkebiskop Johan på Almare Ståk, mördade honom och sköflade gården. Derifrån foro de till Sigtuna, som på den tiden war en mycket rik och beryktad stad. Ehuru den war wäl befästad, blef den dock strax intagen, helt och hållet förstörd och förwandlad till en stenhop. Esterna foro derifrån, hafwande med sig mycket rof, i synnerhet ett par dörrar af rent silfwer, hwilka sedan satt i St Peters kyrka i Sigtuna, men nu förwaras i Ryßland. Efter denna förstöring har Sigtuna aldrig mer kunnat komma sig före. De flesta af deß förra, men flyktade innewånare satte sig ned i Stockholm, som nu började bebyggas, emedan deß belägenhet war mera gynnande för handeln. Genom deßa Esternas infall blef man uppmärksam på nödwändigheten att befästa Stockholm och derigenom utstänga dylika obudna gäster från Mälaren. För att wara trygg för Swerkerska slägtens afund, upptog konung Knut den till Dannemark flyktade prins Swerker Karlson och gaf honom del uti riket, hwarefter konung Knut dog 1199 uti lugn på Eriksberg i Westergöthland, och blef begrafwen i Warnhem.

Swerker Karlson, gemenligen kallad Swerker Unge, lefde i början uti ganska godt förstånd med den afledne konung Knuts söner, men slutligen började han mißtänka dem och låt oförsedt öfwerfalla dem 1205 på Elgarås i Westergötland, der tre af dem blefwo

dödade; men Erik, den äldste, undkom till Norrige. Nu war wäl konung Swerker en mycket skön, wältalig och stridbar man, och hade sökt att trygga sitt wälde så wäl genom giftermål med de mägtiga Folkungarna, som derigenom, att han bewiljade de andeliga frihet både från werldslig domstol och alla skatter till kronan *). Men hans trolöshet uppwäckte likwäl så mycken harm, att, då prins Erik tre år derefter kom tillbaka från Norrige, fick han ett ganska stort anhang i riket. Swerker erhöll wäl mycken hjelp från Dannemark; men blef likwäl slagen wid Lena i Westergötland så, att han undkom med blott några få man. En Swensk munk har besjungit denna Swenskarnas seger uti följande verser:

Contigit in Lenom, duo Danske lupo för enom.
Af Swenskom Svenum togo dorsum verbere plenum.

Twå år derefter återkom Swerker ånyo med en Dansk krigshär och blef ånyo slagen wid Gestilren och föll sjelf denna gång uti striden, ihjelslagen af sin egen måg, Folkungen Sune Folkeson.

Erik Knutson regerade endast 6 år, och är om honom intet annat att märka, än att han war den förste konung i Swerige, som kröntes. Han blef sotdöd 1216 på Wisingsö.

Johan Swerkerson blef nu konung, ehuru Eriks enka begärde riket åt sin son. Johan, likasom alla konungar den tiden, gynnade presterna mycket, och utwidgade det andeliga frälset. På påfwens uppmaning företog han ett krigståg till Esternas omwändelse och hade deri någon framgång. Men, sedan konun-

---

*) Detta war det så kallade Andeliga Frälset.

gen med största delen af krigshären rest tillbaka, blefwo de qwarlemnade med deras anförare, Karl jarl den döfwe och biskop Karl af Linköping, allesammans nedgjorda af Esterna. Wid denna tid kom åfwen en Estisk krigshär in uti Mälaren till Askanäs på Ekerölandet, dit herr Johan Folkunge aftonen förut kommit hem från ett krigståg till Estland. Han blef der af Esterna ihjelslagen; men hans fru flydde undan till Hundhammar i Botkyrko socken, samlade der i hast en hop folk, hwarmed hon anföll Esterna wid Estaskär utanför Kongshatt och nederlade dem allesammans. Konung Johan dog på Wisingsö 1222 och med honom utslocknade Swerkerska slägten.

Erik XI Erikson blef nu konung. Han war både läsp och halt; men för öfrigt wis och förståndig. Under hans barndom förde Folkungarna regeringen. Men då han blef myndig och gifte sig gjorde de uppror emot honom, slogo honom wid Oluström 1229 och satte en af sina slägtingar, Knut Johansson den länge, till konung. Denne Knut kom dock aldrig till rolig besittning af riket, utan beständiga uppror och oroligheter fortforo till 1234, då konung Erik återkom med Dansk hjelp och wann wid Sparsätra en seger öfwer Knut, som sjelf stupade. Likwäl blef ej lugnet återställdt, förrän Knut den långes son, Holmgeir, blef fången och insatt i Skokloster. Under denna konungs tid hölls Skennings kyrkomöte 1248, då presternas giftermål blef afskaffadt och Påfwen förbehöll sig rättigheten att tillsätta biskopar. Konung Erik war för öfrigt mild och fromsint och styrdes först af jarlen Ulf Fasi och efter dennes död af Birger jarl till Bjelbo. Konung Erik dog, som man tror af förgift, 1250, och med honom utslocknade Erikska åtten på manslinien; men ifrån hans syster Märta härstamma slägterna Sparre och Oxenstjerna.

Tredje Berättelsen.

Om Birger jarl.

1 Kap.

Folkungarnes upphof.

Under den hedniska tiden lefde en mycket ansedd man, benämnd Folke Filbyter, och ifrån honom härstammade en mägtig och talrik slägt, som kallades Folkungar. Hans sonson Folke den tjocke blef jarl åt Konung Inge den äldre, och war den mägtigaste man uti riket på sin tid. Han war så ansedd uti hela Norden, att både han sjelf blef förmäld med en Dansk prinsessa, och hans barn blefwo genom mångfalldiga giftermål förenade med alla de konungsliga slägterna, och wunno derigenom ännu mera anseende och rikedomar. Det tycktes nästan, som jarlembetet och lagmans- och biskops-sysslorna wore allenast deras tillhörighet. Ännu mera förökades detta anseende genom Folke den tjockes sonson, Birger Brosa, som war jarl hos Knut Eriksson och Swerker den unge. Sjelf gift med en Norrsk prinsessa, besöktes han af både Norrska och Danska prinsar, åt hwilka han lemnade beskydd eller understöd, och uti Swerige gick nästan allting efter hans wilja. Birger Brosa och Folke den tjocke hade båda warit wisa och förståndiga höfdingar, men efter denna tiden började Folkungarna att mycket högmodas öfwer sitt stora anseende och lycka, och att de woro de förnämsta uti hela riket; men sins emellan blefwo de afundsjuka på hwarandra. Derföre, då Knut den långe af dem upphöjdes till konung mot

Erik läspe, så blefwo många snart oense med honom, och hjelpte sedan konung Erik åter in i landet.

2 Kap.

Om Birger Månsson till Bjelbo.

Birger Brosas Broder, Magnus Måneskäld, bodde på Bjelbo i Östergötland, och war gift med Ingrid Ylfwa, hwilken war en mycket wäldig och beryktad husfru. De hade många barn tillsammans, men den äldste och ryktbaraste bland dem hette Birger. Under kriget mellan Erik den läspe och Knut den långe höll Birger med konung Erik, och blef strax derefter gift med hans syster, prinsessan Ingeborg; likwäl kom han ej straxt till stor magt, ty enligt förlikningen med Knut den långes parti måste konung Erik upptaga Knuts jarl, Ulf Fasi, till sin jarl, och denne war en så sträng och sjelfrådande man, att alla måste böja sig efter honom.

Under denna tiden hade staden Lybeck uti Tyskland warit uti mycken nöd, ty Danska konungen belägrade den till lands, och tillspärrade den äfwen till sjös sålunda, att han lät spänna starka jernkedjor twärtöfwer Trawe-floden, på hwilken man seglar in till staden, ämnande på detta sätt uthungra den. Men då berättas, att Birger hade låtit med jernstänger beslå framstammarna på några starka fartyg, lastat dem med matwaror, och sedan farit ned mot Lybeck. När nu winden blef stark och gynnande, hißade Birger alla sina segel upp och kommande så i full fart, styrde han rakt på jernkedjorna, hwilka af den wäldiga stöten sprungo af, så att skeppen kommo in till Lybeck och folket derstädes fick förfriskning. När Danska konungen förnam detta, öfwergaf han belägringen och drog med sin här hem igen. Men ifrån

denna tiden bewiljade Lybeckarna, af tacksamhet för hjelpen, många handelsfriheter åt Swenskarna.

3 Kap.

Birger blifwer jarl.

Som Erik den läspe icke ägde några barn, så hade den mägtiga Ulf Fasi troligen ämnat, att hans slägt skulle efterträda på tronen. Men redan år 1248 dog Ulf Fasi, och ehuru hans son, junker Karl, war en mycket ansedd man och således allmänt ansågs böra blifwa fadrens efterträdare, så war likwäl Ulf Fasi så litet älskad af konung Erik, att junker Karl blef förbigången och Birger Månßon i deß ställe utnämnd till jarl. Häröfwer uppstod wäl ingen orolighet, men afundsjuka och mißtroende herrskade beständigt mellan jarlen och bemälte junker.

Birger började strax att styra riket med kraft och sjelfrådighet, och under Skenninge kyrkomöte ansågs han af den påflige legaten såsom den der hade mest att säga i riket. — På denna tid war någon owänskap uppkommen mellan konung Erik i Swerige och konung Håkan i Norrige, ty Wermländningarna hade flera gånger hjelpt några af konung Håkans upproriska undersåtare, hwarföre konung Håkan hade hämnats med ett infall uti Wermeland. Konung Håkan sände nu bud till Birger och begärde deß dotter Rikißa åt sin äldste son, prins Håkan; deßutom begärde han, att båda konungarna skulle nästa sommar mötas wid Lödöse *), för att bilägga alla twistigheter. Det första

---

*) Detta war **Gamla Lödöse**, som war beläget wid Göta-elf, 4 mil från hafwet. Det är nu blott en bondby

ärendet upptog Birger wäl och lofwade äfwen tala med konung Erik om det andra. Sommaren derpå (1249) reste också konung Erik med Birger jarl till mötesplatsen och litet derefter fingo de höra, att konung Håkan hade kommit med en stor krigsflotta. Som nu en sådan utrustning mera liknade sig till wåldsamhet än fredliga öfwerläggningar, så for konung Erik strax undan in åt landet och Birger jarl drog sig äfwen slutligen in åt Westergötland, då konung Håkan kom närmare. Birger sände dock till Håkan ett bud, som kort och godt förkunnade orsaken till Birgers och konung Eriks aftåg; hwarefter sändebudet strax gick bort igen. Häröfwer blef Håkan mycket mißlynt, men, som han behöfde fred med Swerige, så sände han sin slägtinge Gunnar till Birger jarl, likwäl med uttrycklig befallning, att tala lika kort till jarlen som jarlens sändebud hade talat till Håkan. Gunnar uppsökte jarlen i Westergötland och wille öfwertala honom till ett nytt möte; men Birger ursäktade sig, förklarande, att konungen redan wore i Östergötland och man ej kunde begära, att han skulle fara så lång wäg tillbaka. Gunnar gjorde nu twärtemot Håkans befallning, och började ytterligare bedja jarlen, inwändande, att Birger wore uti Swerige både konung och jarl. Birger lät då öfwertala sig, och reste konung Håkan till mötes wid Lödöse. Der blef dock först giftermålet med Rikißa och den unge konung Håkan afgjordt och sedan slutades fred mellan båda rikena, och förblef derefter stadig enighet och wänskap mellan konung Håkan och Birger jarl, så länge de lefde.

4 Kap.

Tåget mot Tawasterna.

Uti Åbo war wid denna tiden en Engelsman biskop,

wid namn Tomas. Han war en ganska nitisk, men ofta häftig och oförståndig man. Genom ett påfweligt bref hade han erhållit rättighet att under sitt biskops-säte lägga alla de länder och offergårdar, som omwända hedningar skänkte till honom; och biskop Tomas lät i följe deraf wåldsamt slå under sig många sådana. Slutligen utwerkade han en befallning af påfwen, att de kristna ej skulle få hafwa något umgänge med hedningarna i Finnland, ej heller sälja några lifsförnödenheter till dem. Häröfwer blefwo hedningarna högeligen uppretade. Ifrån Tawastland inföllo de med mord och brand uti Nyland och södra Finnland, der de kristna bodde. Små barn blefwo utan miskund mördade, så snart de woro döpte. På äldre personer utskuros, medan de ännu lefde, inelfworna och offrades åt afgudarna. Andra jagades kring träd, tills de nedföllo utmattade. På presterna utskuro de ögonen, och afhöggo händer och fötter; sedan inweckla-de de dem uti halm och tände eld derpå. Så injagade de en allmän förskräckelse öfwer hela landet, och biskop Tomas flydde med fasa till Wisby på Gottland, der han snart dog.

Wid underrättelsen härom skref påfwen ett bref till Konung Erik, och uppmanade honom att företaga ett korståg till deßa wildsinta hedningars omwändande och de kristnas beskydd; tillika utlofwade påfwen åt alla, som häri deltogo, samma fördelar och syndernas förlåtelse, som åt dem, hwilka företagit korståg till förlofwade landet. Konung Erik och Birger jarl woro ej obenägne härtill, ty dels woro de mycket uppretade öfwer deßa hedningars grymheter, dels fruktade de deras härjningar utefter Swenska kusterna och uti Mälaren. Påfwens bref blef derföre genom biskoparna kungjordt öfwer hela riket, och derjemnte följde konungens och jarlens allmänna uppbådande till ett härtåg. Nu uppwaknade den fordna krigsandan hos Swenskarna, och folket intogs af en allmän lust

att deltaga i detta krig. Då nedlyftades månget gammalt fädernesswärd från wäggen, der det hängt i lång tid. Hjelmar och pantsaren uppfejades; snäckor *) och skutor drogos ut i hafwet; och många tillknutna penningepungar upplöstes. Der kysstes mången röd mun, som sedan aldrig af hjertats lust kysstes, och wid afskedet sågos många wridna händer och stark gråt af de qwarlemnade qwinnorna; dock tröstade det dem, att det war för Guds äras skull, som allt detta skedde.

På detta sätt blef strax en stor krigsflotta församlad, hwilken under Birger jarls anförande seglade uppför bottniska wiken och lade i land ej långt från Wasa. Der Birger landsteg, lät han uppresa ett stort trädkors till tecken, att han kommit dit endast för att utbreda kristna läran, o… blef detta ställe deraf kalladt **Krytsberg** eller **Korsholm**. Hedningarna hade wäl warit underrättade om hans ankomst och församlat sig i stora hopar mot honom; men de blefwo öfwerallt slagne, ty Birger jarl dref på sitt werk med kraft och förstånd. Som han nu också stiftade den lagen, att alla, hwilka antogo kristna läran, skonades både till lif och egendom, så hade han inom twenne år, åtminstone till skenet, infört kristna läran uti Tawastland och Österbotten. För att försäkra sig om landets undergifwenhet befästade han Korsholm, och anlade Tawastehus borg, samt öfwerflyttade dessutom en mängd Swenskar till Österbotten, hwilka der utgjorde ett nybygge. Sjelf dröjde han också ganska länge qwar uti landet för att efterse, att allt riktigt utfördes, och derigenom bekräfta sin nya eröfring.

---

*) Ett slags fartyg.

5 Kap.

Waldemar Birgersson blir konung.

Under det Birger jarl war sysselsatt med dessa åtgärder, dog konung Erik den läspe (1250); och, som han ej lemnade någon arfwinge efter sig, så woro många, hwilka eftersträfwade kronan. Likwäl kunde inga andra än Folkungar komma i fråga, ty så öfwermägtiga hade de blifwit; men åfwen de woro mycket oense sins emellan. Somliga arbetade för Birger jarl; andra för Knut den långes son, Filip; andra för Birger Brosas sonson Magnus Brok; andra åter för junker Karl, och wäntade derföre många, att stora oroligheter nu skulle utbrista.

På samma tid war en mycket mägtig och aktad man, benämnd Iwar Blå, hwilken bodde på Gröneborg wid Enköping. Sjelfwa hans borg låg i Hagawiken på Borgön, hwilken bönderna derföre kallade Knapholmen och Iwar kallade de Blåknapen. — För att förekomma alla oroligheter af Folkungarnas stämplingar, låt Iwar Blå strax sammankalla en riksdag, der, i synnerhet genom hans bedrifwande Birger jarls son, Waldemar, blef utwald till konung, och skedde detta så hastigt, att allt redan war afgjordt inom 14 dagar efter Eriks död.

När Birger jarl i Finnland fick underrättelse om allt detta, skyndade han hem med största delen af krigshären, högeligen förtretad öfwer, att han ej sjelf blifwit konung. Han tillhopakallade derföre dem, som gjort förra walet, och då de woro samlade, uppstod han midt ibland dem, frågande: **hwilken hade warit så dristig och anstält konungawal under jarlens frånwaro, och hwarföre de tagit ett barn till konung.** Då reste sig strax upp Iwar Blå, swa-

rande: att han hade föranledt konungawalet, "och, tillade han, "anse wi dig wißerligen för mest "wärdig att bära kronan, men du är redan till "åren kommen och kan ej lefwa så länge som "din son." Då likwäl Birger ej war nöjd härmed, sade Iwar: "Om detta mißhagar dig, så gör af "din son, hwad dig lyster! Wi skola wäl weta få "oß en annan konung." Härwid teg jarlen en stund, sedan frågade han: "Hwem skolen j då taga "till konung?" Iwar swarade oförskräckt: "Jag kan "wäl också skaka fram en konung under denna "min kappa." Då besinnade jarlen sig, och fruktande, att på detta sätt förspilla kronan både för sig och för sin son, förklarade han sig nöjd med det, som war skedt. För att försäkra denna wärdighet åt sin son, lät han med mycken prakt kröna honom uti Linköpings domkyrka (1251), ty Upsala kyrka war nyß nedbränd. Snart härefter lät han äfwen med stor prakt och rik hemgift öfwerföra Rikißa till Norrska gränsen, der hon möttes af båda Norrska konungarna Håkan, fader och son, och hennes bröllopp med den sednare blef firadt med all ståt och högtidlighet.

Wid denna tid dödde Birger jarls moder, Ingrid Ylfwa (1252). Det war en allmän spådom, att så länge hennes hufwud stod uppe, skulle hennes åttlingar förblifwa mägtiga. Derföre lät Birger jarl begrafwa henne i Bjelbo kyrka på det sättet, att hon inmurades i en pelare, stående upprätt, så att hennes hufwud aldrig någonsin skulle kunna nedfalla.

6 Kap.

Folkungarnes uppror.

De andra Folkungarna buro ej liten afund till Birger jarl och Waldemar för denna upphöjelses skull

och beslöto att mot dem anställa ett krig, ehuru de knappt woro ense om, hwilken bland dem sjelfwa skulle blifwa konung. Först foro de öfwer fjellet till Norrige och begärde hjelp af konung Håkan; men denne wille ingalunda så förråda sina egna slägtingar, utan war sitt förbund med Birger trogen. Derifrån foro de ut åt Tyskland och Danmark, och samlade tillhopa en stor krigshär, med hwilken de föllo in uti riket, dragande till sig många sina anhängare. Birger jarl hade äfwen å sin sida samlat mycket folk, och mötte dem wid Herrewadsbro uti Westmanland, och woro Folkungarna på ena, men jarlen på andra sidan strömmen. Som nu Folkungarna hade med sig ganska mycket folk, dertill sjelfwa woro tappra och öfwerdådiga män, så började Birger tweka, hurudan utgång striden dem emellan skulle få. Derföre sände han sin kansler, biskop Kol af Strengnäs, öfwer till Folkungarna för att begära ett sammanträde med dem, om de möjligtwis skulle kunna förlikas. Denne försäkrade med många och dyra eder och löften Folkungarna om frid och säkerhet, och förmådde på detta sätt deras hufwudmän att obewäpnade följa med sig öfwer bron. Men knappt woro de öfwerkomna, förr än Birger jarl, utan att bry sig om biskopens löften, lät gripa och ofördröjligen halshugga dem (1252). Der omkommo således både Knut den länges son, Filip, och Magnus Broks son, Knut, och flere andra; och då nu anförarna woro döda, lät Birger strart angripa deras här, som snart skingrades. Swenskarna blefwo skonade, men alla Tyskar, som kunde öfwerkommas, lät Birger utan barmhertighet nedhugga, och tyckte han sig nu hafwa mycket betryggat sina åttlingars magt och rättighet till Swenska kronan. Men för att försona sitt menedsbrott undergick Birger jarl den bot och penitens, som honom af erkebiskop Lars Lilje pålades.

Men biskop Kol fick stor ånger och sorg deröfwer,

att han, fast oskyldig, hade bidragit till detta förräderi, och wille han aldrig mera läsa meßan och wälsignelsen öfwer Herrans lekamen, med samma mun, som hade bedragit så många. Han uppbyggde Kolbäcks kyrka bredwid Herrewadsbro för att försona sitt brott, men fann dock aldrig lugn och trefnad mera. Slutligen nedlade han sitt biskops-embete, öfwergaf sitt fädernesland och började att wandra till Kristi graf, för att der åtminstone kunna finna frid. Han fann den ock, men blott genom döden.

7 Kap.

Om junker Karl.

Junker Karl hade wäl deltagit uti de andra Folkungarnas uppror, men war dock ej tillstädes wid Herrewadsbro, hwarigenom han undslapp den faran. Birgers och junker Karls wänner gingo nu dem emellan och stiftade slutligen en förlikning, som dock ej war mycket pålitlig. Wäl skulle de utwärtes synas wänner, och jarlen wisade junker Karl mycken heder och förtroende; likwäl hyste de beständigt en så stor ömsesidig afund och mißtroende, att de till och med sägas hafwa hemligen stämplat efter att döda hwarandra.

Slutligen tyckte junker Karl detta wara ett tungt och beswärligt lif. Han beslöt derföre öfwergifwa fäderneslandet, medan jarlen lefde, och utrikes afwakta den tid, då lyckan blefwe honom mera gynsam. Han bortgaf derföre sin egendom Sko till Skokloster, för det att munkarna derstädes skulle läsa meßor för hans själs salighet. Sina öfriga gods och gårdar bortsålde han, utrustade dermed sig sjelf och sina swenner, och drog så ut till Preußen förenande sig med de der boende swärds-riddarne. Denna riddare-orden hade er-

hållit till skänks en del af Preußen med det wilkor, att de skulle till dopet omwända eller också från ströfwerier afhålla de hedniska Esterna och Littauerna. De woro också nu inbegripna i ett håftigt krig med deßa sednare. Något efter Karls anländande kom det till en ganska stor strid emellan swärdsriddarna och hedningarna, och woro de sednare långt talrikare. Före stridens början frågade en af riddarne junker Karl, om han wille gå med uti striden, eller bida hemma. Men junker Karl swarade sig wilja med uti striden, och kunde han der wäl göra någon hedning omak. Wore det honom ock bestämdt att der falla, så finge han himmelriket och hade ej derpå något förlorat. Slaget började och blef ganska håftigt, så att blodet stod öfwer fötterna på de stridande. Junker Karl kämpade manligt och tappert likson swärdsriddarna; men, emedan hedningarna woro mycket öfwerlägsna, så började slutligen manfallet att wända sig på de kristnas sida. Då ropade en af riddarne till junker Karl, att han skulle fly ur striden, emedan det war intet hopp om seger mera. Junker Karl såg sig omkring, och swarade: "Icke ser jag någon af eder fly; hwarföre "gifwen j mig då ett så skymfeligt råd?" Men riddaren sade: "Det skolen j förstå, junker! att wi "ordensbröder hafwa swurit den ed, att ej frukta döden eller fly för hedningar, om wi också "blott woro tre mot hundrade. Och weta wi "för wißo af Skriftens heliga ord, att den kittel, som kokar i helfwetet, är hedningarnas del; "men wi höra Herran till, och ej förr hinner "wårt blod kallna på jorden, än wår själ kommer in i himmelrikets gladje." Då swarade junker Karl: "Den samma förhoppning har också "jag; och hafwen j swurit en sådan tapperhet, "så är den ock mig i blodet buren. Derföre må "ingen af eder fly! Det skolen j weta, att jag "ej heller ämnar mig dertill!" Härefter började

han åter strida med mycken frimodighet, och blefwo der sedan sammandragna och brända stora högar af hedningar, som fallit för hans hand. Men slutligen blef han dock öfwermannad och föll der tillika med alla de riddare, som hade warit i striden.

Då detta berättades för Birger jarl, sade han till sin hustru: "**Gud hafwe hans själ i himmelrik! "men wäl war, att wi blefwo skilda åt.**" Derpå lät han fira junkerKarls hädanfärd med klockringningar, själamässor och så stor högtidlighet, han förmådde.

2 Kap.

Om Birger jarls makt.

Birger jarls första gemål, prinsessan Ingeborg, afled (1254), och efter några år gifte han sig ånyo (1261) med Danska enkedrottningen, Mechthild. Åt sin son Waldemar, som nu war 20 år gammal och mycket fager och wälskapad, utsåg han också en brud, neml. Danska prinsessan Sophia, hwilken war wida beryktad för sin skönhet och liflighet. Hon fördes här in uti riket af sin morfar hertig Albrekt af Braunschweig, jemnte några fruar och riddare. Uti Jönköping firades bröllopet och uppbyggdes en stor högtidssal dertill. De Swenska hofmännen prålade uti nyskurna kläder af baldakin och sindal. Der felades icke god kost, dans, lekar och fagra ord, samt tornet- och fäktarespel till slutet, och tillgick allting med tukt och höfwiskhet, såsom adelig sed war på den tiden.

Nu tycktes Birger jarl wara den mägtigaste man uti hela norden. Hans dotter war gift med konungen i Norrige; hans son war konung i Swerige och gift med en Dansk prinsessa; han sjelf, enrådande i Swerige, war först gift med en Swensk prinsessa, nu med en Dansk enkedrottning; för att ännu mer öka sitt an-

seende, antog han den i Swerige förut obrukliga titeln **hertig** *). Men många bland bönderna, som ej förstodo sig derpå, kallade honom **konung**, såsom den der styrde hela riket och deßutom hade en **drottning** till gemål.

Genom denna Birgers stora magt och anseende fick riket njuta beständig fred och ro, ty ingen wågade angripa honom. Twärtom togo hans stridande grannar honom ofta till skiljesman. Så bilade han twisten emellan konungarna i Norrige och Danmark; och då under de inwertes oroligheterna i Danmark, konung Kristoffer och erkebiskopen i Lund blefwo oense, satt Birger ordentligen till doms öfwer dem i Fjellhem i Halland, låtande den ena efter den andra andraga sina skäl och motskäl. Wid dylika tillfällen kom han alltid beledsagad af många högborna nordiska höfdingar; ja, till och med Ryska prinsar följde honom, sökande i hans hof hjelp och beskydd.

Sjelf undwek Birger alla strider och krig, och ehuru drottning Mechthild, af hat till Danska drottningen, **Margareta Språnghäst**, sökte förmå honom att lägga sig i de Danska oroligheterna, så lyckades det ej, utan riket fick under honom åtnjuta god fred och säkerhet.

---

*) Efter Birgers död afskaffades det förut brukliga jarl-embetet, hwars stora magt ofta war wådlig för kungen. De twå högsta embetsmännen hädanefter blefwo **riksdrotset**, som skulle hafwa rikets inre styrelse, och **riksmarsken**, som hade öfwerinseendet öfwer alla krigssaker. Härtill kom så småningom **rikskansleren**, som i början blott war konungens handsekreterare, och wanligtwis war en biskop eller annan prest, emedan inga andra ägde tillräcklig förfarenhet uti att skrifwa.

9 Kap.

Om Bengt lagman och Sigrid den fagra.

Birger jarls alla bröder woro berömliga män. Hans ena bror, Eskil, war lagman i Westergötland, och gift med en mycket förnämlig qwinna från Norrige. Hans andra bror, Karl, war biskop i Linköping; hans syster, Magnhild, war gift med Härwid Ulf eller Trolle, en ganska rik och mägtig man *). Den tredje brodren het Bengt, och war lagman uti Östergötland. Han fattade mycket häftig kärlek till en adelig jungfru benämd Sigrid, hwilken wäl hwarken war af rik eller förnäm slägt, men så skön, att hon allmänt kallades **Sigrid den fagra.** Birger jarl wille ej höra talas härom, ty han tyckte jungfrun wara alldeles för ringa för sin slägt, fastän hon war adelboren; men Bengt lagman aktade ej sin broders wilja härutinnan, utan gifte sig med Sigrid, honom oåtspord. När jarlen

---

*) Det berättas, att, då Härwed Ulf skulle hemföra denna sin brud, framkommo ur skogen några kämpar för att wåldsamt bortföra Magnhild, och hade deras anförare förklädt sig till ett troll, för att kunna så mycket lättare skrämma hennes wäktare. Men Härwed lät sig ej förfäras deraf, utan tilldelade trollet ett hugg på halsen så hårdt att hufwudet flög af, hwarefter de andra förskräckta lupo till skogs igen, och Härwed fick i ro hemföra sin Magnhild. Ifrån denna dag förändrade Härwed sitt sköldemärke, som förut warit en springande Ulf, och lät ditsätta ett hufwudlöst troll, kallade sig **Trolle** i st. f. Ulf, och härstammar från honom den sedan så beryktade **Trolle-slägten.**

len förnam detta, sände han till Bengt en kappa, hwars ena hälft war gjord af kostbart gyldene tyg, men den andra af greft och ringa wadmal. Härmed åsyftade han den olikhet, som war mellan Bengts och Sigrids slägt, ämnande på detta sätt ocksä skrämma Bengt att skilja Sigrid ifrån sig. Men denne lät i deß ställe besätta wadmalet med gull, perlor och ädla stenar, så att wadmals-hälften blef lika, om ej mera dyrbar, än den andra, sändande sedan kappan så förändrad tillbaka till jarlen, i stället för annat swar. Häröfwer uppretades jarlen än mera och helsade tillbaka med budet, att han wille muntteligen tala med sin bror om detta ärendet, tilläggande i sin ifwer några swåra hotelser, som sändebudet äfwen berättade för Bengt.

Litet härefter låter jarlen sadla sina hästar och rider med stort sällskap till Ulfåsa, der Bengt bodde, ämnande göra slut på denna saken. Så snart Bengt såg på afstånd jarlens färd, flydde han undan till skogs och lemnade Sigrid ensam hemma att taga mot den uppretade swågern, sedan han likwäl gifwit henne goda råd, huru hon borde derwid bete sig. Hon prydde sig alltså med sina kostligaste kläder och dyrbaraste smycken, och tycktes hennes skönhet derigenom ännu större. Som jarlen red in på gården, steg Sigrid den fagra ut, neg för honom wördsamt och mottog honom med all ära och höfwiskhet. Men jarlen blef så rörd af hennes skönhet, att han glömde sin wrede, sprang hastigt ned af hästen, och tog Sigrid i famn, sägande: "Hade min broder detta ogjordt, "så skulle jag sjelf göra det;" hwarpå han lät sig föras in i huset och undfägnas. Men Bengt hemtades strax tillbaka från skogen, och blef då mellan bröderna fröjd och förlikning i stället för den fordna fiendskapen.

Men Bengt lagman och Sigrid den fagra lefde sedan förnöjda lång tid tillsammans på Ulfåsa och lemnade efter sig många både söner och döttrar.

10 Kap.

Birger jarls lagstiftning.

Under sin regering förbättrade Birger jarl mycket de gamla och bristfälliga lagarna, isynnerhet Upplands- och Östgöta-lagen; och införde deßutom många nya, hwarwid i synnerhet märkes hans stadslag, som war sammansatt af de förut brukliga **birke**, eller **handelsrätterna**.

Det war förut wanligt uti norden att sjelf utkräfwa hämnd och straff af sina fiender; ja sådan sjelfhämnd war ej en gång förbjuden i lagarna, utan fastmera tycktes det hederligare att sjelf taga hämnd, än att derom anlita lagarna; i synnerhet ansågs det wara den efterlefwande närmaste slägtingens skyldighet, att med mördarens blod försona sin mördade slägtinges död. Sådan sjelfhämnd kallades **Frändwig**. Häraf uppkommo mellan slägterna långwariga och blodiga twister, genom hwilka hela rikets fred beständigt stördes.

För att förekomma allt detta, förböd Birger jarl all sjelfhämnd, befallande, att hwar och en skulle wid laglig domstol söka upprättelse för den oförrätt, han lidit. Ytterligare befästade han tryggheten i landet genom sina fyra fridslagar, nemligen: **kyrkofrid, qwinnofrid, hemfrid och tingsfrid.**

Han påbjöd nemligen: att ingen skulle få wåldsamt anfalla den andra hwarken i kyrkan, på kyrkogården, eller ens på wägen till och ifrån kyrkan.

Den, som bröte häremot, skulle förklaras fogelfri, och, om han i gerningen blef af den förorättade ihjelslagen, skulle han ligga ogild, d. w. s. ohämnad. — Detta kallades **kyrkofrid** *). Wid denna tid kom det äfwen i bruk att aflägga sina wapen, innan man gick in i kyrkan. Under gudstjensten förwarades de i ett förhus, som dertill war uppbyggdt, och som ännu i dag derföre kallas **wapenhus**.

Det war också ett allmänt bruk uti norden, att wid sina frierier icke fråga efter brudens, ja, ofta icke en gång hennes föräldrars bifall. Utrustad med swärd och hjelm, samt understödd af sina tappra stallbröder, kom ofta friaren, och då han ej med godo fick den han önskade, bortröfwade han henne wåldsamt, hwarwid ofta hennes fader och hennes bröder blefwo ihjelslagne. Twungen således att äkta den man, som hon afskydde, som mördat hennes närmaste fränder och på det skändligaste wåldfört henne sjelf, hände det ej sällan, att hon hämnade sig då tillfälle gafs, om det också dröjde många år. Stundom mördade hon sin man, stundom till och med deras gemensamma barn, för att göra fadrens smärta och egen hämnd desto större. Sådana qwinno-röfwerier skedde i synnerhet, när brudparet reste till kyrka eller prest för att sammanwigas. Då lade sig ofta den friaren, som fått afslag, i bakhåll med sina wänner wid wägen, anföll brudfärden, ihjelslog brudgummen och bortförde bruden. Derföre woro också alltid tillsatta några raska ynglingar, hwilka skulle på denna färd förswara bruden, och derföre fingo namn af **brudswenner** eller

*) Som i dessa oroliga tider de handlande på intet annat ställe ägde trygghet för öfwerwåld, så uppslogo de wanligen sina salubodar wid kyrkorna, hwarest således de första handels- och marknadsplatserna uppkommo.

brudtjenare. Nu lät Birger jarl utfärda ett påbud, att ingen skulle på sådant sätt få ofreda eller wåldföra någon qwinna, wid samma straff, som förut war stadgadt för brott mot kyrkofrid. Detta kallades **qwinnofrid**.

För att befästa hwars och ens trygghet i allmänhet förböd han också wid ofwannämnda höga straff att wåldsamt öfwerfalla någon man, deß hustru, barn eller tjenstefolk inom deß hus eller gårdsgrind. Detta kallades **hemfrid** eller **husfrid**.

Slutligen förböd han också wid samma straff all wåldsamhet mot dem, som woro stadde på tingswäg eller wid sjelfwa tinget. Detta kallades **tingsfrid**.

Birger jarl förbättrade äfwen mycket sjelfwa bewisningssättet wid domstolarna. Förut skedde detta på mångahanda sätt. Understundom befallde domaren, att enwig skulle hållas emellan båda de twistande, i den tro, att Gud skulle hjelpa den oskyldiga; men der infunno sig wid domstolarna legokå par, hwilka för betalning åtego sig sådana strider, och den, som kunde betala den starkaste kämpen, war säker om att winna sin rättegång. En annan gång påböd domaren i twifwelaktiga fall **jernbörden**. Den anklagade skulle nemligen, antingen med blotta fötterna gå öfwer nio glödande plogbilar eller bära ett glödande jern på sina blottade armar. Kunde han göra detta oskadd, så ansågs hans oskuld af Gud bekräftad. Deßa bewisningssätt woro wäl redan förut förbudna, men likwäl ännu i bruk. Birger jarl afskaffade dem alldeles.

Under de äldsta tider hade fäderna ofta ej annat att efterlemna åt barnen än sina wapen. Deßa bestodo förnämligast i pilar, hwilka på gammal Swenska kallades **arf**, hwarföre också all qwarlåtenskap ännu i dag kallas **arf**. Som nu döttrarna ej behöfde

deßa wapen, så uppkom det bruket, att de ej fingo ärfwa något; utan det gick, som Westgötalagen säger om arf: "gånge hatt till och huswa från." Qwinnorna ägde deßutom ej rättighet till något i sina männers hus, utan ansågos wara tillfullo betalta genom det så kallade **hindradagsgåfwet** eller morgongåfwan, hwarföre de också sedan handterades af mannen efter hans godtycke. Birger jarl påböd, att dotter skulle ärfwa hälften så mycket som son, och deßutom, att gift äkta hustru skulle äga laglig rätt till en tredjedel uti boet. Det war äfwen brukligt den tiden, att fattiga personer bortgåfwo sig till trälar och lifegne hos de rikare, mot det wilkor, att af dem blifwa till sin död försörjda. Sådana kallades **Gåfwoträlar.** Men Birger jarl förböd äfwen detta, tyckande det wara ingalunda rätt, att den ena menniskan skulle wara den andras träl. Äfwen hade det warit wanligt, att, då något skepp förliste, blef det af strandbyggarna plundradt, hwarpå de räddade gjordes till slafwar, emedan strandboarna trodde eller låtsade tro skeppet wara ett wikingaskepp. Skärgårdsfolket wille på sådant sätt handtera alla skeppsbrutna, fastän wid denna tiden folken wid alla stränder kring Östersjön blifwit kristnade, och wikingarnas plundringståg upphört. Detta omenskliga bruk sökte Birger att afskaffa och understöddes häri kraftigt af de andelige. Ja, erkebiskopen gaf 100 dagars aflat åt dem, som hjelpte de skeppsbrutna. Den åter, som plundrade dem, skulle jemnte alla sina sockneboar bannlysas, och om plundraren doge under bannlysningen, skulle hans kropp kastas i hafwet. Genom deßa och flera dylika författningar befordrade jarlen mildare seder och rättrådigare tänkesätt ibland folket, och äfwen den yttre samhällslefnaden hade så småningom antagit ett finare skick. Eldstäderna woro förut på en stor häll midt på golfwet, och röken utsläpptes genom en lucka i taket. Nu började spisar med ordentlig rökgång att uppföras uti salshörnen. I stället för dryckeshorn

begynte man att nyttja bågare eller remmare, som de kallades, och utländska finare kläder kommo småningom i bruk.

11 Kap.

Birger jarl anlägger Stockholm.

Många gamla sägner finnas om Stockholms anläggande. Allmogen förtäljer uti en gammal wisa, att en fiskare hos biskopen i Strengnäs fick en gång en så stor och wacker lax, att han tyckte den wara biskopen alltför god, utan sade, som det står i wisan:

Lax lax Lerbak!
Ej kommer du på bispens fat.

Dertill sade bispen:

Det swär jag wid min bispehatt:
Du skall sofwa i tornet i natt.

Men fiskaren sade:

Mitt wadmalssegel och ekebåt,
Det skiljer mig och bispen åt.

Hwarpå fiskaren flydde från Tynnelsö, som då war biskopsslott, och skall hafwa warit den förste, som satte sig neder på Stockholmen.

Andra återigen förtälja, att då Sigtuna blef förstördt af Esterna, hafwa Sigtunaboarna inneslutit mycket guld och silfwer uti en stock, och kastat den uti Mälaren, i den akt och mening, att sätta sig neder och anlägga en ny stad, der denna stock dref till strands. Stocken säges då hafwa flutit i land wid Riddarhol=

men, der han ännu skulle förwaras uti det gamla gråa tornet på nordwestra sidan. Härutaf skulle ön först hafwa erhållit sitt namn, **Stockholmen**, och de flyktande Sigtuna-boarna skulle hafwa warit deß första bebyggare. Staden war den tiden ganska liten och uppbyggd endast på en holme, der nu den egentliga staden är belägen. Ja, han war så liten, att den ej sträckte sig längre än emellan Öster- och Wester-långgatorna. Wattnet gick ända upp till deßa gator, och först sedermera hafwa stränderna nedanför blifwit uppgrundade så, att Skeppsbron och Nygatorna kunnat der bebyggas. Af denna orsak händer det ännu stundom, att man wid gräfningar under deßa gator finner lemningar af skeppswrak och båtar. Norr- och Södermalm, Riddarholmen och Kungsholmen woro obebyggda och med skog bewäxta.

Härstädes lät nu Birger jarl uppbygga twänne stora torn, det ena wid Jerntorget, och det andra, der slottet nu är, hwilket sednare torn kallades **tre kronor**. Mellan deße begge torn uppförde han twänne murar längs efter båda Långgatorna; hwarföre också alla de gamla gatorna böja sig efter dem. Denna befästa plats skulle nu utestänga alla wikingar ur Mälaren och här inom uppbyggdes staden efter dåtidens sed med smala gator, och höga hus med gaflarna åt gatan. Birger lät sjelf uppbygga den första kyrkan, hwilken är den nu så kallade Storkyrkan. Stadens för handel gynnande belägenhet gjorde, att den snart och mycket tillwäxte och dymedelst bewisade sin anläggares stora urskilning.

12 Kap.

Om Birger jarls arfskifte och död.

För att göra alla sina söner rikare och mägtigare

än andra och derigenom försäkra dem om konungatronen, hade Birger låtit dela riket (1254) dem emellan på det sätt, att Waldemar blef konung, Magnus hertig öfwer Södermanland, Bengt, som i början skulle blifwa biskop, hertig i Finnland, samt Erik, hertig uti Småland.

Slutligen dog jarlen på Hjelmbolund år 1266, och blef begrafwen uti Warnhems kloster bredwid sin första gemål, prinsessan Ingeborg.

Fjerde Berättelsen.

Om Birger jarls söner.

1 Kap.

Om Konung Waldemar och hertig Magnus.

Efter jarlens död skiftades riket så, som han hade föreskrifwit, och blef således konungens magt mycket förminskad genom hans bröder. Som nu dertill konung Waldemar war mycket begifwen på wällefnad och beqwämlighet, men Magnus deremot war driftig och rask, så sönk konungens anseende mycket under det, att hertigens tilltog. Denne höll uti Nyköping ett praktfullt och ståteligt hof, och lät sina riddare och hofmän ofta anställa tornerspel och riddarlekar, hwarigenom de blefwo mycket raska och wanda wid krigsöfningar, och alla tappra och hurtiga män wille hälst till hertigen. Häröfwer uppkom mycken afund och hat

hos konung Waldemar. Hans drottning, Sofia, ökade denna owänskap ännu mer. Hennes man, konung Waldemar, war fager, och i allt wäl skapad. Stolt håröfwer kallade hon hertig Magnus med spenamnet **kittelbotaren** (d. w. s. **kopparslagaren**), emedan han war mycket mager och mörk till hyen. Sin andra swåger, hertig Erik, som war from och oförargelig, kallade hon **Erik ingenting**. Deßa hennes begabberier blefwo snart framförda till hertigarna, och Magnus lofwade, **att han nog en gång skulle bota drottning Sofias kittlar.**

2 Kap.

Om Prinsessan Juta.

Drottning Sofia hade en gång företagit sig en resa till Danmark, för att besöka sina slägtingar. Sedan hon hade rest tillbaka, fick hennes syster, prinsessan Juta, ganska stor åtrå efter henne. Hon hade förut warit nunna och priorinna uti Roskilds kloster, men, som hon tyckte systrarna wara alltför stränga, öfwergaf hon klostret och återtog med wåld sina gods, som hon skänkt till detsamma. Hennes förmyndare wille, att hon skulle taga någon af sina förnäma friare, men hon sade sig wilja alltid förblifwa en jungfru, begärande intet annat än att få resa till sin syster i Swerige. Hon blef derföre med anständigt sällskap utrustad och beledsagad till detta land, der hon mottogs med all ära och såsom himmelens ängel. I synnerhet fann hon mycket behag för Waldemars ögon, emedan hon war både dejelig och ung. Som hon också war mycket lättsinnig, lät hon sig så intagas af Waldemar, att hela hofwet kände deras olofliga kärlek, och Juta slutligen födde en son till werlden 1273*),

---

*) Ifrån denna prins's sondotter härstammar den

Wid underrättelsen härom sörjde Sofia så, att hon förlorade både färg och skönhet, och hennes fordna glädtighet förswann. Hela landet uppfylldes af fasa och afsky öfwer konungens stora mißgerning, ty Juta war ej allenast hans swägerska, utan äfwen inwigd nunna, och Waldemar måste sjelf företaga en resa till påfwen i Rom, för att hos honom söka och undfå förlåtelse för sitt brott.

4 Kap.

Brödra=kriget.

Efter sin återkomst från Rom lät Waldemar till Strengnäs sammankalla en herredag, på hwilken en stor osämja och mißhällighet utbrast mellan Waldemar, Magnus och Erik. Fåfängt bemödade sig biskoparna och de höga herrarna att förlika dem; ja, deras bror, Bengt, erböd sig att dela sitt furstendöme Finnland mellan dem, om de wille förlikas. Men fåfängt. Waldemar for till Stockholm och Magnus till Danmark, der han af konung Erik fick låna penningar och folk. Så utrustad, återwände han och inföll i Westergötland, och fick straxt mycket medhåll i synnerhet af hertig Erik, som ej tyckte om, att drottning Sofia kallade honom **Ingenting**. Waldemar åter samlade en stor här från Swea=rike och tågade dermed genom Nerike, låtande sedan hela bondehären draga förut öfwer Tiweden in i Westergötland. Sjelf stannade han med sin drottning och sina bästa män wid Ramundeboda. Knappt hade nu hären kommit fram

---

adliga slägten Lejonhufwud, som till minne af sin Danska konungabörd förde, först Danska wapnet tre leoparder, men sedan blott tre lejonhufwuden i skölden.

till Hofwa, förrän hertig Magnus lät anfalla den. Bönderna, utan anförare och ej wana wid sådana harnesk-klädda ryttare, som Magnus hade, kommo i oordning, samt blefwo alla slagne, så att de flydde undan och gömde sig i skogar och kärr. — Under detta låg konung Waldemar och sof middag i Ramundeboda och drottning Sofia spelte schack, talande emellanåt föraktliga ord om **Magnus kittelbotaren.** Men då kom helt oförtänkt en ryttare sprängande från striden med blodig brynja och swettdrypande håst, och berättade hertigens seger. Tillika rådde han Waldemar **att för ögonblicket fly undan litet, men sedan söka samla sin förskingrade här.** Men denne blef så skrämd, att han ej tänkte på något annat än sin räddning, och flydde hasteliga genom Wermeland åt Norrige, der han lemnade sin son i förwar hos en förnäm Norrsk man.

Magnus begagnade sina fördelar. Waldemars folk, som hade flytt åt Nerike, blef alldeles skingradt, och Magnus kom utan widare motstånd till Upsala, der han strax lät kröna sig af presterskapet, hwilkas fri- och rättigheter han bekräftade. Han hade förut från Hofwa afsändt några ryttare, som skulle förfölja den flyende Waldemar. Deßa öfwerraskade honom slutligen, då han satt till bords, i en by i Wermeland, och förde honom till Magnus. Då sade Waldemar ödmjukeligen: **"Jag är nu kommen till e-"der på eder nåde; görer med mig efter eder e-"gen dygd och ej efter onda menniskors lögn! "Gifwer mig mitt fädernearf, och låtom oß se-"dan wara såta och förlikta."** Magnus lofwade honom nåd, **och sade sig skola så handla med sin broder, att alla skulle tycka det wara skäligt.** Derpå lät han sammankalla en herredag (1275), der han lemnade hela Göta rike åt Waldemar, men sjelf behöll han hela Swearike och förblef konung derstädes.

Waldemar war dock icke länge nöjd med denna delning. Han for öfwer till konungen i Norrige, sökande deß hjelp. Ett möte blef då beramadt emellan konungarna. Waldemar wille hafwa hela riket tillbaka, och Norrska konungen understödde denna hans begäran. Men då Magnus ingalunda wille afstå ifrån det han redan innehade, skildes mötet. Norrska konungen wille ej börja krig med Swerige för Waldemars skull.

Denne reste derföre till konung Erik i Danmark, hwilken krigade med Magnus Ladulås derföre, att han ej fått betaldt det lån, Magnus, såsom hertig, i Danmark hade erhållit. Erik mottog derföre Waldemar wänligt, hwaraf denne hämtade godt mod och lät förljuda, **att såsom Magnus hade fördrifwit honom med Dansk hjelp, så skulle han tillika också fördrifwa Magnus med samma hjelp.** Men sedan Swenskarna härjat i Skåne och Danskarna i Westergötland, förlikte sig konungarna. Magnus lofwade betala sin skuld; och Waldemar blef lemnad utan all hjelp. Han måste derföre formligen afträda hela riket åt sin broder, hwarefter han for till Danmark. Som han likwäl sedan företog sig stämplingar mot konung Magnus, blef han slutligen fången och hölls uti ständigt och strängt förwar på Nyköpings slott. Emedlertid hade Waldemar efter Sofias död lefwat med en qwinna, benämnd Kristina, sedan med Katarina, och sist med Lucrardis, tröstande sig sålunda med qwinnogunst öfwer förlusten af sin krona.

4 Kap.

Folkungarnes uppror (1278).

Strart efter sitt uppstigande på tronen friade konung Magnus till en skön och mycket dygdig prin=

ſeßa, benämnd Hedwig af Holſtein, och firade ſtrart ſin förmälning med henne. Genom denna ſlägtſkap, ſamt genom Magnus's tillgifwenhet för pragt och främmande ſeder, inkommo många utlänningar i riket, och erhöllo konungens gunſt i hög grad. Så hade hertigen, Petter Porze af Halland, mycket anſeende på denna tiden, och war ſå mägtig, att han en gång böd konungen till ſin gäſt på Axewalla ſlott, och höll honom der fången, tills han gjorde anſtalt om att betala ſin ſkuld till Danſka konungen; men detta oaktadt förblef Porzen ſedermera i lika ſtor nåd hos konungen.

I ännu ſtörre anſeende ſteg en annan Danſk man, benämnd Ingemar, hwilken gick ända derhän, att han fick en af konungens ſlägtingar till gemål, och dertill ganſka ſtora förläningar i riket. Som nu denne Ingemar ockſå uti artighet och alla ridderliga öfningar öfwerträffade de Swenſka ädlingarna, ſå fattade många af dem ſtort hat och mycken afund till honom, i ſynnerhet, ſom han uppförde ſig ganſka öfwermodigt mot dem. De ſom meſt harmades häröfwer woro Folkungarna, hwilka ännu woro mycket mägtiga i landet. De klagade hos konungen öfwer hans förkärlek för utlänningar; och till herr Ingemar ſade de rent ut, att de gerna wille weta, hwarföre konungen drog honom ſå öfwer deras hufwud? Och ſkulle herr Ingemar det förſtå, att de woro jemndogande med honom; ty ämnade de icke längre detta lida. Men herr Ingemar ſwarade oförfäradt, att han tackade konungen och ej dem för ſin lycka; och måtte de wara wreda, ſå mycket de förmådde; han hoppades, det ſkulle föga båta dem; och härmed åtſkiljdes de, icke mycket glada åt detta ſamtal.

Litet derefter kom drottning Hedwig med ſin fader, hertigen af Holſtein, till Skara och war åfwen

herr Ingemar med i deras sällskap. Då lade de uppretade Folkungarna råd om, huru de skulle straffa herr Ingemar. De bewäpnade sina wänner och tjenare, och öfwerföllo det förnäma sällskapet uti Skara. Drottningen flydde förskräckt undan, och gömde sig i ett kloster, men herr Ingemar blef strax nedhuggen; hertigen deremot satte de i fängsligt förwar på Ymseborg wid sjön Ymsen i Westergötland, bibehöllo ytterligare sitt folk tillhopa och intogo Jönköping, ämnande der förswara sig mot konungen. Det berättas äfwen, att den affatte konung Waldemar, wid ryktet härom, kommit till Jönköping i det hopp, att nu kunna återfå sin krona, ehuru han förut flere gånger hade högtidligt affagt sig all rättighet dertill.

Magnus kom uti stor ångest och fruktan, så wäl för sin drottnings och swärfaders skull, som för Folkungarnes stora magt, hwilken kunde ökas genom dem, som höllo Waldemars parti. Han skref dem derföre wänliga och kärliga bref till, berömmande deras gerning, och att de woro så nitiske om fäderneslandets heder, och wißte så wäl att fördrifwa utbördingar och främmande lycksökare. På detta sätt fick han först sin swärfader och sin drottning fria, sedan böd han folkungarnas höfwidsmän till sig i Skara, på det han måtte få rådgöra med dem om rikets fromma. Deßa kommo dit utan mißtankar, men blefwo strax utaf konungens folk öfwerfallna och fängslade i samma borg, der de öfwerraskat herr Ingemar. Härifrån affördes de strax till Stockholm, der twå af dem blefwo halshuggne och den tredje måste med nästan hela sin egendom köpa sig fri från lifsstraffet.

5 Kap.

Om Konung Magnus Ladulås's lagstiftning.

Konung Magnus war en mycket sträng och allwarsam herre uti allt, som angick lagarna och lydnaden mot dem. Han widmagthöll och skärpte de af hans fader Birger jarl stiftade fyra fridslagarna; och Folke Algotson, hwilken bortröfwade en Swensk jungfru, benämnd Ingrid, som war förlofwad med Danska riksdrotset, måste, emedan han sålunda brutit **qwinnofriden**, ej allenast sjelf rymma riket, utan äfwen flere af hans anhöriga, hwilka deßutom fingo erlägga stora böter, ehuru de woro mycket mäktiga och rika.

År 1280 höll konungen en herredag i Skenninge, der flera wigtiga beslut togos. 1. Fjorton dagar före och fjorton dagar efter konungens närwaro på hwarje ställe borde derstädes frid hållas. Detta kallades **konungsfrid**. 2. Alla oqwädinsord och förolämpningar emot konungens hirdmän eller dem, som woro i konungens hof, woro strängeligen förbudna. 3. Den, som blifwit förolämpad, skulle ej sjelf hämna sig, utan lagligen söka sin wederpart. 4. Enkor och faderlösa barn ansågos ställda under konungens synnerliga beskydd, och den, som dem förolämpade, belades med högre straff. 5. För att för riket minska folkets kostnader wid herredagar och de förnämas resor, stadgades huru stort sällskap hwar och en fick föra med sig, neml.: en hertig 40 hästar, en biskop 30 hästar, konungens rådsherre 12 hästar, en riddare och en kanik 4 hästar o. s. w.

En annan herredag lät konungen sammankalla

tills Alsö 1285. Här utgaf han en mycket sträng förordning mot wåldgästning. Uti hwar by tillsattes en gästgifware, som egde att bestämma, hwilken bonde skulle herbergera hwar resande, och den, som undandroge sig denna sin pligt, skulle böta tre mark; men den resande, som ej betalde sin förtäring, eller ännu mera den, som med wåld fråntog bonden deß egendom, war förfallen till strängt straff. Som konung Magnus handhade denna stadga ganska allwarsamt, så befrämjades derigenom betydligen frid och säkerhet uti landet. Bönderna tyckte, att han härigenom likasom satt ett säkert lås för deras lada, och kallade honom derföre **Magnus Ladulås**, hwilket tillnamn han alltsedan fått behålla.

Uti de fordna tider war hwarje Swensk man skyldig att wid konungens bud inställa sig till **Ledung**, d. w. s. krigståg, fullkomligt utrustad, det will efter den tidens sed säga, med hjelm, sköld, swärd, båge och tre tolfter pilar, samt föda för en längre tid. Men wid denna tiden började en annan krigskonst införas uti södra Europa. Ryttarna klädde sig uti jern från topp till tå, och sjelfwa deras hästar woro harneskklädda, och som wapen buro de swärd, och ett långt och ganska starkt spjut, kalladt lans. I en så stark rustning fruktade de föga eller intet fotfolkets hugg och pilar; men då deremot en tätt sluten tropp af sådane ryttare, hållande sina långa lansar framför sig, sprängde mot fordna fotfolket, war det omöjligt för detsamma att göra motstånd. Lansarna genomborrade dem, innan de ännu kunde på något sätt nå sin motståndare; då föllo de främsta, lederna brötos, och de öfrigblifna nedtrampades af de tunga hästarna. I kriget med Danmark insåg Magnus nyttan af sådana ryttare, och wille införa dem; men de fattigare kunde ej hålla sig en sådan rustning. Han påböd derföre, att eho, som wille till konungens tjenst utrusta

en harneskklädd ryttare med häst och wapen, skulle derför åtnjuta fullkomlig frihet från alla andra skatter för sin egendom. En sådan egendom kallades då **Frälse** och deß innehafware **Frälseman**, och härifrån uppkom sedan **Adeliga frälset** eller **Adelsståndet** och **Säteriernas** frihet. Sådana frälsemän brukade då också att alltid hafwa någon bild målad på sina sköldar, för att derpå igenkänna hwarandra, då ansigtet doldes af hjelmen. Sådana bilder gingo ofta i arf från far till son, och häraf uppkommo sedan de adeliga wapnen.

6 Kap.

Prakten hos konung Magnus.

Det funnos ganska många uti riket, som hatade konung Magnus för hans förräderi, så wäl mot hans egen broder Waldemar, som mot de upproriska Folkungarna, och war han för den skull i beständig ångest och fruktan, att ej något uppror skulle utbrita mot honom. För att derföre winna sig allt flera wänner, öfwerhopade han de andeliga med wälgerningar. S:t Klara nunnekloster *) och Fransiskanerklostret på Riddarholmen **), utom många andra öfwer hela riket, anlades af honom, och det andeliga frälset utwidgades

*) Detta blef sedan förwandladt till den nu warande Klara kyrka.

) Fransiskanermunkarne buro en grå drägt, hwaraf de kallades **Gråbröder; de gingo med nakna fötter, och lefde af andras allmosor, hwarföre de kallades **Barfotamunkar** och **Tiggaremunkar**. Klostret förwandlades sedan till den nu warande Riddarholmskyrkan.

betydligt. Af denna orsak war ocksa presterskapet honom mycket tillgifwet, och påfwen förklarade genom en särskild bulla honom stå under sitt synnerliga beskydd, och bannlyste alla dem, som satte sig upp mot konungen. Genom sin prakt och sina ridderliga öfningar drog han också många af adeln till sig i synnerhet derigenom, att han instiftade riddarewärdigheten. Wid inrättande af S:t Klara kloster omtalas för första gången riddareslag uti Swerige, och man tror, att Serafimerorden wid detta tillfälle af honom stiftades. Denna wärdighet eftersträfwades mycket, emedan den gaf högre anseende, än det, som en swen af wapen hade och endast en riddares hustru fick heta fru. Äfwen hade Magnus mycket medhåll af bönderna, emedan han beskyddade dem mot de mägtigares öfwerwåld. Af denna orsak blef han äfwen af Gottlänningarna antagen till konung, och denna ö, som förut warit fri, förenades hädanefter med Swenska kronan.

Genom de många gods, som konungarna så småningom bortskänkt till kloster och kyrkor, och genom både det andeliga och adeliga frälset hade kronans inkomster blifwit så förminskade, att de ej räckte till hofwets underhåll, i synnerhet för en så praktälskande konung, som Magnus. Nya skatter wågade han ej pålägga. Han sammankallade derföre en herredag till Stockholm 1282, der först en noggrann refning och derpå grundad beskattning på hwart hemman blef bestämd. Dessutom beslöts, att alla stora wattendrag, alla bergwerk, så wäl nu som i framtiden, och slutligen alla stora skogar skulle anses som kronans egendom, och de, som begagnade sådane lägenheter, skulle derför erlägga ränta till konungen. Detta beslut blef taget på den så kallade Helgeandsholmen *), hwarföre det kallas **Helgeandsholmsbeslutet**.

---

*) Der nu det kongl. stallet är beläget wid Norrbro.

Före sin död lät Magnus Ladulås kröna sin äldsta son, Birger, till konung, och utnämnde riksmarsken Torkel Knutson att under Birgers barndom styra riket. Sina andra söner gjorde han till hertigar öfwer åtskilliga landskap i riket, på det de skulle wara förmer än alla andra, och tyckte sig således konung Magnus hafwa åt sina efterkommande försäkrat den magt och höghet, som han tillröfwat sig genom uppror mot sin broder, och befästat genom sina slägtingars trolösa mord.

Konung Manus dog år 1290 på Wisingsö. Bönderna, som genom honom åtnjutit trygghet och frid, buro hans lik under tårar till Stockholm. Riddersskapet beledsagade liket, och det blef, enligt Magnus's önskan, begrafwet framför altaret i Fransiskanerklostret under många meßor och stora högtidligheter, hwarmed presterskapet hedrade sin wälgörares minne.

Femte Berättelsen.

Om konung Birger och hans broder.

1 Kap.

Om Torkel Knutsson.

Magnus Ladulås lemnade efter sig trenne prinsar, nemligen Birger, som redan war utwald till konung, och hertigarne Erik och Waldemar; men emedan de alla wooro mycket unga, så förwaltade marsken Torkel Knutsson riksstyrelsen. Denne Torkel war en mycket wis och förståndig man, och tillika dristig och oförfärad,

när så påfordrades, hwarföre äfwen riket stod wäl och utan brist, så länge han styrde det. Den gamla konung Waldemar, som förut setat hårdt inspärrad på Nyköpings slott af sin broder Magnus Ladulås, fick nu af marsken mera frihet att under uppsigt gå omkring, samt erhöll flera rum, eget stekarehus *), egna småswenner och kämnärer **), samt allt, hwad han behöfde. Men Waldemars son, junker Erik, insattes på Stockholms slott ända till fadrens död, för att förekomma alla oroligheter, dock lät marsken honom rikeligen bekomma allt, som gjordes honom behof.

Torke Knutsson war ganska nitisk om allt det, som lände till stadfästande och förökande af konungens magt. Han beslöt derföre att inskränka presterskapets stora friheter, genom hwilka konungens inkomster så betydligt förminskades. Han påböd till den ändan, att de andeliga skulle deltaga uti krigsgärder eller den så kallade **Ledungslama**, samt uti böter för edsörebrott. Presterna blefwo wäl mißnöjde öfwer denna inskränkning uti det **andeliga** frälset; men de wågade ej sätta sig deremot, ehuru påfwen uti en straffande bulla ogillade marskens förehafwande och förebrådde biskoparne deras feghet. Men marsken lät sig icke häraf förfäras, utan indrog ytterligare (1299) fattigtionde ifrån presterskapet. Nu wille biskoparne göra motstånd, men det war fåfängt. Biskop Petrus från Westerås, som war djerfwast, måste fly till Norrige, och de andre wågade ej mera sätta sig emot marsken.

---

*) Kök kallades fordom stekarehus.

**) Småswenner och kämnärer swara mot pager och kammarherrar.

4 Kap.

Kriget mot Karelerna.

Konung Erik den helige hade omwändt och underkufwat södra Finnland, Birger jarl Tawastland, men den östra delen war ännu hednisk. Denna del kallades **Kyrialand** eller **Karelen**; och deß innewånare, **Karelerna**, woro ett wildt och obändigt folk, som i sina stora och ödsliga skogar lefde ett okändt och wildt lif, och dyrkade sina afgudar. **Jumal** kallade de den gode och **Perkel** den onde Guden, hwilka ofta sades strida, och kasta öfwer hwarandra stora berg. Deßa och andra mindre Gudars bilder hade Karelerna uthuggne af träd, hemma hos sig. Men i skogarna hade de wida öppna offerplatser med en stor sten midt uti. När Karelaren kom på ett wißt afstånd från denna sten, blottade han sitt hufwud, lade sig ner och började så under den största tystnad att sakta krypa fram till stenen, der han då som offer uppsatte hornen och benen af elgar och renar. Om de woro i någon nöd, offrade de getter, kattor och tuppar och beströko med blodet sina gudar. Men emot de kristna woro de mycket håtska, och kommo ofta fram utur sina tjocka skogar och föröfwade då ett ryslig öfwerwåld der rundt omkring. De flådde de kristna, drogo inelfworna ur dem och marterade dem på det grymmaste.

Deßa alla grufligheter beslöt marsken att hämma, samlade derföre tillhopa en krigshär och seglade med den (1293) till Karelen. Det war då ingen wån för hedningarna att göra motstånd, utan de blefwo snart underkufwade. För att hålla dem i ordning uppbyggde marsken slottet Wiborg, inläggande der en stor hop krigsfolk, hwarförutan biskop Petrus från Westerås, som åtföljt tåget, arbetade ifrigt på folkets omwändelse. Men, som Ryßarne hade gjort Kareler-

na bistånd uti denna striden, så angrep marsken dem och intog deras fästning Kexholm, der han satte Sigge Lake till slottsherre, hwarefter marsken reste hem igen; och är detta första gången, som Swenska och Ryska magterna warit i strid emot hwarandra.

Wid hemkomsten blefwo många och stora högtidligheter, emedan först konungen af Danmark, Erik Menwed, firade sitt bröllop (1296) uti Helsingborg med konung Birgers syster Ingeborg, och sedan stod uti Stockholm (1298) konung Birgers bröllop med prinsessan Märta, Danska Konungens syster. Det war då mycken prakt och ståt att skåda, som de gamla krönikorna beskrifwa det. Brudefolket och hofwet woro klädde uti baldakin *) och blyant *), hästarna betäckte med sindal *) och der fanns icke allenast mjöd, öl och kirsedrank rikeligen, utan äfwen win, både rödt och hwitt. Det hördes ock mycket ljud af pipare och bombare **) och trompare, så wäl wid dansen, som wid tornerspelet. Konungen satt under en tronhimmel, åskådande striden, och såg man der så tappra och höfwiske riddare, att Gavion och Percival ***) skulle ej hafwa skickat sig bättre. Men förnämst ibland alla war dock hertig Erik, ty han tycktes ej allenast den wänaste och raskaste, utan äfwen så höfwisk och mild som en himmelrikets engel; och alla, som honom der sågo, bådo wäl för honom.

---

*) Dyrbara tyger på den tiden.

**) Pukslagare.

***) Twå mycket omtalade hjeltar i Fransyska riddareromanerna.

3 Kap.

Kriget mot Ryssarna.

Emellertid började besättningen på Kexholm att lida brist på mat, hwarföre några begärde att alldeles få öfwergifwa borgen. Sigge Lake wille likwäl ingalunda swika sin herre, utan stannade der qwar med de tappraste, under det de andra drogo hem igen under förewändning att skaffa mera manskap och munförråd, men intetdera kom. Ryßarna, som emellertid fått spaning om fästningens tillstånd, samlade sig deromkring, och började att natt och dag bestorma den. Sigge Lake gjorde wäl ett tappert motstånd, men slutligen började kosten tryta. Han förswarade sig icke destomindre ihärdigt, men då folket slutligen hade warit utan mat i flera dagar, beslöto de att försöka slå sig ut genom fienden. Sigge Lake satte sig i spetsen för hela besättningen, öppnade portarna och rusade ut mot de belägrade. Der blef då ett stort blodbad och i början bröto sig Swenskarna fram öfwerallt; men, som de utaf den långsamma hungern woro utmattade och Ryßarna mycket flera till antalet, så blefwo de öfwermannade. Sigge Lake stupade sjelf och allt hans folk med honom utom twenne som förmådde lyckligen slå sig igenom och kommo hem till Swerige, berättande der denna olycka.

Då utrustade marsken å nyo en krigshär, seglade med den österut mot Ryßarna, och for uppföre Newaströmmen. Då han här ej mötte några fiender, så började han att på en ö i floden anlägga en stark fästning, som han kallade Landskrona, och samlade allehanda förråd till spisning för deß besättning. Som nu Ryßarnu tyckte denna borg blifwa sig ganska menlig, emedan den tillspärrade all sjöfart på Newaströmmen, så församlade de sig till en stor här af trettio-

tusen man emot Swenskarna. Först byggde de stora bål af torrt träd, höga som hus, tände eld på dem och läto dem flyta strömmen utför, ämnade sig sålunda uppbränna hela den Swenska flottan. Men marsken lät sätta upp fasta bolwerk, och draga tjocka jernlinor twärtöfwer strömmen, och qwarhöll således de brinnande timmerhögarna, tills de blifwit förtärda, och räddade derigenom sina skepp. När nu denna Ryßarnes krigslist blifwit om intet, så företogo de sig att storma fästningen med sådan häftighet, att de ej aktade, huru många af dem som föllo. Men fästningen war försedd med så goda murar och Helsingarna sköto, höggo och stucko så ihärdigt derifrån, att Ryßarna kunde ingenting winna. Slutligen gjorde Matts Kettilmundsson, en ung och tapper riddare, ett utfall med Uppländingarna och fördref fienderna alldeles, och hade då Ryßarna förlorat ganska mycket folk uti den stormningen. En del af Ryska rytteriet, ja wäl tusende man, stannade likwäl ett stycke ifrån fästningen under en skog, der lysande harnesk och granna rustningar glänste emot solskenet. Som Swenskarna från fästningswallen sågo häruppå, framstod Matts Kettilmundsson och sade, att, **om marsken så tillåt, skulle han wäl wilja bestå uti en dust mot den tappraste bland fienderna.** Då nu marsken gaf honom lof härtill, påtog han sina wapen och lät sadla och leda fram sin häst, och sprang upp derpå. Alla Swenskarna stego upp på wallarna för att se striden, men, då riddaren kommit öfwer grafwen, wände han sig om, hälsade dem **och bad dem** lefwa sälla. **Det stode nu hos Gud i himmelriket, om han skulle komma tillbaka med någon öfwerwunnen fiende, eller om det skulle gå honom annorlunda. Derpå** red han oförfärad fram mot fienden och sände en tolk dit med den utmaning, **att den Swenske riddaren wore färdig, att strida med den tappraste bland Ryßarna om lif, gods och frihet.** Ryßakungen sammankallade wid detta bud sina kämpar, men ingen

enda hade lust att wågo sig emot herr Mattias. Alltså satt denne der hela dagen framför Ryßarna och wäntade fåfängt. Mot qwällen red han tillbaka in uti borgen och blef emottagen med mycken glädje och stora loford för sin dristighet. Men under natten hade Ryßarna dragit sig tillbaka, och tågat hem till sitt land igen.

Den Swenska krishären började ocksä att längta hemåt, hwarföre marsken försåg Landskrona med alla förnödenheter, inlade der trehundrade man till besättning under riddare Stens anförande, och förde derpå sin krigshär ombord för att segla till Swerige. Men som flottan blef uppehållen genom en ihärdig motwind, lät Matts Kettilmundsson föra återigen i land mycket af sitt folk och deras hästar, och företog sig ströftåg inåt landet, härjande så hela Ingermanland. Härefter steg han, rik på byte, åter om bord och åtföljde marsken på deß resa hemåt.

Med seger och glädje kom krigshären hem till riket, och glädje fann den före sig här hemma, ty konung Birgers äldsta son, Magnus, war då nyß född på Stockholms slott, och hela riket firade med många högtidligheter sin tillkommande herres och konungs födelse.

Emedlertid hade alla lifsförnödenheter på Landskrona börjat att skämmas, då det led fram på sommaren, emedan murarna woro nya och slogo fukt ifrån sig. Häraf uppkom skörbjugg och mycken annan sjukdom bland besättningen, så att borgen blef nästan öde. Somliga wille då sända hem och begära hjelp, men andra afrådde det, ty de wille icke bedröfwa marsken utan wäntade sig annan hjelp af Gud. Snart samlade sig Ryßarna kring fästningen och började bestorma den, och fanns då ej mer än tjugo wapenföra män derinne. Som nu Ryßarna stormade

ihårdigt mot dem och nytt folk beständigt kom i de slagnas ställe, så blefwo murarna omsider bestigna. Swenskarna drogo sig fäktande tillbaka, men Ryßarna tände eld på husen, hwarföre herr Sten och några andra kastade wärjorna ifrån sig, wiljande gifwa sig, men blefwo strart nedstuckna. Då de öfriga det sågo, drogo de sig tillbaka ned uti en stenkällare. Här förswarade de sig ihårdigt och war det omöjligt för Ryssarna att få magt öfwer dem, förrän de slutligen måste med eder lofwa dem lifwet, hwarpå Swenskarna gåfwo sig till fånga och blefwo bortförde inåt Ryßland; men fästningen Landskrona blef alldeles förstörd (1300) och dermed slutades detta kriget.

4 Kap.

Brödernas fiendskap.

Litet härefter blef konung Birger krönt uti Söderköping (1302) med mycken högtidlighet, och på samma gång blef äfwen hertig Waldemar förmäld med marskens yngsta dotter, Kristina; och war marskens anseende wid den tiden på sitt högsta. Kort derpå ingick han ett nytt giftermål med en Tysk grefwinna och woro alla, både konungen och hertigarna, budna på bröllopet. Sista dagen trädde marsken tillsammans med bröderna, och afsade han sig då sitt förmynderskap, bedjande dem, att de skulle taga sig en annan yngre och raskare tjenare än han. Men bröderna sade sig ej bättre man kunna få, än Torkel Knutsson. Men, som konungen hade mycket att sköta, så skulle Torkel stanna hos honom: men Ambjörn Sixtensson Sparre skulle blifwa hertigarnes drots, och förestå det dem tillhörde.

Ifrån denna tiden började mißtroende att uppkomma bröderna emellan, och äro några, som säga,

att hertig Erik tänkte uppå, huru han skulle göra på samma sätt med sin bror, Birger, som hans far Magnus hade gjort med sin bror, Waldemar. Detta mißtroende yppade sig först wid ett gästabud på Aranäs (1304) hos marsken, då konung Birger twingade sina bröder att gifwa sig ett skriftligt löfte på att aldrig företaga något mot honom eller mot hans wilja. Härefter reste de hwar och en åt sitt håll; men så snart konungen kommit till Wisingsö, sände han återigen bud till sina bröder, att de skulle komma till honom. Hertigarnes wänner afrådde dem härifrån och wille icke lemna sig konungen i wåld. Men Erik tog mod till sig och reste åstad. Konungen mottog honom owänligt och bad en biskop uppläsa alla klagopunkter mot hertigarna. Biskopen sade detta ej tillkomma sig, utan en riddare gjorde det. Konungen klagade då först deröfwer: att hertigarna fört så mycken mat ur landet mot konungens bud; 2. att de redo med hans fiender genom landet, och att de begått edsörebrott; 3 att hertigarnes tjenare hade gifwit konungens portenär en örfil; 4. att de förde så mycken prakt och så öfwade sig, att uti tornerspel hertigarnas folk alltid wunno på konungens, och wore herr Matts Kettilmundsson härtill orsak, och allt gjordt till konungens försmädelse. Härwid stod konung Birger upp, mägta wred, och sade: "Hade jag ej gifwit eder lejd hit, "så skullen j annat erfara. Till solgången skolen j hafwa frid; men weten, att der jag sedan "får eder i handom, så går det eder illa." Hertig Erik frågade då saktmodeliga, om han hade frihet och säkerhet att rida derifrån. Härtill jakade konungen och hertigen förfogade sig utan dröjsmål undan.

5 Kap.

Första kriget och första förlikningen.

Hertigarna och deras trognaste tjenare flydde först undan till Danmark; men då konung Erik höll med sin swåger konung Birger, så foro de till Norrska konungen Håkan, med hwars enda dotter, Ingeborg, hertig Erik redan förut war förlofwad. Här blefwo de wänligt mottagna, och Erik erhöll Konghälla *) med tilliggande häråder i förläning. Härifrån företogo de sig beständiga ströfwerier och plundringståg inåt landet, och anlade fästningen Dalaborg på Dalsland, samt brände Lödöse **), ehuru Konung Birger anlaggt Gullbergs ***) fäste strart brewid till ortens beskydd mot hertigarna. Konungen sände wäl åtta riddare med en krigshär, att befria Westergötland från deßa härjningar; men riddarne stannade wid Gullspångself mellan sjöarne Skagern och Wenern, och nedrefwo bron, troende sig sålunda säkra. Matts Kettilmundsson smög sig likwäl dit med sina ryttare och midt i en mörk natt, dels summo de med sina hästar, dels wadade de öfwer strömmen, och föllo så oförsedt öfwer konungens folk och togo dem till fånga med allt det, de med sig förde. Då tog konungen till att frukta sina bröder, och bådade en stor krigshär af 20,000 man till Gullspång, tågade dermed genom Wermeland ned åt Dal, började der att belägga Dalaborg, ty besättningen derstädes hade öfwat mycken wåldsamhet mot de kringboende bönderna. Hertig Erik hade emedlertid fått en stor Norrsk krigshär af konung

*) Kongelf kallades fordom Konghälla.

**) Så kallades Göteborg fordom.

***) Denna fästning kallas nu Götalejon.

Håkan, och gick nu dermed emot konung Birger. Men då de kommit på en half mil nära hwarandra, så mjuknade de å ömse sidor och läto beweka sig till fred (1305) uti Kålsäter. Hertigarna skulle få det, dem tillkom efter deras fader och all deras forna fiendskap wara förlåten och förgäten; och deremot hyllade och erkände de som konung, Magnus, Birgers-son, hwilken under tiden blifwit utkorad till sin faders efterträdare på Swenska tronen.

Ifrån denna tiden tycktes hertigarne och konungen blifwa mycket förtroliga wänner, och sade hertigarna alltid, att det war Torkel Knutsson, som förut stiftat så mycket ondt dem emellan. Det war wäl några, som märkte detta och warnade marsken, att **konungen wore honom oblid, och att hertig Erik wore det orsak till.** Men marsken swarade, att **han ej gjort något, som ej warit konungens bud, och önskade han, att han så hade tjent Gud, som sin konung.** Litet derefter (1305) kom konungen med sina bröder och många riddare och swenner oförwarande till Lena, der marsken bodde, och fängslade honom. När då marsken fick se konungen, sade han: **Det hafwen, j konung, blygd utaf, så länge j lefwen, att j förråden mig så snödeliga.** Derpå wardt han utledd och satt på en häst med fötterna sammanbundna under hästmagen, och redo de så hasteliga med den gamle mannen öfwer Tiweden åt Stockholm, ty de fruktade sig för hans slägtingar och wänner. Han anklagades nu att hafwa stiftat oenighet mellan de kungliga barnen, och att hafwa förstört rikets wälmåga med sin stora pragt och sitt stolta lefwerne, i synnerhet efter sitt sista giftermål. Många bönföllo wäl om hans förskoning, men konungen och hertigarna woro obewekliga. Hertig Waldemar skilde sig från marskens dotter under den förewändning, att de woro

slägt enligt Gudsifwolag *). Slutligen kom herr Folke Johansson och förkunnade **marsken, att konungen befallt hans död**; och bad han marsken förlåta sig detta budskap, han wore sjelf deröfwer mycket sorgsen. Derpå leddes marsken ut ur staden dit, der nu Södermalms torg år. Der uppgräfdes först hans graf uti owigd jord och sedan blef honom hans hufwud med swärd afslaget. Öfwer grafwen uppreſtes ett tjell med altare och kors, der messor låstes för hans själs räddning, och alla, som foro der förbi antingen ifrån eller till staden, stannade och bådo wål för hans själ. Wåren derefter fingo likwål hans slägtingar konungens tillstånd att upptaga liket och nedsätta det uti Barfotamunkarnas kyrka **), hwilket skedde med mycken högtidlighet. Men konung Birger ansåg sig nu genom marskens död förlikt med sina bröder för ewärdeliga tider.

6 Kap.

Andra kriget och andra förlikningen.

Samma år 1306 gjorde hertigarna ett stort bröllopp på Bjelbo i Östergötland åt fem af sina tjenare, kallande och bjudande dit mycket folk från nejden rundt omkring. Midt under bröllopsglädjen skickade de hemligen bort flere hopar af sina män, dels till Hundhammar i Botkyrka socken, dels till andra sina gårdar i Uppland, stämmande dem dock alla sig till mötes på

*) **Gudsifwolag** war införd utaf katolska presterskapet, och innehöll, att de, som egt samma faddrar, kallades **dopsyskon**, och fingo ej utan påfwens tillåtelse träda i äktenskap med hwarandra.

) **Fransiskaner-munkarnas kyrka, som nu är **Riddarholmskyrkan**.

en wiß tid. Derefter redo de sjelfwa hastigt och hemligt upp öfwer Kolmorden till Hundhammar, togo derstädes alla de farkoster, de kunde få, gingo om bord derå med sina män, och foro så oförtöfwadt till Håtuna, der konung Birger då wistades. Birger, som ej anade deras uppsåt, tog wäl emot dem och lät införa alla deras män uti ett stort herberge. Här wäpnade sig deßa hemligen och om qwällen rusade de på hertigarnas befallning fram och togo konungen och drottningen och nästan hela deras hof till fånga. Denna deras swekfulla gerning kallas **Håtunaleken.** Hertigarna förde sedan sina fångar till Stockholm, men borgerskapet blef sin konung troget och släppte dem ej derin, utan hertigarna måste fara till Nyköping, der de insatte konungen och drottningen på slottet; hwarefter hertig Erik började att oförtrutet resa omkring, intaga borgarna och underlägga sig hela landet.

Under det första bullret och oredan wid konungens fångslande på Håtuna, hade en af hofswennerna, benämnd Arwid Smålänning, ryckt i hemlighet undan prins Magnus, Birgers son, bärande honom på ryggen. Arwid Smålänning fortsatte sedan sin wäg i hemlighet ända till Danmark, der han lemnade prinsen uti konung Eriks beskydd, förtäljande under tårar det swek och den olycka, som hade händt hans herre och konung. Som nu konung Erik war genom dubbelt swågerlag förenad med konung Birger, så tyckte han detta wara illa, tog prinsen i sitt beskydd, samt beslöt att hjelpa konung Birger. Han utrustade derföre en krigshär, men när de Swenske och Danske kommo hwarandra på en mil nära, slöto de stillestånd på ett år 1307. Under tiden företog hertig Waldemar en pelegrimsresa till södra Europa och kom åter om en kort tid, hafwande då med sig 800 wäl utrustade ryttare, som han legt ute i Tyskland. Hertig Erik hade äfwen samlat sig en här från Uppland och efter stilleståndets slut drogo båda hertigarna

in uti Danmark, härjande och förbrännande hela Skåne. Sedan förlade de sina knektar i winterqwarter och föröfwades då mycket öfwerwåld och ondska af det främmande krigsfolket mot de fattiga bönderna. Deßutom läto hertigarna alldeles ödelägga hela Westergötland, på det att konung Erik wid sitt infall i riket ej derstädes skulle kunna föda sin krigshär. Men detta allt kunde ej böja Danska konungen. Han kom återigen om sommaren (1308) med en stor här dragande in i riket. Hertigarna mötte honom, men då herrarna kommit hwarandra helt nära och alla wäntade en blodig strid, så beslöto de ånyo stillestånd på en längre tid, och skulle då konungarna och hertigarna på ett gemensamt möte bilägga alla sina twister. Litet härefter sammankallade hertigarna en herredag uti Örebro, der det beslöts, att, om konung Birger wille lofwa att ej widare hysa något hat mot sina bröder, och att ej oroa riket mera, så skulle han släppas lös från sitt fängelse och erhålla en tredjedel af riket tillbaka. Sedan sände de bud härom till konung Birger på Nyköping och han swarade strax, att han gerna wille lofwa och beswärja allt, hwad de fordrade. Derpå bekräftade han med liflig ed samt med sitt bref och insegel, att han antog de föreslagne willkoren, och blef så befriad från sitt fängelse (1308), och war detta den andra förlikningen.

7 Kap.

Tredje kriget och tredje förlikningen.

Knappt hade Birger med sin drottning kommit lös från fängelset, förrän de hastigt begåfwo sig öfwer till Danmark, klagade sin ofärd för konung Erik, samt begärde hans hjelp att återtaga hela riket. De bröto sålunda oförtöfwadt och otwekande sitt löfte och sin ed.

Konung Erik förbarmade sig ännu ytterligare öfwer sin olyckliga swåger och utrustade en mägta stor krigshär, med hwilken de från Skåne bröto in uti Swerige. Hertigarna sågo sig ej ega magt att uti ett öppet fältslag bestå emot en sådan myckenhet, utan företogo sig att allestädes, ehwart den Danska krigshären wände sig, gå förut och förstöra landet, så att Danskarna skulle der swälta ihjel, och deßutom öfwerföllo och nedhöggo de alla Danskar, som aflägsnade sig från hufwudhären. På detta sätt gick det genom hela Småland. Wid Holaweden ämnade wäl hertigarna att göra allwarsamt motstånd; men då Matts Kettilmundsson red framför hären, snafwade hans häst och störtade ned med sin ryttare, så att fanstången, som han bar, bröts i stycken. Detta tycktes wara ett ondt förebud, hwarföre hertigarne ej wågade någon strid, utan drogo sig än widare undan. Så kommo slutligen båda konungarna till Nyköping, som de företogo sig att belägra. Men der rönte de ett så starkt motstånd, att, fastän de lågo hela tre månader för slottet, kunde de likwäl icke intaga det. Emedlertid började Danska krighären att längta hemåt, och slutligen saknades också alla lifsförnödenheter i det utplundrade landet; hwarföre konung Erik nödsakades hastigt draga tillbaka ned till sitt land igen, utan att med så mycken kostnad hafwa något wunnit. Men året derpå hölls ett möte uti Helsingborg, der förlikning träffades på det willkor, att konung Birger skulle erhålla en tredjedel af riket, och en uppriktig förening skulle wara mellan bröderna; och war detta den tredje förlikningen.

8 Kap.

Om fjerde Kriget.

Efter denna tiden lefde konung Birger utan mycket

anseende uti sitt rike, och hände det understundom, att hans undersåtare ej wille utgöra full skatt till honom. En gång for han till Gottland med en liten här, för att af de rika Gottlänningarne twinga sig till större skatter än förut, men det hände sig så olyckligt, att han sjelf blef slagen af dem och tillfångatagen. De släppte honom wäl strax hem igen, men gåfwo honom ej större skatter än förut, och tyckte alla, att konungen den gången hade gjort en snöplig färd. Hertigarna deremot woro i mycket anseende genom den stora prakt, de förde, särdeles hertig Erik, som också derföre lånade penningar af alla. De firade sina bröllopp 1312 uti Norrige, då Waldemar blef förmäld med Ingeborg, Norrska konungen Håkans brorsdotter, men hertig Erik med samma konungs enda barn och arfwinge, prinsessan Ingeborg, med hwilken han förut warit trolofwad, men under någon tid skild från för sin trolöshet mot konung Håkan. De höllo sedan hwar och en sitt särskilda hof med mycken prakt och ståt, och lade derföre nya och ganska stora skatter på olket. Dessa woro redan förut utarmade, såwäl genom hertigarnas främmande krigsfolk, som igenom kriget och de många plundringstågen både af wänner och fiender. Sweriges innewånare hafwa nästan aldrig warit hårdare tryckta än då. Till och med presterskapet, som annars alltid på denna tiden warit fritaget, måste widkännas många owanliga omkostningar. Men hertigarnas tjenare och anhängare riktade sig, ty wid de många präktiga högtidligheter, som då hölls, begåfwades de rikligen med dyrbara klädningar i flera omgångar, hästar, rustningar och många dyrbarheter.

När detta hade warit så några år, hände det sig (1317), att hertig Waldemar skulle resa upp till Stockholm, som hörde till hans tredjedel. Han for då under wägen upp på Nyköpings-hus för att tala med konungen, sin broder, som han ej på lång tid hade sett. Konung Birger gick ut emot honom, hål-

sade honom wälkommen, och emottog honom med allsköns blidhet och wänlighet. Sammalunda ocksä drottning Märta. Hertigen gladde sig mycket öfwer denna wänskap och stannade qwar öfwer natten. Om qwällen beklagade sig drottning Märta för honom deröfwer, att hertig **Erik undwek så sin broder Birger, hwilket gjorde henne synnerligen ondt; ty Gud skulle weta, att hon hade honom så kär som sin köttsliga broder.** Morgonen derpå red Waldemar glad och mycket förnöjd derifrån med sina tjenare, hwilka åfwen blifwit mycket wäl undfägnade hos konungen. Ifrån Stockholm for han genast med sin broder, hertig Erik, som bodde på Dåfön i Westmanland. Erik berättade, att konungen nyß hade bedt honom komma till sig, och frågade han Waldemar, **om han trodde, att de med säkerhet kunde resa dit.** Härtill jakade Waldemar frimodeligen, berättande, huru han sjelf hade blifwit mottagen; och faståu Erik länge sökt draga sig undan, förebärande att han fruktade drottningen och drotset Brunke, så blef det likwäl omsider fulleligen beslutadt, att de skulle antaga konungens bjudning. De begåfwo sig alltså åstad; men då de kommo till Swärta, en mil från Nyköping, mötte dem en riddare, som warnade dem, sägande, **att det skulle lända både dem sjelfwe och deras wänner till mycken sorg, om båda hertigarna på en gång komme till konungen.** Härtill swarade hertig Waldemar wredeliga: **att de woro allt för många, som wille stifta oenighet mellan bröderna.** Wid detta swar teg riddaren och red sin wäg; men hertigarna foro upp till Swärta, der de ämnat ligga öfwer natten. Då de kommo dit, funno de allt förråd borttaget, och en riddare dem till mötes, helsande dem från konungen med många böner och fagra ord, **att icke hwila förr än i Nyköping, ty konungen waktade och stundade så högeligen efter dem.** Hertigarna gjorde som riddaren bad, och redo ännu samma afton till Nyköping. Konungen gick ut

emot dem och helsade dem med mycken blidhet och wänlighet, tog en wid hwardera handen och ledsagade dem så upp i slottet. Der tillreddes då ett ganska präktigt gästabud med mycken wälfägnad, ty der fattades hwarken mjöd eller win, ej heller fagra och söta ord. Hertig Waldemar började slutligen mißtänka den starka förplägningen och sade till sin broder, **att de druckit för mycket win.** Men detta blef snart glömdt, ty allting war endast lust och frejd på slottet, och aldrig hade man sett drottning Märta så glad, som denna aften. När det slutligen led på natten, begåfwo sig hertigarna till hwila. Men drottningen sade till deras män, **att dem war beredt herberge nere uti staden, emedan det war dem för trångt på slottet;** hwarpå alla hertigarnas tjenare leddes ut af slottet, och drotset Johan Brunke stod sjelf der nere och tillsåg, att alla kommo rigtigt ut, och låste sjelf till yttermera wißo granneligen igen slottsporten. Derpå beväpnade han i hast alla konungens tjenare med armborst, swärd och andra wapen, förande dem sedan upp för konungen. Men Birger, som ännu war twegågsen, wisade ut dem och kallade till sig herr Knut Johanson Blå *), som förut warit drots, och frågade, **"om han wille hjelpa honom att taga hertigarna till fånga."** Härtill swarade herr Johan med mycket allwar: **"Blifwen ej wred, herre! ty ehwad något eder sjelf ågår, will jag det gerna afwärja, så länge jag det förmår. Men, den eder detta råd gifwit hafwer, han hafwer rådt eder till mycken otro. Wiljen j swika och begå mord på edra bröder, som äro på edert ord hitkomna? Wißt hafwer djefwulen sjelfwer så willat eder. Men må hwem, som will, blifwa wreder derpå, jag hjelper eder aldrig härutinnan."** Då sade konungen mycket uppretad: **"Litet will du främja min**

---

*) Sonson till Iwar Blå.

heder!" Men herr Johan swarade: "Hwad som "också må lända eder till heder, men ingen he= "der sån j håraf. Utan tror jag, att om j det "gören, warder eder heder mindre hådanefter." Hwarpå han gick bort från kungen. Der woro också twenne andra riddare, som allwarligen warnade konun= gen, men han upptog det så illa, att han befallte ka= sta dem strart i fängelse. Derpå låt han sitt folk ta= ga bloß i händerna och wandrade så till hertigarnas sofrum. Deßa waknade af bullret i gången och dör= rens uppbrytande, och hertig Waldemar sprang upp, och kastade en mantel kring sig, ty de woro alldeles afklädda. Men i detsamma kommo knektarna in, wål tio till antalet, med dragna swärd, och wille somliga strart hugga till Waldemar, men han fattade en af dem om lifwet och slog honom under sig, ropande tillika sin broder till hjelp. Men hertig Erik, som såg så många bewäpnade för sig, sade: "Låt wara, "broder, wår strid hjelper hår föga;" och gåfwo de sig då utan motstånd, för att få behålla lifwet. Nu kom konungen häftigt dit in med stirrande ögon och wredt mod; "Minnens j," sade han, "Håtuna= leken? Jag minnes honom fullwål, och blir denna eder ej båttre. J undfån nu detsamma, fastån det sker långt derefter." Derpå låt han bin= da deras händer och sedan leda dem barfota djupt ned i tornet, der de öfwerantwardades åt Walram Skytte, som låt fästa en stor kedja om deras ben.

Tidigt i dagsgryningen gick Johan Brunke ned åt staden, hafwande med sig många bewäpnade män och tog så alla hertigarnas swenner och tjenare till fånga och förde dem upp på slottet, der de alla, wål tjugu tillsammans, sattes uti en stock. Deras och hertigarnas tillhörigheter, både kläder, wapen och hä= star, delade hofmännerna sins emellan, och når detta war gjordt, slog konungen af glädje sina händer till= sammans, log och fröjdade sig, sägande: "Den Heli=

ge Ande signe min drottning! Nu har jag allt Swerige i min hand."

Någon tid derefter skulle konungen resa ut för att underlägga sig riket, och lemnade emellertid sina bröder i wård åt en Liffländsk riddare, herr Kristian Skårbäck. Denne satte dem uti det innersta fängelset, samt slog en stock om deras ben. Med tjocka halsjern fästades de wid muren, och grofwa bojor, sju lispund tunga, lades om deras händer, och fästades sedan i stocken. Då hertig Eriks stock slogs tillsammans, skedde det med sådant wåld och häftighet, att ett stycke sprang sönder och slog honom så hårdt wid ögat, att blodet rann neder på hans kind och barm. Sjelfwa deras fängelse war beläget nederst i tornet på bara klippan, och en wattenpöl war emellan dem. Dåliga woro de kläder, de fingo, och dålig deras mat, så att man på allting kunde se, att deras broder ej war mycket angelägen om, att de skulle komma dådan med lifwet.

9 Kap.

Brodertwistens slut.

Efter detta låt konungen utgå sina bud öfwer riket, att alla hädanefter endast skulle hörsamma honom; och tillika red han sjelf till Stockholm för att bemägtiga sig deß slott. Men redan hade ryktet öfwer allt utspridt hans stora swek och mißgerning, och deraf uppwäcktes en allmän afsky. Då han kom till Stockholms port, tillslöto borgrarna den; ja, de bewäpnade sig och gjorde ett utfall öfwer bron samt jagade honom undan öfwer hela Norrmalm så, att Birger med nesa måste fly tillbaka till Nyköping. Så gick det i Stockholm; det öfriga landet uppreste sig helt och hållet mot den grymme och förrädiske konungen. Birger

Person till Finnsta satte sig i spetsen för Uppländningarna, herr Karl för Smäländningarna och herr Matts Kettilmundßon för Westgötarna och alla tågade emot Nyköping, för att befria de fångna hertigarna och straffa konungen; och tyckte Birger nu, att han ej hade så stor gamman af sin illgerning. Han låste då fast igen portarna till det torn, der hertigarna sutto, och slungade med förtwiflad mod nycklarna uti djupa strömmen, så att de icke mera kunde finnas, hwarpå han red från borgen; men hertigarne kommo aldrig ut med lifwet, och det är en allmän tro, att de hafwa swultit ihjäl uti sitt fängelse. Hertig Erik, som war sjuk och sårad, dog på tredje dagen, men Waldemar uthärdade elfwa dagar, innan han fick slut på sina plågor.

Konung Birgers son, prins Magnus, hade emedlertid warit i Danmark och ej deltagit i sin faders förräderi, men skyndade nu till hans hjelp med sexhundrade wäl utrustade ryttare, som konung Erik i Danmark lemnat honom. Med deßa kom junker Magnus helt fredligt farande genom landet, sökande endast sina fiender. Då konung Birger fått folket till sig, for han omkring uti Götaland och brandskattade bönderna hårdeligen; men, ehwar han mötte hertigarnas folk, wek han undan. Wid Karlebylånga kom emot honom en så stor här utaf Westgötar, att konungen af råddhäga ingick tre dagars stillestånd med dem. Men, då en stor del af bönderna woro hemgångne för att hämta sig foder och kost, anföll konungen de qwarblifna förrädeligen midt under stilleståndet, så att en stor myckenhet bönder blefwo nedhuggne, och om qwällen lät han sätta eld i byn, för att så mycket längre se att förfölja dem. Efter denna bragd trodde han sig hafwa triumferat öfwer sina fiender, drog sig tillbaka till Östergötland och förlade sina Danska knektar der i städerna. Innan kort kom lifwäl Knut Porze af Halland med hertigarnas män,

öfwerföll en del af knektarna och lade dem alldeles ned; hwilket när de öfriga Danskarna hörde, flydde de hastigt tillbaka i sitt land igen, öfwerlemnande konungen åt sig sjelf. Denne wißte nu ej annan utwäg, än att han med Brunke och drottningen begaf sig öfwer till Gottland, sedan han förut insatt sin son, junker Magnus, på Stegeborg med en god besättning.

Nu föll hela riket ifrån konungen, utom de båda slotten Nyköping och Stegeborg, hwilka likwäl hårdeligen belades. Slutligen togo de belägrade i Nyköping båda hertigarnas döda kroppar, buro dem under en baldakin ut af borgen och lemnade dem åt de belägrande, sägande: **att det nu ej mera tjenade till något, att de belägrade huset, sedan hertigarna, deras herrar, woro döda, och konungen efter dem ärft hela riket.** Men deßa swarade: **att ingen må dräpa sig till arf, och att de nu tjenade junker Magnus, hertig Eriks son.** Hertigarnas lik blefwo då förda till Stockholm och der ståteligen nedsatte; men så stora skulder hade hertig Erik åsamkat sig, att erkebiskopen förklarade sig ej kunna neka att efter tidens bruk utlemna hans kropp åt fordringsegarne, om de så begärde. Nyköping blef emedlertid allt hårdare antastadt, så att slutligen besättningen måste gifwa sig fången; hwarefter borgen af det förbittrade folket nedrefs ända i grund. På detta fäste hade Magnus Ladulås inspärrat sin äldre bror och konung, Waldemar; der blef också hans egen äldsta son, konung Birger, insatt af sina bröder, och slutligen blefwo också de i sin ordning der af den sistnämnde lika förrädiskt fängslade och till döds plågade.

Stegeborg höll sig längre mot de stormande fienderna. Konungen skickade från Gottland dit en hop skepp med undsättning så wäl af kost som manskap; men så snart deßa skepp kommo i Götaskären, blef=

wo de af hertigens folk anfallna och eröfrade, och allt, hwad på dem fanns, utskiftades mellan fienderna; men junker Magnus förblef i lika nöd som förut. Då detta berättades för konungen, blef drottningen än blek, än röd, och ropade: "**Hwad skolom wi nu taga till råda, då Gud har gifwit oß slikan o-lycka?** Men Johan Brunke swarade: **att han sjelf wille fara dit och ej spara hertigens folk mer, än de hade sparat konungens.** Derpå tog han de första fartyg, der kunde fås, beslog dem med plankor högt och rundt omkring, lastade dem med mat och alla konungens öfriga stridsmän, och seglade så mot Ste-geborg. Men, då han kom i skären, blef han hastigt anfallen af hertigarnas män med stenar och allehanda skottwapen, likwäl wärjde Brunke sig manligen bakom de höga widfästade plankborden. Slutligen gjorde her-tigarnas män stora och höga flottor af torr wed, hwil-ka de itände och drefwo mot skeppen. Länge höllo konungens folk elden ifrån sig med stänger och båts-hakar; men slutligen blefwo både de sjelfwa uttröttade och all deras redskap förbränd, och elden fattade i trenne af de största skeppen, tärde allt mer omkring sig och kunde ej släckas. Då sprang herr Brunke och alle hans män med honom uti wattnet, ämnande rä-da sig genom simmande, men hertigarnes folk fasttogo dem, och Brunke, Wallram Skytte, Ulf Swalebeck och Lyder Foß sändes till Stockholm, der de insattes i tornet. Emedlertid fortgick belägringen mot Ste-geborg med all ifwer, så att slutligen muren blef illa skadad genom blidorna *). Kosten började också try-ta, så att besättningen ändteligen måste gifwa upp borgen, hwilket likwäl skedde med det wilkor, att jun-ker Magnus skulle njuta allsköns säkerhet och frid för sitt lif. Stegeborg blef af hertigens folk alldeles för-

*) Blidor woro ett slags stenkastnings-machiner, som nyttjades den tiden.

stördt. Men junker Magnus fördes till Stockholm och insattes nu på samma slott, der han för 19 år sedan föddes, som det då tycktes, till så stor magt, åra och sällhet.

Emedlertid hade herr Matts Kettilmundsson på en herredag i Skara (1318) blifwit utwald till riksföreståndare och dref ifrigt på hertigarnas sak, så att genom hans försorg en Dansk krigshär, som konung Erik utrustat till Birgers hjelp, blef slagen och ej allenast det, utan också hela Skåne härjadt af Swenskarna. Derpå reste han till Stockholm och blef då kort rättegång mot Johan Brunke och hans tre kamrater, hwilka dömdes att halshuggas. Detta skedde också strax derefter på en stor hög sandås, som den tiden sträckte sig långs efter Norrmalm, men nu blifwit till största delen undangräfwen. Den har allt sedan den tiden bibehållit namnet **Brunkeberg.**

Litet derefter blef äfwen junker Magnus Birgerson nedledd från slottet till Helgeandsholmen och tillsagd att göra sitt skriftermål, ty han skulle gälda sin faders brott och död. Fåfängt åberopade han sin oskuld uti fadrens förräderi. Herrarna frågade ej derefter; ej heller aktade de den ed om säkerhet till lif och lemmar, som de honom swurit wid Stegeborg; ej heller, att de fordom i konung Birgers tid swurit honom trohet, som den der efter fadren skulle blifwa rikets konung. Han måste luta sitt oskyldiga hufwud under bödelsswärdet.

Riksföreståndaren lät nu utrusta en flotta för att gripa konung Birger på Gottland, ämnande låta honom undergå samma hårda död, som hans bröder. Denne hade likwäl med sin drottning redan förut flytt till Danmark; men, då de kommo dit, war deras fordna hjelp och beskyddare, konung Erik, död; hans broder, konung Kristoffer, emottog dem ej mycket wänligt.

Slutligen gaf han dem dock för swågerlagets skull Spikaborgs slott i förläning. Der uppehöllo de sig någon tid, men då underrättelse snart kom om deras enda sons, junker Magnus's, halshuggning, tog konung Birger så stor sorg deraf, att han snart lades på sin sotsäng. Drottning Märta lefde länge, men blott för att begråta sina brott och sina olyckor. Nu fanns af Magnus Ladulås' ätt blott en öfrig, nemligen hertig Eriks son, Magnus, ett barn om fyra år.

Sjette Berättelsen.

Om Folkunga-ättens slut.

1 Kap.

Om Magnus Smek.

Matts Kettilmundßon och hertigarnas anhängare sammankallade en riksdag till Upsala 1319, på hwilken den unga prins Magnus blef wid Mora stenar utwald och hyllad till konung utaf hela den församlade menigheten, Denna riksdag är märkwärdig derföre att det war den första, till hwilken både adel, prester, borgare och bönder woro kallade. På samma tid dog konung Håkan i Norrige, och som Magnus war hans dotterson och enda arfwinge, blef han hans efterträdare, och war således redan i sin barndom herre öfwer de båda nordiska rikena; ett wälde, som ingen sedan Sigurd Ring ägt.

Under konungens barndom styrdes riket af åtskil-

liga höga herrar, hwilka i Skara (1322) ingått en förening till inbördes styrka och biträde, i synnerhet mot hertig Knut Porze i Halland. Dennes magt tycktes dem alltför wådlig, i synnerhet genom den stora gunst, han hade hos konungens moder, med hwilken han slutligen blef gift (1327) oaktadt rådsherrarnas motstånd. Likwål lyckades det dem att återhålla hans åregiriga försök, och war, med undantag af denna fejd, frid och trygghet i landet under hela tiden.

Under de sista åren af denna förmyndare-regering war Danmark försänkt uti ganska stora oroligheter. Konung Kristoffer förmådde på intet sätt att göra sina många fiender motstånd, utan måste dels som pant för lånade summor, dels i förlikningar afstå flera af Danmarks landskap. På detta sätt hade Skåne blifwit lemnadt åt hertig Johan af Holstein, Halland åt Knut Porze, o. s. w. Som nu de främmande Holsteinarna hushållade illa med Skåningarna och icke frågade efter deras lagar, så gjorde deßa uppror, och kom det slutligen till uppenbar fejd mellan dem och Holsteinarne, så att en gång blefwo trehundra Tyskar nedhuggna i sjelfwa Lunds domkyrka. Då likwål Skåningarna icke sågo sig kunna wänta någon hjelp af Danska kungen, så wände de sig till konung Magnus i Swerige, med hwilken de höllo ett möte i Kalmar 1332. Der underkastade de sig Swenska kronan på det wilkor, att Magnus skulle bibehålla alla wid deras privilegier, och skydda dem mot främmande öfwerwåld. Deßutom måste Swenska kronan betala ut till hertigen af Holstein och andra pantinnehafware deras försträckta penningesummor, hwilka tillsammans utgjorde 70,000 mark lödig; och blefwo på detta sätt Skåne samt en del af Halland och Blekingen förenade med Swerige; så att, då Magnus följande året (1333) blef myndig, war han herre öfwer hela nordiska halfön.

Året derefter (1334) dog Matts Kettilmundsson, hwilken warit den, som förnämligast hållit riket tillsammans. Ännu några år tycktes dock Magnus regera med något anseende. En ny allmän lagbok, hwilken warit länge under arbete, blef (1347) färdig; men denna så kallade Meddellag blef aldrig antagen, emedan de andeliga satte sig emot honom, såsom stridande mot kanoniska lagen och deras rättigheter.

Konung Magnus gifte sig (1335) med hertiginnan Blanka af Namur, och fick med henne twå söner Erik och Håkan. Hans syster, Eufemia, blef gift (1336) med hertig Albrekt af Mecklenburg. Konung Waldemar Otterdag, som nu regerade i Danmark, affsade sig twenne gånger formeligen alla anspråk på Halland, Skåne och Blekingen, och gingo många af hans förnämsta undersåtare i borgen för, att han skulle hålle sitt löfte. Emedan nämligen konungarna på den tiden så samwetslöst plågade bryta sina heligaste löften och eder, så brukade man sådana borgesmän, hwilka till och med skulle förbinda sig att twinga sin herre till ordhållighet.

Oaktadt detta sken af wälstånd, började likwäl ett allmänt mißnöje mot Magnus uppstå och tillwäxa. Han kom ofta i twist med de mägtiga rådsherrarna, och ägde hwarken förstånd att undwika det, eller nog kraft att kufwa dem. Deras afund wäcktes också genom den myckna ynnest, som både konung och drottning wisade mot Bengt Algotsson, en till sin börd ringa, men mycket härdsinnad och öfwermodig man. Magnus föll äfwen i stort förakt derföre, att han låt sig så mycket styras af sin elaka och herrsklystna drottning, Blanka; men det, som mest bidrog att förnedra honom, war det lättsinniga, ja liderliga lefnadssättt, som han förde i sitt hof, och tro somliga, att det är derföre, som han fått tillnamnet Smek. Slutligen hölls ett möte i Skenninge 1342, der den äldsta prin=

sen Erik utsägs och hyllades till sin faders efterträdare och medregent i Swerige, och den yngsta Håkan, sammalunda i Norrige, och blef derigenom detta tillfälle till båda rikenas förening omintetgjordt.

Som likwäl Erik war endast ett barn, så regerade Magnus ensam ännu. Emedan mycken oro och inbördes fejd war på denna tid uti Estland och Liffland, så beslöt Magnus att försöka sin krigslycka derstädes, och lejde mycket främmande soldater, allt twärtemot S:t Britas åtwarning. Hon rådde honom att först uppsöka och bota all orättwisa och allt obestånd inom sitt eget rike, innan han tänkte på främmande landwinningar. Och om han ändtligen wille wisa sitt nit mot Estiska hedningar, så skulle han ej medtaga legoknektar, utan endast infödda Swenskar och sådana, som af kärlek till kristendomen sjelfwilligt följde med, annars skulle tåget gå olyckligt. Penningar till detta företag fick han låna af de andeliga. Han kom 1348 till Ryßland, intog Nöteborg och fick der femhundra fångar. Deßa lät han raka och döpa, och släppte dem sedan fria mot löfte om en ansenlig lösen. Men om någon tid kommo de tillbaka med en ganska stor här af Ryßar, och lyckades att så instänga Swenskarna, att konungen måste gräfwa sig ut och kunde knappast undkomma med en del af flottan. De qwarblifwande tillika med hela Swenska besättningen på Nöteborg blefwo samt- och synnerligen nedhuggna; och slutades härmed detta kriget.

2 Kap.

Om digerdöden.

Wid denna tiden började en swår och förhärjande pest utbreda sig öfwer den kända werlden. Den kallades här i Swerige diger-döden, d. w. s. den stora

döden. Den kom ifrån Indien, och härjade 1348 uti södra Europa så, att nästan blott en tredjedel af folkmängden återstod. Ett beständigt sunnanwäder medförde tjocka och fuktiga dimmor; luften rensades aldrig genom stormar och regnskurar; men täta jordbäfningar och lysande lufttecken bebådade en stor oordning i naturen. Menniskor och kreatur anföllos lika af denna pest; men de unga dogo dock mest. Bölder slogo upp under armhålorna, hwarpå blodspottning följde, och slutligen efter tre dagar en oundwiklig död. År 1349 kom ett fartyg drifwande till Bergen i Norrige, utan att något lefwande fanns derpå; ty sådant hände ofta under denna pesttiden. Borgrarne lossade obetänksamt alla warorna derifrån, och som fartyget war anstucket af pesten, så utbredde sig denna förfärliga smitta, hastigt och med en förfärande wäldsamhet och härjade både Swerige och Norrige under året 1350. Ingen slägt och intet stånd undslapp. Hela kyrkosocknar blefwo öde; i Westergötland dogo 466 prester och åfwen konungens twenne halfbröder blefwo offer derför. Uti hela Wermelands bergslag woro endast en dräng och twänne flickor wid lif, och wanligtwis fick man flere mil till sin närmaste granne. Efter denna ödeläggelse hemföllo några hemman till kronan i brist på arfwingar, och andra, ja, hela trakter kommo i ödesmål och blefwo öfwerwäxta med skog, så att man upptäcker understundom ännu midt uti djupa skogar lemningar af åkrar och hus, hwilka legat öde och förgätna sedan den tiden. Så hände sig en lång tid efter digerdöden, att en bonde i Ekshärad gick ut tidigt en wårmorgon på tjäderjagt i en tjock skog. Som han sköt miste på tjädern, så gick han att upphämta pilen, hwilken fallit, som han tyckte, på en hög mossbewäxt klippa. Men, då bonden kom dit, fann han, att det war en kyrka, och hade hon då stått öfwergifwen och förglömd, och blifwit kringwuxen af timmerskog. Slutligen upphörde denna landsplåga, men efterlemnade stor fattigdom i landet och mycket missnöje

med konungen; emedan folket trodde, att pesten war ett straff öfwer riket för konungens synder.

3 Kap.

Om Magnus Smeks slut.

Emedlertid blef fiendskapen mellan konung Magnus och rådsherrarna allt större, och höllo deßa sednare sig mycket till konung Erik, som ofta ogillade fadrens förehafwanden, ja till och med dref Bengt Algotsson med wåpnad hand utur riket (1356), utan att bry sig om fader eller moder, hwilka deröfwer blefwo högeligen förtörnade; ja, man säger, att drottning Blanka rest till Danmark och ingått förbund med Waldemar på det wilkor, att han skulle få Skåne tillbaka, om han hjelpte hennes gunstling, Bengt Algotsson, åter in i riket. Detta gick dock ej i fullbordan, ty året derpå (1357) slöts en förening i Jönköping mellan fadren, konung Magnus, och sonen, konung Erik, då riket dem emellan delades. Magnus blef snart åter mißnöjd och reste med Blanka till Waldemar i Danmark, sökande hans hjelp, hwaremot de lofwade honom Skåne. Tillika blef den unge konung Håkan i Norrige förlofwad med Margareta, konung Waldemars dotter. Waldemar föll med en krigshär in i Skåne; men landet blef snart återtaget af konung Erik och några i hast med klubbor bewåpnade Swenskar, hwilka derföre kallades **Klubbehåren**. Härpå wann Magnus intet annat, än att hans undersåtare blefwo plundrade och han sjelf af dem ännu mera hatad; och blef han twungen att sluta en ny fred med Erik i Söderköping 1359. Drottning Blanka blef nu häftigt upptänd af hämnd och förtwiflan öfwer alla de hinder, som hennes son, konung Erik, lade i wägen för hennes planer. Hon böd derföre Erik med deß unga drottning,

Beatrix, till sig till julen, och förgaf dem båda midt under högtidens glädje och en hycklad moderlig ömhet. Beatrix dog snart med det barn, hon bar under sitt hjerta, men Erik uthärdade sina plågor i tjugu dagar, och yttrade på sitt sista: "Den som gifwit mig lifwet, har ocksä tagit det ifrån mig."

En allmän harm och affky för denna gerning utbredde sig öfwer hela riket, och snart fingo Swenskarna röna ytterligare följder af Eriks död. Waldemar bemägtigade sig Skåne och Blekingen, och Magnus återgaf honom för intet deßa landskap, hwilka Swenska folket förut med så dryga skatter hade inköpt. Han försökte ej att hindra de rysliga härjningar, hwarmed Waldemar hemsökte Öland och Gottland; ja, man säger, att härjningståget till Gottland skedde på anstiftan af Magnus, hwilken dymedelst wille straffa Gottlänningarna för deras stolthet. Waldemar gjorde ocksä på dem ett grufligt nederlag, och Wisby blef af honom alldeles utplundradt. Han twang inwånarna att åt sig fylla tre de största ölkar i staden med guld och silfwer; men det skepp, på hwilket det mesta rofwet befanns, förgicks på hemwägen till Danmark, och allt röfwaregodset förlorades. Som Magnus begått wåldsamheter äfwen mot de andeliga, och icke heller betalt sin skuld till päfwen, så blef han slutligen ocksä bannlyst. Han aktade det likwäl ej, utan gick med wåld in uti de kyrkor, der gudstjenst hölls, men detta wäckte så mycket mera harm och fasa hos folket Det gamla mißnöjet ökades, och den för sin girighet och öfwerdåd förhatade hertig Bengt, hwilken återkommit strax efter Eriks död, blef öfwerfallen och dödad i Skåne. Slutligen (1362) walde rådsherrarna Håkan i Norrige till konung. Denne, för att göra dem till wiljes, uppsade sin förlofning med Margareta Waldemarsdotter, och skulle taga en Holsteinsk hertiginna Elisabet till äkta. Många förnäma Swenska herrar

sändes ut emot henne, och hon blef ordentligen förmäld med Håkan. Tillika fängslade denne sin far uti Kalmare domkyrka: men strart derefter försonade han sig både med Magnus och Waldemar. Elisabet, som skulle segla till Swerige, blef wåderdrifwen till Danmark och hölls der af Waldemar fången tillika med alla de Swenska herrarna. Emedlertid reste Magnus och Håkan till Danmark, hwarest den sednare förmäldes med Margareta. Elisabet och hennes medfångar kunde endast med wåld befrias af hertigen i Mecklenburg; men Elisabet fick så mycken afsky för werlden för detta bedrägeriets skull, att hon ej wille fara åter till de sina, utan instängde sig i Wadstena kloster, öfwerlemnande derstädes sin tid åt andaktsöfningar och sin egendom åt klostret. Men då de Swenska herrarna kommo hem, woro de högeligen upptände af harm öfwer konung Håkans trolöshet, samt att äfwen han låt bedraga sig af konung Waldemar att lemna bort Skåne. De ingingo derföre i ett förbund mot Håkan. Hertig Henrik i Holstein, förtörnad öfwer den förolämpning, hans syster lidit, befästade Kalmar, som han hade i förläning, och uppmanade de Swenske herrar, som warit borgesmän för konung Håkan wid förmälningen, att de skulle stå wid sina löften. Deße utwalde då till konung lagmannen i Upland, Israel Birgersson, Sankt Britas broder, en man, som war lika aktad för sin höga slägt och rikedom, som för sin rättrådighet och mildhet. Men denne afslog deras begäran och eftersträfwade icke en så wanskelig åra. De höga herrarna blefwo nu förklarade landsflyktiga af Magnus och Håkan, och skyndade till hertigen i Holstein, erbjudande honom Swenska kronan (1363); men han ursäktade sig med sin höga ålder, och gaf dem förslag på någon af Mecklenburgska hertigens söner, hwilka genom sin mor, Eufemia, woro dottersöner af den ihjelhungrade hertig Erik. Detta råd följde herrarna, och hertigen af Mecklenburg emottog deras anbud, så att hans äldsta son, Albrekt, blef af dem ut-

korad till konung i Swerige. Hertigen utrustade en flotta, på hwilken Albrekt och de landsflyktige seglade till Swerige. Stockholms slott gick strart öfwer, en riksdag sammankallades der (1363), och Albrekt waldes till konung, och hylladeS följande året (1364) wid Mora stenar; men Magnus och Håkan bibehöllo sig ännu i Göta rike. På detta sätt hade riket uti twenne år tre konungar på en gång. Slutligen samlade Magnus och Håkan en krigshär, med hwilken de tågade mot Stockholm. Men deras förtroppar blefwo af Albrekts folk anfallna på Gata skog wester om Enköping uti Tillinge. Största delen af Håkans folk låg qwar i Westerås, låto winet smaka sig wäl, sjöngo och höllo sig lustiga. Medlertid blef striden wid Tillinge ganska hård; slutligen sårades Håkan, och hans folk blef drifwet på flykten åt Nyqwarn. För att trygga sitt återtåg, lät han då nedrifwa Nyqwarns bro; men härigenom råkade hans far, konung Magnus, och flera troppar, som ännu woro qwar på östra sidan, i fångenskap. Håkan flydde till Norrige, men Magnus insattes uti ett ganska hårdt fängelse i Stockholm; och fick han här uti sex år sitta fången på samma slott, der han förut uti 36 år bott, såsom konung öfwer hela norden. Konung Håkan i Norrige bemödade sig mycket att förskaffa sin far friheten och lyckades deri slutligen; men emot en hög lösen. Magnus for då med Håkan till Norrige, der han war mera älskad än i Swerige; och lefde i lugn och ro några år. Men då han en gång företog sig en sjöresa i Norrska skärgården wid Bergen, uppkom en så stark storm, att fartyget förliste, och alla, som woro derpå, drunknade (1374). Så slutade Folkungaätten i Swerige, sedan den i 124 år uppfyllt riket med brott och krig; ty ingen bland denna stammens konungar finnes, som ej begått wåld och förräderi, ja till och med mot sina närmaste anhöriga, såsom fader, bröder och barn. Den utrotade sig sjelf genom inbördes förföljelser så, att icke ens någon adelig gren qwarblef efter en så

stor slägt; endast i Skärkinds socken i Östergötland skall en lemning af denna mägtiga stam hafwa bibehållit sig som bönder, hwilka ännu igenkännas af sina förfäders stolthet, oenighet och hårdhet.

Sjunde Berättelsen.

Om den heliga Birgitta.

1 Kap.

Om Sankt Britas slägt.

Uplands lagman war städse uti stort anseende inom riket. Under konung Birgers regering innehades denna syßla af Birger Perßon till Finnstad, en på den tiden ganska rik och mägtig man, och dertill af hög börd och känd rättskaffenhet, hwarföre han också blef mycket brukad i den tidens angelägenheter. Uti andra giftet hade han Ingeborg, en dotter af Bengt, lagman i Östergötland, och Sigrid den fagra, och war han derigenom nära beslägtad med sjelfwa konungahuset. Denne Birger Perßon förde i sitt wapen twänne örnewingar och anses wara stamfader för den adeliga slägten Brahe. Såsom ett prof på den tidens bruk och Birgers rikedom må anföras, att på hans begrafning åtgått $1\frac{1}{2}$ mark saffran, 12 skålp:d kummin, 6 skålp. peppar, 90 skålp. mandel, 105 skålp. risgryn, 4 skålp. socker, 7 tunnor sill, 3 ankare win, o. s. w.

Med sin sednare gemål hade Birger flera barn,

bland hwilka synnerligast märkes Birgitta, som sedan blef så ryktbar och förklarad för helgon. Wi wilje här berätta hennes lefnad, såsom munkarna hafwa beskrifwit den. Redan från Birgittas första tillwarelse bebådades hennes blifwande storhet genom många underwerk. I tre år förblef hon stum, men då började hon på en gång att tala med en klarhet och ett förstånd, som förwånade alla. Hennes föräldrar woro mycket gudaktige efter den tidens sed, biktade ofta, fastade, späkte och gißlade sig, byggde kyrkor och gåfwo allmosor, och föregingo sina barn uti en ganska ifrig och nitisk gudsfruktan. Detta werkade isynnerhet på Birgitta. Då hon efter sin moders död wistades hos sin moster fru Ingrid på Aspenås, och ej war mera än sju år gammal, tyckte hon sig en natt se ett altare framför sin säng. Öfwer altaret stod jungfru Maria uti lysande kläder och höll en dyrbar krona uti sin hand, sägande: **Birgitta, kom!** Hon kom, och jungfru Maria sade: **Will du hafwa denna krona?** Hwartill då Birgitta nickade bifall, satte jungfru Maria kronan på hennes hufwud. Då Birgitta återwände till sängen, förswann synen för hennes ögon; men uti sitt minne bibehöll hon alltid den saliga känsla, som genomströmmade henne, då kronan widrörde hufwudet. Ifrån denna tiden började hon blifwa mera flitig och ifrig i sina böner. Hennes moster, fru Ingrid, som inkom en natt oförsedt i rummet och fann henne knäböjd och gråtande för ett crucifix, wißte ej hwad hon skulle tänka härom, utan lyfte straffande mot Birgitta riset; men detta söndersprang i små bitar. Då sade fru Ingrid förwånad: **Hwad förehafwer du, Birgitta?** Denna berättade sina syner och sin andakt, och fick hennes moster från denna stunden ännu mera wördnad för henne. Ja, det säges ofta hafwa händt, då tärnorna sutto tillsammans och broderade, att Birgitta föll uti så djupa och gudeliga tankar, att hon satt tyst för sig sjelf, alldeles förgätande sitt arbete; men de andra sågo då

en främmande qwinna hastigt uppenbara sig och arbeta för henne; och när de sedan skärskådade sömmen, syntes den finare och bättre, än den af menniskohand skulle kunna göras; men då de härom tillsporde Birgitta, sade hon sig ej hafwa sett någon.

2 Kap.

Om Sankt Birgittas giftermål.

Så uppwäxte denna heliga jungfrun, blomstrande och ren såsom en lilja, och war lika mycket beundrad för sin skönhet, som för sin stora gudaktighet. Wid tretton års ålder blef hon enligt sin faders enträgna påyrkande gift med Ulf Gudmarßon till Ulfåsa, som då ej war mera än 18 år gammal. Oaktadt denna ungdom utmärktes dock deras sammanlefnad af mycken gudaktighet och friwilligt spåkande af kroppen, ty Ulf war sjelf en ganska from herre. Birgitta lät en lärd man öfwersätta hela bibeln åt sig på Swenska, på det hon skulle kunna läsa den, och war det sedan hennes dagliga förnöjelse; deßemellan besökte hon kyrkor och kloster, samt tog en synnerlig wård om alla fattiga, åt hwilka hon uppbyggde stora rymliga hus på sina gårdar. Slutligen beslöto hon och hennes man att för sina själars salighet företaga en pelegrimsfärd till Sankt Jago di Compostella i Spanien, der munkarna säga att apostelen Jakob är begrafwen. Denna resa fullbordade de också med stor kostnad samt mycken möda och fara. Ulf Gudmarßon föll uti Frankrike i en swår sjukdom; men då han i högsta nöden gjorde det löfte, att blifwa renlefnadsman, (d. w. s. munk), så tillfrisknade han snart, och båda makarna kommo hem i sitt land igen. Då affade sig Ulf Gudmarßon sin werldsliga befattning (han hade warit lagman öfwer Nerike), och gick in i Alwastra kloster, der han under botöfningar och andakt lefde till

sin död, som några år derefter (1344) inträffade; och hade han med Sankt Birgitta haft 8 barn, fyra söner och fyra döttrar.

Efter denna tid började Birgitta ett ännu strängare lefnadssätt, och blef hon derigenom allt mer och mer upplifwad, så att hon esomoftast trodde sig se andar och tala med dem. Och som hon war andäktigare, gifmildare och rättrådigare än andra, så syntes det henne ej wara underligt, att hon åtnjöt en så stor nåd. En gång, då hon war sålunda hänryckt, tyckte hon sig se en lysande sky, hwarur hon hörde denna röst: **Jag är Herren, din Gud, som will tala med dig, och du skall warda mitt sändebud.** Härwid blef hon mycket förfärad; men rösten tillade ytterligare: **Frukta dig icke. Jag är all tings Skapare och ingen bedragare. Ej heller talar jag endast för din skull utan för mångas wälfärd. Hör derföre till, hwad jag säger, och berätta det för magister Mattias, hwilken af min nåd och egen erfarenhet har lärt åtskilja sanningens ande från lögnens.** Härefter började hon att ganska ofta tycka sig hafwa uppenbarelser och samtal med Kristus och jungfru Maria, hwilka samtal hon sedan berättade för magister Mattias, som upptecknade dem, och hafwa de på det sättet kommit till efterwerlden. Någon tid skulle Birgitta wistas wid hofwet och wara hofmästarinna hos drottning Blanka. Hon kunde ej fördraga all den dårskap och alla de laster, som utöfwades, utan höll derom skarpa straffpredikningar för konungen och hoffolket, och förtäljde sina uppenbarelser om de straff, som skulle träffa de lastfulla. Men Magnus gjorde åtlöje af hennes tal och frågade ofta på spe, **hwad hans fränka hade drömt om honom i natt.** Då hon således ej kunde uträtta något, drog hon sig från hofwet och lefde på sina egendomar uti de strängaste botöfningar. Allt ifrån sin mans död bar hon ej linne, utan en hwaß tagelskjorta näst kroppen.

Framför hennes säng war en tunn matta utbredd med en pall till hufwudgärd, på hwilken hon ofta brukade lägga sig; och, då man frågade henne, **huru hon så förmådde uthärda den skarpa kölden**, swarade hon: **Jag känner så mycken wärma inom mig, att jag föga aktar den yttre kölden.** Hwar fredag låt hon till minne af Kristi lidande drypa heta waxdroppar på sin blottade arm, och om såren för snart läktes, så uppref hon dem med sina egna naglar. Så ofta hon hade talat något obetänksamt ord, höll hon en bitter ört uti munnen till sin tungas straff. Hwar dag uppaßade hon sjelf tolf fattiga wid deras måltid, och hwar torsdag twättade hon deras fötter.

Då nu många af hennes slägtingar förebrådde henne allt detta och började anse henne som wansinnig, swarade hon dem: **Hwarken har jag börjat, ej heller ämnar jag sluta detta för eder skull. Jag har beslutat i min själ att ej akta på menniskors tal. Men j, bedjen för mig, att jag må kunna framhärda deri.**

3 Kap.

Om Sankt Birgittas resor och död.

Twänne år efter herr Ulf Gudmarßons död fick Birgitta en uppenbarelse, då Kristus tilltalade henne, sägande: **Begif dig till Rom, ty der äro gatorna belaggda med ewärdeligt guld, neml. helgonens och martyrernas blod. Der kan man genom helgonens förtjenster och påfwens aflat komma den genaste wägen till himmelen. Uti Rom skall du förblifwa, tills du sett både påfwen och kejsaren.** På denna uppmani g, rustade sig Birgitta strax till färden (1346) och anlände till Rom, men kom aldrig mera åter till sitt fäderneslands. Hon lefde

i Rom många år, reste omkring och besökte alla heliga ställen i landet, utmärkande sig öfwerallt för gifmildhet, gudaktighet och återhållsamhet; så att ryktet om henne började allt mer och mer utbreda sig bland folket. Hon kallades en gång till samtal med påfwen, då Birgitta allwarligen uppmanade honom att flytta påfwesätet tillbaka från Avignon till Rom. Ja, hon lät genom sin biktfader tillsäga honom, att jungfru Maria uppenbarat för Birgitta, det påfwen genast skulle dö, om han fore till Avignon. Detta aktade han dock icke, utan flyttade dit, men dog werkeligen strax derefter. Häraf ökades Birgittas anseende ej litet, så att folket trodde, att allt, hwad hon gjorde, war henne föreskrifwet af Gud.

Twänne af Birgittas söner, herr Karl och herr Birger, kommo 1370 att besöka sin moder i Rom. Det blef henne då tillåtet att framställa deßa båda sina söner för den heliga fadren. Birger, som war mera allwarsam, hade klädt sig i en fotsid mantel, med wanligt bälte, både höfwiskt och allwarsamt; men herr Karl, hwilken war en mycket stolt och liflig junker, hade utstyrt sig på det präktigaste sätt, som den tiden brukades. På sitt bröst bar han halsband och ordenskedja, och ett silfwerbälte kring lifwet; men manteln bestod af hela hermeliner, hwilka woro uppstoppade och hade hwar och en kring halsen en förgylld klocka och i munnen en guldring, så att, då herr Karl gick, klingade bjellrorna, och de uppstoppade hermelinerna foro upp och ned, så att det såg ut, som om djuren warit lefwande. Då påfwen betraktade bröderna, sade han till herr Birger: **Du är din moders barn. Men,** sade han till Karl: **Du är ett werldens barn.** Då föll Sankt Birgitta på knä för honom och bad om syndernas förlåtelse för sina söner. Men påfwen lyfte på herr Karls bälte och klädnad, sägande: **Att bära denna tunga drägt är redan nog plåga och syndabot.** Då ropade Sankt Birgitta:

O helige fader, skilj honom från synden! Jag will nog skilja honom från båltet.

Någon tid härefter berättade Birgitta, att Kristus befallt henne resa till den heliga grafwen. Hon hade urskuldat sig med sjuklighet och ålderdom; men Kristus swarade: Hwem är wäl naturens skapare? Jag skall gifwa dig krafter; jag skall föra dig dit och tillbaka, och wara din wäktare. Då beslöt Birgitta att företaga denna resa, som ocksä skedde 1372, och hade hon i sitt sällskap sina twå söner, Karl och Birger, sin dotter Katarina samt några sina närmaste. De stannade någon tid uti Neapel, der Birgitta blef wördnadsfullt emottagen af drottning Johanna, som då styrde landet. Birgitta hade wäl underwisat sina söner, huru de skulle träda fram för drottningen, hälsa henne wördeliga, sedan falla på knä och kyßa hennes fötter, som då sedwänja war, och Birger gjorde så äfwen. Men, när herr Karl hade hälsat drottningen, steg han dristeliga fram och kyste henne på munnen i stället för på foten, till hofmännens och sin fromma moders stora förskräckelse. Men drottning Johanna, i stället för att wredgas öfwer hans djerfhet, fattade så mycket behag till honom, att hon ingalunda wille låta honom resa från sig; utan till och med förklarade, att hon wille taga honom till sin make. Sankt Birgitta inwände wäl, att detta ingalunda kunde ske, emedan herr Karl wore gift och hade sin hustru hemma i Swerige. Men drottningen sade sig ej sköta derom, utan det skulle gå, som hon wille. Då fick Sankt Birgitta stor sorg och ångslan, hwilken war så mycket bittrare, som herr Karl sjelf tycktes hafwa lust till detta dubbla giftermål. Hon tog då sin tillflygt till Gud, bedjande honom, att befria hennes son från ett så stort brott. Och hon blef bönhörd; ty herr Karl sjuknade strax och dog. Drottningen sörjde honom mycket, och låt på sin bekostnad begrafwa honom så,

som hade han warit hennes herre och man; men Birgitta tackade Gud för sin sons räddning från brottet och den ewiga döden.

Derpå fortsatte hon sin wäg med sina andra följeslagare till Jerusalem, der hon på det noggrannaste besökte alla heliga orter, oaktadt hennes helsa började blifwa bräcklig. Likwäl förmådde hon att hinna tillbaka till Rom; men strax efter hennes återkomst tilltog sjukdomen. Esomoftast tyckte hon sig hafwa uppenbarelser, och höra Frälsaren tala och trösta sig under plågorna; ändtligen dog hon 1373, sjuttio år gammal.

4 Kap.

Om Sankt Birgittas helighet.

Wid Sankt Birgittas död war redan ryktet om hennes helighet så kringspridt, att folket, för att få se och widröra hennes af fastor och wakor alldeles utmärglade kropp, strömmade till S:t Lars kloster, der hon dödt, i så stor myckenhet, att liket ej på twå dagar kunde jordfästas. Slutligen skedde det, hwarefter klostrets nunnor behöllo wenstra armen, såsom en stor skatt och helgedom; det öfriga fördes hem till Swerige af hennes barn, Birger och Katarina, samt priorn i Alwastra, hwilken warit med till Jerusalem. När fartyget landade wid Söderköping, war der mycket folk församladt för att se och widröra deßa heliga aflefwor. Hwar tåget stannade, samlades folket rundtomkring, och priorn talade till det om hennes helighet. Då liket nalkades Linköping, kom biskop Nils jemnte presterskapet i högtidsskrudar samt alla stadens innewånare tåget till möte. Det ringdes i alla klockor och spelades på alla orgelwerk i staden, och en högtidlig meßa hölls uti domkyrkan. Härefter fördes liket

till Wadstena nunnekloster, hwilket S:t Birgitta redan före sin utresa hade stiftat.

Men flere af Birgittas slägtingar och wänner tyckte detta ej wara nog stor heder för hennes gudsfruktan, utan wille, att hon skulle af påfwen kanoniseras, d. w. s. förklaras för helgon. Många här i Swerige önskade det också, på det att riket skulle äga den hedern att hafwa frambragt ett helgon. Katarina reste derföre ut med flera bref till påfwen om denna saken; men för den twist, som war om påfwewäldet, kunde hon ej winna sin ansökan. Några år sednare sändes åter bud i samma ärende, och blef då af påfwen nedsatt en domstol af tre kardinaler, hwilka skulle granska målet. Då blef mycket taladt om hennes uppenbarelser, hennes spådomar, huru hon strax kunde igenkänna syndare på en swafwellukt, som gick från dem; huru hon hade ofta utdrifwit onda andar, o. s. w. Slutligen förklarade sig kardinalerna öfwertygade, och påfwen utsatte kanonisationen till den 7 Oktob.*) 1391. Hela dagen förut liksom sjelfwa högtidsdagen ringdes med alla klockor i hela staden. Om morgonen gick påfwen, åtföljd af patriarker, biskopar och andra prelater, till stora kapellet, som war upplyst med ljus och facklor, behängdt med dyrbara tyger och beströdt med wälluktande blommor. Påfwen höll ett tal, böner lästes, och Veni Sancte Spiritus affjöngs, hwarefter påfwen förklarade Birgitta för ett helgon, och Te Deum uppstämdes. Dagen derpå läste påfwen sjelf meßan uti S:t Petri kyrka, som war upplyst af 30,000 lampor, utom ljus och facklor. Tredje dagen utgick påfwen för menigheten och höll uti handen en förgylld bok, hwari han sjelf inskref S:t Birgittas namn bland eng'arnas och

*) På denna dag firades sedan Britmeßan till Birgittas ära.

de öfriga helgonens. All denna prakt kostade 5000 dukater. Hennes ben, som warit återförda till Rom, kommo nu tillbaka till Swerige och blefwo högtidligen skrinlaggda 1393. Erkebiskopen från Uppsala, biskopar, prester, riddare, frälse än, fruar och jungfrur från alla de tre nordiska rikena woro då församlade i Wadstena. De heliga aflefworna wåro laggda i ett silfwerskrin, hwilket bars af fyra biskopar in i kyrkan och nedsattes på högaltaret, under böner, meßor, sång och mycken högtidlighet, ty här hade aldrig warit något af påfwen kanoniseradt helgon i norden tillforene.

Det af Birgitta i Wadstena inrättade klostret fick allt mer anseende. En allmän skatt af en penning för hwar person i hela riket anslogs till klostret af konung Albrekt, och det blef af sten uppbygdt, samt 1394 högtidligen inwigdt åt jungfru Maria och Sankt Birgitta, hwilka derföre borde såsom goda wänner åtaga sig riket uti all nöd. Klosterfolket, hwilket kallades **Birgittiner- eller S:t Salvators-orden**, utgjorde 85 personer, nemligen 25 munkar och 60 nunnor. Deras reglor sades wara af Kristus sjelf förestafwade för Sankt Birgitta. De innehöllo först, såsom i alla andra kloster, **kyskhet, lydnad och friwillig fattigdom.** Deßutom war föreskrifwet, att klosterfolket skulle ligga på halm utan lakan, med blott ett ylletäcke. Intet linne fingo de bära närmast kroppen, utan endast en ylleskjorta, samt deröfwer en mantel af grått wadmal med så långa ärmar att hela handen deraf gömdes. Pannan och kindbenet betäcktes af en mößa, öfwer hwilken ett hwitt lärftsdok war fästadt. Största delen af dagen skulle tillbringas med böner och sånger, samt under en fullkomlig tystnad. Den öfriga tiden användes att läsa, skrifwa och sy; ty all sysslolöshet war strängeligen förbuden. Till de största helgedagarna skulle de bereda sig med fasta på watten och bröd; en stor del af året skulle de lefwa

wid fastemat; och på den frigifna tiden fingo de endast fyra middagar i weckan förtära kött, annars skulle de lefwa af grönsaker, fisk och mjölk. Men för att påminna sig sin dödlighet, hade de alltid en likbår stående wid kyrkodörren och en graf uppkastad i kyrkan.

Utaf alla kloster i riket kom intet till så mycket anseende som detta. Hit skedde årligen wallfärder på S:t Britas dag, och många adeliga och furstliga qwinnor, hwilka warit förföljda af olyckan, inneslöto sig här undan werlden, sökande i klostrets stillhet och i andakts- och botöfningar förlåtelse för sina brott, glömska af sina olyckor och den frid och sällhet, de ej kunnat finna i werlden.

Deßa och flera andäktiga personer testamenterade esomoftast betydliga delar af sin förmögenhet till Wadstena kloster, hwilket deßutom genom kongliga förordningar och pelegrimers gåfwor samlade en stor rikedom. Det kom slutligen uti så stor ryktbarhet, att öfwer hela norden inrättades för Birgittiner-orden mångfalldiga andra kloster, hwilka alla wördade Wadstena som sitt moderkloster. Men genom denna stora rikedom blef ofta klosterfolket lockadt att öfwergifwa det föreskrifna stränga lefnadssättet. Sålunda finner man, att under klostrets rikaste tider förtärdes der årligen 120 tunnor råg, 24 t:r hwete, 288 t:r malt, 48 t:r korn, 20 t:r smör, 120 oxar, 300 får, 9 skepp. fläsk, 100 lisp. ost, 2 tunnor honung, ganska mycket fisk och allt annat derefter; hwarföre det synes, som deras fasta ej warit serdeles sträng. Det är också ganska säkert, att deras öfriga ordenslöften wid wißa tider ej blefwo bättre iakttagna. De kräfde större försakelse och kraft än menniskor wanligtwis äga, och pålade ofta torama och onödiga öfningar, hwarföre de också stundom föraktades och här, som de i öfriga klostren,

dolde sig oftast mångfalldiga laster under skrymteri och skenhelighet.

Attonde Berättelsen.

Om konung Albrekt och drottning Margareta.

1 Kap.

Om konung Albrekt.

Fastän Albrekt uti slaget wid Tillinge hade fått Magnus Smek till fånga, så war likwål icke hans magt stadfästad öfwer hela riket, ty i det södra och westra Swerige innehade Magnus' anhängare många slott och landskaper; och derigenom uppkommo beständiga oroligheter och småkrig med Konung Håkan i Norrige, som wille hjelpa sin far. Albrekt började också att snart ådraga sig både folkets och herrarnas owilja genom slöseri och nya skatter, men isynnerhet genom det företräde, han wisade Tyskarna. Ej heller hade han förmått att återtaga Skåne, Halland och Blekingen, utan twärtom afstått dem och andra landskap till Waldemar, så att allas wäntan på honom blef bedragen och ett allmänt mißnöje uppkom. För att begagna sig af detta, bröt konung Håkan med en stark norsk krigshär in i landet, och som han mångenstädes fann anhängare, men ingenstädes kraftigt motstånd, så framträngde han ända till Stockholm, som han började belägra. Sitt läger hade han tagit på höjden wid Kongsbacken, hwilken ännu deraf har

sitt namn. Då började Albrekt frukta för sin krona och sökte hjelp hos de förnäma herrarna, med hwilka han förut legat i twist. Föreningen skedde uti Fransiskaner-kyrkan, der konung Albrekt i ett öppet bref erkände, att hans tjenstemän utöfwat allehanda öfwerwåld mot rikets innewånare, hwaraf stort mißtroende mellan dem och konungen uppkommit. Detta hade wäl skett mot hans wilja, likwäl erkände han sig hafwa felat deri, att han ej nog hade aktat på sina undersåtares klagomål, ej heller nog strängeligen tillhållit sina tjenstemän, hwilket fel han nu lofwade att fulleligen förbättra. Till yttermera förtroende lemnade han alla slotten uti rådets händer, från hwars beslut han ingalunda skulle ega magt att wika. Om någon af rådet doge, så ägde ej han, utan de sjelfwa, rätt att wälja deß efterträdare. De, som fingo denna stora magt, woro biskoparna och tolf herrar af rådet, bland hwilka märkas Karl Ulfsson Sparre af Tofta, riksmarsken Erik Kettilsson Wase samt Bo Jonsson Grip, som war den mägtigaste af alla.

Sedan detta war med bref och signeter bekräftadt, rustade sig alla herrarna wäldeliga till Albrekts hjelp, så att Håkan förlorade allt hopp om widare framgång, utan slöt fred på det willkor, att hans fader, konung Magnus, skulle blifwa fri och erhålla lifstidsunderhåll; hwaremot både Magnus och Håkan lemnade åt konung Albrekt alla sina anspråk på Swerige och Skåne, samt deßutom betalade 12,000 mark silfwer lödig, för hwilken summa sextio Norrska herrar gingo i borgen. På detta sätt befriades Magnus Smek, och de Swenska slotten blefwo öfwerlemnade åt rådet.

2 Kap.

Om drottning Margareta.

Konung Waldemar Otterdag i Danmark, densamme, som narrat Skåne, Halland och Blekingen från Magnus Smek, hade trenne barn, Kristofer, Margareta och Ingeborg. Margareta war ingalunda skön, utan merklagd i ansigtet samt karlawulen och stark så wål till själ som kropp; hwadan hennes fader plågade säga, **att naturen mißtagit sig, då den bildade henne till qwinna.** Som förut berättadt är, blef hon ännu i sina späda år trolofwad med konung Håkan, Magnus Smeks son. Detta gick också, oaktadt alla hinder, i fullbordan, och deras bröllopp firades 1365, så att Margareta bar Sweriges och Norriges kronor på sitt hufwud redan wid 11 års ålder. Under bröllopps-högtiden dog hennes broder Kristofer, hwarigenom hon med sin syster äfwen blef ensam arfwinge till Danmark. Hon sändes nu med sin man till Norrige; men som hon war mycket ung och barnslig ännu, sattes en hofmästarinna öfwer henne, och det war fru Märta, dotter till S:t Birgitta. Hos henne wäxte drottning Margareta upp tillsammans med fru Märtas dotter Ingegerd, och som bemälta fru war mycket sträng, så fingo drottningen och jungfrun ofta smaka utaf samma ris, och förblef dem emellan allt sedan en stadigwarande wänskap och tillgifwenhet.

Då konung Waldemar dog (1375), blef prins Olof, Margaretas enda son med Håkan, utwald till konung, men, emedan han än war ett barn, skulle Margareta förestå regeringen. Fem år derefter (1380) dog konung Håkan i Norrige, så att Margareta äfwen der blef sin sons förmyndare. Slutligen dog

denne Olof sjelf (1387); och således ärfde Margareta efter honom både Norriges och Danmarks riken; och fastän andra prinsar äfwen eftersträfwade dessa länder, så wißte likwäl Margareta att uteslänga dem; så att hon bibehöll med kraft och förstånd, hwad hon erhållit af födsel och lycka.

3 Kap.

Om Albrekts regering.

Konung Albrekt älskade ej mycket de höga herrarna för de twångslagars skull, som de föreskrifwit honom. Han anförtrodde sig derföre åt sina landsmän, Tyskarna, drog många sådana in i riket, och gynnade dem så mycket han förmådde. Häröfwer klaga wåra gamla krönikor mycket, sägande: att eho, som kom från Tyskland och kunde dansa och sjunga, strax skulle han hafwa 100 mark lödig och kappor med förgyllda klockor. Ändock Tyskarna woro af ringa härkomst, så kallade konungen dem för morbror eller frände, för att derigenom gifwa dem mera anseende, och skaffa dem alla rika giften i landet. Men de inhemska herrarna wederfors sällan någon näd. Äfwen led allmogen mycket, ty det Tyska krigsfolket, som inkom i landet, begick strafflöst de största wäldsamheter, såsom en gammal säng förmäler om den Tyska knektens huserande:

Fick han kogerbössa med pilar uti,
Då skulle ju bonden till skoga fly.
Spänne i bältet och krusadt här,
Rostadt swärd, stålhandske wid lår,
Rider i gård och går i stuga,
Will den fattiga bonden truga.
"Hustru, hwar är din unga höna?

"Den skall du ej längre för mig löna *)!
"Ligger hon gömd under bänk eller pall,
"Bär henne fram med äggen all!
"Har du ej mer än en enda gås,
"Den skola wi hafwa i qwäll till krås!"
Han läter upptända wäl femton ljus,
Och dricker och skrålar i fullan dus.
Det månde de ädla bönder sörja,
Att legodrängar slik lek uppbörja.

Häraf uppkom ett allmänt hat mot Tyskarna, hwilka af folket fingo bära öknamnet **Garpar**.

Konungen ökade detta mißnöje ännu mera derigenom, att han förde ett så praktfullt och lysande hof, att hans inkomster dertill icke woro tillräckliga. Derföre nödgades han ofta pålägga folket nya skatter, hwilka woro dem ingalunda behagliga; och då detta ej förslog, lånade han penningar än af den ena än af den andra.

Bo Jonsson Grip war under denna tiden blifwen en mägta rik och wäldig herre. Han war likasom en hufwudman och anförare för rådet, och innehade nästan alla slott i riket. Ja, han war så mägtig, att Albrekt ej wågade göra honom emot, men Bo Jonson deremot utskref och höll herredagar utan konungens både wilja och wetskap. De andra höga herrarna aktade ej heller konungens eller någons bud, utan började befästa hwar och en sina gårdar, och lefde der sedan efter eget godtycke. På detta sätt uppkom ett fullkomligt sjelfswåld, och hwar och en, som egde magt dertill, föröfwade ostraffadt de största brott. Matts Gustafsson mördade biskop Gottskalk (1372) wid Linderås kyrka, och oaktadt presterskapets wälde

---

*) Löna, d. w. s. dölja.

och bannlysningar led denne intet hårdare straff, än att han, sju år derefter, gaf några egendomar och penningar till Linköpings kyrka. Bo Jonsson Grip sjelf, upptänd af rasande swartsjuka, mördade riddaren Karl Niklasson Ferla inför högaltaret uti Fransiskaner-kyrkan i Stockholm, och det berättas ej, att någon wågat derför tilltala eller pliktfälla honom.

Så fortfor riket att gå wind för wåg till sitt förderf, men mest ledo bönderna häraf. Deßa woro antingen presterskapets eller adelns landtbönder, eller krono-skattebönder. De förstnämnde woro minst lidande, emedan kyrkorna och klostren behandlade dem med mera mildhet, än herrarna, som stundom handterade sina underhafwande som slafwar. Mest och wärst ledo kronobönderna; ty de blefwo ofta oförrättade och plundrade, så wäl af konungens fogdar, som andra; men de hade ingen annan att förswara sig, än lagen och konung Albrekt, af hwilka ingendera något förmådde. Då de kommo till Albrekt, bedjande: Söte herr konung, skaffen oß rätt, swarade han: Ich kan nicht bettern, min leue *) knekt, med hwilket swar bönderna fingo gå bort under hofmännens åtlöje och begabberi.

4 Kap.

Om Albrekts och Margaretas strid.

Det mägtiga riksdrotset Bo Jonsson dog 1386, och lemnade efter sig den största förmögenhet, som någon enskild Swensk man har ägt. Uti förläning eller förpantning innehade han följande slott: Stockholm, Nyköping, Kalmar, Wiborg, Raseborg, Tawastehus,

*) Jag kan ej hjelpa, min kära dräng.

Korsholm, Öresten, Oppensten och Rumlaborg, jemnte alla till nämnda slott hörande län och landskap. Ytterligare ägde han stora egendomar öfwerallt uti hela riket, dels som arfwe-, dels som aflingegods, och kan man göra sig ett begrepp om hans rikedom på lösören, då man hör, att han testamenterade bort 115,000 lod silfwer, utom de reda penningarna. Till förwaltande af all denna sin egendom satte han tio de förnämsta herrar uti riket, bland hwilka märkas twänne biskopar, riksmarsken Erik Kjellsson Wase, Algot Månsson Sture och Tord Bonde, hwilka strax togo hans slott och egendomar i förwar.

När nu Bo Jonsson war död, tyckte sig Albrekt wara befriad från en stark motståndare och ett stort hinder i sina förehafwanden. Han påböd derföre, att hwart tredje hemman af så wäl det andeliga som det werldsliga frälset skulle indragas till kronan, och började strax att med wåld utföra sitt uppsat; men häraf uppretades åfwen mot honom högeligen adeln och presterskapet, hwilka förut ej så synnerligen lidit. Somliga foro ur landet; andra, i synnerhet de, som förwaltade Bo Jonssons qwarlåtenskap, förswarade sig med wåld på sina befästade gårdar mot konungens tillgrepp, och en så stor osäkerhet uppkom, att nästan ingen wågade gå utom dörren. Slutligen började de att se sig om efter utländsk hjelp och föllo med sitt wal på Margareta, som nu redan war herrskarinna både öfwer Norrige och Danmark. Algot Månsson öfwerlemnade först åt henne Öresten och Oppensten i Westergötland. Strax derefter blef hon af alla Bo Jonssons testamentarier wa d till drottning, hwaremot hon gaf sin konunga-försäkran, som innehöll, att **styra riket efter deß lag, att låta alla behålla deras privilegier; att hjelpa herrarna mot Albrekt,** samt deßutom några gynnande artiklar för testamentarierna. Som detta krig hotade blifwa farligt, så samlade Albrekt tillsammans från Tyskland en stor krigshär,

hwilken lyste af prakt, grannlåt och många prinsar, hertigar och grefwar. Tyskarna skröto och lofwade, att hwar och en skulle slå tre Swenskar, ehwar han kunde träffa dem. Albrekt sjelf trodde sig wara alldeles säker om segern. Han utfäste sig att ej nyttja sin möfsa eller hätta, som det då kallades, innan han fördrifwit Margareta. Han sände henne ett flere alnar långt bryne, att derpå hwäfsa sina saxar och nålar i stället för att regera, och talade beständigt föraktligt om henne, kallande henne än för **konung Brackslös** *) än för **Munkedejan**, emedan hon beskylldes för att hafwa abboten i Sorö till älskare. Margareta, försigtigare, wisade intet öfwermod, utan drog sig sjelf undan, men satte Erik Wase till anförare för sin här, i hwilken äfwen många Danskar funnos. Denne Erik war högeligen uppretad mot Albrekt. Erik hade nemligen en dotter wid namn Elisif **), som war nunna i Risberga kloster. En Tysk, Bernhard den långe, hade derifrån bortröfwat henne och skyddades af Albrekt mot fadren. Krigshärarna möttes hwarandra på Nyckelången bredwid Falköping, och Erik Wase uppställde sitt folk så, att de hade ett moras framför sig och Mösseberg på ena sidan. Några bland de äldre afrådde Albrekt från att anfalla Swenskarna i denna ställning; men Gerdt Snakenborg jemnte de yngre öfwertalade konungen, att ingenting skulle kunna stå honom emot. Albrekt trodde dem, dubbade Gerdt Snakenborg till riddare, gaf tecken till anfall, och tågade derpå ned åt dalen, för att gå öfwer moraset mot Swenskarna. Men de fleste af Tyskarna blefwo qwarsittande med sina hästar uti det gyttjiga träsket och blott få kommo öfwer, hwilka efter en häftig, men kort strid blefwo öfwerwäldigade af Swenskarna. Desfa skyndade sedan att angripa de

---

*) D. w. s. **Byxlös**.

**) D. w. s. Elisabet.

öfriga Tyskarna, hwilka redan woro komne i full oordning. Den nyslagne riddaren, Gerdt Snakenborg, hade flytt ibland de första; och då nu Albrekt, springande ångestfull hit och dit, träffade en af de gamle, som afrådt honom ifrån striden, utbrast han med ånger: **O grauer, grauer! hätte ich dir gefolget!** (Gubbe, gubbe, om jag **lydt dina råd** ändå!) Men han såg sitt oförstånd för sent; ty Erik Wase hade redan wunnit en fullkomlig seger; konung Albrekt sjelf, hans son, prins Erik, och många både Swenska och Tyska herrar blefwo tillfångatagne.

Albrekt och de öfriga fångarna fördes till Lödöse, der drottning Margareta war dem till mötes. Nu tyckte hon sig wara den mägtigaste, och dref derföre i sin ordning hwarjehanda begabberier med den fångslade, förswarslösa konungen. Bland mycket annat låt hon sätta en **hätta** med nitton alnars långt släp på Albrekts hufwud till hämnd för hans skrytfulla löfte; och, emedan han förut hade begärt henne till gemål, så låt hon nu lägga honom i sin säng, men bunden både till händer och fötter. Slutligen fördes han och hans son till Lindholms slott i Skåne, der de höllos inneslutna i säkert fängelse.

5 Kap.

Om Hättebröderne och Käpplingemorden.

I Tyskland, likasom i Swerige, lefde de adeliga herrarna på sina befästade borgar; de lydde och fruktade ingen, hwarken lag eller konung. När de behöfde penningar eller andra förnödenheter, redo många utaf dem ut med sina bewäpnade underhafwande, och aktade ej, hwilken de öfwerföllo, allenast de kunde winna något byte. Derföre brukade de i synnerhet att lägga sig i bakhåll för köpmännen och deras foror, samt

dels med wåld, dels under oråttwisa förewåndningar bemägtiga sig deßas både waror och penningar; och hade detta röfweri wida mer inrotat sig i Tyskland ån annorstädes. Af denna orsak gjorde några bland de derwarande handelsstäderna ett förbund sins emellan, att med gemensam magt skydda den gemensamma handeln. Detta kallades Hanseförbundet, och ingicks i början endast af Hamburg och Lübeck, men småningom upptogos flera deruti, så att slutligen nästan alla handelsstäder kring Östersjön hörde dit. Hansestäderna hade sina faktorier och nederlagsplatser öfwerallt; och bemägtigade sig dymedelst all handel, hwarigenom de kommo till så stor rikedom, att de ofta förde hårda och långwariga krig med de nordiska furstarna.

Genom deßa Hansestäders handel hade en mängd Tyskar kommit att bosätta sig i de Swenska handelsstäderna, t. ex. Stockholm, Söderköping och Kalmar. Genom den ynnest, som Albrekt wisade Tyskarna, inlockades ännu flera, så att de utgjorde en betydlig del af städernas innewånare; och uppkom derigenom ofta hat och afund mellan båda folkslagen, i synnerhet under kriget mellan Margareta och Albrekt; ty Swenskarna höllo Margaretas, men Tyskarne, Albrekts parti. I Stockholm, der en Tysk besättning innehade slottet, fingo Tyskarna öfwerhanden, och bibehöllo staden åt konung Albrekt fastån han war fången. De kallades af drottning Margareta med spenamnet Hättebröder. Deßa fruktade, att de Swenska borgrarna skulle öfwerlemna staden åt rådet och drottningen; hwadan Hättebröderna gingo beständigt i sina harnesk, och ehwar de mötte någon Swensk, kallade de honom förrädare och gåfwo honom andra oqwädins-ord. Då häraf ett allmänt uppror höll på att utbryta, blef menigheten sammankallad till S:t Gertruds Gillestuga *),

*) Låg i hörnet mellan Kindstugu- och Swartmansgatorna.

der borgmåstare och råd stiftade den förening, att ingen skulle få tala illa om furstar, riddare, fruar, jungfruar, städer eller någon; och Swenskar och Tyskar swuro hwarandra en beständig wänskap och broderskap och att hålla tillsammans, ehwad dem öfwerginge.

Men det dröjde ej länge, förrän Hättebröderna hemligen öfwerföllo och fängslade twå Swenska borgare, Petter Älänning och Albrekt Karlßon. Då borgmåstaren Bertil Brun såg det, klagade han, **att stadens borgare skulle lida sådant öfwerwåld, och han ej äga magt att hindra det.** Men en af de Tyska knektarna, som hörde det, stötte borgmåstaren omkull, slog honom både blå och blodig, ledde honom till slottet, der han blef kastad i tornet till de öfriga; och war det Alf Grenerot, en bland Hättebröderna, som förnämligast uppkommit med allt detta förräderi.

Då Swenskarne fingo höra deßa tilltag, wäpnade de sig alla och gingo upp på Stortorget; sammalunda Tyskarna. Men, som Swenskarna woro wida manstarkare, sökte Taskarna att med en falsk förlikning skingra dem, men de läto ej den gången bedraga sig, utan gingo upp på rådstugan *), och frågade: **hwarföre man ej förfarit efter stadens lag med borgrarna, utan låtit kasta dem uti fängelse ohörda och odömda.** Men rådsherrarna swarade, att de ej wißte något ondt med de fängslade, och skulle släppa dem lösa. Derpå sammanträdde om lördagen 30 Swenska och 30 Tyska män på rådstufwan, och ingingo der ånyo ett förbund om enighet och frid, hwilket förbund bekräftades å ömse sidor med dyra eder wid Gud och jungfru Maria; och war derefter lugnt i staden hela lördagen och söndagen.

---

*) Rådstugan war den tiden belägen, der börsen nu är.

Under denna tiden öfwerlade Alf Grenerot och Håttebröderna, huru de skulle kunna förgöra Swenskarna. Om qwällen, sedan aftonsången war hållen och stadsportarna stängde, samlade sig Tyskarne hemligt, men bewäpnade, i gillestugan, och deras borgmästare gingo fram och tillbaka mellan gillestugan och slottet, och lade råd om det förräderi, som sedan utfördes. I dagsljusningen om måndagsmorgonen hände sig, att en gammal man, som gick mellan storkyrkan och rådstugan, hörde någon tala derinne. Förundrad går han in och finner några Tyska herrar der, hwilka befallde honom att tillsäga hela rådet att komma skyndsamt upp på rådhuset, innan ännu folket börjat gå ut på gatorna, ty det wore ett angeläget ärende förekommet, som tarfwade deras öfwerläggning. Mannen gjorde så, men knappt woro några af det Swenska rådet komna, förr än han såg 60 bewäpnade Tyska knektar uttåga från slottet rill torget. Gubben sprang då in och warnade dem, att de skulle taga sig till wara för förräderi, ty knektarne kommo bewäpnade från slottet. Men Alf Grenerot sade, att den gamle mannen tedde sig högst oförståndigt, hwarpå han sände hemligt ett bud till knektarna, att de ännu skulle gömma sig på slottet. Men, då om en stund alla rådsherrarna woro församlade, sände han bud både till slottet och gillestugan. Då kommo från slottet 60 knektar och från gillestugan wäl 1000 Tyska borgare, alla wäl bewäpnade, upp på torget. Då Swenska herrarne sågo de bewäpnade, förstodo de, att det gälde deras lif, och sade, att de wäl förr hade hört sådant, men hade dock ej welat tro det. Alf Grenerot swarade, att eho, som mente wäl med konungen, skulle finna detta rätt. Tillika befallte han att uppläsa listan på de anklagade. Då uppräknades der personer, som redan för fyra år sedan woro döde, ty så gammal war listan, och Tyskarna hade redan då welat mörda Swenskarna; men konung Albrekt tillät det ej.

Sedan de woro uppräknade, fattade knektarna dem i bältet och släpade dem till slottet, dit också flera andra från staden fördes och marterades och plågades med trådsågar, att de skulle bekänna på sig sjelfwa något förräderi mot konung Albrekt; men de påstodo sig alla wara oskyldiga. Dagen derpå, tisdagen, blefwo tre bland de Swenska fångarna brända. Sedan gick Alf Grenerot om natten hemligen upp på slottet, och lofwade höfwidsmannen derstädes hälften af de fångnas egendom, om han wille genast låta bränna dem. Då blefwo alla de fångna herrarna, wäl 60 tillsammans, utledde och kastade i båtar samt öfwerförde till Käpplingeholmen *). Der instängdes de, hårdt bundna, uti ett gammalt trädhus; en prest skriftade dem, och han bedyrade heligt, att de woro oskyldige till det brott, för hwilket de woro fängslade. Hättebröderna aktade det likwäl ej, utan tände eld på huset, och blefwo så de olycklige fjettrade männerna lefwande innebrände. Detta skedde natten mellan den 11 och 12 Juni 1389. Dagen derefter kom ett så starkt tordön och störtande hällregn öfwer Stockholm, att alla trodde, det både folk och stad skulle förgås, och ingen wågade gå utur husen. Folket tyckte sig häruti se ett tecken till himmelens mißhag och wrede öfwer den föröfwade illgerningen.

6 Kap.

Om Fetalicbröderne.

Konung Albrekts slägtingar och medhållare i Tysk=

*) Blasiiholmen kallades den tiden Käpplingeholmen, och war alldeles kringfluten, ty ett wattendrag gick från Packartorgswiken utefter lilla trädgårds=gatan ut i Norrström, hwilket sedan blifwit småningom igenfylldt.

land utrustade nu en hop kapare, hwilka borttogo alla Swenska, Norrska och Danska handelsskepp, och plundrade strandbyggarna. De kallades Fetaliebröder, emedan deras egentliga göromål skulle wara att förse Stockholm med lifsmedel och viktualier, eller, som det då benämndes, fetalier. De woro i förbund med Hättebröderna och seglade alltså upp genom Norrström i Mälaren, der de öfwerallt härjade och plundrade stränderna. Enköping och Westerås brändes och då bönderna samlade sig wid Tillinge kyrka, blefwo de af Fetaliebröderna ynkeligen nedhuggne wid Bondeberg eller Skadeberg, som än har sitt namn deraf. Äfwen Linköping, Malmö, Helsingborg och slutligen Bergen blefwo af deßa fribytare uppbrände, och brydde de sig om ingen ting, hwarken konungens magt eller biskopars bannlysningar. Margareta utrustade wäl en krigshär, som, under anförande af Abraham Brodersson Tjurhufwud och Algot Månßon Sture, skulle belägra Stockholm 1393, men hertig Johan af Mecklenburg kom med en flotta och undsatte staden, så att belägringen måste upphäfwas. Året derpå 1394 skulle Fetaliebrödernas anförare, måster Hugo, med åtta skepp undsätta Stockholm, som åter led hungersnöd; men, då han af stormar blef uppehållen till sent på hösten, så hände det sig, att hans flotta frös fast i skärgården. Han förstod, att han ej der skulle få wara i fred för Swenskarna, drog derföre alla fartygen tillhopa, högg timmer på öarne bredwid, och uppförde deraf en wägg rundt omkring skeppen. Denna wägg lät han stundeligen öfweröfa med watten, som strax tillfrös, så att wäggen blef som ett tjockt isberg. Så snart Swenskarna förnummo, att Fetaliebröderna frusit fast, skyndade de dit för att förgöra dem. Men, som de icke kunde komma öfwer iswallen, så upptimrade de i största hast en så kallad **katt**, d. w. s. ett torn, som på rullar kunde skjutas framåt. Då måster Hugo märkte, att katten war färdig till anfall, lät han natten förut hemligen såga sönder isen utanför

sin wall; och hade han häri så stor lycka, att efter sågningen frös det litet och snö föll mot morgonen, så att intet spår syntes efter hans nattliga förehafwande. Swenskarne stego nu upp i sin katt och började skjuta den framåt, men Fetaliebröderna stodo på sin iswall, åskådande leken. När nu katten kom in emot skeppen, brast den sågade isen undan, och katten med allt folket sjönk ned uti sjön, och förgicks, men Fetaliebröderna fröjdade sig, ropade och skreko **kaß, kaß, kaß**, åt den sjunkande katten.

Efter denna olycka förlorade Swenskarna allt mod att widare angripa måster Hugo, utan då isloßningen war förbi, kom han lyckligt med sin undsättning till Stockholm.

7 Kap.

Om Kalmare Union.

På detta sätt ledo alla tre rikena ganska mycket. Margareta förmådde ej kufwa Hansestäderna och deßa kunde ej befria konung Albrekt. Efter många försök till förlikning, slöts ändtligen fred 1395 mellan Margareta och Albrekt, på det wilkor, **att Albrekt med sin son Erik skulle slippa utur fängelset; men deremot skulle de inom tre år antingen betala till drottningen 60,000 mark lödig eller också lemna till henne Stockholm och afsäga sig Swerige. Åtta bland Hansestäderna gingo i borgen för uppfyllandet häraf och mottogo fördenskull Stockholms slott i sin wård under tiden.** På deßa wilkor blefwo slutligen Albrekt och hans son befriade från sin fångenskap. Albrekt for till Mecklenburg, men hans son till Gottland.

Sedan drottning Margareta således fått mera

lugn, låt hon 1396 till sin efterträdare uti alla tre rikena utwälja och hylla hertig Erik af Pommern, som war hennes systerdotters son. Han hette förut Henrik, men på det han skulle blifwa mera älskad, låt Margareta förbyta detta namn till Erik, hwilket war mera kändt uti norden. Han afgaf deremot sin konunga-försäkran: 1. **Att bibehålla en hwar wid deß privilegier; 2. Att ej utan laga dom någon skada. 3. Taga Swenskar till rådsherrar i Swerige och öfwerlemna slott och lån åt dem. 4. Icke minska kronans inkomster; ej heller pålägga nya skatter annat än i händelse af krig.** Deremot blef ockå sedan beslutadt, att många af de under Albrekts tid förlorade egendomarna skulle återställas till kronan; adelns befästade slott skulle rifwas, och mera dylikt, hwarigenom drottningens makt ökades.

Året derpå (1397) sammankallade hon i Kalmar en herredag från alla tre rikena, och blef Eriks kröning der firad den 10 Juli. Den 20 derpåföljande, eller Margaretas dag, blef den så mycket beryktade **Kalmare-Unionen** afslutad och beswuren. Den innehöll: 1. **Att alla tre rikena skulle ewärdeligen wara förenade och hafwa en konung tillsammans. 2. Ny konung skulle wäljas af alla tre rikenas förenade råd gemensamt och endrägtigt; men ej af något rike särskildt. 3. Hwarje rike skulle styras efter egna lagar och plägseder**, och flere dylika artiklar. Detta förbund beswors och underteckandes, och twenne afskrifter på pergament förwarades i hwartdera riket.

Samma år dog prins Erik Albrektßon på Gottland; och då nu lösningstiden för konung Albrekt 1398 gick till ända, föll det sig tungt för honom att utbetala den stora penningesumman, i synnerhet som hans son och arfwinge nu war död. Han gaf derföre åt Hansestäderna ett bref med, som han sade, befall-

ning till slottsherren i Stockholm, att upplåta borgen åt Margareta. Men då brefwet uppbröts, war deß innehåll twärt deremot. Slottsherren aktade dock ej detta trolösa bud, utan öfwerlemnade enligt löfte Stockholm, och Sten Sture, Albrekts trogne medhållare, uppgaf också hela Norrland åt Margareta, som härigenom kom i full besittning af alla tre rikena.

8 Kap.

Om drottning Margaretas regering

Margareta förde sitt regemente med både förstånd och kraft, så att norden under hennes tid fick njuta någon hwila efter sina många och långa oroligheter. Den mägtiga adeln, som förut anstållt så mycken oreda, sökte hon att på ett listigt sätt förswaga, dels derigenom, att hon så småningom köpte deras stora gods ifrån dem; dels också, att hon gifte dem med mindre ansedda slägter. Så hände det sig, att en förnäm jungfru, Kristina Tott, war förlofwad med Holger Munk, som också härstammade från gammal Dansk adel. Men jungfru Kristina blef af drottningen twingad att taga en annan man af wida ringare börd. Då gaf hon denne sin nya fästman en guldring, i hwilken war inlaggd en kopparbit med denna öfwerskrift: **Arte dig, Kaabernagle! du ligger i guld.**

För att åga bestånd mot adeln, smickrade drottningen de andeliga så mycket hon kunde, utan att likwäl gifwa dem för stort wälde. I synnerhet wisade hon särdeles wälwilja mot Wadstena kloster, der hennes fostersyster Ingegerd nu war abbedißa. Hon lät inskrifwa sig bland nunnornas antal och wid afresan kyßte hon alla deßa på handen med mycken ödmjukhet. Likwäl war hon ej så helig i sjelfwa werket, och det war ett allmänt rykte, att hon på ett förtroligt sätt

umgås både med abboten i Sorö och med Abraham Broderßon, samt haft arfwingar med båda. Hennes girighet lockade henne också ibland att glömma sin försigtighet. Då t. ex. erkebiskop Henrik i Upsala dog, testamenterade han alla sina penningar och dyrbarheter till domkyrkan. Alltsammans inpackades uti en stor kista, som lades på en kärra, och domprosten Andreas satte sig sjelf på laßet, att det så mycket säkrare skulle komma riktigt till kyrkan. Men på wägen kom drottningens fogde med en hop knektar och anföll tåget. Domprosten kastades af laßet och kistan bortroffades och blef ej någonsin lemnad tillbaka.

Af Danskarna war Margareta mycket älskad och berömd, men icke så af Swenskarna. Deßa påstodo, att hon gynnade Danmark på Sweriges bekostnad, emedan hon hatade Swenskarna för allt det onda, de tillfogat hennes man, konung Håkan, samt hans far, Magnus Smek. Hon berättas också hafwa gifwit Erik det rådet, att **föda sig af Swerige, kläda sig af Norrige, men förswara sig med Danmark.** Då Swenskarna beklagade sig öfwer, att hon lemnat deras slott och fästen åt utlänningar twärtemot hennes löften och bref, säges hon hafwa swarat, gäckande: **Bewaren j mina bref, jag skall nog bewara edra slott!** Men deßa hennes främmande fogdar, eller, som de nu kallas, landshöfdingar, hushållade på ett ganska grymt och obarmhertigt sätt med Swenskarna och uppwäckte dymedelst mycket mißnöje. Detta ökades äfwen genom de nya skatter, drottningen pålade. I synnerhet harmades bönderna öfwer en afgift, som hon lade på hwart och ett kreatur; och emedan denna räknades efter djurens swansar, så kallades den af bönderna med speordet **drottning Margaretas rumpeskatt.** Men utaf alla skatter war **femtonmarks-hjelpen** den drygaste. Den pålades för att igenlösa Gottland, som war pantsatt af Albrekt åt härmästa-

ren i Liffland; och fastån denna lösen endast utgick af Swerige, så blef likwäl Gottland sedermera förenadt med Danmark.

9 Kap.

Margaretas död.

Ju äldre konung Erik blef, desto mera började han att wilja sjelf regera, och gjorde mycket emot drottningens wilja. När erkebiskop Henrik i Upsala war död, hade domkapitlet utwalt domprosten Andreas till hans efterträdare, och sökt påfwens stadfästelse derå; men konung Erik wille, att de skulle taga hans kansler, Johannes Jerichini, till erkebiskop, emedan denne gick in på att göra allt, hwad konungen och drottningen önskade. Domherrarna wille ej emottaga honom, ty han war Dansk till sin börd och känd såsom en ganska elak och lastfull man. Slutligen öfwertalade likwäl Margareta bemälte Andreas att afstå från erkebiskopsstolen och i deß ställe åtnöja sig med Strengnäs biskopsstift. Men derföre fick han spenamnet **Andreas Smek**, och domherrarna i Strengnäs wille ej taga emot honom. Så uppkom mycken split och mißnöje för denna sak, och då Johannes blef erkebiskop, gjorde han sin konung ännu mera skam och wanheder genom sitt usla uppförande, så att denne slutligen nödgades sjelf afsätta honom.

Drottning Margareta hade börjat ett krig med hertigarna i Holstein, hwilka hon trodde sig kunna lätt besegra, men hwilka genom sin tapperhet gjorde henne ett enwist motstånd. Under detta krig lät konung Erik, utan Margaretas wetskap, fängsla och i största hast halshugga Abraham Broderßon. Som orsak dertill uppgafs hans utswäfwande lefnad; men rätta grunden lär hafwa warit, att Erik war afund-

sjuk på den stora magt och myckna gunst, som han hade hos drottning Margareta. Hon sörjde ganska mycket öfwer denna sin älsklings död, och lät till hans minne uppsätta ett altare uti Lunds domkyrka, der ständiga själameßor för honom skulle läsas.

Emedlertid gick det Holsteinska kriget olyckligt, ty nordiska krigshären blef helt och hållet slagen wid Soldorp 1410; och började nu detta kriget blifwa kostsamt för de tre rikena. Slutligen for drottning Margareta ned till Flensburg för att söka medla fred; men allt hennes bemödande war fåfängt. När hon stigit om bord på ett skepp, för att segla derifrån, blef hon anstucken af pesten och dog strax 1412 på skeppet. Samma år afled också Albrekt af Mecklenburg, och följdes så deßa twenne owänner åt utur lifwet.

Nionde Berättelsen.

Om Engelbrekt och Konung Erik

1 Kap.

Konung Eriks regering.

Konung Erik*) började sitt regemente med åtskilliga goda och gagneliga wårf. Några bland drottning

*) Han kallas wanligen **Erik den Trettonde** eller **Erik af Pommern**.

Margaretas fogdar i Swerige woro ganska hårda och tyranniska mot folket. Deßa blefwo af konungen afsatte strart efter hennes död och förwärfwade han sig derigenom ej ringa tillgifwenhet. Han utgaf äfwen en förordning om **Räfste-tings** hållande i riket och rättwisans skipande. Tillika förordnade han wißa ställen till gästgifwaregårdar, eller, som de då kallades, **Krogar**; och i afseende på böndernas hushållning widtog han flera nyttiga författningar.

Men allt det goda, han härigenom åstadkom, omintetgjordes genom det olyckliga Holsteinska kriget. Konungen enwisades nemligen att kufwa deßa småfurstar, hwilka likwäl genom sin tapperhet och klokhet gjorde honom kraftigt motstånd. Om wårarna kom alltid konungen med en stor krigshär från alla sina tre riken och wann genom denna stora öfwermagt åtskilliga fördelar. Han intog en gång Sleswig; en annan gång bemägtigade han sig efter en blodig strid ön Femern, der han lät utan barmhertighet mörda alla män och bortföra alla qwinnor och barn. Men genom hertigarnas ihärdiga motstånd led han alltid stora förluster; han och hans krigshär uttröttades, och drogo sig om höstarna tillbaka, hwarpå hertigarna under wintern återtogo, hwad de om wåren förlorat. Och på sådant wis fortsattes detta krig i trettio år.

Härigenom utmattades alla tre rikena, i synnerhet Swerige och Norrige, från hwilka så mycket penningar utgick utan att komma tillbaka. Nya odrägliga skatter lades på bönderna och borgrarna för krigets skull, och äfwen presterna måste esomoftast betala ut betydliga bidrag dertill, ehuru de mycket stretade mot och åberopade sig det andeliga frälset. Men mest betungande war detta för den fattigare adeln, som måste å nyo så ofta till fullo utrusta sina ryttare, och underhålla dem så länge i främmande land, och slutligen ofta betala en stor penningelösen för sina anhö-

riga, om de blifwit fångna; ty allt sådant aktade ej konungen om, fastän han hade bordt göra det. På detta sätt blefwo många frälsemän twungna att för sina skulder gå ifrån både gård och grund.

Konung Erik hade också stor olycka uti allt, hwad han företog sig. Pesten härjade hela norden under hans första regeringsår. Stockholms stad blef af ljungeld antänd (1419), och som den war ganska tätt bebyggd och för det mesta bestod af trädhus, så nedbrann den med förwånande hastighet ifrån kl. 10 till 12 på förmiddagen. Många hundrade personer, som i trängseln ej hunno undankomma, blefwo begrafna under de brinnande husen. Andra trängde sig hastigt till hamnarna, sökande på båtarna räddning undan elden; men i ångsten kastade sig allt för många på de små farkosterna, så att dessa kantrade och sjönko, och ännu flera omkommo i wattnet än af elden. Sjelf blef konung Erik alltid på sina sjöresor förföljd af häftiga stormar och led ofta skeppsbrott; och, då han en gång, förklädd till handlande, företog en pilgrimsfärd till Jerusalem, måste han med en ansenlig penningesumma lösa sig från Turkarna, hwilka igenkändt honom genom ett porträtt, som en af hans fiender hade gjort och dit nedsändt.

2 Kap.

Om drottning Filippa.

Konung Eriks gemål, drottning Filippa från England, war en ganska mild och ömsinnad fru, och derhos begåfwad med mycket förstånd och ett oförskräckt sinne, när deraf gjordes behof; hwarföre också konungen hade mycken hjelp af henne uti regeringsärenderna. Så snart några kommo till hofwet och klagade åfwer liden orättwisa, funno de alltid beskydd hos

Filippa, hwilken sökte på allt sätt skaffa dem rätt. Under sina resor uti rikena bilade hon folkets twistigheter och stillade många mißnöjen. Då konung Erik war på sin wallfart till Jerusalem, hade han under tiden anförtrott regeringen åt drottning Filippa, och både han och alla rikena hade deraf mycken fördel. Ty ibland annat hade Erik förut i sin penningenöd låtit twinga folket att emottaga dåligt och underhalltigt mynt, hwarigenom i synnerhet handeln blef mycket lidande; men Filippa afskaffade under hans frånwaro det falska myntet och låt gifwa folket godt och fullhalltigt i stället.

Det hände sig under den Holsteinska fejden, att Hansestäderna ocksä förklarade krig mot Erik. De hade wäl någon förlust i början, men 1428 om wåren kommo de med en flotta af 260 skepp med 12,000 mans besättning till Köpenhamn och ämnade att bränna staden och alldeles försänka hamnen. Alla fruktade och bäfwade för en på den tiden så owanligt stor utrustning, och konung Erik sjelf, sedan han besatt staden och skeppen med krigsfolk, for till Sorö kloster, hwarest han höll sig undan, till deß faran war förbi. Filippa stannade qwar i Köpenhamn hos det ängestfulla folket. Hon uppmuntrade krigsmännen och sammankallade deßutom alla unga män i staden, samt uppmanade dem att med oförskräckt mod hjelpa till att förswara sig mot fienden. Alla lydde med glädje den älskade drottningens bud; antalet af krigare blef fördubbladt och likaså deras mod. Fienderna hade nedsänkt ett stort brokar midt för hamnen, och der uppsatt sitt artilleri, eller, som det då hette, **Skytt**, hwarmed de började beskjuta staden och de Danska skeppen. Men Danskarna gjorde långa och breda flottbroar af tjockt timmer, sammanbundo dem framför sin flotta, utförde sitt artilleri på flottbron, sköto och afhöllo sålunda fienderna från både flottan och staden. Som Danskarna hört, att Hanseaterna hade medfört

mycket salt på sina skepp, för att dermed insalta köttet af alla de kreatur, som de åmnade röfwa i Danmark; så togo nu några ynglingar en ko, ledde den ut på flottbron och bådo med många speord Hanseaterna komma dit och plocka ett enda hår af kons swans, om de förmådde det. Då Hanseaterna sågo, att de ej kunde göra staden eller flottan någon skada, wille de förderfwa hamnen, och beslöto, att hwar stad skulle för detta åndamål nedsänka ett af sina skepp; men wid sjunkandet kommo flera af dem att stå på twåren i stället för på långden, och hamnen war så bred, att det fordrades alldeles för många för att stänga honom. Hanseaterne måste derföre slutligen draga dådan och hade ej wunnit något med sin stora flotta och dryga kostnad. Men drottningen lät bjuda dem, som friwilligt hade hjelpt till wid stadens förswar, upp på slottet, hwarest hon undfågnade dem på båsta sätt, tackade dem för deras bewista mandom och trohet, samt lofwade att med all ynnest och nåde tala till deras båsta hos sin herre, konung Erik.

Uppmuntrad af denna framgång wille drottning Filippa förföka, om hon ej skulle hafwa båttre lycka mot landets fiender, än konungen haft. Hon låter derföre under hans bortowaro och honom owetande utrusta en flotta af 75 skutor med 1400 man, hwilken skulle på Stralsund håmna det onda, Hansestäderna tillfogat Danmark. Med hopp och ångslan såg Filippa sin lilla flotta afsegla, och med samma kånslor afbidade hon tåligt deß återkomst. Men hoppet förswann snart, ty endast några få skutor kommo tillbaka för att berätta de öfrigas olycka. Danskarna hade wål i början tillfogat staden någon skada, samt uppbrånt flera skepp; men som Hansestäderna fått underråttelse om företaget, war staden så wål förswarad, att Danskarna måste draga sig tillbaka. Nu uppmuntrade en af borgmåstarna folket i Stralsund,

och bemannade så i hast några stora skepp, hwarmed de oförsedt öfwerföllo och nästan helt och hållet förstörde de Danska småskeppen, så att blott några få kunde rädda sig undan till Danmark. Stor blef Filippas sorg, ej allenast derföre, att hennes företag mißlyckats, utan emedan hennes milda hjerta förebrådde sig swårt, att hon genom detta företag warit orsaken till så många menniskors olycka och död. Detta war dock ej nog för den arma drottningen. Konung Erik kom hem och fick weta hela förloppet. Redan förut war han afundsjuk öfwer Filippas wunna ära och anseende, och hade deßutom långesedan förgätit sin ömhet mot drottningen uti deß kammarjungfrus, Cecilias, armar. Nu tog han detta tillfälle i akt att låta all sin harm mot henne utbryta. Han besinnade ej hennes goda afsigt, icke hennes fullkomliga oskuld i den olyckliga utgången; han besinnade ej hennes förra stora förtjenster, ej att hon war en späd och swag qwinna; icke slutligen, att hon, hans maka, war i det tillstånd, då qwinnan fordrar den mesta ömhet och skonsamhet. Han utbröt mot henne uti onda ord och förebråelser, ja till och med han slog och handterade henne så illa, att en förtidig barnsbörd blef följden deraf. Den djupt kränkta drottningen beslöt att draga sig undan den werld, der hon för alla sina bemödanden, all sin godhet endast skördat olyckor och otack till lön. Men ännu en gång, innan hon för alltid förswann för werlden, fick hon tillfälle att wisa sitt menniskoälskande och ömma sinne, och ökade derigenom sina undersåtares saknad och förklarade sitt minne hos efterwerlden. Konung Erik hade nemligen detta år (1426) fört med sig från Swerige en stor flotta, som war wäl utrustad både med spisning och manskap. Flottan fick ligga hela sommaren owerksam i Sundet. När nu maten war förtärd, begärde folket af konungen antingen hemlof eller ny spisning. Ingendera erhölls. Då reste somliga hem utan lof, men de trognare hörsammade konungens bud och stannade

qwar, dock blefwo de slutligen twungna att sälja både kläder och harnesk för att derför köpa sig mat. Wid Mikaeli-tiden fingo de ändtligen hemlof af konungen; men knappt woro de samlade till afresan, förrän de öfwerföllos af en ryslig storm. Masterna afhöggos, skeppen krossades och förgingos till största delen. Några wräktes till Barsebeck på Skånska kusten; andra kastades till den lilla ön Saltholmen i Sundet. Der låg nu det stackars folket utan skydd, utan mat, och utan utwäg att komma derifrån. Att wänta hjelp af konungen war fåfängt; men så snart drottning Filippa fick weta deras nöd, sände hon dem föda och kläder, samt lät föra öfwer till Skåne dem, som drifwit till Saltholmen. Derifrån sökte hwar och en hem till sitt igen, så godt han förmådde. Och hwar de kommo och berättade sina olyckor och sin räddning, slutade de med tacksamma wälsignelser öfwer den milda drottningen; och så utbredde sig kärleken och wördnaden för henne från dal till dal, från by till by, öfwer hela det widsträckta riket.

Men Filippa drog sig undan werlden och inneslöt sig i Wadstena kloster, mottagen der af klosterfolkets wördnad, och ditföljd af allas kärlek och saknad. Hon fick dock icke länge njuta det lugn, hon sökte. Sorg öfwer hennes olyckor och den sjukdom, Erik genom sin wåldsamhet förorsakat, lade henne om några månader i grafwen. Erik insåg nu, men för sent, hwad han förlorat, och för att godtgöra sitt brott och hedra Filippas minne, gjorde han stora och dyra stiftelser uti kloster och kyrkor till hennes åra. Men, lättsinnig som han war, blef ej denna sorg långwarig. Uti kammarjungfrun Cecilias armar glömde han snart sin trogna gemål; men hans egna misstag och ökade olyckor, samt undersåtarnas hat wisade honom snart, att med drottning Filippa hade lyckan för alltid wikit bort ifrån hans sida.

3 Kap.

Om Engelbrekt Engelbrektsson.

Drottning Margareta war den, som, så länge hon lefde, uppehöll konung Eriks regemente. Efter hennes död war det drottning Filippa; likwål började han att förakta hennes råd under de sista åren och följde i deß ställe några sina gunstlingars, i synnerhet Henrik Königsmarks, ingifwelser, och begynte man då allt mer och mer sakna både mildhet och förstånd uti hans företag. Han, likasom Magnus Smek, Albrekt, Margareta och nästan alla konungar under denna tiden uti Europa, bemödade sig att kufwa de öfwermägtiga adelsmännerna och presterna, hwilka förakttade konungen och förtryckte bönderna; men Eriks motstånd saknade både rättwisa, klokhet och kraft. Med bedrägeri och wåld wille han kufwa de mägtiga; men det, icke för att lindra de förtrycktas lidande, utan för att sjelf blifwa enrådande öfwer alla. Med oförsigtighet och lamhet började och fortsatte han sina twister emot dem, så att slutet wanligen blef, att hans magt än mera förminskades. Äfwen woro presterna förtörnade på honom, emedan han mot deras privilegier wille med wåld och mot deras wal tillsätta biskopar; men, som han dertill alltid utsåg lastfulla och föraktade män, så tappade han sin sak hos påfwen, och hans biskopar blefwo afsatte. Adeln knotade öfwer, att slotten anförtroddes åt utlänningar och icke åt dem. Men böndernas mißnöje war både störst och billigast. De dryga pålagor, som de förut erlaggt i matwaror, dagswerken o. s. w., skulle de nu betala i penningar efter det wärde, konungen derå satt. Som detta wärde war högt, och penningarne redan dortförda, så blefwo många utfattiga och deras hemman kommo i ödesmål. På det skatterna likwål ej härigenom skulle förminskas för konungen, påböds, att

hwarje härad skulle alltid tillsammanlaggdt betala lika mycket nu som förut, innan folkminskningen började. Genom deßa Hindrik Königsmarks påfund blef landet alldeles utarmadt och det, som ännu mera ökade och förbittrade eländet och mißnöjet, war det wåldsamma och orättmätiga sätt, hwarpå deßa skatter indrefwos. Fogdarna, till största delen utänningar, woro redan derigenom mindre älskade: men den hårdhet, orättwisa och grymhet, hwarmed de handterade allmogen, ådrog dem allmänt hat. Drifne af girighet, lade de ofta tunga skatter, hwilka ej woro lagliga, på bönderna, och då deßa ej kunde betala, togo fogdarna deras egendom och utmätte det för en mark, som war wärdt tre. På kyrkowäg och tingswäg, ja till och med hemma i deras hus, grepo de bönderna, twärtemot Birger jarls fridslagar, trugade och plågade dem jemmerliga, tagande från dem allt, hwad fogden lyste, till och med hustrur och döttrar. Den, som häröfwer klagade, war säker om ännu hårdare behandling. Det arma plågade folket wände sig wäl med sin nöd till konungen, bedjande: att han wille för Guds skull råda så, att de fingo åtnjuta bättre rätt; men Erik, som städse behöfde penningar, och derföre ej kunde umbära fogdarnas preßningar, lyßnade ej till de förtrycktas klagan; de gingo från honom, ofta ohörda, alltid ohulpna.

Ingen bland deßa fogdar har likwäl warit grymmare än Jöße Eriksson. Han bodde på Westerås slott och ägde att befalla öfwer en del af Westmanland samt Dalarna. Med oerhörda, orättwisa pålagor beröfwade han bönderna deras egendom, och när således hästar och oxar woro bortpantade, spände han dem sjelfwa för plogen, och deras hustrur, till och med de hafwande, för hölaßen. Wärnlösa qwinnor bortröfwades och twingades att tillfredsställa hans skändeliga lustar; och många ärliga men förmögna män lät han falskeligen anklaga och dömma, för att sedan läg=

ga under sig deras egendomar. Då bönderna kommo till honom och klagade, låt han skära öronen af dem eller piska dem eller upphänga dem i rök, tills de deraf förqwäfdes.

Dalarna war ett i äldsta tider föga besökt land, omgifwet och uppfylldt af höga bergssträckningar, och långsefter genomskuret af den stora och strida Dalelfwen. Här lefde Dalkarlarna afskilda från de andra landskapen. De woro kraftfulla och manliga, emedan striden med en njugg och oböjlig natur härdat dem; arbetsamma och tarfliga såsom deras fattiga land kräfde; enkla och oförderfwade till sina seder, ty främmande menniskor och främmande bruk trängde sällan till deras aflägsna landsort. Djupt hatade de all orättwisa och allt tyranni, och det så mycket mera af främmande, som de, till största delen sjelfsutna bönder, aldrig hade lidit något af inhemska herrar. Wana wid trohet och lydnad mot sin öfwerhet, fördrogo de likwäl länge Jösse Erikssons grymheter; de sökte rättwisa hos konungen; men Jösse skref till sina gynnare wid hofwet, hwilka intalade Erik, att böndernas klagomål war oskäligt och upproriskt. De bortwistes derföre och återkommo utan någon hjelp; twärtom blef Jösse dem så mycket hätskare efter slika resor. Då började ett allmänt och häftigt knot förspörjas i landet. Bönderna gingo tillhopa i sina dalar, och samtalade om sin egen nöd, om fogdens grymhet och konungens orättwisa. Med wrede betraktade de fogdens utskickade tjenare; det harmade dem, att de sjelfwa, ett så talrikt och starkt folk, så skulle lida öfwerwäld och hån af blott några få legoknektar. Allt war redan färdigt till uppror; de saknade blott en anförare.

På denna tiden bodde wid Falu kopparberg Engelbrekt Engelbrektsson. Han härstammade af en icke mycket hög, men likwäl adelig ätt. Fastän liten till wäxten, hade han dock ett oförskräckt mod i bröstet;

och war derhos både wåltalig, tapper och öfwad i den tidens konster och wetenskaper, emedan han i sin ungdom ofta wistats i de höga herrars hof. Han ömkade sig öfwer den nöd, som Dalkarlarna ledo, och lofwade, att resa till konungen och söka skaffa dem rätt, samt befria dem från Jösse. Engelbrekt reste alltså straxt derpå till Köpenhamn. Konungen wille i början ej fätta tro till hans klagomål, ämnande bortwisa honom som de andra; men Engelbrekt erböd sig att med sitt lif answara för sanningen af sin utsago. Han bad **konungen behålla sig qwar i fängelse, och nedkalla Jösse och wittnen från Dalarna: om då Engelbrekt ej kunde bewisa sina klagomål, wore han färdig taga repet om sin hals. "Mycket wågar du på din sak,"** sade konungen: **"Rikssens råd må undersöka eder twist, det är wår wilje."** Engelbrekt red alltså skyndsamt uppåt Swerige, förande med sig konungens bref till rådsherrarna om denna sak. De redo till Dalarna och höllo en ransakning härom, och befanns då, att allt, hwad Engelbrekt sagt, war sannt, och eländet ändå större. Om allt detta uppsatte rådet ett bref till konungen, med hwilket Engelbrekt återigen red ned till Köpenhamn; men då han dermed kom fram för Erik, wredgades denne, och sade häftigt: **"Du klagar alltid! Gack din wäg och kom aldrig mer för mina ögon."** Då wände sig Engelbrekt från konungen, och gick ut, sägande halfhögt för sig sjelf: **"Ännu en gång skall jag komma igen."**

4 Kap.

Dalkarlarnas uppror.

När Engelbrekt kom med detta swar till bönderna hem igen, församlade de sig man ur huset, och beslöto att häldre lida döden än längre uthärda ett så-

dant förtryck. De walde sig Engelbrekt till höfwidsman och tågade till Westerås 1433 om hösten, för att bortjaga Jösse; men der mötte dem rådet, som lofwade att söka skaffa dem rätt hos konungen, och derigenom förmådde dem att wända om upp till Dalarna igen. Likwäl lofwade och swuro Dalkarlarna förut, **att aldrig mer betala skatt till Jösse Eriksson.** Konungen wille likwäl ej följa herrarnas råd, utan Jösse fick stanna qwar i Westerås, och sände återigen sina knektar upp till Dalarna att uppbära skatt af bönderna. Då samlade sig dessa ånyo 1434 om wåren och tågade under Engelbrekts anförande till Westerås. Der mötte dem ocksä ånyo rådsherrar, hwilka affatte och bortskickade Jösse Eriksson och härigenom förmådde bönderna att ännu en gång wända hem ingen; men Jösse flydde undan till Danmark. Dalkarlarna fingo snart höra, att konungen ej utkräfde något straff på Jösse för hans stora grymhet emot dem, och dessutom utbredde sig det ryktet, att konungen, uppretad af Jösse, ämnade sända dem en ännu grymmare fogde på halsen. Länge och ofta förut oförrättade, woro de nu lätt uppretade. De samlade sig återigen under Engelbrekt och tågade ut, ej mera för att bortjaga Jösse Eriksson, utan för att fördrifwa alla främmande fogdar, förstöra deras borgar och befria hela riket från utländskt öfwerwäld. Inom Dalarna fanns blott ett sådant fogdenäste, Borganäs, uppfördt på en halfö uti Dalelfwen ej långt från Gråde färja. Fogden, Johan Wale, flydde förskräckt undan till Köpingshus, och Borganäs intogs och nedbrändes strart. Derpå drog hären till Köping. Johan Wale flydde återigen undan till Stegeborg, och äfwen Köpings slott förstördes. Sedan stämde Engelbrekt Westmanlänningarna sig till mötes och åtsporde dem, om de wille bistå honom uti att befria riket. Härtill jakade alla, hwarpå de drogo till Westerås, der slottet snart öfwerlemnades åt Engelbrekt. Han hade förut med öppna bref uppmanat äfwen de adeliga herrarna, att bi=

stå honom, samt i annat fall hotat dem med förlust af lif och egendom. I Westerås kommo åfwen många sådana till honom, ibland andra riksrådet Nils Gustafsson Puke, åt hwilken Engelbrekt anförtrodde Westerås slott. Derpå tågade han till Upsala, hwarest de ditkallade Upplänningarna lofwade att följa Engelbrekt, och der han med de närwarande herrarnas samtycke förminskade skatterna med en tredjedel, af hwad de förut warit. Till Finnland, dit Engelbrekt ej sjelf kunde komma, skref han till herr Erik Puke, den nyßnämnde herr Nils Gustafssons son, hwilken innehade Korsholms slott, bedjande honom bidraga till rikets räddande. Då började upproret åfwen der. Kastelholm på Åland, samt Styresholm och Faxeholm i Norrland blefwo intagna och förstörda af Erik Pukes höfdingar. Då folket i Rekarne förnummo Dalkarlarnas framgång, drogo de mot Gripsholm, der deras fogde, Hartwig Flög, bodde. Han tordes ej bida de uppretade bönderna, utan lastade sin egendom på några skutor, tände eld på slottet, och seglade sjelf undan till Stockholm. Dit hade Engelbrekt emedlertid kommit för att belägga slottet. Den derwarande Danska fogden, Hans Kröpelin, war en både förståndig, rättwis och mild herre, så att han war mycket älskad af folket. Med honom gjorde Engelbrekt stillestånd till hösten, emedan han ej såg sig kunna intaga det wäl befästade slottet, och Hans Kröpelin ingalunda wille utan nödtwång lemna bort sin konungs borg. Derpå for Engelbrekt till Örebro, der slottsfogden dagtingade på sex weckor. På samma sätt gjorde slottsfogden på det nybyggda Nyköpings slott. Derefter kom ordningen till Ringstaholm utanför Norrköping. Fogden Henrik Styke tyckte slottet genom deß belägenhet på en ö wara ointagligt, och trotsade derföre Engelbrekt, som började deß belägring. Men, medan den påstod, fick Engelbrekt höra, att biskoparna och rådsherrarna woro församlade i Wadstena. Han rider derföre hastigt dit med 1000 utwalda män, uppträdde

och föreställde dem, huru alla rikets konungar allt efter Magnus Ladulås's död hade föga frågat efter rikets och folkets båsta, utan blott sitt eget. De hade warit herrar sig till godo, men ej landet, hwilket de med oråttwisa skatter och pålagor utarmat och med utlånningar uppfyllt, synnerligen konung Erik; ty hade nu Engelbrekt föresatt sig att göra riket denna plåga qwitt, och bad herrarna wara honom deri behjelpliga. Deße swarade, att de ingalunda kunde bryta den trohetsed, de gifwit konungen, och att de således ej kunde biträda Engelbrekt. Han inwände åter, att deras ed och trohet berodde på konungens, hwilken åter hade i så margfalldig måtto brutit deremot, att de med godt samwete kunde öfwergifwa honom. Men rådet nekade ändå. När således Engelbrekt, efter flera förnyade försök att i godo winna dem, fann dem obeweklige, slog han på en annan sträng. Han bedyrade det allwarligen, att de skulle antingen uppsäga konungen all tro och huldhet, eller skulle det kosta dem deras lif och gods. Derpå fattade han biskopen i Linköping, Knut Bosson Natt och Dag, i kragen för att utlemna honom åt sina krigsmän, ämnande göra likaledes äfwen med de andra; men då började de bedja Engelbrekt om förskoning, ty de fruktade böndernas raseri. Engelbrekt uppsatte då ett bref, hwaruti herrarna uppsade konung Erik all tro och lydnad: 1. Emedan han satt olärde drafwelsmän till biskopar, och hwarken aktat Gud, påfwe eller kyrka; 2. Emedan han upphöjt och framdragit onda och elaka män, samt aldrig straffat sina tjenare och fogdar, ehuru tyranniske de warit; 3 Emedan han welat betaga riket deß walfrihet och truga dit sin slägtinge, hertig Bugislaf. Detta bref underskrefs af alla och Engelbrekt sände det med en sin tjenare till konungen. Derpå hastade han åter ned till sitt wärf. Ringstaholm föll, och Johan Wale blef utkörd från

Stegeborg likasom förut från Borganäs och Köping. Uti Söderköping gingo alla Östgötarne öfwer till Engelbrekt; och som hans krigshär hade wäxt till ett stort antal, så delade han den i skilda hopar, hwilka under hwar sin anförare skulle angripa slotten. Det lyckades så wäl, att wid slutet af October war hela riket, med undantag af några få slott, rensadt från fiender. Engelbrekt, som med sina bönder hade wid denna tiden framträngt ända till Skåne, fann der mot sig en hel krigshär af Skåningar, med hwilken han slöt ett långt stillestånd. Derpå hemförlofwade han folket; och är det en ej ringa ära för Engelbrekt, att han höll så god krigstukt uti sin här, att fastän den bestod af öfwer 100,000 uppretade, wid ordning owana bönder, så kunde ingen klaga öfwer, att de begått någonstädes det minsta öfwerwåld, utom att de tagit några matwaror från ett par herrar, hwilka ansågos Danskt sinnade; ty mot Danskar woro de högeligen hätska. För att skilja dem från Swenskarna, befallte de dem att uttala de orden: **Hwit häst i korngulf**, hwilka ord Danskarna aldrig kunde riktigt efter det Swenska sättet utsäga, ehuru språken för öfrigt woro ännu den tiden ganska lika.

5 Kap.

Konung Eriks trolöshet.

Konung Erik beredde sig emedlertid att komma till Stockholm innan stilleståndets slut mellan Engelbrekt och Hans Kröpelin. Han afseglade derföre med en stor flotta och wäldig krigshär af både Danskar och Tyskar från Köpenhamn, aktande sig dermed tukta Swenskarna; men wid Bornholm förlorade han flera skepp med deras besättningar, hwarefter han sökte land och mera proviant uti Kalmaresund. Det berättas,

att han då med wåld borttagit och låtit föra om bord på sitt eget skepp en mängd matwaror, som tillhörde St. Britas kloster i Wadstena; hwadan också folket trodde det wara ett straff af St. Brita, att samma skepp strax derefter med allt det bortröfwade godset förgicks wid Skågganäs udde. Konungen, som med möda kom undan, steg om bord på ett annat fartyg och kom så efter alla deßa wederwärdigheter ändtligen till Stockholm.

Så snart Engelbrekt fick weta Eriks ankomst, uppbådade han återigen allmogen och inneslöt dermed staden. Södermanlänningarna besatte Södermalm, Upplänningarna Norrmalm, och Nerkesboarna samt Westmanlänningarna Långholmen. Fogdarne på Almarestäk och Östhammar brände af fruktan sina slott och seglade med egodelar och folk till konungen i Stockholm, hwilken befästade sig i staden och på Helgeands- och Gråmunkeholmarna; så att det såg föga fredligt och wänligt ut emellan konungen och hans undersåtare. Likwäl kom det ej till någon fiendtlighet. Erik fruktade Swenskarnas öfwermakt, och många af adeln, som nu funnos uti Engelbrekts här, woro afundsjuka öfwer hans anseende, och fruktade böndernas öfwerwälde. Derföre slöts der ett stillestånd på nära ett år, efter hwilken tid ett nytt möte skulle hållas i Stockholm, då deras twist borde slitas af en nämnd, bestående af fyra herrar från hwartdera riket; emedlertid skulle konungens fogdar ligga stilla på sina slott och ej uppbära någon skatt af landet. Härefter for konungen tillbaka till Danmark, men Swenskarna utwalde strax uti Arboga Engelbrekt till riksföreståndare under denna tiden. Det beramade mötet skedde slutligen i Stockholm d. 8 Sept., der det uppräknades för konungen en lång lista med swåra klagomål öfwer all den orättwisa, folket lidit, så förnämare, som ringare, under konungens styrelse. Erik kunde

likwäl icke förmå sig att låta straffa sina orättrådiga tjenare, utan sökte beständigt undanflykter; ty han wille nedkufwa alla tre rikenas frihet och sedan öfwerlemna dem såsom ett enwäldsrike och stort jordagods åt sin slägt till arf och egendom, sökande icke folkets bästa utan sina anhöriges winning. Alltså blef den förlikning, här skedde, ganska löslig och wacklande uti allt; och många bland klagopunkterna uppsköts till ett nytt möte. Det förnämsta, som afgjordes war: **att konungen blott ägde tillsätta fogdar på Stockholm, Nyköping och Kalmar efter eget wal. De andra skulle wara Swenskar och med rådets samtycke walda. All den förra owänskapen skulle wara förlåten och förgäten, och Engelbrekt förordnades till fogde på Örebro slott. Widare skulle riksdrots och riksmarsk tillsättas att styra riket under konungens frånwaro och hade dessa embeten allt sedan drottning Margaretas tid warit obesatta.** Krister Nilsson Wase blef riksdrots och Karl Knutsson Bonde riksmarsk; men hwarken fingo de weta, hwad som ålåg deras embeten att göra, eller hwad biträde de dertill skulle äga; och då Karl Knutsson härom frågade konungen, swarade denne hasteliga: "**Wakta dig blott, att du ej utsträcker dina fötter längre, än skinnfällen räcker till;**" och widare besked fick han ej. Så snart nu konungen enligt förlikningen hade erhållit alla slotten tillbaka af Swenskarna, började han strax att twärt emot sitt löfte och utan rådets samtycke ditsända främmande fogdar. Swenska rådsherrarna bådo då de Danske göra konungen föreställningar härom, men det hjelpte icke. De gingo då sjelfwe att frambära sina klagomål, men han swarade dem hårdeliga, **att han ingalunda wille wara deras jaherre, tilläggande, att derest ej herrarna hjelpte till, så hade aldrig Engelbrekt kunnat göra honom så mycken skada,** och började han således att åter uppröra den fordna fiendskapen, hwilken enligt förlikningen skulle hafwa warit förgäten.

Härpå tog han bort från Stockholms slott herr Hans Kröpelin, hwilken war älskad och aktad af alla, och förordnade i deß ställe till fogde en Dansk herre, Erik Nilßon Rönnow, med ganska stark besättning. Derpå seglade han hem till Danmark; men under wägen tillsatte han åtskilliga fogdar. På Stegeholm nemligen sin portwaktare Olof Finne och på Stegeborg herr Johan Flemming, hwilken war sjöröfware, tjuf och ärelös, och om hwilken berättas, att han plundrade kyrkor och wåldtog qwinnor, hwilka han sedan upphängde i rök och sålunda förqwäfde. Medan konungen åt sådana män öfwerlemnade borgarna, låt han sitt folk under hela resan plundra och plåga de bönder, som bodde i skärgården längs efter Swenska kusten. Slutligen kommo konung Eriks wanliga följeslagare, några häftiga stormar, och förstörde en del af hans flotta, hwarefter han med möda kom hem till Danmark igen På sådant sätt skildes konung Erik från Swerige denna gången.

6 Kap.

Det andra upproret.

De plundrade bönderna sökte hoptals till Engelbrekt uti Örebro, berättade för honom konungens framfart och deras egen nöd, ty af honom ensam wäntade de hjelp och skydd. Då sammankallades straxt den 20 Jan. 1436 en herredag uti Arboga, der de skrefwo till konungen och klagade öfwer, att han brutit sin ed medelst slottens bortgifwande, och lemnat dem häldre åt drafwelsmän än goda riddare; och att han wille påtruga dem hertig Bugislaf, åt hwilken han befallt fogdarna hälla slotten tillhanda. Derföre bådo de konungen för Guds helga, härda döds skull, att han wille innan Fastan möta dem i Stockholm och göra rätt

för sig, så skulle de ännu hålla honom för sin konung. Men gjorde han ej detta, så skulle han ej heller någonsin mera wänta tro och lydnad af dem. Under detta möte kom hemligt bud till Engelbrekt från borgrarna i Stockholm, hwilka begärde hans hjelp, emedan de nu fruktade samma öfwerwåld och mord af Danskarna, som de lidit under konung Albrekt af Tyskarna. På Engelbrekts föreställning redo derföre de församlade samtligen straxt till Stockholm; men, då Danskarna på långt håll fingo se deras stora antal, stängde de portarna och uppdrogo windbryggan, så att de icke kunde komma in. Då redo Engelbrekt och Karl Knutßon jemnte twenne andra herrar till porten, hållande upp en hatt på en lång stång såsom fridstecken. Twänne Tyska borgmästare kommo ut, hwilka Karl Knutßon tillsporde, hwarföre portarna stängdes för dem, då det tilläts andra fara ut och in. Nu började deßa borgmästare underhandla mellan de Swenska herrarna och slottsfogden, och gingo så twå gånger in på slottet och ut till herrarna igen, under hwilken tid deßa fingo sitta derutanför uti stark frost och snöyra. Men när borgmästarne tredje gången kommo ut, helsande från slottsfogden, att det war konungens befallning, det de ej skulle släppas in, då nedslogs hatten af stången, och Karl Knutsson grep den ena borgmästaren wid halsen och Engelbrekt den andra. Då Danskarna sågo detta, tillstängde de porten ytterligare och skyndade upp i tornet ofwanför, började derifrån att skjuta på Swenskarna. Men då stadens borgare förnummo detta, fruktade de att blifwa afstängda från all hjelp och lemnade i fiendernas wåld; derföre stormade de häftigt till porten utan att akta Danskarnas skott, och började bryta sönder den, för att hjelpa in Swenskarna utanför. Deßa åter, som hörde striden innanför, trängde åfwen på porten utifrån, brytande, huggande och kastande stora stenar, så att den slutligen sprang upp och Swenskarna trängde in. Då skyndade Danskarne från

tornet upp på slottet och röfwade med sig allt, hwad de i hast kunde öfwerkomma, af boskap och matwaror. De Swenska herrarna bemägtigade sig skyndsamt stadsmurarna med alla tornen derpå, hwarunder Karl Knutson hastade att uppställa sitt banér på Korntorget, d. w. s. Kornhamn, låtande derwid utropa, att eho, som wille hålla med riket, skulle hasta dit, och att ingen skulle wåga att plundra eller skaga borgrarna. Derpå steg Karl Knutson upp på Burspråket*) och tillsporde borgerskapet, om de wille troliga hålla med riket och Swenskarna; hwartill alla jakade och företogo de sig sedan att belägra Danskarna på slottet; men herr Hans Kröpelin, oaktadt Dansk till sin börd, war för sin mildhet och rättwisa så älskad af Swenskarna, att de skickade honom ett bud, att han ej för dem behöfde frukta något; de wille ingalunda hans skada; han hade nemligen under första upploppet dragit sig undan till Gråmunkeklostret på Riddarholmen.

Emedan de på slottet instängde Danskarna försökte att tända eld uti staden och i denna afsigt också nedbrända Kröpelins gård, så blef slottet inneslutet på det sättet, att Karl Knutson med sitt folk skulle bewaka westra sidan från Mälaren till Storkyrkan, och Erik Puke med borgrarna från Storkyrkan ned till Skeppsbron; men Engelbrekt skulle resa ut kring riket och intaga alla borgarna. Natten sedan detta blifwit förordnadt, lät Karl Knutson krigsmännerna på sin sida mot slottet gräfwa en graf och der bredewid uppkasta en wall, bakom hwilken de kunde stå säkra för

---

*) På den sidan af gamla rådstufwan, som wette åt Stortorget, war en altan utbyggd, från hwilken borgmästarne och andra wanligtwis talade wid det nedanom stående borgerskapet. Denna altan kallades Burspråket.

slottsfolkets skott. Deßa gjorde wäl ett utfall mot marsken, men blefwo så hårdt emottagna af hans folk, att de måste fly tillbaka på slottet och wågade ej mera angripa honom. Härwid hade marsken synnerligt bistånd af de tjenare, hwilka den mot konungen upprestade erkebiskopen hade ditsändt, och som woro styfwa och modiga bußar. Erik Puke skulle wäl också på sin sida låta göra en sådan wall, som Karl Knutßon; men borgarna woro mycket senfärdiga dermed. Det hände sig derföre, att, då Swenskarna kyndelsmäßoafton suto i sina högtidskläder till bords och undfägnade sig som bäst, paßade Danskarne på och föllo oförsedt ut ur fästningen, och sprungo öfwer Erik Pukes dåliga wallar; somliga skyndade in i husen och mördade Swenskarna och andre tände eld på köttmångare-bodarna*), hwarefter Danskarne drogo sig tillbaka på slottet igen. De hade walt sin tid under en ganska stark storm, då winden låg åt staden, så att stor fara war, att elden skulle fatta i de andra husen och således förtära hela Stockholm, isynnerhet, som Danskarne med skjutande och på allt sätt sökte hindra Swenskarna från släckning. Till stadens lycka kastade sig likwäl winden hastigt om, hwarigenom fiendens afsigt blef tillintetgjord; men denna fara uppskrämde folket så, att Erik Pukes wallar blefwo efter den stunden både fastare gjorda och bättre bewakade.

Wid underrättelsen om denna olycka hastade Engelbrekt tillbaka från Nyköping till Stockholm, och blef der då fråga om att wälja en riksföreståndare, på det de skulle hafwa någon anförare under denna orolighet, som nu uppkommit. Der bestämdes då trettio walherrar, bestående af biskopar och adeliga män, hwilkas röster utföllo så, att Karl Knutßon fick 25, En-

---

*) D. w. s. Slagtarehusen, hwilka då lågo wid slottsbacken.

gelbrekt 3 och Erik Puke 2; och uppenbarade herrarna härigenom den afund och råddhäga, de buro mot Engelbrekt och folket; ty ehuru Karl Knutßon war både en rik, storättad, qwick, wåltalig, tapper och skön man, så war han dock endast 28 år, och kunde på intet sätt jemnföras med Engelbrekt uti förtjenster mot riket. Erik Puke wredgades också högeligen öfwer detta wal; sjelfwa Engelbrekt dolde ej sitt mißnöje deröfwer, och båda lofwade i wredesmod, **att der skulle annorlunda tillgå;** och bönder och borgare lofwade dem deri troget biſtånd. Då började herrarna frukta, och en förlikning gjordes på de wilkor, att Karl Knutßon skulle hafwa högsta magten uti Stockholm, men Engelbrekt deremot wid krigshären.

Derpå företog sig Engelbrekt att intaga slotten, och gick det derwid nu, likſom förra gången, ganska hastigt; ty inom tre månader woro af alla borgar, de flesta intagna, de få öfriga inspärrade. Engelbrekt utförde neml. kriget likſom förut med mycken ordning och krigstukt, men också med skyndsamhet och kraft; och, der han ej såg sig snart kunna winna något med magt, höll han icke på myntet, utan betalade slottsherren för att få borgen, besparande derigenom både folk och tid. Han hade äfwen stor lycka uti sina företag. Sålunda fick han in Grimshus genom öfwerraskning. När han kom till Halmstad begärde han ett samtal med stadens borgmästare, Tyke Hjort, en Dansk man. Engelbrekt fordrade, att **fästningen skulle uppgifwas;** men denne swarade oförskräckt, **att så länge han stode på sina ben, skulle det icke ske.** Derefter skildes de åt, men Tyke Hjort hade knappt tagit några steg, förrän han föll omkull och bröt benet af sig, och blef buren af sina knektar upp på slottet, **kunnande numera icke stå på sina ben.** Detta ansåg Tyke som ett bewis, **att Gud wille hjelpa Swenskarna, och uppmanade borgrarna att gifwa sig.** Tre dagar derefter dog Tyke af den=

da, och blef stadsfolket så förfagdt öfwer hans olycka, att de strart öfwerlemnade sig åt Engelbrekt, hwilken på detta sätt blef måstare öfwer den starkaste af alla fästningarna.

Konung Erik förmådde ej göra Engelbrekt något motstånd. Tänkande alltjemnt på sin slägts upphöjelse, försökte han på allt sätt, att på ett möte förmå Danskarna till att antaga hertig Bogislaf till hans efterträdare eller medkonung; men båda delarna afslogos. Erik, förtretad och uttröttad af sin oroliga regering, rymde derföre i allsköns tysthet både från riken och krig och reste till Pommern. Men några Danska rådsherrar foro efter honom, intalande honom mod och fingo honom så med sig tillbaka igen.

7 Kap.

Engelbrekts död.

Arewalla slott i Westergötland war det sista, hwars belägring Engelbrekt företog under sitt krigståg rundt kring det södra riket. Wid Arewalla sjuknade han så, att han med möda kunde färdas derifrån upp till Örebro, på hwars slott han sjelf bodde. Herr Bengt Stensson Natt och Dag på Göksholm, som hade haft en twist med Engelbrekt, sände nu till honom, begärande säkerhet att få komma till Örebro, för att der bilägga deras oenighet. Engelbrekt jakade härtill, och blef det alltså dem emellan öfwerenskommet, att nästkommande Pingst skulle deras twist af riksens råd slitas, och lofwade hwar och en, att emedlertid hwarken han sjelf, hans barn eller någon i hans bröd skulle tillfoga den andra något ondt. Härefter förde Engelbrekt herr Bengt såsom sin gäst upp på slottet, undfägnade honom på det bästa, och skildes de slutligen åt som fullkomligt förlikta.

Engelbrekt hade fått bud att infinna sig hos rikſens råd i Stockholm, emedan de hade en angelägen öfwerläggning med honom. Som han ännu war ganſka ſwag af ſin ſjukdom, ſå kunde han ej rida landwägen; men wiljande hörſamma kallelſen, beſlöt han att reſa ſjöwägen; och war han ſå matt, att han måſte lyftas af och på häſten, då han fördes ned från Örebro ſlott till ſtranden af Hjelmaren. Här hade han twänne båtar i beredſkap, uti hwilka han ſteg med ſin huſtru och barn ſamt några få tjenare, och började ſå reſa till Stockholm.

Hjelmaren är de förſta milen från Örebro ännu en ſmal och obetydlig inſjö, beſtående af twenne ſmå fjerdar, af hwilka den ſiſta ſlutas med Björkſundet. Detta ſund uppkommer genom en ſtor halfö, på hwilken Göksholm ligger, och bakom detta ſund widgar ſig Hjelmaren till en ganſka ſtor och anſenlig ſjö, kallad Storfjerden. Det led redan på aftonen den 3 Maj 1436, då Engelbrekt kom till Björkſundet, och alldenſtund han icke wille gifwa ſig ut på Storfjerden under mörkret, beſlöt han att taga nattläger på en liten holme ſtrart till höger utanför ſundet. Hans folk warnade honom wäl för hans fordna owän, Bengt Stenßon på Göksholm der bredwid; men han förlitade ſig fulleligen på den frid och förlikning, han nyligen med denne herre i Örebro hade ingått. De ſtego alltſå i land, uppſlogo tälten och tände en liten eld för att wärma ſig wid. Snart fingo de ſe en fullruſtad båt komma från Göksholm och herr Måns, förbemälte Bengt Stenßons ſon, war deruppå. Då ſade Engelbrekt: "Nu ſkolen j ſe, att herr Bengt är mig wänlig och will bjuda mig till ſig på Göksholm; dock kan jag ej komma för min ſtora krankhets ſkull." Derpå ſände han en af ſina tjenare till att wiſa ett godt landſtigningsſtälle för båten. Men ſå ſnart den lade till ſtranden, ſprang Måns Bengtßon med en yxa i handen upp, ſkyndade dit, der

Engelbrekt stod, lutande wid sin krycka, och frågade honom med wredt och hastigt mod: **kan jag få frid för dig i Swerige?** Engelbrekt, sjuk och matt, swarade med möda: **din fader och jag hafwa tillsagt hwarandra frid och säkerhet. Jag hoppas, att han berättat det för dig.** Men Måns Bengtßon wille ej höra något, utan högg till Engelbrekt med yxan. Denne höll upp sin krycka till wärn deremot, och hugget kom på sjelfwa handen, afskärande der trenne fingrar. Då wände Engelbrekt om för att gå undan, men Måns Bengtßon gaf honom då det andra hugget i halsen och det tredje djupt in i hufwudet, så att Engelbrekt störtade död till jorden. Ej nöjd härmed, låt Måns Bengtßon genomskjuta den döda kroppen med många pilar, och först sedan han sålunda mättat sitt blodiga sinne, återwände han till Göksholm, förande med sig Engelbrekts hustru, barn och tjenare som fångar.

För att draga så mycket mera nytta af detta nidingsmord, ämnade Måns Bengtßon bemägtiga sig Örebro slott på följande sätt. Han tog en af Engelbrekts tjenare, Albrekt Peccatel, samt en hop beväpnade män med sig, och red så hastigt till Örebro, dit han ankom, medan ännu nattens mörker warade. De gingo då till slottet, och Albrekt Peccatel twingades att ropa och begära **komma strax derin, ty han hade ett ganska angeläget ärende från Engelbrekt.** Men slottsfogden swarade upp ifrån borgen, **att Albrekt finge bida der nere tills dager, ty slottsporten öppnades ej denna natt.** Då slottsfogden ingalunda kunde häruti bewekas, låt Måns Bengtßon bortröfwa allt, hwad Engelbrekt och hans tjenare ägde nere i staden, hwarpå han reste tillbaka till Göksholm. Som de likwäl fruktade för allmogens hämnd, så flydde Måns Bengtßon och hans fader undan till Ringstaholm, sedan de förut släppt Engelbrekts enka och barn lösa igen.

Snart utbredde sig rundt omkring uti nejden underrättelsen om det föröfwade mordet. Bönderna strömmade i raseri till Göksholm, för att hämnas på mördaren; men han hade redan flytt bort, och hans tjenare förswarade det höga fast murade slottet, så att bönderna ej förmådde deremot uträtta något; men utanför slottet uppbrände och förstörde de allt. Emedlertid låg Engelbrekts lik qwar på holmen. Bönderna skyndade dit, och under strida tårar upptogo de den älskade höfdingens sönderfargade kropp, förde honom till Mellösa kyrka och begrofwo der under klagan och sorg honom, som war deras enda skydd och hjelp, då de alla förtrycktes. Sedan, sökande ett ansenligare hwiloställe åt sin höfding, förde de hans lik till Örebro, hwarest det blef nedsatt uti stadskyrkan; och så fast war tron på hans oskuld och redlighet, att munkarna påstodo, det underwerk skedde wid hans graf, liksom wid ett helgons.

Karl Knutßon blef genom Engelbrekts död fri från en farlig medtäflare om högsta magten, och tyckte derföre ej illa om Måns Bengtßons gerning. Ja, han utgaf strart ett påbud kring hela riket, att ingen skulle antasta eller ens förklena Måns Bengtßon för denna sakens skull. Men denne blef dock icke ostraffad. Snart kände han den bittraste ånger öfwer sin illgerning; ja han wille i förtwiflan deröfwer mörda sig sjelf, om han ej hade blifwit hindrad. Emedan han af Danskar blifwit härtill förledd, hatade han och hans son allt, hwad Danskt war, så att de aldrig kunde utan harm höra dem omtalas. Men all hans ånger förmåddde ej utplåna det begångna brottet. Folket betraktade Måns Bengtßon alltid med en hemsk afsky, och tyckte sig i de mißöden och olyckor, som sedan förföljde hans ätt, igenkänna himmelens straff öfwer det oskyldiga blodet. Det berättas ännu, att wålnaden af Måns Bengtßons mor, som af girighet åfwen skulle hafwa uppäggat sin son till mordet, under

nätterna stundom höres klaga och jemra sig uti ett igenmuradt hwalf under Göksholms gamla murar. Holmen kallas Engelbrektsholmen än i dag, och de gamle wisa det på den skarpa sanden af solhettan förbrända gräset, sägande, att intet gräs mer kan trifwas på den förbannade jord, der Engelbrekt Engelbrektßons oskyldiga blod flutit.

Tionde Berättelsen.

Om Karl Knutsson.

1 Kap.

Om Karl Knutsson.

Efter Engelbrekts död war nu Karl Knutßon den mägtigaste man uti hela Swea rike. Han war född af de mest ansedda slägter, emedan hans far, riksdrotset Knut Bonde, och hans moder, Margareta Sparre, dotter åt den mägtiga Karl Ulfßon till Tofta, båda härstammade ifrån den gamle Jedward Bonde. Utaf deßa sina föräldrar fick han icke allenast en hög börd och ganska stora rikedomar uti arf, utan äfwen en, efter den tidens skick, mycket sorgfällig uppfostran, så att han war mera kunnig och lärd än andra herrar; ja han kunde till och med tala Latin, hwilket endast biskopar och några få prester kunde. Sjelf hade han en stark och reslig wäxt samt ett manligt och skönt utseende. Han war glad och wänlig till sinnes, mild och intagande till sitt wäsende, och

kunde äfwen ganska wäl ställa sina ord, då han talade till folket, hwartill kom, att hans röst war så stark, att den hördes öfwer sorlet af många hundrade män. På detta sätt gynnad af naturen och lyckan, fick han strax owanlig framgång och war ej mer än 27 år, då han 1435 blef riksmarsk, och året derpå riksföreståndare.

Men till deßa sina stora företräden hade Karl det felet, att han för mycket älskade nöjen och prakt och sträfwade förnämligast efter att sätta kronan på sitt hufwud. För att winna detta, åsidosatte han understundom landets wäl och rättwisans fordringar. Han dels behöll för sig sjelf, dels gaf åt sina anhöriga de förnämsta länen. Uti Stockholm höll han ett stort och lysande hus, och eho, som wille, war wälkommen till hans bord; och emedan han både wille och genom sina stora förläningar kunde löna sina tjenare bättre än andra, så skyndade den stora hopen, som söker mat och penningar, till honom och han fick en wäldig skara af sådana wänner och anhängare. De andra herrarna afundades i tysthet hans magt, likwäl wågade de icke stort låta förmärka sig, ty de betraktade honom såsom ett förswar mot Engelbrekts parti och bönderna, hwilkas tilltagsenhet de fruktade.

2 Kap.

Om Karl Knutson och Erik Puke.

Alltifrån Riksföreståndare-walet i Stockholm (1436), hade Erik Puke hyst ett stort agg till Karl, och efter Engelbrekts död kunde han ännu mindre fördraga honom, ty Puke sjelf wille blifwa den förnämste. Redan före Engelbrekts död, hade Erik Puke och åtta af hans swenner gått en dyr ed derpå, att wid tillfälle mörda marsken, och försökte de det flera gånger,

men Karl kom alltid lyckligt undan. En gång woro rikets råd tillsammans uti Swartbrödraklostret i Stockholm och Erik Puke kom också dit med sina sammanswurna och ämnade utföra mordet. Han tilltalade derföre marsken hårdeligen, sägande: "Karl Knutsson, kalla hem dina stöfware, eljest slår jag dem öfwer näsan. De locka bort från mig mina tjenare." Härmed menade han, att Karls tjenare med löften om högre lön bortlockade Pukens. Marsken swarade saktmodigt: att om Puken ägde att bekla- ga sig öfwer någon af marskens tjenare, så skulle densamma stå till rätta för rådet, och, der han befunnes skyldig, aldrig mer äta marskens bröd. Men Erik swarade med wredt mod: "Wi skiljas aldrig åt med godo; utan skola wi och wåra swenner mötas åt i marken, och den som då får öfwerhanden, skall råda öfwer den andra." Karl Knutsson swarade: "att de ingalunda må deruti lita på sina tjenare, utan kunde det sjelfwa sig emellan byta; och wore Karl dertill färdig, sedan detta ärendet *) wäl wore slut, men förr gjorde han det ej, om icke twungen." Då sprang Puken upp och skyndade ut med sina tjenare; men i dörren ryckte en af deßa honom i rocken, sägande: "Tänker uppå, herr Erik, hwarföre wi gingo hit!" Erik swarade: "Mig tyckes det ännu ej är tid." Då sade tjenaren: "Som j wiljen! men medan j bytten, hugger han till." Sedan blefwo de wäl förlikta, dock war försoningen ej uppriktigare, än att, då Karl utsände Erik uti några rikets ärender kring landet, uppretade denne öfwerallt bönderna mot Karl, utmålade honom såsom den grymmaste bondeplågare och tyrann.

En tid derefter hände sig, att Karl skulle fara

---

*) Nemligen Stockholms slotts belägring.

till Nyköping från Stockholm. Emedan Erik Puke innehade Södertjelje, så ämnade han att på wägen dit öfwerfalla och mörda Karl Knutsson, och wille derföre öfwertala honom att fara landwägen genom Telje. Då Karl ursäktade sig med, att alla hans hästar wore ute på bete, så erböd Puken honom både sina hästar och tjenare; men Karl undanbad sig detta sällskap, och for med några få tjenare på ett par båtar öfwer Mälaren till Telje, hwarest båtarna drogos öfwer uti Saltsjön, och Karl fortsatte sin resa till Nyköping; och detta allt skedde så hastigt, att Erik Puke ej hann ställa sina försåt i ordning, utan Karl undkom lyckligt.

Men wid Karls hemresa ämnade Erik att så mycket säkrare fånga honom och lät derföre försänka Härstäket *), så att Karl ej skulle kunna ro der fram, utan nödgas taga wägen genom Telje. Marsken fick genom sina wänner weta Pukens försåt, och for derföre ej till Telje; och då han kom till Härstäket, war försänkningen derstädes ej bättre gjord, än att Karl snart uppröjde icke allenast wäg för sina båtar, utan en stor och öppen segelled, hwarefter han i all trygghet rodde glad och förnöjd in till Stockholm.

Då detta mißlyckades för Puken, reste han efter till Stockholm, der han och Karl Knutsson bödo hwarandra till gästning och wisade fagra anleten och mycken wänskap. Slutligen hände sig en gång, att Karl Knutsson, på ett stort gästabud hos Puken, frågade denne: **hwarföre han hade låtit försänka Härstäket.** Puken war då allaredan drucken och swarade derföre dristeliga: "**Ej finnes här emellan och Kal-**

---

*) Det smala sundet mellan Wermdön och fasta landet kallades **Härstäket** för att skiljas från **Almarestäk.**

war någon gädda, för hwilken så många krokar äro utsatta, som jag hafwer utsatt för dig, fast det icke hafwer mig lyckats." Karl Knutsson låtsade ej akta derpå, utan slog bort det med annat tal, och tycktes det, som han ej fruktade Puken mycket.

Emedlertid hölls ett möte uti Kalmar, der den gamla unionen förnyades, och det beslöts, att konung Erik skulle komma till ett möte i Söderköping, der alla klagomål skulle afhjelpas och slotten lemnas åt Swenska män. Erik afreste också med en flotta från Gottland; men knappt war han kommen midt på hafwet, förrän en stark storm uppwäxte, och som det war midt i natten, så stötte fartygen mot och seglade öfwer hwarandra. En stor del af dem förgingos, de andra kastades somliga till Söderköpingsskären, somliga till Öland och Kalmaresund; men konungen sjelf till Gottland, der han knappt hann landstiga wid Karls öar, förr än det skepp, hwarpå han warit, förgicks framför hans ögon.

Under tiden wäntade de Swenska herrarna uti Söderköping på honom; men då ett allmänt rykte utbredde sig, att han hade förgåtts uti stormen; så uppmanade marsken de främmande fogdarna att, enligt Kalmare beslut, uppgifwa slotten. Som deßa ej hade wagt till motstånd, så öfwerlemnade de sina borgar åt marsken, hwilken nu behöll de flesta för sig och sina slägtingar. Han skaffade äfwen Erik Puke några förläningar, ehuru de öfriga rådsherrarna det ej wille, och ämnade han att såmedelst winna Pukes wänskap.

Några utaf herrarna woro mycket mißnöjda med, att de ej fått några förläningar, i synnerhet Broder Swenßon, som warit en stor sjöhjelte, och sedan en af Engelbrekts ifrigaste anhängare. Han samlade sina wänner och tjenare utanför staden och höll till dem

ett håftigt tal om marskens oråttwisa och girighet. Sedan red han in till Söderköping, der han i mångas nårwaro öfwerföll marsken med swåra förebråelser och hotande ord; men denne låt på stunden gripa och följande dagen afråtta Broder Swenßon, och gjorde så ett hastigt slut på denna oro.

Erik Puke fortfor med sina ståmplingar mot marsken, oaktadt han hade fått få mycken hjelp af honom wid Söderköpings herredag. Han begårde en gång, att han och Karl Knutsson med endast några få mån skulle komma till samtals; men marsken undwek detta, emedan han fått weta, att Erik hade laggt 100 man i försåt på hans wåg. Detta oaktadt trodde Karl sig ånnu kunna winna Eriks wånskap och gaf honom ytterligare hela Helsingland uti förlåning; likwål war Erik honom lika håtsk och på en resa i Westmanland fann Karl alla bönderna fiendtliga och af Puken uppretade mot sig. Slutligen, då han anlåndt till Köping och hade redan gått till sångs, kom hans köksmåstare in och beråttade, att Erik Puke hade gjort folket i Rekarne upproriska, och wore nu med sin hår blott twå mil från Köping, der han åmnade öfwerraska Karl i natt. Men Karl tycktes hafwa såkrare underråttelser, ty han fruktade Puken ingalunda, utan lade sig roligt att sofwa. Dagen derpå, då Karl war på wågen till Arboga, mötte han twå hårolder, som öfwerlemnade honom Pukens öppna fejdebref, hwilket lydde sålunda: "Wet det, Karl, att will du mig något eller hwad danneman will mig något, då finner han mig i Arboga och förbarme sig der Gud öfwer, att jag må ej blifwa i mak på min gård; ty jag aldrig wet, når jag warder stekter, styfder eller liflös. Då skall du weta, att till den dag, det warder båttre oß emellan, ån det nu år, då wet det, att hwar jag dig finner eller någon, der dig tillhörer, då will jag göra det så

som mig bör göra mot min rätta fiende. Det wet Guds helga blod wäl, att jag hade otänkt görat; och skall du weta, att den dag, som sagder war mellan Bengt Stensson och mig, honom säger jag upp, ty jag will icke hålla mina fiender så lätta, som jag hafwer förr gjordt. Scriptum Arbogæ, sub meo sigillo." Då marsken hade läst detta bref, steg han af sin häst, föll på knä och bad Gud wara domare emellan sig och Puken, samt hämnas på Puken, det han så illa lönade marskens wälgerningar. Derpå höll han råd med sina wänner, hwarefter några sändes till Örebro för att bespisa slottet. Sjelf red han till Westerås, sammankallade borgrarna och begärde af dem mat att dermed förse slottet. Dessa nekade alldeles, sägande, att då skulle Puken och bönderne uppbränna deras stad. "Det skolen j ej frukta för," sade marsken, "jag sjelf skall göra det;" hwarpå han strart befallte sina tjenare att taga harnesk på, gå ned i staden och tända eld uti alla gårdar. Då föllo borgrarna till föga, slottet blef wäl försedt med spisning, och Karl red samma natt till Stockholm, der han rustade sig mot detta uppror. Han talade från burspråket till borgrarna och erhöll deras löfte om bistånd; tillika fick han många raska swenner från erkebiskopen och andra herrar, så att han, efter åtta dagar, kunde åter draga fullrustad emot Puken.

Då denne emedlertid fått höra, att Karl hade ridit undan wid Köping, tog han stort mod till sig, och stämde bönderna tillsamman på Arboga å, som war tillfrusen. Der inbillade han det enfalldiga folket allehanda osanningar om Karl, sägande, att denne brukade, då bönderna kommo till honom, att binda, slå och hudflänga dem, uppskära deras mun till öronen, binda dem wid gärdesgårdar och låta dem frysa ihjel, och slutligen uppmanade han dem, att med honom gå till Mora stenar och der wäl-

ja sig en bondeson till konung, och kröna honom, men sjelf wille **Puken** ingalunda blifwa konung, sade han. Bönderna trodde honom och lofwade lydnad. För Nerkesbönderna höll han samma tal, utfästande sig tillika, att af slottet göra ett kloster till **Engelbrekts** åra. Deße följde willigt sin förra älskade höfdings wän och lofwade Erik trohet. Han lät dem då plundra Karls ladugård, som låg nere i staden, och gjorde sig der bönderna goda dagar, slagtande, stekande och ätande så mycket de förmådde. Men, då Erik uppfordrade slottet, wille Karls tjenare ingalunda gifwa sig; och Erik fick deßutom weta, att slottsfolket nyß hade fått förstärkning och war med allting wäl försedt, fastän motsatsen blifwit honom berättad. Han sade då till bönderna, att han måste resa till Westerås och skydda landet för marskens plundrande och brännande, men skulle lemna en af sina swenner qwar till böndernas anförare. Deße klagade och bådo honom ej öfwergifwa dem, men han skyndade bort till Westerås. Strax efter hans afresa gjorde marskens tjenare ett utfall från Örebro slott, och öfwerföllo och nedhöggo jemmerligen bönderna i staden, så att de glömde både matsäckar och wapen och flydde undan, gömmande sig i skog och kärr, och tyckte att wälfägnaden på marskens ladugård hade blifwit dem alltför dyrköpt.

Puken hade emedlertid församlat och lockat till sig Westmanlänningarna, med hwilka han började belägra Westerås slott. Han uppfordrade det till dagtingan, men slottsfogden, Bengt Gunnarsson, swarade, att med den förrädaren Erik Puke wille de hwarken dagtinga eller hafwa fred, utan ämnade de dela matsäckarna med bönderna. Om qwällen företog Bengt ocksä ett anfall och jagade bönderna från qwällsborden, gjorde stort nederlag på dem och förorsakade så stor förskräckelse, att Erik Puke med all sin skara måste sedan hålla wakt, utanför slottet hela nat-

ten igenom och lida mycket af den starka frosten, ty det war nu redan winter. Dagen derpå den 16 Dec., efter meßans slut, gjorde borgfolket åter ett utfall mot de oberedda bönderna. Då blef willerwallan wärre än förut. Marskens tjenare drefwo stora flockar af fångna bönder in i slottstornen, och förde deßutom dit flera laß af böndernas matsäckar, under det deßa utan ordning lupo omkring. Så huserade swennerna wäl en timma i staden, förrän Erik Puke fick sina tjenare samlade, till hwilka också bönderna sällade sig. När borgfolket detta sågo, drogo de sig i god ordning tillbaka på slottet; men Erik Puke, som förstod, att han här ej kunde winna något, reste straxt upp till Dalarna, och öfwergaf bönderna, hwilka skyndade sig undan hwar och en hem till sitt, klagande och jemrande sig öfwer, att de så hade blifwit bedragne och lockade till detta företag.

Nu kom marsken med sin krigsmagt från Stockholm och drog under julen omkring uti Westmanland, Rekarne och Nerke, stämde till sig bönderna, hwilka föllo till föga och blefwo mot penningeböter benådade, utom fyra bland hufwudmännen, som aflifwades. Men, som marsken fick bref från Dalkarlarna, hwilka sade sig wilja hjelpa Puken, så stämde han ytterligare Uppländningar och Östgötar sig till mötes tjugondedagen i Westerås; men ett stycke norr ut hade Puken och Dalkarlarna lägrat sig på Hälleskogen samt der huggit en bråta omkring sig. Det kom då till ett möte mellan Karl och Erik, der den sednare lofwade blifwa marsken trogen och föra honom alla Dalkarlarna till förlikning nästa dag wid Harakers kyrka. Dagen derpå red alltså marsken och med honom erkebiskopen och flere till Haraker, der de fingo sitta i frost och snöyra hela dagen, och inga bönder syntes ändå. Om qwällen kom Puken, och sade, att han ej hade magt med bönderna, dock lofwade han, att med dem nästa dag möta marsken på Hof=

dista äng utanför Westerås. Men marsken fick också der wänta förgåfwes, och på detta sätt blef han narrad ännu en gång. Då wredgades han högeligen och som han dertill fick höra, att det war endast swek af Puken och Dalkarlarna, ty de inwäntade förstärkning af Helsingar och Gestrikboar, så red han straxt med hela sin här upp till dem wid Skultuna kyrka. Han påminde Dalkarlarna, huru de förut hade lofwat honom tro och hyllest, och frågade, om de nu wille strida mot honom. De ropade alla nej! föllo till föga för marsken och lofwade att ej mera låta Puken förleda sig. Marsken gaf dem då tillgift och befallte dem resa hem, men sjelf red han till Westerås, dit han äfwen bad Puken komma, erbjudande honom säker lejd. Pukens wänner warnade honom; men han sade, att på så höga herrars ord kunde man fulleligen förlita sig, och for dit; men då Erik wid sammankomsten talade hårdt och oförsigtigt samt yttrade sin wrede och bitterhet oförtäckt, så lät marsken hastigt och twärtemot gifwen lejd fängsla och straxt afsända honom till drotset Krister Nilsson Wase i Stockholm, hwilken utan dröjsmål lät halshugga honom som en upprorsstiftare. Sådant slut fick hela hans företag; och hafwa de fleste undrat på, att Karl Knutsson ej heldre gjort detta långt förut, då han hade dertill fulla skäl, än att nu för denna saken bryta ett gifwet löfte.

3 Kap.

Jösse Erikssons död.

Jösse Eriksson hade af marsken fått ett lejdebref, att ingen skulle wåga antasta honom för hans förra uppförande, hwarefter han satte sig ned i Wadstena. Bönderna deromkring, som trodde, att de under marskens krig med Puken kunde göra, hwad de wille, brö=

to sig in i klosterstugan, uppsökte sin gamla fiende, Jösse, och drogo honom wid benen trapporna utföre, så att hans hufwud slog mot alla trappstegen, sedan bundo de honom på en släda och foro af till Motala ting. Der slöto de kring honom en ring, och dömde honom, för all den grymhet, han i Dalarna utöfwat, till döden; hwarpå han strax blef halshuggen. Karl Knutsson harmades mycket öfwer, att bönderna hade wågat bryta hans lejdebref, och fällde dem derföre till höga penningeböter.

4 Kap.

Om Karl Knutsson och Krister Nilsson.

Krister Nilsson Wase till Björnö, som war riksdrots, hyste hemlig afund öfwer marskens stora magt och anseende; likwål wågade han ej uppenbarligen wisa det. Med Danskarna och med konung Eriks fullmägtige hölls nu det ena mötet efter det andra, dels om Unionens förnyande, dels om konung Eriks återkomst. Ehuru Erik ofta bröt sina löften wid dessa möten och uppförde sig oförståndigt och illa, så wille dock Krister Nilsson hafwa honom in uti landet igen för att derigenom nedsätta Karls anseende. Karl wille åter hafwa Erik afsatt för att sjelf blifwa konung. Så sökte båda sin egen fördel, men ingen landets. Utwärtes antogo de dock sken af den innersta wänskap; drotset, som war gammal, kallade Karl för sin **son**; Karl kallade honom **fader** tillbaka, och låtsade med wördnad höra på hans faderliga råd, ehuru Karl wisste, att de woro falska. Så rådde han, då Wermlänningar och Dalkarlar hade gjort uppror mot marsken, **att dagtinga med dem och ej resa sjelf dit, ty de skulle aldrig mer lida Karl.** Detta gjorde Krister för att stärka upproret, som han sjelf hemligt understödde, ämnande sålunda få Dalarna och Westerås

till förläning åt sig och sin son. Men marsken sände hastigt sin höfwitsman, Arwid Swan, med 120 swenner till Wermland, der denne i Jößehärad nedhögg uti en strid en stor mängd af bönderna, hwarefter den landsorten återwände till ordning. Dalkarlarna åter stämde Karl till mötes mot sig och rikets råd i Enköping. Drotset warnade **sin kära son** beständigt för att gå ut till bönderna; men Karl Knutsson gick ändå modigt till deras samling, och då hade ingen af dem något klagomål öfwer Karl och hans tjenare att framföra, utan erkände sitt brott, lofwande böter derför och lydnad i framtiden.

En gång hade Karl lemnat åt Krister sitt insegel att sätta under några utländska bref. Krister förseglade dermed ett bref, att han skulle få Helsingeland uti förläning, och skedde detta marsken owetande. Han förband sig ock med flere biskopar och rådsherrar att skilja Karl från regeringen; men denne hade så stort anseende, att det mißlyckades, och Karl i deß ställe blef wald till riksföreståndare, Krister Nilsson till stor förtret, hwilken nu måste hylla honom såsom sin öfwerherre. Han företog sig derföre åter hemliga stämplingar att hjelpa konung Erik in i riket; hwarföre Karl omsider beslutade sig att göra ända på denna oro. Hans tjenare, Klas Lang, fick wälja sig fyratio bland marskens raskaste swenner, med hwilka han red till Krister Nilssons gård, Räfwelstad, och utförde Klas Lang sitt ärende så wäl, att mer än hundrade af Kristers tjenare blefwo öfwerrumplade och fångne i ölstufwan om qwällen, och Krister sjelf ryckes utur sin säng, kastades halfklädd uti en släda och fördes till Westerås; och måste han nu lemna alla sina förläningar i Swerige och åtnöja sig med Wiborgs slott i Finnland. Så kufwade Karl Knutsson äfwen denna fiende; bedrägeri blef straffadt med bedrägeri, och om någon gjorde sig samwete öfwer deßa brott, så kunde

de rika med stora omkostnader derföre få påfwens förlåtelse, och lefde sedan, som de wille.

5 Kap.

Om Karl Knutsson och Nils Stensson.

Nils Stensson Natt och Dag, farbroder till Engelbrekts mördare, Måns Bengtsson, war gift med Karls syster; men kunde oaktadt denna nära slägtskap icke se Karls stora magt utan bitter afund. Han hade redan med sina bröder, Bo och Bengt, deltagit i Krister Nilssons stämplingar, men hade blifwit förlikt och aflaggt trohetsed. Knappt war likwäl marsken ur Östergötland, förrän Nils lät sina tjenare rida öfwer hela landet och slå Karls swenner, hwar de kunde finnas, samt plundra och röfwa bönder, prester och kyrkor. Karl kom då och instängde Nils på Stegeborg, och lemnade belägringen åt Erengsle, warnande honom att icke tro Nils. Detta oaktadt lyckades det Nils, då han kom i nöd, att erhålla ett stillestånd af Erengisle, under förewändning, att han wille söka förlikning med Karl. Nils lofwade med dyra eder, och åtta af hans swenner gingo i borgen derföre att han under stilleståndet ej skulle fly från det belägrade slottet. Knappt woro likwäl de belägrande borta, förr än Nils red med tjugeen man ut från Stegeborg ned genom Småland, tills han fann ett skepp, hwilket han wåldsamt bemägtigade sig, och for dermed öfwer till konung Erik på Gottland; men Karl harmades högeligen, att hans tjenare så hade låtit narra sig.

Konung Erik mottog Nils Stensson wäl, tänkande att genom honom återwinna riket. Han gaf

honom twåhundrade hofmän*), mycket penningar och spisning, utnämnde honom till sin marsk, och utfärdade bref öfwer hela riket med befallning, att alla skulle lyda herr Nils Stenßon. Så utrustad, kom denne tillbaka till Östergötland, lät sina tjenare draga öfwer allt landet med plundrande och härjning, och deßutom buro de till Swenskarnes stora harm den Danska fanan, Dannebrog, framför sig allestädes. Men snart kom Karl med sina hofmän till Östergötland; då rymde Nils Stenßon hasteliga undan till Gottland och hans plundrande tjenare skyndade att gömma sig undan på Stegeborgs slott, hwilket Karl strax lät inneslänga på alla sidor. Han bodde sjelf under denna belägring på en holme, hwilken ännu efter honom kallas Karlsholme. Slottsfolket såg, att Karl ofta gick emellan sina läger utefter ett berg, och war då inom skotthåll för fästningen. Deras byßemästare Rodenborg lofwade då **wid lif och ära, att fälla Karl, derest han mera ginge den wägen,** och lät så wända fjorton kärrebyßor**) mot berget och woro de laddade med stenar i stället för kulor, som det brukades den tiden. Snart sågo de, hwar Karl kom, ty de kunde lätt igenkänna honom på den resliga wäxten och stolta gången, och Rodenborg tände på den första kanonen; men den hoppade af wagnen och stenen gick tjuge famnar öfwer Karl. Han afsköt den andra, men krutkammaren sprang och stenen gick ej tjuge famnar långt. Han afsköt den tredje, men äfwen denne hoppade af wagnen och stenen träffade icke. Nu wille

*) Hofmän kallades på denna tiden de tjenare, som följde med någon mägtig herre. De skulle wara ganska wäl bewäpnade ryttare, mycket öfwade i strid och fäktning, och sin herre alldeles tillgifna och lydiga.

**) Så kallades kanoner, hwilka först wid denna tiden blefwo införde i Swerige.

Rodenborg ej skjuta mer, ty han kände sig hastigt sjuk, och sade, att det war Guds straff för Rodenborgs onda uppsåt emot Karl. Så kom Karl lyckligt undan åfwen från denna fara. Belägringen fortsattes emedlertid med allt allwar, så att borgfolket slutligen måste dagtinga. Alla bröderna Natt och Dag blefwo återigen förlikta med Karl och lofwade honom tro och huldhet. Men snart fick han höra, att Nils Stensson war ånyo kommen från Gottland och red omkring med 60 tjenare uti Östergötland, föröfwande allehanda slags öfwerwåld och plundring. Karl skickade åter ned sina hofmän, hwilka uppsökte Nils Stenßons röfwareband på en äng mellan Norr- och Söderköping, slogo dem alldeles ur fältet och fingo herr Nils sjelf till fånga. Han fördes till Söderköping, der han straxt dog af en smittosam sjukdom; men Karl lät hålla sträng räfst med hans tjenare och nio bland dem blefwo afrättade och steglade.

Slottsfogden på Borkholm på Öland, herr Måns Gren, gjorde straxt härefter åfwen uppror för att hjelpa konung Erik mot Karl. Men denne kom genast ned till Öland med sina swenner, och måste då Måns Gren uppgifwa slottet och swära tro och lydnad åt Karl Knutßon.

6 Kap.

Om Konung Eriks afsättning.

Så mißlyckades alla försök att hjelpa Erik återigen till Swериges krona, och de mångfalldiga underhandlingar, som för samma ändamål höllos, fingo, genom Eriks oförstånd och trolöshet en lika olycklig utgång, ehuru mycket också den trogne och ärlige Hans Kröpelin arbetade för honom. Uti Danmark hade han åfwen längesedan förlorat allt anseende. Det hände sig en gång, att den mägtige och förnäme Olof Tott

mötte konungens frilla, jungfru Cecilia. Som hon for uti en grann och prägtig wagn, eller karm som det då kallades, och herr Olof ej kände henne, så tog han af sin hatt och hälsade wördnadsfullt såsom på en hederlig fru. Hans tjenare började le häråt; och då herr Olof af dem fick weta, hwem hon war, stötte han i wredesmod hennes wagn öfwerända, drog fram jungfru Cecilia derur och gaf henne med sitt swärd tre slag på baken och bad henne hälsa konung Erik, **att denna stökan skulle skilja honom från Danmark.** Osedligheten gick så långt, att Dorotea, en annan konungens frilla, förde offentligt i sitt sigill de orden: **Dorotea konung Eriks** Concubina. När sluteligen Erik alldeles uppretat Danskarna genom sin enwishet att mot deras wilja lemna riket åt Bugislaf af Pommern, for han bort till Gottland, hafwande med sig alla rikets klenoder och sin kära Cecilia. Som orsak förebar han, att han skulle dagtinga med Swenskarna, men han kom aldrig tillbaka Snart skickade Danskarna och uppsade honom trohet och lydnad, samt utwalde hans systers son, hertig Kristofer af Bäjern, till sin konung. Då Erik ej heller wille gå in på de wilkor, som Swenskarna föreskrefwo, så uppsade äfwen de honom all tro och lydnad (1439). Erik gjorde inga synnerliga bemödanden att återfå sina riken, utan lefde en tid bortåt sorglöst med sin Cecilia på Gottland och närde sig hufwudsakeligast genom att bortkapa och plundra Swenska och Danska skepp i Östersjön.

Hertig Kristofer af Bäjern skref wäl redan 1438 till Swenska rådet om att blifwa deras konung, men ännu förmådde Karl hindra det. Han tycktes både sig sjelf och andra ej oförtjent att bära kronan. Med sin raskhet hade han så wäl stillat alla de inrikes upproren, som befriat riket från allt utländskt öfwerwåld. Många underbara sagor utspriddes om honom; den gamle byßemästaren Rodenborg kunde ej dö, sade

man, under sin beständiga och swåra sjukdom, förr än han fått Karls förlåtelse. En liten flicka tyckte sig en gång under predikan se en gullkrona på Karls hufwud och wisade den åt flera; och en gammal åttatioårig nunna förutsade honom, **att han wißerligen en gång skulle blifwa konung.**

Men på andra sidan woro många, ja långt flera, emot honom. Bönderna hatade honom såsom mißtänkt för att hafwa gynnat Engelbrekts mord. Presterna, som nödwändigt wille förnya Kalmare-unionen, sågo i Karl enda hindret deremot; och adeln afundades hans magt och kunde ej lida, att han skulle blifwa deras herre och konung. Deßutom afskydde många det wåldsamma och ofta trolösa sätt, hwarpå han gjorde slut på sina fiender; utom ofwannämnde berättades äfwen, att han låtit i mandelmjölk förgifwa erkebiskop Olof, hwilken städse arbetade för konung Erik. Många älskade äfwen Unionen, ty de trodde, att ju större ett rike war, desto lyckligare blefwe äfwen deß folk; och herrarna önskade den tillbaka, för att under konungens frånwaro få såsom de förnämsta styra riket.

Mot deßa skäl strandade alla Karls försök. Twå år lyckades det wäl honom att uteslänga Kristofer och såsom riksföreståndare sjelf få styra riket; men slutligen måste han gifwa wika för herrarnas enwisa begäran och Kristofers list, som både sjelf och genom sina sändebud lofwade Swenskarna och isynnerhet Karl Knutsson allt möjligt godt. Kristofer smickrade honom på allt upptänkligt sätt, kallade honom sin **trofader** och bifóll strart och gerna Karls begäran att få Finnland och Öland i förläning, samt befrias från allt ytterligare redogörande för den tid, han styrt riket. På dessa wilkor och sedan han afgifwit sin konunga-försäkran, blef Kristofer tagen till konung i Swerge 1441.

7 Kap.

Om Konung Kristofer.

Kristofer kom nu till Stockholm, hwarest han höll ett ganska praktfullt intåg, gående bredwid Karl Knutßon. Nu war wäl Kristofer fager och dejelig till anletet, men hans wäxt war kort och oansenlig, samt wanställd af förmycken fetma. Folket, som betraktade dem, sade ock sins emellan, att **marsken wore skönare än konungen och mera wärdig att bära en krona**; hwilket då Kristofer sedan förnam, bad han, skämtande, **Karl icke gå sig så nära, ty folket sade då, att Karl borde wara konung och Kristofer hans tjenare.** Likafullt wisade Kristofer alla utwärtes tecken till den största wänskap för Karl, och stod till och med fadder för en af hans döttrar. Men som marsken nogsamt såg, att konungen i sjelfwa werket ej wille honom wäl, så reste han skyndsamt öfwer till sin nya förläning, Åbo. Konungen for nu sin Eriksgata, och upptog allestädes med synbart wälbehag alla klagomål mot Karl Knutßon. Han stämde honom ocksä till Stockholm, att stå till answar för deßa tillwitelser; och bröt Kristofer sålunda det löfte, han wid sitt wal gifwit Karl. Denne inställde sig, men endast på konungens högtidliga lejd, och till yttermera bekräftelse derpå medförde han sjelf femhundrade raska och wälbewäpnade swenner. Likwäl wißte Kristofer med sin slughet så bringa marsken i swårighet, att denne måste lemna från sig Åbo och nöja sig med Wiborg. Karl skyndade hastigt tillbaka, fruktande ännu något ytterligare swek af konungen; men nu fick han sitta några år bortåt uti tysthet och ett slags landsflykt på samma Wiborgs slott, dit han sjelf under sina mägtiga dagar hade förwisat sin medtäflare den gamle Krister Nilßon Wase.

Nu tyckte sig Kristofer hafwa temligen förminskat Karl Knutßons magt, hwars stora anseende han dock alltid mycket fruktade; men att sjelf winna sina undersåtares kärlek, det förmådde han icke; ty med all sin gladlynthet och qwickhet, war han icke en klok och råttwis, utan en slug och illfundig, herre. För att winna penningar och utså oenighet mellan de Swenska herrarna, plågade han sälja bort ett lån åt flera på en gång, utan att de wißte af hwarandra; men följden war, att han fick allas owänskap. Han wille äfwen i början framdraga sina Bäjrare, men då Danskar och Swenskar gjorde deremot allwarsamma påminnelser, blefwo de åter utskickade. Det wäckte också stor harm, att, då folket klagade hos Kristofer öfwer Eriks sjöröfwerier på Gottland, swarade konungen lättsinnigt, att **hans morbror wäl behöfwer något till sin bergning, när han sitter på ett skär, som Gottland.** Då slutligen roffandet blef alltför olideligt, så for Kristofer dit med krigsfolk; men sedan konungarna i enrum talat med hwarandra och slutat fred, seglade Kristofer derifrån; och Erik fortsatte sitt sjöröfweri som förut.

Det, som likwäl mest gjorde Kristofers regering förhatlig, war den swåra tid, som då inträffade. Under Karl Knutßon hade det alltid warit goda år; men under Kristofer blef det mißwext, det ena året efter det andra, så att folket måste äta barkbröd, och dertill kom pesten in i riket. Oaktadt en sådan nöd for konungen likwäl wed så stort sällskap genom landet, att folket måste för hwarje natt sammanskjuta fem läster korn åt hans hästar; fastän de sjelfwa åto bark. Folket kallade honom derföre **Kristofer barkekonung,** och tillskref efter wanligheten denna mißwäxt konungens syndiga uppförande, ty han lefde mycket illa så wäl med dobbel och drickande, som skörlefnad, ehuru hans unga femtonåriga gemål war den skönaste i norden.

Konung Kristofer war för öfrigt af ett både godt och gladt lynne, och wisade i sin regering mycket förstånd, ehuru det ofta förblandades med klughet och trolöshet. Hans förnämsta bemödande under sin regering gick ut på att afskudda det handelsok, som Hansestäderna lagt på norden och kufwa deßas magt; men midt under deßa tillrustningar dog han hastigt uti Helsingborg den 6 Januari 1448 och lemnade inga arfwingar efter sig.

Det märkes för öfrigt, att under Kristoffers tid (1442) blef den så kallade **Medellagen**, som i Magnus Smeks tid utarbetades, ändtligen antagen till allmän lag öfwer hela riket.

8 Kap.

Karl Knutsson, Konung.

Då Kristofer dött, togos båda bröderna Bengt och Nils Oxenstjerna till riksföreståndare, och denna slägt blef nu ganska mägtig, emedan Bengts son, herr Jöns Oxenstjerna, blef erkebiskop efter Nicolaus, som dog af sorg öfwer Kristofers död, och öfwer de oredor han nu såg föreslå fäderneslandet. Likwäl hade Oxenstjernorna ej nog magt att göra någon af sig till konung, utan wille i deß ställe upprätthålla Kalmare-unionen, hwaruti de understöddes af Wasarna. Deremot höllo både Bonde- och Bjelkeslägterna med Karl Knutßon, som nu skyndade hem från Finnland, med åttahundrade riddare. Redan förut gingo öfwer hela riket många rykten om flerfalldiga spådomar och uppenbarelser, att Karl skulle blifwa konung. Hela denna wår hade warit en hård torrka och allt landet fruktade en förfärlig mißwäxt, men samma dag, den 23 Maj, som Karl kom till Stockholm, föll ett rikligt och uppfriskande regn på

den förtorkade jorden; och menigheten, som häruti igenkände Karls fordna lycka, och trodde sig se Guds synnerliga wälbehag, blef honom så mycket mer tillgifwen. Fåfängt war derföre allt Oxenstjernornas och Wasarnas bemödande att få någon af de sina till konung, fåfängt deras försök att uppskjuta walet och förnya Kalmare-unionen. Fåfängt war det slutligen, att Jöns Bengtsson reste bort, troende, att man ej skulle wåga företaga konungawal utan erkebiskopen. Sjuttio walherrar gingo tillsammans; Karl Knutßon och båda Oxenstjernorna sattes på förslaget; men när röstningen för sig gått, hade deßa tillsammans fått åtta, men Karl ensam sextiotwå röster. Folket ropade då högt, att det ej wille hafwa någon annan konung, och gingo så alla in i storkyrkan och sjöngo Te deum laudamus. Erkebiskopen kom och försonade sig med Karl, hwilken nu jemnte sin drottning blef krönt uti Upsala med mycken prakt och ståt, och det allt på sin egen bekostnad, utan att derföre betunga bönderna med någon ny skatt *).

Så snart Karl blifwit konung, war hans första omsorg att göra slut på Eriks sjöröfwerier. Han utsände derföre en flotta till Gottland; och gick det så lyckligt, att inom en kort tid woro både hela ön och staden Wisby i Swenskarnes händer; och konung Erik

*) Denna konung kallas Karl den åttonde, ehuru han rätteligen borde heta Karl den andre; ty den sanna historien känner blott en Karl före honom, neml. Karl Swerkerßon. Men för flera hundra år sedan hade man uppgjort en falsk konungalängd, enligt hwilken han skulle blifwa Karl den åttonde; och då origtigheten häraf upptäcktes, bibehöll man likwäl de gamla namnen Karl 8, 9 m. m., wid hwilka man war wan.

befann sig innestängd uti stor nöd på Wisborg. Karl hade äfwen sändebud inne i Norrige för att skilja detta riket från Danmark, ock lyckades det så wäl, att han blef krönt 1449 i Trondhem till konung öfwer Norrige; och tycktes sålunda lyckan wara Karl Knutsson ganska gynnsam i början af hans regering.

9 Kap.

Karl Knutssons olyckor.

Men denna framgång war ej långwarig. Adelns afund, presternas, magt, folkets oförstånd och Danskarnas stämplingar, allt bidrog att åter störta riket uti elände. Måns Gren låt Swenska krigshären ligga owerksam på Gottland, tills konung Erik fick förstärkning af Danskarna, hwilka under tiden hade utwalt hertig Kristian af Oldenburg till konung. Då måste Swenskarna lemna ön nästan utan motstånd och den förrädiske Måns Gren swor i hemlighet konung Kristian trohet och lofwade hjelpa honom in i riket. Men i denna wefwan öfwergaf konung Erik Gottland, sedan han bott der i 10 år, nemligen från 1439, och for öfwer till Pommern, der han ännu lefde uti 10 år med föga heder och anseende.

Ett möte skulle hållas med de Danska uti Halmstad den 5 Februari 1450, och woro dertill utsedda 12 Swenska herrar, bland hwilka woro Nils Jönßon Oxenstjerna och Måns Gren, hwars trolöshet konungen ännu icke förfarit. De beslöto nu med Danskarna, att Kalmare-unionen skulle äga bestånd, och den af konungarna, som öfwerlefde den andra, skulle styra båda rikena. Twisten om Gottland skulle afgöras på ett nytt möte och Karl affäga sig Norriges krona, och om han ej wille antaga

deßa wilkor, skulle alla tolf gå i fångelse hos Danskarna. Detta war twärt emot Karls befallning, hwilken uttryckligen bjudit dem att i affeende på Gottland och Norrige ej eftergifwa något. Som de derföre fruktade hans wrede, och dertill wille föröka sin egen magt, så ingingo de fleste af dem ett hemligt förbund, **att twinga Karl affåga sig rättigheten att af= och tillsätta lånen, och derest han det ej wille, skulle de på sådant wilkor erbjuda Kristian kronan;** och woro erkebiskop Jöns Bengtßon och biskop Sigge i Strengnäs mycket delaktiga i detta förräderi; men den gamle 93=åriga biskop Magnus i Åbo kom i stor wånda, om han skulle bryta sin trohetsed mot Karl, eller sin tysthetsed mot de sammanswurne. Slutligen gick dock den gamle mannen till Karl och yppade för honom alla de förehafda rånkorna. Karl måste likwäl gå in på att affåga sig Norrige, ehuru hårdt det war; ty han wågade ej bryta Halmstads dagtingan, emedan då alla de herrarna, som lofwat gå i fångelse, samt deras mägtiga wänner och slägtingar öfwer hela riket ofelbart hade gjort uppror. Men lånsrättigheten gaf han ej bort, utan twärtom tog han lånen från erkebiskopen, biskop Sigge, Måns Gren och Nils Jönßon, till straff för deras trolöshet. Måns Gren lade sig då på sjöröfwerier i Östersjön, men blef tagen af Lybeckarna, hwilka halshöggo hans tjenare; men han sjelf utlöstes af konung Kristian, som gjorde honom till sin härhöfwidsman.

Till andra olyckor kom äfwen pesten in uti landet, och härjade så häftigt, att den endast i Stockholm bortryckte 9000 menniskor. Deribland äfwen drottning Katarina, och war detta en swår sorg för Karl; ty hon war icke allenast mycket fager och skön, utan äfwen af ett ganska mildt och lifligt sinnelag, så att hon ofta med sin glädje skingrade de mörka sorger, hwilka omgåfwo konungen; och hade deras sammanlefnad alltid warit den käraste, så att ingen

kunde minnas sig hafwa sett det minsta mißnöje dem emellan. Hon lemnade nio barn; de fleste af dem dogo i sin ungdom och ingen har sedan blifwit mycket ryktbar.

Som Kristian denna gången ej kunde winna något genom stämplingar, så började han att låta sitt folk göra infall och härja i Swerige. Då sammandrog Karl en stor krigshär, tågade med densamma in uti Skåne om wintern 1452, härjade och förstörde hela landet. Om wåren drog han derifrån, delade sin här, af hwilken den ena hälften under konungens swåger Gustaf Karlßon gick till Blekingen och underkufwade det landet; den andra hälften under Ture Tureßon Bjelke och Eggert Kromedik till Halland, der de likwäl läto hären wara alldeles owerksam, ty de höllo i hemlighet med Kristian. Ture hade nemligen både en Dansk mor och hustru och Eggert war sjelf af Dansk stam och deßutom slägt med Karl Knutßons fiender, Wasarna.

Konungen utrustade nästa wår en stor flotta, ämnande dermed anfalla Danmark; men just som han skulle afsegla, fick han weta, att konung Kristian infallit med en wäldig krigshär, uti hwilken war ett stort antal Tyska legoknektar, samt deßutom flera främmande furstar. Denna här utbredde sig öfwer hela Småland och Westergötland och började belägra flottan. Då rustade sig Karl och drog ned med sin magt emot Danskarna. Men nu är till märkandes, att slottsherren på Örebro, herr Erengisle Nilßon, en af Karls trognaste wänner, hade till hustru fru Brita Tott, som war af Dansk slägt. Hon underrättade med hemliga bud sina landsmän om alla Karls företag, så att han allestädes fann dem wäl beredde mot sig. Sålunda hade Kristian wid Karls ankomst till Westergötland dragit sig inom det befästade Lödöse, så att Karl kunde der ingenting uträtta. Han fick höra,

att Danska flottan under Måns Gren hade anfallit Stockholm. Den blef wäl med stor förlust derifrån drifwen; men då Karl skyndade dit för att göra nederlaget fullkomligt, underrättade fru Brita sina landsmän derom, så att Danska flottan i tid lagade sig undan. Karl kallade då till sig rådet, men erkebiskopen och biskop Sigge, hwilka året förut hade af Karl igenfått sina slott mot förnyad trohetsed, bröto den nu. De sade, att de **aldrig skulle komma till honom**; utan befästade sig ytterligare på sina borgar, och skrefwo till Kristian, bedjande honom komma till Upland, så skulle de understödja honom. Sådan trohet blef Karl af dem bewisad; tillika fick han nu underrättelse om, att Westgötarna hade med sin biskop hyllat Kristian, hwilket skedde på hemlig anstiftan af Ture Bjelke, som dock ej wille uppenbart bryta med Karl. Denne såg sig sålunda på alla sidor omgifwen af förräderi och wißte snart ej mera, hwilken han skulle tro. Likwäl hjelpte honom lyckan ännu en gång. Kristian skulle från Jönköping draga öfwer Holweden in åt Östergötland; men herr Erik Niperts hade huggit en bråte på skogen, der han gömde sig med en stor hop Östgötar. De öfwerföllo de framtågande Danskarna, slogo twåhundrade af dem, togo flere af konungens råd tillfånga, och drefwo de öfriga, sårade och förskräckta, tillbaka ur skogen. Munkarna hafwa på sitt wis beskrifwit detta slag uti efterföljande Latinska wers:

> Complures ad Holaved de Dacis föllo döde ned.
> Dat finem rixæ Dacis den Swenske pålyre.

Nu började både Tyskar och Danskar att klaga öfwer det beswärliga krigståget. Rödsot och pest härjade bland dem, så att Kristian slutligen blef twungen draga sig tillbaka till Danmark, och Tyskarna swuro på sitt brutna tungomål: **In Sweden kame**

wy nimmer meer *), och så blef Karl befriad från denna fara.

10 Kap.

Om Tord Bonde.

Men ännu innehades Lödöse af Danskarna och hela Westergötland war wacklande i sin trohet mot Karl. Denne satte då till höfwitsman öfwer sina tjenare herr Tord Bonde, som war hans syskonebarn, och fastän ung, bewiste sig som en både dristig, klok och förfaren krigshjelte. Han red med Karls swenner hastigt mot Lödöse. Det war en mörk, regnig och stormig natt, så att Danskarna ej wäntade något anfall; men herr Tord, aktade litet regn och blåst, utan kom tidigt före morgonen till Lödöse, öfwerrumplade staden och tog alla Danskar, der woro, tillfånga; hwarefter han lät sina tjenare hålla sig wäl med fiendens win och mat, och så taga sin skada igen för den ruskiga natten. Här fann herr Tord en wäska med bref, bland hwilka flera woro från Brita Tott och herr Ture Bjelke, angående deras, erkebiskopens och biskop Sigges förräderi mot konung Karl. Herr Tord skickade deßa brefwen strax upp till konungen; men beslutade också att söka öfwerraska Ture Bjelke. Han red derföre strax med 30 man till Arewalla slott, som herr Ture innehade. Emedan denne ej trodde, att hans förräderi war upptäckt, så släppte han in herr Tord jemnte deß tjenare på slottet; likwäl hade Tord af försigtighet befallt, att hans män skulle komma dit endast fyra eller fem i sender, för att ej med för mycket folk på en gång skrämma Ture. Om qwällen, då de sutto till bords och just som kålen inbars, reste sig

---

*) D. w. s. Aldrig mer komma wi till Swerige.

herr Tord, fattade Ture wid halsen och höll honom fast. Tures swenner lupo till för att hjelpa sin herre; men Tords swenner hindrade dem med hugg och slag, och lyktades leken så, att både herr Ture och alla hans tjenare blefwo fångna och herr Tord fick slottet i sitt wåld. Herr Ture måste då lofwa att blifwa stilla uti Warnhems kloster och hans tjenare i Skara, och så afwakta, hwad konungen om dem beslöte.

Denne, som emedlertid fått brefwen från herr Tord, sammankallade rådet i Stockholm och framlade för dem alla deßa handlingar. Så stor war likwål herrarnas magt och gemensamma afund mot Karl, att han måste förlika sig med deßa förrädare och ej tordes straffa dem, ehuru han hade så fullgoda bewis på deras onda uppsåt och gerningar. Han for nu ned till Westergötland; men wid ryktet om hans ankomst rymde herr Ture med sina tjenare, twärtemot ed, till Eggert Kromedik på Rumlaborg, hwarifrån båda deßa förrädare flydde till Danmark.

Tord Bonde fortfor emedlertid att manligen förswara riket. Konung Kristian försökte att med en hår bryta in i landet, och gjorde det flera gånger; men herr Tord, som nu war höfding öfwer Westergötland, emottog honom allestädes så, att Kristian slutligen måste med oförrättade ärender och stor förlust draga sig tillbaka ur Swerige. Under detta återtåg, bygade han likwål i Småland ett fäste, som han kallade Danaborg, och inlade der en Dansk besättning. Men Tord Bonde kom strart efter med sina tjenare och beväpnade bönder och blef då fästningen med storm intagen, och Danskarna derstädes ledo ett sådant nederlag, att bönderna alltsedan den tiden kallade slottet Danasorg i stället för Danaborg.

En annan gång kom konung Kristians hårförare, herr Kolbjörn Gast, dragande med tretusen man för

att fördrifwa herr Tord utur Norrige, der denne anlaggt flere fästningar. Herr Tord hade då ej mer än fyrahundrade man hos sig, likwäl beslöt han wåga en dust mot herr Kolbjörn. Han dolde derföre ett hundra af sina swenner uti en skogsdunge, men sjelf angrep han med de öfrige trehundrade den Norrska hären, hwilken förskansat sig inom en wagnborg. Då herr Tord ej kunde inbryta dit, wände han om med de sina och låtsade fly. Normännen öfwergåfwo wagnborgen och började förfölja honom; men när han så lockat dem ett stycke från deras borg, wände han sig om igen, och gjorde ett så hårdt anfall emot dem, att de näppeligen kunde stå deremot; och blef der då ett skarpt fäktande. Herr Tord stack och sköt omkring sig och twå gånger blef hästen under honom dödad. I detsamma kommo de hundrade swennerna fram ur sitt bakhåll. De woro wäl så illa utrustade, att de ej hade jern på sina lansar; men de redo icke desto mindre med hurtigt mod på fienderna, och läto dertill högljudt blåsa uti trenne basuner, som de hade med sig. Wid detta blefwo Normännen helt förwirrade och skrämde. De ropade, att all Sweriges makt komme dragande emot dem, och började springa åt alla sidor. Sjelfwa herr Kolbjörn Gast flydde med sina tjenare undan till ett berg; men herr Tord följde der manligen efter och grep alla, både anföraren och hans swenner. Sådana krigsknep förehade herr Tord esomoftast, och genom sin wakſamhet, klokhet och tapperhet afwärjde han alla Danskarnas anfall och gjorde dem ganska stort afbräck. Icke eller tordes Karl Knutssons inhemska fiender och afundsmän något företaga, så länge han hade en sådan förswarare; och war herr Tord sålunda sin konungs förnämsta stöd och hjelp.

Men den tappre och trofaste hjelte föll slutligen för en förrädares hand, då hans fiender ej förmådde i strid skada honom. En ibland hans tjenare, nemligen Jösse Bosson, hade helt och hållet wunnit herr

Tords förtroende, ehuru Jößе war Dansk till födseln. Det war ingen, som herr Tord förlitade sig så mycket uppå bland alla sina hofmän, och hade han gjort Jöße till slottsfogde på Karlborg, ett fäste uti Bohuslän. Det hände sig en gång under deßa Norrska oroligheter, att herr Tord kom till Karlborg, och skulle dröja der öfwer natten. Jöße bad då herr Tord taga sig nödig hwila och lofwade under tiden sjelf bewaka slottet. Likaså sade han till herr Tords tjenare, och, emedan de alla woro trötta, tackade de derför, och begäfwo sig till sängs. Nu lät Jöße i hast reda till sina skepp och bära ned på dem alla sina dyrbarheter. Sedan inneslängde han i tysthet Tords tjenare, gömde undan deras swärd och skar af deras bågsträngar; så mycken försigtighet trodde han wara sig af nöden, innan han wågade angripa den hjeltemodige herr Tord. Nu gick han in till honom, hafwande en yxa i handen. Herr Tord reste sig litet i sängen och frågade, hwad Jöße wille; men denne gaf honom i stället för swar ett så hårdt hugg med yxan, att han klöf hela hufwudet ända ned till axlarna, hwarefter Jöße flydde undan till Danskarna, på hwilkas anstiftan man trodde, att han företagit denna illbragd.

11 Kap.

Konung Karls afsättning.

Emedlertid började Karl att blifwa allt mindre och mindre älskad uti riket. För att uttrötta Swenskarna brukade Kristian det knepet, att han wid gränsen ofta samlade tillhopa mycket folk, låtsande wilja göra ett infall. Då blefwo också Swenskarna sammankallade och fingo tåga från alla rikets kanter, men, när de kommo fram, war ingen fara å färde, utan de fingo wända om igen. Häröfwer harmades och uttröttades både det uppbådade folket och bönderna, som

på tågen skulle underhålla dem, och tyckte de Karls regering wara swår och elak. Presterna woro Karl ej heller bewågna, emedan han 1453 börjat anställa en räfst med deras många och stora egendomar, samt återdraga under kronan de gods, som mot Sweriges lag hade blifwit slagna under kyrkor och kloster. Denna räfst måste wäl snart afstanna för presterskapets motstånd, men Karl hade dock derigenom wisat sitt sinnelag mot dem, och ådragit sig deras hat tillbaka. Adeln war honom gramse, emedan han bibehöll för sig och sina anhöriga nästan alla län, och drog deraf inkomsterna. Tillika retade han deras afund genom en alldeles owanlig prakt och rikedom. Han wisade t. ex. på ett gästabud 1400 silfwerfat, utom otaligt många andra klenoder af guld och silfwer. Så woro många undersåtares hjertan wända ifrån konung Karl; och hans gamle owän, erkebiskopen Jöns Bengtsson med sina slägtingar paßade blott på tillfälle att låta deras inrotade hat bryta ut mot honom. Men Karl förlitade sig på sina stora rikedomar, på sina hofmän, af hwilka han hade ett då för tiden owanligt stort antal, nemligen 2000, och derpå, att han innehade alla slotten. Likwäl fick han snart erfara, huru swag den regering är, som ej stödes på undersåtares trohet och tillgifwenhet.

Då Danskarna nu ej mer behöfde frukta den förfärlige Tord Bonde, inbröto de under Måns Gren, intogo hela Öland, Borkholm och belägrade Kalmar. Karl skyndade ned mot dem och gaf erkebiskopen det uppdrag att samla mera krigsfolk uti Uppland och nedsända till konungen. Ny tyckte Jöns Bengtsson, att rätta tiden wore inne, att störta den af honom så hatade Karl Knutsson, och hade han redan fyra gånger förut affallit från Karl, men alltid blifwit med honom förlikt igen efter stora och dyra eder om framtida trohet. Han sammankallade alla sina anhängare och tjenare, anslog på Uppsala domkyrkas dörr

ett bref, hwari han uppsade konungen all tro och lydnad, gick så sjelf upp uti domkyrkan, klädde af sig erkebiskopsdrägten framför S:t Eriks skrin och lofwade, **att ej påtaga denna skrud förr, än lag och rätt åter blefwe gällande.** Derpå iklädde han sig ett harnesk, satte hjelm på hufwudet, band swärd wid sidan och tågade så ut med sin här, tog Karls fogdar tillfånga samt plundrade hans gårdar. Sedan drog han till Westerås, dit han stämde Dalkarlarna sig till mötes. Då Karl fick weta denna ofrid, skyndade han sig med en liten här uppåt landet, ämnande öfwerraska erkebiskopen uti Westerås; men denne paßade bättre på sin tid och Karl blef sjelf öfwerrumplad wid Strengnäs. Hans folk, anfallna, medan de woro ännu halfwakna och ej hunnit komma i ordning, blefwo snart slagna och skingrade, och Karl, sjelf sårad, kom med möda undan på en gammal dålig häst, åtföljd af endast en tjenare till Stockholm. Han lät strax afbränna båda malmarna, för att så mycket bättre kunna uthärda en belägring. Erkebiskopen kom också snart efter och bestallade staden; men, som Karl tyckte sig ej hafwa nog magt att stå emot erkebiskopen, ej heller såg sig kunna lita på Stockholms borgare, så beslöt han att fly ur landet. Han lät alltså i hemlighet gömma en del af sina kostbarheter och penningar i Swartbrödraklostret; det öfriga fördes om bord på ett skepp, som skulle segla till Dantzig. Då Karl skulle slutligen sjelf stiga om bord, frågade en af erkebiskopens hemliga anhängare: **Om han glömt något? "Ingenting mer,"** swarade Karl, **"än att låta hänga upp dig och dina kamrater."** Derpå steg han ombord, och afseglade. I Dantzig blef han ganska wäl mottagen, så wäl af Hansestaden, som af konungen i Pålen, och utfärdade en protest emot de Swenska herrarna, erbjudande sig att stå till rätta mot dem inför owäldiga domare. Men i Swerige öfwergåfwo alla den olyckliga konungen. Erkebiskopen fick inom några få dagar in Stockholm; och twänne Karls döttrar,

som woro der, blefwo utan barmhertighet satta ombord på en skuta, som midt i den kalla och stormiga wintern, skulle föra dem öfwer till Pommerska wallen, hwarifrån de fingo sjelfwa uppsöka sin landsflyktige fader i Danzig.

12 Kap.

Om konung Kristian den förste.

Erkebiskopen ämnade inkalla konung Kristian; men så stort war redan hatet mot utländska herrar, att han måste högtidligen lofwa både bönder och borgare att ej intaga främmande konung i landet. Men att bryta ett löfte låg föga magt på för Jöns Bengtsson. Han och hans anhängare skrefwo hemligen till Kristian och bådo honom skynda med en stor flotta upp i Stockholmsskären. Kristian kom, och folket wißte ej något utaf, förrän han af erkebiskopen och deß parti infördes i Stockholm och kröntes i Uppsala 1457 den 29 Juli. Kort derefter blef äfwen Kristians son, Johan, hyllad som sin faders efterträdare. En rättegång anställdes mot Karl Knutsson, hwilken af sina owänner dömdes som landsförrädare, och förlorade alla sina egodelar i Swerige; och tyckte sig nu Kristian wara temligen befästad på Sweriges tron.

Konung Kristian regerade några år bortåt uti fred och ro; och han war ej heller hwarken någon elak menniska eller oduglig konung. Likwäl war han alltför swag att föra styret uti så stormiga tider, och han begick många fel, hwilka slutligen störtade honom från tronen. De löften, han wid sin kröning med heliga eder bekräftat, bröt han oförsynt, och, ehuru sådant war ganska wanligt under deßa ohyggliga tider, så wäckte det likwäl harm och wrede, och gaf hans fiender anledning till uppenbara klagomål. Eme=

dan erkebiskopen intalade honom, att Karls wänner ämnade åter infalla denne, så lät han fasttaga och ynkeligen pina deßa, för att twinga dem att bekänna något. Som de likwäl woro oskyldiga, så hade de intet att bekänna, utan måste släppas lösa igen; men hwarken de eller deras många anhöriga och wänner woro sedan konung Kristian serdeles tillgifna. Ej heller behagade det Swenskarna mycket, att de landsförrädarne, herr Måns Gren, herr Ture Bjelke och flere andra, som fört afwog sköld mot fäderneslandet, nu icke allenast kommo tillbaka igen, utan blefwo hedrade med konungens förtroende och de högsta och förnämsta syßlor uti riket. Men det, som mest uppretade folket mot Kristian, war hans girighet. Han begynte låna af sina undersåtare, än större, än mindre summor; men betalte dem aldrig tillbaka. Så snart han fick höra talas om de skatter, Karl egde gömda uti Dominikanerklostret, lät han strax borttaga dem; och då någon inbillade honom, att Karl äfwen annorstädes hade fördolt dyrbarheter, lät han här och der slå sönder muren på slottet, noga undersöka sjöbotten nedanför borgen; ja till och med det stora klotet på ena slottstornets spets blef nedtaget och uppbrutet, allt uti den tanka att derstädes finna gömda penningar. Kristian lät slutligen från Danmark hämta upp en qwinna, som troddes kunna genom sina trollerier upptäcka dolda skatter åt honom. Äfwen lade han på folket dryga och olagliga beskattningar under allehanda förewändningar. Första och andra gången betalades de; men då den tredje och swåraste gärden påböds, nekade allmogen alldeles, gjorde allwarsamt uppror, och sade, att de ej mer wille betala skatt till en så snål konung och **bottenlös lommataska**, som Kristian war. Erkebiskopen, hwilken skulle förmå bönderna att betala, wågade eller wille icke twinga dem, utan lofwade att skaffa dem eftergift från hela den skatten. Men häröfwer wredgades Kristian högeligen, så mycket mera, som han redan förut fruktade Jöns Bengts=

sons stora både magt och tilltagsenhet. Han tog derföre erkebiskopen oförmodadt till fånga på Stockholms slott, och förde honom med sig till Köpenhamn, der han insattes uti fängelse 1463. Men nu utbrast ett häftigt uppror. Bönderna woro mycket uppretade öfwer, att erkebiskopen måste lida detta, emedan han welat befria dem från den olagliga skatten. Karls fordna anhängare började resa sitt hufwud, och erkebiskopens wänner och slägtingar upptändes af häftig wrede. I spetsen för de upproriska satte sig biskopen i Linköping, Kettil Karlsson Wase, hwilken war erkebiskopens syskonebarn. Han fick stort medhåll från alla trakter, så att han belägrade Stockholm och intog många andra slott. När Kristian förnam denna oro, for han med en stor krigshär upp till Stockholm, då Swenskarna drogo sig tillbaka till Dalarna. Kristian följde efter med sin här; men då han kom till Hälleskogen uti Westmanland, hade biskop Kettil och Sten Sture med hela Swenska hären laggt sig i bakhåll för honom och angrepo honom ganska häftigt. Der blef den Danska krigshären slagen och led ett så stort nederlag, att Kristian med öfwerlefworna deraf flydde strax till Stockholm, och icke ens wågade stanna der, utan seglade tillbaka till Danmark. Men Swenskarna beslöto nu allmänt att återkalla Karl Knutsson. Bud derom sändes till honom i Danzig. Han seglade öfwer till Stockholm, lofwade fullkomlig glömska åt sina fiender och blef så 1464 för andra gången tagen till konung öfwer Swerige.

13 Kap.

Karl, andra gången konung.

Då Karl kom tillbaka till Stockholm, woro många af Danskarnas förnämsta herrar och ädlingar inspärrade på Stockholms slott, hwilka nu blefwo twungna

att gifwa sig fångna, tillika med flera goda skepp, som lågo i hamnen. Men de började gifwa honom fagra ord, lofwandes att aldrig mera strida mot honom och Swerige, utan wißerligen stifta en fast och pålitelig fred mellan honom och konung Kristian. Karl med sin wanliga lättrogenhet forlitade sig häruppå och lät dem så med deras skepp resa hem till Danmark utan någon widare lösen. Då biskop Kettil derpå kom till Stockholm från ett fälttåg mot Danskarna och förnam detta, upptändes han af harm och wrede mot Karl. Han sade utan försyn till denne, att det war till deras egen olycka, de hämtat Karl tillbaka, emedan han nu gjorde dem både skam och skada. Biskopen med sina wänner, och icke Karl, hade belägrat Danskarna; derföre hade han icke utan deras lof bort släppa fångarna. Ja, biskop Kettil fördristade sig att med wåld hämta tillbaka de Danska fartyg, som ej hunnit ur Stockholmsskären, och så utbrast ny fiendskap mellan deßa båda herrar.

Biskopen skref strart till Kristian, att, om erkebiskopen återfinge sin frihet, skulle Kristian åter blifwa antagen i Swerige till konung. Kristian insåg, att han ensam ej skulle kunna besegra Karl, ingick derföre en förloning med erkebiskopen och sände honom, utrustad med krigsfolk, upp till Swerige. Strart föllo alla erkebiskopens fordna anhängare från Karl. Dennes krigshöfding Bo Dyre, en broder till Tord Bonde, blef af erkebiskopen narrad till ett stillestånd, men under detsamma förrädiskt anfallen af honom, och led ett stort nederlag. Karl sjelf instängdes uti Stockholm af erkebiskopen, biskop Kettil och de flesta af rådsherrarna. Han försökte ett utfall på isen ofwanför Riddarholmen, men blef med stor förlust tillbakadrifwen. Dalkarlarna kommo nedtågande för att hjelpa honom, men biskop Kettil för emot dem och öfwertalade dem att wända om igen. Öfwergifwen och förrådd på alla sidor, måste Karl slutligen affäga sig

kronan och åtnöja sig med förläning af Raseborgs slott i Finnland. Han for öfwer till Åbo (1465), der han länge fick wara uti Swartbrödraklostret, innan han kunde bekomma förbemälte slott, och hade han då så litet qwar af sin fordna rikedom, att han ej förmådde betala 50 mark, som han war skyldig i Stockholm, och det berättas, att han då om sig sjelf diktat deßa werser:

Medan jag war herre till Fogelwik,
Då war jag både mägtig och rik.
Men sedan jag blef konung öfwer Swea land,
Så wardt jag en arm och olycklig man.

14 Kap.

Karl Knutsson tredje gången konung.

Nu woro erkebiskop Jöns Bentgsson och biskop Kettil Wase de mägtigaste uti hela riket. Erkebiskopen kallade sig **Sweriges Furste** och **Föreståndare** och biskop Kettil för **Riksföreståndare**. Man tror, att erkebiskopens anhängare ämnade dela Swerige uti fyra delar, och i dem tillsätta fyra af sina förnämsta anförare till konungar. Men, då de mißtröstade härom, fortforo de att arbeta för Kristian. Detta måste likwäl ske i största hemlighet, ty bönder och borgare och många bland adeln och presterna woro så uppretade mot Danskarna, att de ej gittade höra Kristian nämnas. Emedlertid wille erkebiskopen efter sin egen wilja styra riket, men fick deruti mera motstånd, än han wäntat sig. De adliga herrarna walde på en herredag Erik Axelsson Tott till riksföreståndare och det twärtemot erkebiskopens wilja. Bönderna tyckte ej om, att Jöns Bengtsson wille styra riket, utan sade, **att Swerige af ålder warit ett konungarike och icke ett prestegäll**; och till och med domkapitlet i Upsala, ha-

de redan förut skrifwit honom till och förmanat honom, att han skulle akta sitt biskopsembete och ej befatta sig med werldsligt regemente. Men erkebiskopens oroliga, stridslystna själ tillåt honom icke hwila. Så uppretade han snart folket emot sig, och de började åter tala om konung Karl. Nils Sture till Penningeby, en föga mägtig, men mycket dristig och tapper man, war den förste, som uppenbarligen satte sig mot erkebiskopen och arbetade för Karl. Ännu mera styrka fick dennes parti derigenom, att den mägtige Iwar Axelsson Tott blef owän med konung Kristian, och gifte sig med Karl Knutssons dotter, hwarigenom denne Iwar samt hans lika mägtige broder, riksföreståndaren Erik Axelsson Tott, blefwo tillgifne Karl, i stället för att de förut warit Kristians trogne anhängare. På detta sätt woro egentligen tre partier uti landet: Erkebiskopen nemligen med sitt anhang af Oxenstjernor och Wasar; Tottarna med deras anhang, och slutligen båda Sturarna Nils och Sten, hwilka oförtäckt arbetade för Karl Knutsson. Tillståndet uti riket war också förskräckligt. Bewäpnade hopar af de olika partierna genomtågade landet i alla riktningar, förföljde hwarandra, plundrande allmogen och alla wärnlösa. Ingen säkerhet fanns, ingen ordning, ingen öfwerhet, som förmådde skaffa den oskyldiga rättwisa. Allt war inbördes afund och bitterhet. Den ena adelsmannen fejdade mot den andra, mördade hans tjenare, plundrade hans underhafwande. Sjelfwa bönderna walde olika partier. Uppländningarna, i synnerhet från Fjerdhundra, hjelpte erkebiskopen. Dalkarlar och Gestrikboar hjelpte Sturarna och andra åter Tottarna. Så warade detta owäsende uti nära twå år. Slutligen förenade sig Sturarna och Tottarna så småningom med hwarandra och beslöto att återinkalla Karl, hwilket äfwen bönderna, som snart blefwo ledsna wid dessa herrefejder, började att högeligen åstunda. Erkebiskopens parti deremot aftog

allt mer. Hans nitiske och tappre hjelpare, biskop Kettil, hade redan 1466 aflidit; och dennes broder, den lika tappre och dristige härföraren, herr Erik Karlsson Wase, som länge uppehöll erkebiskopens wapen uti Swerige, måste slutligen wika undan för Sturarna och Dalkarlarna. Erkebiskopen fann sig ej trygg uti Uppland, utan reste ned till Öland för att wara Danmark så mycket närmare. Wid samma tid återkom Karl från Finnland, fick in Stockholm och blef genom sina anhängare tagen till konung, nu för tredje gången. Det tyckes, som den häftige erkebiskopen ej kunnat fördraga denna sin hatade motståndares seger, ty några få weckor derefter dog han på Öland, harmsen, fattig och landsflyktig, begråten af inga, hatad af de flesta, fruktad af alla. Med honom förswann Kristians fastade stöd, och Karl tyckte sig känna kronan sitta säkrare på hufwudet, sedan denne hans bittraste och farligaste motståndare war borta.

Nu tycktes det, som Karl skulle få behålla sitt rike i fred; likwäl återstod honom ännu swåra oroigheter. Förbemälte herr Erik Karlßon Wase hade wäl öfwergifwit Kristian och lofwat Karl tro och lydnad; men han bröt sin ed och började ett nytt uppror, icke för Kristian, utan för sig sjelf. Han fick strart med sig en stor skara bönder från Fjerdhundra och tog dermed in Upsala. Karl skickade mot honom Bo Dyre Bonde med en krigshär; men Bo låt åter narra sig till ett stillestånd, och blef derunder förrädiskt anfallen och illa slagen af Erik Karlßon. Nu kom Sten Sture med trehundrade hofmän och tjugetusen bönder från Södermanland, Dalarna och Roslagen; men herr Erik Karlßon hade trettiotusen bönder och åttahundra hofmän. När krigshärarna möttes, yppade sig ett häftigt uppror uti Sten Stures krigshär, och de ropade, att de häldre borde slå ihjel herr Sten; hwarföre denne med en del af krigshären måste fly undan till Da-

larna. Den öfriga delen skingrade sig, och Södermanlänningarna lofwade Erik att aldrig mera taga till wapen för Karl Knutßon. Uti Roslagen hade Karl samlat sig en krigshär, men äfwen denne blef öfwerfallen wid Knutby och alldeles förstörd af Erik Karlßon. Af allt detta fattade denne ett stort mod. Han skref till sin kära hustru, bad henne fröjda sig och hafwa ett godt mod; ty alla falla honom till fota. Ja, han hoppades, att hans hustru skulle bära Sweriges krona, om icke i år, åtminstone till året. Ännu återstod honom likwäl en strid. Han hörde, att Nils och Sten Sture samlade troppar i Dalarna för att hjelpa Karl. Erik drog dit med en krigshär af öfwer trettiotusen man och woro Upplandsbönderna så säkra om seger, att de förde med sig en stor hop tomma slädar för att på dem föra ned allt det rof, de ämnade taga från Dalkarlarna. Så drog Erik genom Hedemora ända till twå mil från Falun. Här mötte honom herr Sten Sture med fem hundra man och uppsatte der Dalabaneret. Erik Karlsson gjorde flera häftiga anfall deremot, men herr Sten hade walt en så god plats och förswarade sig så tappert med sina Dalkarlar, att Erik Wase med sitt folk måste slutligen efter stor förlust draga sig tillbaka. Litet derefter kom Nils Sture med hela Dalahären, och kom det då till en hufwuddrabbning wid Upphöga färja, der Erik Karlßon led ett fullkomligt nederlag, och hela hans här blef dels nedhuggen, dels skingrad, och war den så förskrämd, att obewäpnade qwinnor kunde taga många af de flyktande krigsmännnerna till fånga. Erik sjelf wågade icke stanna någorstädes, utan flydde hals öfwer hufwud ned åt Danmark, och blef det sålunda ingenting utaf med den krona, som han så stolt hade lofwat att sätta på sin hustrus hufwud.

Kristian, som emedlertid af andra orsaker warit hindrad att draga någon fördel af alla deßa orolighe-

ter, inbröt nu med en krigsmagt i Westergötland och belägrade Öresten. Karl Knutßon ditsände sitt förnämsta förswar, den unge riddaren herr Sten Sture. Denne drabbade också manligen tillsammans med Danskarna, och, ehuru Kristian sjelf war en tapper man och hans folk förswarade sig wäl, så blefwo de dock slutligen twungna att wika, och Kristian sjelf måste sårad fly undan till Danmark; hwarefter Nils och Sten Sture utdrefwo alla fiender ur landet.

Nu satt Karl ändteligen på en tryggad tron. Hans inhemska fiender woro dels döda, dels kufwade. De utwärtes fienderna woro slagna; folket, tröttadt wid de inbördes oroligheterna, önskade fred och lugn, och slutligen stodo Tottarnas magt och Sturarnas tapperhet och trohet såsom fasta pelare och stöd för hans wälde. Men den olycklige konungen fick ej länge smaka detta lugn. Han sjuknade allwarsamt i Maj 1470, och då han kände, att döden förestod honom, utnämnde han herr Sten Sture till riksföreståndare och antwardade honom Stockholms slott; men tillika förmanade han Sen att ej eftersträfwa konunganamnet och kronan. **Den ärelystnaden**, sade den döende konungen, **har bräckt min lycka och kostat mitt lif.** Så slutade Karl Knutßon ett lif, hwars början war så lysande, men hwars fortsättning blef så full af de hårdaste sorger och motgångar. Swårt är att säga, om den eftergifwenhet och lättrogenhet, hwilken han som konung tycktes wisa mot förrädare och fiender, war för ögonblicket nödwändig, samt en följd af hans slughet, eller som den härrörde från mildhet och försonlighet uti lynnet, samt från den fasta förtröstan på Guds hjelp, om hwilken han så ofta talade. Det är dock wißt, att denna efterlätenhet tillika med den tappre, ihärdige, sluge och trolöse erkebiskopens hat warit närmaste orsaken till Karls många olyckor.

Elfte Berättelsen.

Om Sten Sture den äldre.

1 Kap.

Om Sten Sture.

De gamla Sturarna woro af en mycket aktad slägt, som redan långesedan är utgången. Född utaf denna ätt, samt i nära skyldskap med Wasarna och Bondarna, hade herr Sten redan derigenom mycket anseende, hwilket han ännu mera förökade genom sina egna dygder. Han war neml. tapper, dristig och erfaren i krig, kunnig, klok och försigtig i statens styrelse, rättwis, uppriktig och ihärdig i allt sitt förehafwande. Wäl wetande, huru lätt de andra herrarnas afund kunde uppwäckas, aktade han sig noga, sedan han blef riksföreståndare, att genom yttre prakt eller otidig herrsklystnad reta dem; han slog ej en gång mynt med sitt namn, fastän han länge war riksföreståndare; men då det gällde hans werkliga magt, så fingo alla förnimma, att han war den man, som ej lät på något sätt gäcka sig. Sjelf war han af en utmärkt ordhållighet. **Jag lofwar det wid mina tre sjöblad** (Stureättens adeliga sköldemärke), sådan war hans ed; och den war mer pålitlig än konungars och biskopars heligaste och högtidligaste förbindelser.

Efter Karl Knutßons död uppkom återigen stor oenighet uti landet, emedan Danskarnas anhängare, Erik Karlßon Wase, Iwar Månßon Gren, Trotte Karlßon med flera andra, sade, att Karl Knutßon ej warit rätter konung öfwer Swerige och kunde således ej derom förordna. Deßa wille derföre ingalunda er=

känna herr Sten såsom riksföreståndare, utan höllo sig fast wid konung Kristian, för hwars skull de sökte att uppägga allmogen. Sådant gick dock trögt, ty bönderna woro af gammalt hätska mot Danskarna och Sturen tillgifna. Nu uppretades de deßutom mycket mer mot Kristian, emedan han lät stänga all tillförsel af sill och salt, så att bönderna kommo i stor saknad af deßa nödiga waror. Dalkarlarna och Stockholms borgerskap woro i synnerhet trogna mot herr Sten, och uppmanade hwarandra till ståndaktighet. Men föga skulle denna folkets tillgifwenhet hafwa hjelpt, om de allsmägtige adelsherrarna och presterna hade warit honom fiendtliga. Nu hade han deremot på sin sida den nywalde erkebiskopen, Jakob Ulfson Örnefot, den tappre, och af bönderna älskade Nils Sture, samt de genom rikedomar och stora förläningar så mägtiga bröderna Erik och Iwar Axelssöner Tott. På detta sätt fick herr Sten slutligen öfwerhanden. Efter flera blodiga strider i Uppland drefwos Erik Karlßon, Trotte Karlßon och de andre Kristians anhängare ur landet, och sedan flera fåfänga möten blifwit hållna, sammankallades en allmän riksdag i Arboga, der Sten Sture, d. 1 Maj 1471, af alla antogs och hylldes till rikets föreståndare och höfwidsman. Det berättas af somliga, att en läst Tyskt öl sändes från Stockholm till Arboga för att ytterligare uppmuntra bönderna, som redan förut woro herr Sten tillgifna; hwadan deßa ocksä blefwo så högljudda uti sitt rop för herr Sten, att de afundsjuka herrarna ej wågade längre sätta sig emot hans utnämnande.

2 Kap.

Om slaget wid Brunkeberg.

Då Kristian såg, att hans anhängare i Swerige ej förmådde ensamme hjelpa honom, utrustade han en stor

krigshär, seglade dermed till Stockholm och lade sig wid Wagnsön eller Skeppsholmen, som den nu kallas. Der började han underhandlingar med Swenska rådet, erböd sig att godtgöra sina fordna fel, betala sina skulder, styra riket efter den regeringsform, de sjelfwe wille uppsätta, och i allt blifwa dem en huld och god fader. Många woro också för konung Kristian, men de fleste mot; likwäl slöts ett stilleständ och underhandlingarne fortsattes. Danskarna fingo hemta sina förnödenheter i staden. Kristian deremot sälde åt Swenskarna salt, hwarpå stor brist war i riket, och så tycktes allt hafwa ett ganska fredligt utseende. Emedlertid kunde Kristian ingenting winna genom sina dagtingningar, utan märkte slutligen, att det war Swenskarnas affigt att förhala tiden för honom, tills hans matförråder woro förtärda och den hårda årstiden skulle förstöra hans flotta. Efter 7 weckors fåfäng wäntan beslöt han derföre pröfwa krigets lycka och landsteg d. 1 Sept. med hela sin här på Norrmalm. Han slog sitt läger på Brunkeberg och lät gent mot staden uppkasta flera jordwallar och korgskansar, från hwilka kanonerna beständigt oroade stadsfolket. Hans flotta låg wid Blasii- eller Käpplingeholmen och öfwer Näckström*) uppfördes en stark brygga. för att underhålla förbindelsen mellan flottan och lägret. Så rustade Kristian sig uti god ordning, till att belägra Stockholm, och på samma gång sände han herr Erik Karlßon Wase, Trotte Karlßon och flera andra af sina Swenska anhängare inåt Uppland för att skaffa hjelp utaf bönderna; och för att locka deßa

---

*) **Näckström** eller **Brännesund** kallades det smala sund, som då för tiden gick utefter lilla Trädgårdsgatan och skiljde Blasiiholmen från Norrmalm, men sedan blifwit igenfylldt. På hela Norrmalm fanns wid denna tiden nästan inga hus utom Klara kloster.

till sig, låt han förkunna, att de skulle få salt för godt köp uti hans läger. Många utaf dem, som då kommo till Danska lägret för att handla, blefwo der qwarhållna, och det lyckades äfwen för de utsända herrarna, att få några hopar Upplandsbönder med sig till Kristians hjelp, likwäl woro de ej synnerligen många. Icke heller trodde sig Kristian just så mycket behöfwa dem. Hans stora krigshär bestod af de förnämsta Danska ädlingar och deras swenner, af tappra, starka och stridswana Skottska och Tyska knektar, och dageligen öfwade sig deße i krigiska lekar och tillbragte sin tid i lägret lustigt och förnöjdt. Kristian i sin stolthet lofwade, **att han skulle bygga och bo i Swerige**; och, då man berättade för honom, att Sturen for kring landet och samlade bönder mot honom, sade denne: **Herr Sten slinker mellan skog och dike. Men jag skall aga denna min smådräng med ris såsom ett barn och lära honom att hålla sig stilla.** De främmande krigsmännerna började också utfara i grymma hotelser mot stadsfolket och uppretade dem derigenom så mycket mera till hat och motstånd.

Då Kristian begynte belägra Stockholm, for herr Sten derifrån ned åt landet och dref i hast de der inträngande fienderna öfwer gränsorna. Med de församlade Westgötarna slog han en stor hop Danskar wid Herljunga, hwarefter Westgötarna sjelfwa intogo Elfsborg och nedrefwo Arewalla slott i grund. Herr Sten drog widare igenom Östergötland, Södermanland och Nerike, samlade till sig en stor här ur deßa landskap, och tågade med dem mot Stockholm. Wid Rotebro mötte honom den tappre Nils Sture med Dalkarlarna och den förenade krigshären gick nu ända fram till Jerfwa. Härifrån skref herr Sten flera bref till konung Kristian, erbjudande honom säker och fri hemresa, om han wille godwilligt lemna Swerige; men Kristian swor **wid Guds fem sår, att han icke hade gjort sig så mycket beswär och kostnad för att**

återwända med oförrättade ärenden. Då sålunda alla fredliga förlikningar mißlyckades, rustade sig båda härarna till krig, och fick nu swärdet afgöra, om Swerige skulle wara ett fritt rike eller ej.

Det war den 10 Oktober 1471, som detta märkeliga slag stod. Redan under nattens mörker började Swenskarna att feja sina wapen och rusta sig redo till den blodiga leken. Tidigt på morgonen sammankallades hela hären till en högtidlig gudstjenst. En för fromhet och gudsfruktan af alla aktad och wördad prest höll meßa framför det heliga korset och utdelade sakramentet åt männerna, och tyckte de sig i helig hänryckning se, huru en blodsdroppa föll från Frälsarens sår ned uti kalken, likasom en himmelsk uppmaning till dem att oförfäradt wåga äfwen sitt blod i den heliga kampen. Nu lät herr Sten folket gå till sina härbodar, för att som hastigast få sig mat och förfriska sig; och emedlertid sände han Nils Sture med en tredjedel af hären, att han skulle genom skogen *) gå omkring och anfalla Danska lägret och Brunkeberg från östra sidan. Derpå uppställde herr Sten sin här och kommo då öfwer Kungsholmen till honom 1300 ryttare, klädde i harnesk, blanka som is, och woro deßa sända af herr Knut Poße i staden honom till undsättning. Herr Sten talade till allt folket: **Wiljen j, sade han, någonsin njuta frid och frihet uti Swerige, så stån i dag fasta med mig och wiken icke ifrån hwarandra. Jag skall göra, hwad jag förmår. Ingalunda skall jag frukta för konungen, hans Danskar och drabanter, utan gladeligen wåga lif och blod och allt, hwad jag har, i denna fejden. Wiljen j alla göra på samma sätt, så lyften opp edra händer. — Det wiljom wi med Guds hjelp göra,** ropade hela hären

---

*) Förmodeligen rundt omkring Brunnswiken.

och räckte upp sina händer, slog tillsammans sina sköldar, samt gjorde stort härskri och wapenbrak; hwarefter de tågade fram emot berget, sjungande:

> I Guds namn farom wi,
> Hans nåd begårom wi.
> Nu dragom wi till Stockholms by,
> Gud gifwe kong Kristian ej wille bortfly!

och war det nu klockan elfwa på förmiddagen.

Men konung Kristian åmnade ingalunda fly undan. Kraftfull, tapper, modig samt mycket öfwad i ridderliga och krigiska företag, wille han här på en gång inlägga åra, hämna sina förra nederlag och winna tillbaka ett helt rike. Den tappra och stolta Danska adeln, anförd af marsken Klas Rönnow, de Swenska öfweragångna herrarna med den oförwägne och stridslystne Erik Karlßon samt Trotte Karlßon i spetsen, de Tyska och Skottska knektarna, anförda af widtfrejdade krigshöfdingar, betraktade alla från det höga berget utan fruktan och med stridslust de antågande Swenskarna. Pilar, skäktor och skjutgewär började slaget; men då Swenskarna skulle gå uppföre berget, mötte dem Danskarna, och begyntes då den blodiga striden med lansar och swärd. Båda hufwudbaneren möttes. Swenska riksfanan började stiga backen uppföre, och öfwerst från bergskanten swajade Danskarnas heliga fana, Dannebrog, deremot. Kring deßa trängde sig de tappraste på båda sidor, mot hwarandra. Ingen wille wika. Danskarna, anförda af en tapper och ridderlig konung, stridde för åra, magt och rikedomar. Swenska bonden följde sin älskade herr Sten och kämpade för frid, frihet och fosterland.

På Stockholms slott hade herr Knut Poße wid denna tid befälet och war han en både tapper och dristig krigsman, samt herr Sten högeligen tillgifwen. Denne sednares gemål, fru Ingeborg Tott, wistades

på slottet, och lät nu före striden kalla dit upp från staden alla fattiga, bespisade dem och gaf dem rika allmosor, på det, att för deras böners skull hennes man och Swenskarna skulle gå med seger utur striden. Sedan steg hon, åtföljd af många fruar och jungfrur, högst upp på slottets mur, hwarest de kunde se slagfältet och åskådade derifrån med brinnande böner och båfwande bröst slagtningens wändningar.

Men den modige och raske Knut Poße wille ingalunda stå sysslolös på Stockholms slott och betrakta sina fäktande landsmän. Förmärkande, att Danskarnas brygga mellan Blasiiholmen och Jakobstrakten war utan wakt, befallte han några borgare, att under den skarpaste striden oförmärkt ro dit och med yxor och sågar i hast afskära alla hufwudstolpar och bjelkar under bron, så att hon ej mera kunde bära Danskarna, och lyckades detta krigsknep fullkomligt för dem. Sjelf gjorde han ett hastigt utfall med twåtusen man af slottsfolket, och bemägtigade sig Kristians alla skansar mot staden och tände eld på dem, samt kom uti strid med Danskarna. Sten Stures folk hade emedlertid måst draga sig tillbaka utföre backen, så att Kristian fick med all sin magt wända sig mot Knut Poße. Denne djerfwe krigare hade med sin lilla hop trängt sig konung Kristian så nära, att herr Knut af konungen sjelf fick ett sår. Dock måste han snart wika undan för den stora öfwermagten och med de sina fly in öfwer bron till staden igen; och så slutades första anfallet.

Herr Sten uppmuntrade återigen sitt folk. Det **wore dem ewärdelig både skam och skada, om de här läte fördrifwa sig.** Snart bragte han dem i ordning och började ånyo angripa berget. Danskarna mötte dem och gingo härarna nu andra gången tillhopa med ej mindre mannamod och häftighet än den förra. Herr Sten war allestädes en föresyn och upp=

muntran till tapperhet för sitt folk. Han stridde till häst under slaget och framför honom sprang en bonde, Björn den starke benämnd. Ej fortare kunde herr Sten rida, än Björn Bonde förmådde framföre springa; och swängde denne tillika sitt breda slagswärd så kraftigt omkring sig, att han öfwerallt bland Danskarna röjde sin tappre riddare wäg. Ofta såg man dem omringade af fienderna, men Guds nåd och deras egen tapperhet hjelpte dem underliga ut igen, så att de icke en gång blefwo sårade. Äfwen konung Kristian wisade sig som en tapper höfding öfwer tappra män. Han höll sig alleståedes framme i faran, som en riddare höfdes; dock hade han icke herr Stens lycka. Midt under striden flög en kula genom hans mun, borttog tre tänder, så att blodet började strömma derifrån och han måste af wanmagt låta föra sig ur striden. Hans oförskräckta höfdingar och män förlorade likwäl icke modet. De drefwo de uppträngande Swenskarna kraftigt tillbaka, och deßa, som förgäfwes wäntade, att herr Nils Sture skulle komma till deras understöd, måste nu för andra gången draga sig ned ifrån höjden, och fruarna på Stockholms slott, som nyß med glädje sett Swea banér fladdra öfwer berget, sågo nu med smärta och förtwiflan, huru det återsönk ned under bergskanten och de Danska krigshoparna. Striden hade nu warat i tre timmar och segern war icke afgjord, men båda härarna trötta af det häftiga fäktandet. Herr Trotte Karlßon, som hade kämpat ganska ifrigt, satte sig ned på berget att hwila, och aflöste hjelmen för att swalka sitt ansigte; men i detsamma kom en kula från Swenska hären och träffade honom midt emellan ögonen, så att denne kämpe föll der såsom en förrädare, stridande bland främmande män mot sitt eget fädernesland. Så slutades andra anfallet.

Nu såg herr Sten, att det war omöjligt på detta sätt fördrifwa fienden från berget, utan lät i deß

ställe sitt folk angripa de Danskar, som stodo wid St. Klara kloster. När Danskarna på berget sågo detta, öfwergåfwo de sin fördelaktiga ställning och gingo ned af berget, dels för att hjelpa sina wänner, dels emedan de trodde sig hafwa alldeles afslagit Swenskarna. Det må man ocksä bekänna, att på deßa tider, då ingen sträng krigsordning fanns, war det ett stort bewis, både på Swenskarnas ihärdighet och Sturens skicklighet, att de efter twå afslagna anfall kunde åter ställas i ordning och ledas till angrepp. Så skedde likwäl nu. Knappt sågo Swenskarna, huru de andra kommit ned af berget, förrän de började ropa: **Nu hafwa Danskarna kommit till oß på jemna marken. Låtom oß nu swänga swärden friliga!** Ej behöfde herr Sten uppmuntra dem. Några underliga strimmor syntes på himlahwalfwet. De ropade, **att det war St. Eriks swärd, som skyddande swäfwade öfwer Swenskarna och wisade dem wägen till segren**; och derpå störtade de sig öfwer fienden och tillika gjorde herr Knut Poße ett nytt utfall från staden. Mot deßa angrepp förslog ej all Danskarnas tapperhet. De stridde i början för segren, men den ryctes snart från dem. De stridde för att rädda den heliga Dannebrogs banér. De stridde med odödlig tapperhet. Femhundrade Danska ädlingar omgåfwo och förswarade under kampen denna fana; de lågo alla fallna för Swenskarnas swärd, förr än herr Knut Poße förmådde rycka henne till sig och fälla hennes stolta spets emot jorden. Nu flydde Danskarna, men endast i afsigt att uppe på berget åter förswara sig. Men i detsamma framkom Nils Sture med sitt folk; han hade af elaka wägar blifwit uppehållen, och fåfängt war nu allt Danskarnas motstånd. Deras hopar upplöstes, och utbredde sig backen utföre från Brunkeberg åt Blasiiholmen som en molnsky. De hastade undan de förföljande Swenskarna, för att söka räddning på skeppen; men då den påträngande täta hopen kom på bryggan, som war undersågad, brast

hon, och de olyckliga flyktingarna störtade i wattnet. Andra sprungo i båtar för att komma öfwer, men så många kastade sig i hwarje, att båtarne sjönko och folket förgicks. Så drunknade niohundrade man uti Näckström, och som nu hwarje tillfälle till flykt war borta, måste andra niohundrade man, hwilka ej ännu kommit öfwer, kasta sina wapen och gifwa sig till fånga; ibland deßa war Danska marsken Klas Rönnow samt affällningarna Ture Bjelke och Nils Kristerson Wase. Deßutom war hela slagfältet betäckt med fallna fiender.

Uti fyra timmar eller till klockan tre på eftermiddagen hade den blodiga striden räckt, men så war den nu också riktigt kämpad till slut. Kristian flydde hastigt med sina skepp, och Sten Sture drog med sitt folk segrande in uti Stockholm. Der war stor fröjd och gamman. Fru Ingeborg emottog sin segrande herre med glädjetårar, och borgare och krigsmän om hwarandra fröjdade sig, tackade och prisade Gud för den herrliga segern. Allas glädje war likwäl icke oblandad; ty många hade uti slaget förlorat sina anhöriga och wänner. De twenne olyckliga anfallen på Brunkeberg hade kostat mången redlig krigare lifwet, och den trakt, der Swenskarna nu så ofta trygga och stolta beskåda sin hufwudstads största prakt och rikedom, den war tätt beströdd med förbleknade lik af de krigare, hwilka med sitt mod och sitt blod på denna dag grundlade Sweriges frihet och trygghet. Sten Sture lät församla deßa fosterlandets fallna söner och förswarare och wid klockors ljud och korgoßars sång gifwa dem en högtidlig och präktig begrafning. De fallna Danskarna woro wäl också tappre män, som följt sin konung; men de uppretade Swenskarna sågo i dem endast äre- och penningelystna äfwentyrare. De blefwo hwar som helst undan wilddjur och roffoglar nedgömda i mullen.

Kristian flydde med öfwerlefworna af sin här. En hop af hans anhängare bland Upplandsbönderna hade också kommit med honom på flottan; och några af hämnd och häftig wrede rasande Danskar wille nedhugga dem; men Kristian förböd det och lät landsätta dem i Stockholmsskären, hwarefter han seglade hem, äfwen på hafwet förföljd af stormar och olyckor. När Danskarna besinnade sin magt, tapperhet och fördelaktiga ställning i detta slag, kunde de ingalunda begripa, huru Swenskarna förmått frånrycka dem segern. Det widskepliga folket sade, att det hade skett genom den Swenska kanzleren, herr Klas Rytings, trollkonster; men konung Kristian wågade aldrig mera med krigsmagt angripa Sten Sture och de Swenska bönderna.

3 Kap.

Om Sten Stures regering.

Efter denna strid fick Swerige i många år åtnjuta fred och lugn. Danskarna tordes ej mera werla hugg med Swenskarna och de Ryska infallen i Finnland förorsakade på länge ingen betydlig oro i Swerige. Sten Sture bewisade sig som en stor och förträfflig regent, äfwen under freden. Så widt han i dessa swåra tider förmådde, upphjelpte och förbättrade han landets tillstånd. Genom Hansestädernas magt och inflytande utgjorde Tyskar en del af rådet uti hwarje handelsstad; men herr Sten afskaffade detta, bjudande, att allena Swenska män skulle få blifwa rådsherrar; likwål bibehöll han alltid ett nära förbund med Hansestäderna, hwaraf han mycket styrktes mot Danska stämplingarna. Boktryckerikonsten blef införd *).

*) Den första boktryckare i Swerige hette Johan Snell och den första derstädes tryckta bok man

Då erkebiskop Jakob Ulfßon fick höra, att konungen och erkebiskopen i Danmark fått af påfwen tillstånd att der anlägga ett universitet, tyckte han samt herr Sten, att Swerige ingalunda borde wara sämre än Danmark, utan började de gemensamt att arbeta hos påfwen för att få samma rättigheter för Swerige. Det lyckades, och således blef Upsala akademi stiftad.

Det som mest förswårade rikets styrelse för herr Sten, war de adeliga herrarnas stora magt. Deßa sutto på sina befästade borgar, och hade alltid hos sig en stor skara bewäpnade swenner till sitt förswar. Öfwer underhafwande och bönder utöfwade de, enligt då gällande författningar, uteslutande domsrätt, så att de woro hwar och en liksom en liten sjelfständig konung. Häraf följde beständigt oordningar. Wana att alltid befalla, wille de ogerna lyda, om det också war konungen. Sins emellan förde de blodiga fejder, hwaraf landet led. Deras landtbönder blefwo allt mer förtryckta och utsugna, och som deßa herrar genom sin stora rikdom woro i stånd att beständigt köpa under sig nya hemman, så aftog på detta sätt småningom de fria böndernas antal, och mot allt detta fanns ingen hjelp, så länge adeln och presterskapet på herredagarna ensamma bestämde, hwad som skulle göras eller ej. Derföre war det som Sten Sture kallade äfwen borgare och bönder till riksmötena för att genom deras talrikhet motwäga herrarnas magt. Detta bruk blef sedan bibehållet af de andra Sturarna och Wasakonungarna, och derigenom har Sweriges allmoge blifwit ansedd och fri, då den i de flesta andra länder nedsjunkit i förakt och trältdom. Herr Sten inkallade inga nya medlemmar uti rådet i de afledna ställe, ämnande sålunda både förswaga rådet och icke

---

känner, hette Dialogus Creaturarum Moralizatus, tryckt 1483.

öka de eljest nog mägtiga herrarnas anseende med rådswärdigheten. Man kan göra sig en föreställning om adelns magt på denna tid, då man får höra, att en Swensk adelsman, Nils Klaßon af Wik, förklarade öppet krig och utrustade kapare mot konungen af England, emedan denne hade borttagit från herr Nils ett fartyg och icke wille betala det. Ännu mägtigare war Iwar Axelßon Tott. Hans bror Erik Axelßon öfwerlemnade wid sin död (1479) sina förläningar i Finnland åt herr Iwar i stället för åt Swenska regeringen, som han lofwat. Likaså gjorde den tredje brodren, herr Lars Axelßon Tott. Sjelf ägde herr Iwar stora förläningar både af Swerige och Danmark, så att han war den mägtigaste man uti hela norden. Han började derföre att mycket yfwas och högmodas. I Swerige wille han sätta sin måg, herr Arwid Trolle, till riksföreståndare; Danmark hotade han med krig. Ingendera wille han lyda. Swenskarna skrämde han med den hotelsen att lemna sina slott åt Danskarna och Danskarna twärtom. Han ofredade handeln på Östersjön genom sjöröfwerier och wille ej lyßna till några föreställningar, utan wisade högmod och förakt mot alla. Lyckligtwis war herr Iwar hwarken så klok eller tapper som han war rik och högmodig. Swenskarna funno sig slutligen twungna att angripa honom med wåld. Då föllo snart alla hans fästen och han sjelf flydde feg och fruktande undan fejden, och kastade sig i armarna på konung Johan i Danmark. Denne paßade på tillfället, och återtog alla Iwars Danska förläningar, och den wåldige och högmodige Iwar Axelßon Tott dog fattig och föraktad.

Ehuru Konung Kristian efter slaget wid Brunkeberg ej wågade försöka något uppenbart krig mot Swerige, stämplade han dock beständigt efter deß krona. Derföre höllos nästan hwarje år möten mellan Swenska och Danska herrarna om unionens förnyande; men

herr Stens klokhet och det allmänna hatet mot Kristian omintetgjorde alla slika försök. Under deßa afhandlingar dog Kristian 1481. Hans son och eftertrådare, konung Johan, wille wäl af ungdomligt mod och tapperhet anfalla Swerige; men hans mor, drottning Dorotea, hade warit gift både med Kristofer och Kristian, och kände Swenskarnas både tapperhet och oenighet. På hennes enständiga råd undwek Johan derföre uppenbart krig, utan fortfor som Kristian att underhandla med Swenskarna. Detta lyckades också bättre. Presterna, under anförande af Jakob Ulfßon, woro nu som nästan alltid unionen tillifna. De höga herrarna fruktade herr Stens magt och tilltagsenhet, och trodde sig få större frihet och anseende under en utländsk konung. De till och med hatade herr Sten, såsom den der för mycket gynnade de lägre stånden; dock wågade de ej utbryta mot denne herre, hwilken egde, som de sade, lika många soldater som bönder. Allmänheten sjelf hyste ej mot Johan det inrotade hat som mot Kristian, utan kände den tillgifwenhet, som alltid åtföljer ungdomen. Sålunda förmådde herr Sten icke hindra, att Johan waldes till konung på mötet i Kalmar 1483. Den konungaförsäkran, som Johan likwäl wid detta tillfälle måste afgifwa, förtjenar wäl anföras, såsom ett bewis, huru stor magt de höga rådsherrarna ägde då för tiden. Johan lofwade: **Att återlemna Gottland till Swerige; att ingen skatt pålägga utan undersåtarnas samtycke; inga skatter utföra, ingen ort affsöndra, inga påbud utfärda eller upphäfwa, ingen slotts- eller rådsherre af- eller tillsätta, intet krig börja, inga privilegier gifwa utan rådets samtycke. Hwarken konungens slägt eller ofrälsemän skulle få köpa frälsegods. Konungen skulle wistas ett år i hwarje rike och dit medföra blott fyra främmande män. Konungen skulle wisa rådet aktning och wördnad, och den rådsherre som för konungen**

omtalade rådets öfwerläggningar och sökte winna hans gunst, skulle förklaras owärdig rådsembetet. Hwarje adelig eller werldslig frälseman skulle wara konung på sin gård, kunna den befästa, huru han wille, och neka inträde derpå, till och med för konungen. Presterskapet skulle hållas wid sina privilegier. Konungen skulle betala sin faders skulder, och utan mißnöje mottaga rättelser och förmaningar, o. s. w. Deßa hårda och till en del nesliga willkor underkastade sig Johan för den fåfänga äran att kallas konung öfwer ett rike till, då han ej en gång mägtade fullkomligt styra de twå, han förut hade; och rådsherrarna wille rycka riket ifrån herr Stens goda förwaltning och lemna det i främmande händer, för att sjelfwa på detta sätt få friare händer att göra, hwad de wille. Men herr Sten war ingalunda så lätt att tränga undan. Han satte sig ej med öppen magt mot Johan, utan lofwade att strax antaga honom, så snart han fyllt willkoren uti konungaförsäkran i synnerhet med Gottlands återlemnande. Detta wille Johan åter ej göra förr, än han blifwit krönt. Så utdrogs det på tiden genom underhandlingar. Möten på möten blefwo utsatta; somliga gjorde herr Sten om intet, ty han kom ej dit, utan skyllde på sina swaga och sjuka ögon; på de andra blef intet hufwudsakligt beslutadt. Så anwände herr Sten magt mot magt och slughet mot slughet, och konung Johan förmådde intet winna. Han försökte att genom andra medel twinga Swenskarna. Han underblåste Iwar Totts uppror, men denne blef, som wi redan berättat, snart fördrifwen. Han utwerkade af påfwen en bannlysning mot herr Sten och Swenskarna; men de aktade den ej, och den lärde och skicklige Hemming Gadd, Sturens bästa wän, for till Rom och utwerkade bannlysningens återkallande. Utom deßa medel war äfwen Johan likasom Kristian nog grym och omenskligt att uppreta Ryßarna till förnyade rysliga härjningar i Finnland. På detta enda

sått lyckades det honom att på längden utrötta Swenskarna och fälla den man, som, stödd på folkets kärlek och sällhet, lika litet fruktade Danskarnas krigshär som inhemska fienders stämplingar.

4 Kap.

De Ryska krigen.

Det war icke långt efter slaget wid Brunkeberg, som Ryßarna (1475) gjorde sitt första härjande infall i Finnland, och de fortsatte sedan deßa härjningar dels af egen drift, dels dertill af Danska konungarna uppäggade, så att Finnland aldrig fick ro för dem. Den stridslystne och oförskräckte Erik Karlßon Wase hade blifwit försonad med Sten Sture och sändes af honom till Finnland. Han wärjde landet uti tre år mot Ryßarna, och inlade stora prof på sitt oböjliga mod *). Erik Axelßon Tott, som ägde betydliga förläningar i Finnland, dref dem också med wäldig hand tillbaka så länge han lefde; men det war alltid swårt att strida mot dem; ty hastigt och oförtänkt föllo de in med stora hopar, sköflade och brände wida landsträcker, plågade och mördade innewånarne på det rysligaste och skyndade sedan hastigt med rofwet undan in i sitt eget land igen. Slutligen blef den tappre Knut Posse satt till slottsherre på Wiborg, och gjorde han så wäl genom sin tapperhet, som genom sin klokhet och snabbhet, Ryßarna stort afbräck, ehwar de möttes. Men hans lilla här hopsmälte af deßa segrar; deras war nästan oräknelig. År 1495 utbredde de sig härjande öfwer hela östra Finnland; alla flydde un=

*) Han blef slutligen ihjelslagen af några biskopstjenare och bönder på Sela=ön, emedan han wäldgästat kyrkoherden, herr Sigfrid på Sela.

dan eller inneslöto sig i fästningarna, och sjelfwa Knut Poße blef hårdt belägrad i Wiborg. Ryßarne hade äfwen med sig kanoner, med hwilka de sköto stora hål i murarna, men Knut Poße lät hastigt uppföra nya bålwerk derbakom, för att afhålla dem. På detta sätt förswarade han sig manligen i twå månader, och tillfogade Ryßarna många förluster, men deßa aktade sådant föga, emedan de woro så talrika. Slutligen beslöto de att storma fästningen den 30 November. De strömmade fram uti otalig myckenhet och kommo snart uppå muren och i det ena tornet. Der funno de inga Swenskar före sig, men sågo, hwar Knut Poße med sina stålklädda krigare stodo i god ordning nere i staden, och hade Erik den heliges och Olof den heliges fanor utslagna öfwer sig. Denne sluge krigare hade fört en stor mängd krut under tornet och sedan dragit sig och allt sitt folk derifrån. Då han nu såg, att tornet och muren woro fullproppade med Ryßar, och att deße ämnade stiga ned i staden, lät han antända det gömda krutet. Med en förskräcklig knall flög tornet jemnte alla Ryßarna i luften; muren störtade öfwer de stormande, hwilka dels deraf kroßades, dels föllo afdånade och förskräckta till jorden. Nu skyndade Knut Poße med alla sina män hastigt ur staden och angrep de förskrämda Ryssarna. Dessa flydde fulla af fasa och förskräckelse. Swenskarna följde och nedhöggo dem nästan utan motstånd till ett antal af flera tusen. En allmän räddhåga intog hela fiendtliga hären; den flydde hals öfwer hufwud tillbaka till Ryßland, derunder häftigt förföljd af de uppretade bönderna. — Detta herr Knut Posses krigsknep kallades sedan den **Wiborgska smällen** och har blifwit mycket omtaladt. De widskepliga och råa Ryssarna trodde, att Possen stod i förbund med den onde anden. Swenskarna, som ej woro stort klokare, sade, att han kände många hemliga trollkonster. Man trodde allmänt, att, då han öppnade ett bolster, fick han en ryttare för hwarje fjeder; då han ritade ett

skepp med kåppen på stranden, blef det också strart ett werkeligt skepp; och, då han wille tala med Sten Sture, gick han opp på Wiborgs skans och skakade ett betsel, så framkom strart en förtrollad häst, som förde honom genom luften till Brunkeberg, och sedan på samma sätt tillbaka igen, och det allt inom 24 timmar.

Herr Sten hade redan förut börjat att i Swerige rusta ut en betydlig krigshär mot Ryssarna. Sankt Eriks baner hämtades med stor prakt från Upsala, och herr Sten mottog med knäfall denna heliga fana i Storkyrkan framför altaret. Derpå afseglade flottan; men, som det war sent på hösten, blef den mycket fördröjd och skadad af de beständiga stormarne. Skeppen skingrades och somliga fastfröso, så att manskapet led ganska mycket både af hunger och frost. När herr Sten slutligen kom fram, fick han höra, att Knut Poße genom Wiborgska smällen redan fördrifwit Ryssarna. Han lemnade derföre herr Swante Sture, son till Nils Sture, qwar såsom anförare för Swenskarna; men for sjelf hem efter förstärkning. Herr Swante gjorde då med sitt folk ett infall uti Ryßland, intog Iwangorod, härjade landet widt och bredt deromkring, samt återwände med rikt byte. Nu kom herr Sten med friskt manskap från Swerige och begärde, att herr Swante skulle med sitt folk deltaga uti ett nytt infall i Ryßland. Swante wägrade detta, förebärande, att han och hans troppar woro uttröttade af det förra. Herr Sten harmades härwid högeligen och kallade herr Swante en **landsförrädare**. Denne for då med wredt mod tillbaka till Swerige och anklagade herr Sten inför rådet, och sålunda utbröt den länge dolda mißämjan mellan herr Sten och de mägtiga herrarna.

5 Kap.

Om konung Johan.

Nu uppsade rådsherrarna med erkebiskop Jakob i spetsen all tro och lydnad mot herr Sten och inkallade konung Johan. Som likwål herr Sten ej wille godwilligt wika undan, uppstod emellan deßa båda partier ett förderfligt krig. På ena sidan woro biskoparna och herrarna, med sina anhängare och swenner; på andra sidan hade herr Sten bönder och borgare med sig. Likwål ägde han icke, så mycket som förut, folkets tillgifwenhet. Den olyckliga utgången af Finnlandståget blef räknad hans långsamhet till last. Pest, wådeld, stormar, hwilka alla wid denna tiden härjade Stockholm, ansågos enligt det widskepliga folkets wana såsom tecken till himmelens mißhag med landets öfwerhet. Då derföre Johan kom med en stark flotta *) upp till Stockholm, blef herr Sten innestängd. Han hade nog hos sig flera tusen wälbewäpnade män, och kunde lita på kraftigt bistånd; som likwål alla herrarna woro så begärliga efter konung Johan, att herr Sten förutsåg ett långt och landsförderfligt krig, så beslöt han att gifwa efter. Johan måste dock förut lofwa att hålla sin konungaförsäkran i Kalmar 1483, och tillika förbehöll sig herr Sten både af konung och råd, att de ej skulle draga honom till rätta, för hwad han under sin riksföreståndaretid gjort. Tillika erhöll han för sig så stora förläningar, att han förblef den mägtigaste man i landet. På sådana willkor öppnade han

*) På denna flotta hade han 6000 man Tyskt krigsfolk. Deras anförare, junker Slenz, war ganska högmodig, obetänksam och häftig, hwadan Swenskarna från den tiden började kalla hwarje sådan man för en junker Slenz.

portarna till Stockholms slott den 11 Nov 1497, och gick sjelf ut för att möta och dit införa konung Johan. Denne mottog herr Sten med all wänlighet och tillsporde honom skämtsamt, om det på slottet war wäl **dukadt och tillredt mot honom med mat och öl, att dermed glädja gästerna.** Herr Sten pekade då på de Swenska biskoparna bakom konung Johan och sade hasteliga: **Det weta de bäst, som stå bakom eders nåde, ty de hafwa detta både bakat och bryggt; och tör wäl hända de göra eders nåde detsamma, då de komma sig före.** De gingo sedan upp på slottet och felades då icke kostelig förplägning derstädes. Men under det konungen och herr Sten samtalade med hwarandra om rikets styrelse, sade den förre: **Herr Sten, j hafwen lemnat mig ett ondt testamente i Swerige; ty bönderna, som Gud hafwer skapat till trälar, dem hafwen j gjort till herrar.**

Sedan reste konungen till Upsala jemnte alla herrarna, kröntes der till konung, och slog ganska många Swenskar till ridddare. På denna tiden fick blott en riddares hustru bära det förnäma namnet fru; men som blott konung och ej riksföreständare kunde dubba till riddare, och på sista tjugusju åren ingen konung hade warit i riket, så woro riddare och fruar mycket sällsynta. Det berättas derföre också, att många bland de Swenska qwinnorna, drifna af sådan fåfänga, hafwa ifrigt hos sina män yrkat på konung Johans inkallande. Ty, som det står i den gamla rimkrönikan:

Hwar frälseqwinna wille heta Fruga,
På det de andra skulle sig för henne buga.

Nu fingo de sin önskan fram. Femtio herrar och bland dem barn i waggan blefwo slagne till riddare,

ty alla wille passa på det goda tillfället Konungen hade tillagat ett stort och mägta herrligt gästabud. När det war slutadt, frågade Johan sina herrar, om de **kunde säga, att något hade felat för konungens åra uti högtidens prydnad.** Alla tego; slutligen steg en af konungens gunstlingar, en Tysk, fram och sade, **att han saknat ett. Sedan nemligen de Swenska herrarna blifwit måttade med konungamat, hade hans nåd bort tillkalla sina drabanter och låta öfwer en sidenmatta afslå alla deßa förrädares hufwud.** Konungen teg en stund och slog ned sina ögon. **Jag will hällre,** sade han åndtligen, **att du död wore, än att min oskuld skulle befläckas med ett sådant brott.** Derpå gick Johan in i sitt rum och wille sedan aldrig se denna mannen mera.

Konung Johan war i många afseenden en god och ädelsinnad herre, likwäl förmädde han icke att bibehålla sig wid riket. Härtill bidrog wäl förnämligast de Swenska herrarnas regeringslystnad, afund och orolighet, hwarigenom alla konungar, både inländska och utländska, både onda och goda, störtades. Men äfwen Johan sjelf gaf anledning till sin olycka. Likasom de förra unions-konungarna bröt han sina löf en med fräckhet och föredrog Danskarna framför Swenskarna. Gottland blef ej återgifwet. Slotten öfwerlemnades åt främmande fogdar, hwilka genom grymhet och girighet uppretade folket, likasom uti Eriks af Pommern tid. Tunga skatter tryckte landet; och herrarna fingo ej så stora förläningar, som de önskade; twärtom, konung Johan återtog både från herr Sten och flere andra de lån, som han i början så rundeligen utdelat. På detta sätt uppkom allmänt mißnöje, och en ringa sak bragte den snart till utbrott. Konungen lät dömma till sig ett laxfiske i Dalefwen, som Nils Christerßon Oxenstjerna förut hade haft, hwarföre denne så mycket wredgades, att han slog ihjel konungens

fogde. Som nu konungen tillika hade lidit ett stort nederlag mot Ditmarscherna, så repade Swenska herrarna mod, och kommo ångrande till herr Sten för att försona sig med honom, och bedja honom hjelpa till att fördrifwa Johan. Denne anlände med en stark flotta till Stockholm. Han war på slottet, Swenska herrarna i staden och ingen tordes gå till annan utan gißlan. Drottning Kristina hade en gång med tårar utwerkat sig tillstånd af konungen att höra meßan uti Storkyrkan. När hon skulle derifrån wånda åter till slottet, trädde herr Sten och herr Swante fram på hwar sin sida om henne, för att som höfwiska riddare beledsaga henne hem; men när slottsfolket såg detta, fruktade de ett anfall och rigtade kanonerna mot de antågande herrarna, att deße måste wända om igen. Uppbragta häröfwer såsom en förolämpning, förklarade nu deßa herrar sig öppet mot konungen, samt började att mot honom uppresa hela landet. Sten kom snart med Dalkarlarna utanför Stockholm, och blef af borgrarna insläppt uti staden. Nu lemnade Johan sin drottning med twå tusen mans besättning qwar på slottet, och seglade sjelf ned till Danmark efter förstärkning. Men emedlertid uppreste sig hela landet; slotten intogos öfwerallt; Danskarna fördrefwos, och slutligen blef herr Sten i slutet af år 1501 återigen antagen till riksföreståndare.

6 Kap.

Sten Stures död.

Nu blef Stockholms slott hårdt tillspärradt af Hemming Gadd; men drottning Kristina förswarade sig oförskräckt. Maten började slutligen felas, så att besättningen sjuknade och dog af onaturlig spis. Likwäl förswarade sig drottningen uti åtta månader, men då fanns ej mer än 80 qwar af den twåtusen man starka

besättningen; och alla källare och hwalf woro fulla af döda kroppar, då hon uppgaf slottet åt herr Sten d. 27 Mars 1502. Hon hade betingat sig fri återresa, men herr Sten qwarhöll henne under allehanda förewänningar ett helt år uti Wadstena.

Konung Johan ämnade med härsmagt återtaga riket, men blef slagen af herr Sten. Junker Kristian, som nu war sin fars ståthållare i Norrige, war lyckligare. Han inföll med en krigshär i Westergötland och belägrade Elfsborg. Slottsfogden Erik Gyllenstjerna flydde af feghet eller falskhet, och blef derföre af de wredgade Westgötabönderna ihjelslagen. Den qwarblifna besättningen begärde dagtingan med Kristian, men han wille att de skulle gifwa sig på nåd eller onåd. De beslöto då i förtwiflan att förswara sig, och begärde undsättning af herr Sten. Han skickade herr Åke Johanßon Natt och Dag med en hop folk. Herr Åke skyndade så mycket han förmådde, och red före med rytteriet; men då han tidigt en dimmig morgon kom till Elfsborg, war slottet redan intaget och all besättningen af den wildsinnte Kristian obarmhertigt nedhuggen. Danskarna lågo nu och sofwo uti sina tält och herr Åke kunde beqwämligen der öfwerfalla dem. Han befallte likwäl sina trumpetare blåsa till anfall. Trumpetaren wille ej, utan påstod, att man borde angripa Danskarna oförwarandes. **Blås**, sade herr Åke, **eljest skjuter jag dig pilen genom lifwet; eller tycker du, att det wore tillbörligt att öfwerraska en konungsson och så många adeliga herrar, i stället för att wåga en ärlig strid mot dem?** Trumpetaren blåste, och herr Åke störtade fram med sina ryttare och gjorde i början ett stort nederlag bland de yrwakna Danskarna. Men herr Otto Rud, Danskarnas anförare, förswarade sig tappert; slutligen blef en Dansk fana uppsatt, kring hwilken de samlades och som herr Åke ej hade gifwit sig tid att afwakta fotfolket, så blef han nu med stor förlust utdrifwen

ur lägret igen. Härefter drog junker Kristian med mord, brand och ett grufligt plundrande genom Wester- och Östergötland och wände derpå tillbaka till Skåne; och war detta Kristian Tyranns första resa i Swerige.

Förbemälte herr Otto Rud bibehöll sig alltid i stor gunst hos konung Johan, samt war en skämtsam och tapper herre. De suto en gång tillsammans och läste sagorna om konung Artus och hans kämpar. **Hwad bär det till, herr Otto,** sade konungen, **att inga sådana riddare nu finnas som Gavian och Percival? Jo,** sade herr Otto, **ty det finnes nu intet hof sådant som hos konung Artus.** Johan skrattade och lät herr Otto hafwa sitt tal. — Denne herr Otto hade inne Bohus fästning år 1502, men icke långt derifrån låg herr Nils Rautzen med Swensk besättning på Olofsborgs slott. Julafton hade fallit mycket snö, så att jorden war deraf alldeles hwit. Herr Otto föll derföre på följande krigsputs. Han lät alla sina tjenare draga hwita skjortor och kläden öfwer sina harnesk och wapen och gick så med dem rakt på Olofsborg, just då han trodde, att Swenskarna sutto i fröjd och gamman kring julbordet. Skildtwakten kunde i skymningen ej så noga urskilja de hwita skjortorna mot snön; utan Danskarna kommo allesammans in i slottet, utan att någon märkte det. Herr Otto Rud lät strax tillstänga och bewaka portarna, och angrep derpå drickesstugan, der allt slottsfolket, sittande mellan skål och wägg, blef antingen fånget eller nedhugget. Nils Rautzen ensam bröt sig ut och sprang upp i ett litet torn. Här högg och stack han samt förswarade sig med stenkastande i de trånga trapporna hela julnatten igenom och kunde ej förmås att gifwa sig förr, än långt fram på andra dagen. För denna sin tapperhet och lycka fick herr Otto Rud stora förläningar af konung Johan, och utmärkte sig äfwen under deß son Kristian som en tapper härförare mot Swen-

skarna. Men då han någon tid derefter skulle företaga en wallfärd till Jerusalem, dog han i Tyskland, och är sålunda om herr Otto Rud ej något mer att härstädes förtälja.

Emedlertid hade herr Sten Sture på Hansestädernas bemedlan funnit för godt att låta drottning Kristina resa hem till Danmark. Han hade alltid under hela hennes fångenskap bemött henne med stor höfwiskhet och wördnad; äfwen nu for han ned till Wadstena, och beledsagade henne sjelf, ända till Danska gränsen. På återresan härifrån sjuknade han hastigt och häftigt, och endast med möda förmådde hans wänner föra honom till Jönköping, der han dog d. 13 Dec. 1503. Såsom många säga, härrörde denna sjukdom från förgift, som han wid gränsen hade fått af drottningens läkare; andra återigen tro, att herr Swantes sednare gemål, fru Märta, hade hemligt gifwit herr Sten förgift, på det hennes man skulle efter honom blifwa riksföreståndare så mycket snarare.

Nu hade en stor willerwalla kunnat uppkomma, och konung Johan skulle fått godt tillfälle att derwid återtaga Swerige; men Hemming Gadd, Danskarnas oförsonliga fiende och Sturarnas trofaste wän, förhindrade allt sådant. Han tog tysthetsed af de få närwarande och dolde sedan herr Stens död på följande sätt. Liket lades uti en släda och fördes så hemligen till Stockholm; men en af herr Stens tjenare wid namn Per Byreßon, hwilken war honom mycket lik, påtog hans kläder och red hans häst, men låtsade hafwa en swår ögonsjukdom, som herr Sten ofta plågade lida af. Derföre hade han bundit öfwer sitt ansigte, och då han kom fram till något ställe, lades han strax till sängs och fönsterna tillstängdes, för att, som man sade, spara den sjuka riksföreståndarens ögon; men alla, som wille hafwa något afgjordt, måste under tiden wända sig till Hemming Gadd. På detta sätt gick

resan upp till Stockholm, dit Hemming stämt herr Swante och deß anhängare. Då nu allt war der i ordning, kungjordes herr Stens död och med detsamma waldes herr Swante till riksföreståndare, och emottog alla slotten.

Herr Sten lemnade efter sig endast en dotter, hwilken war nunna i Wadstena. Hans och hans hustrus lik blefwo först med mycken prakt nedsatta uti Gripsholms kloster, men fördes sedan till Kernebo kyrka der bredwid. Konung Johan den tredje tyckte denna deras hwiloplats ej nog ansenlig. Han bad då warande hertig Karl att flytta dem till Strengnäs domkyrka, hwilket denne också gjorde, gifwande dem nya och kostbara likkistor. Detta skedde 1576. Nära 100 år derefter eller 1675 lät Magnus Gabriel De la Gardie uppresa ett särskildt koppartäckt grafkor samt lade öfwer grafwen en sten med ärofull inskrift. Omkring 100 år derefter lät Gustaf den tredje uppresa öfwer grafwen en ny minneswård. Så har hwarje århundrade med beundran och tacksamhet erkänt Sten Stures höga förtjenster mot fäderneslandet.

Tolfte Berättelsen.

Om Sten Sture den yngre.

1 Kap.

Om Swante Sture.

Herr Swante Sture härstammade icke från samma slägt, som gamle herr Sten. Herr Swante war son

af den förut ofta omtalade krigshjelten Nils Sture; men denne hade efter sin moder upptagit Sturenamnet, ty hans far war Bo Stenßon Natt och Dag, broder till den Nils Stenßon, hwilken gjorde så många uppror mot konung Karl Knutßon. På detta sätt war också bemälte herr Nils syskonebarn med Engelbrekts mördare Måns Bengtßon. Derföre buro också deßa sednare Sturar slägten Natt och Dags wapen, då deremot Sten Sture den äldre hade, som förbemäldt är, tre sjöblad uti sitt sköldemärke.

Denne herr Swante war en framför de flesta ganska utmärkt man genom många goda egenskaper. Uti krig wisade han alltid en särdeles tapperhet och djerfhet och fordrade detsamma af sina swenner, så att det war en allmän sägen, att eho, som wille wara herr Swantes hofman, han skulle, liksom den gamle Harald Hildetands kämpar, ej blinka för ett yrhugg, som gick ända förbi ögonbrynet. Sträng war han äfwen mot deßa sina tjenare. Hade de gjort något öfwerwåld eller begått någon förseelse, så utbröt han uti skarpa och hårda förebråelser; och emedan han talade fort och hans röst war stark och djup, tyckte folket, att det war som åskan hade dundrat öfwer deras hufwuden. I sin häftighet slog han ofta den felande med kraftig hand; men snart war wreden förbi, och då uppmuntrade han de nedslagne med gåfwor och glädtighet; ty herr Swante war mycket både frikostig och gladlynnt. Lögn och förtal hatade han mest af allt. Då någon hos honom talade illa om en annan, lät han alltid tillkalla den förtalade och ställde honom tillsammans med förtalaren, hwarigenom många swek och oroligheter förekommos. Tillika war han en ganska from, gudfruktig och lättrörd herre, så att man ofta såg honom utgjuta ymniga tårar under gudstjensten. För alla deßa sina egenskaper blef han mycket älskad och afhållen af de flesta, och de jakade gerna till att taga en sådan herre och man till riksförestån=

dare, i synnerhet som han uti de förra krigen inlaggt stor ära, och wisat sig wara den man, som förmådde kraftigt tillbakadrifwa fiendernas wåld och skydda rikets lugn.

War herr Swante en så tapper och dristig man, som här ofwan bemäldt är, så behöfdes det också i deßa oroliga tider. Konung Johan bemödade sig på allt sätt att återwinna sitt förlorade rike, nyttjande dertill både wåld och list. Wåldet kunde wäl herr Swante möta med sitt mannamod och Swenskarnas tapperhet, men listen war swårare att emotstå. Många af Swenska herrarna woro Danska partiet tillgifna; och i synnerhet bemödade sig erkebiskop Jakob Ulfßon, biskopen i Westerås, Otto Swinhufwud, och riksrådet Erik Trolle att åter inhjelpa konung Johan. Härom hölls det ena mötet efter det andra; men alla blefwo fåfänga. Ofwannämnde herrar lofwade på ett möte att antingen taga emot Johan som konung eller också till honom betala årlig skatt af riket; men detta neslliga beslut bröts med harm af herr Swante, hwilken ej kunde tillåta, att Swerige blef ett skattrike under Danmark. Johan hänsköt sin sak till kejsaren, hwilken på denna tiden wille wara en werldslig domare öfwer hela kristenheten, likasom påfwen war en andlig. Kejsaren stämde herr Swante och Swenska rådet för sin kammarrätt; men deßa föraktade sådant, påstående, att kejsaren ej hade öfwer Swerige något att befalla. Då förklarade kejsaren hela riket uti akt, samt deß förnämsta herrar och män för fogelfria och ibland deßa gamle herr Sten, hwilken då warit död redan uti trenne år; så litet kände kejsaren och hans herrar tillståndet uti Swerige. Swenskarna brydde sig också föga om deßa kejsarens bref och pergament, utan gjorde, hwad de tyckte bäst wara.

Herr Swante war en skicklig och förståndig herre att styra sitt rike. I krig fruktade han ej att möta

sina fiender i fältet, och i rådslag wisade han mycken klokhet. Så lyckades det honom att få en 50-årig fred med Ryßland och ett nästan beständigt förbund med Hansestäderna, hwarigenom han fick så mycket mera magt till att göra Danskarna motstånd.

Han hade äfwen stor lycka i walet af sina wänner och höfdingar, och fick således af dem kraftigt bistånd i landet. I synnerhet hade han mycken hjelp af herr Åke Johanßon Natt och Dag och herr Hemming Gadd. Herr Åke Johanßon mötte öfwerallt fienderna med raska swenner och oförfäradt mod; och tillfogade Danskarna så stora förluster, att han allmänt kallades **Danmarks gißel.** Slutligen blef han af en förrädisk wägwisare lockad uti ett försåt, der han och flere af hans folk nedhöggos 1511, till en icke ringa glädje för både konung Johan och Danskarna.

Men ännu mera understöd hade herr Swante af Hemming Gadd Denne war en lärd, wältalig, tapper, oförfärad och rådig man, samt mycket förfaren uti alla ting. Under sin ungdom hade han ofta warit i Rom, der han för sin stora lärdom och skicklighet stod uti ganska stor nåd hos påfwen. Sedan han återkommit till Swerige, blef han gamle herr Stens förtroligaste och trognaste wän. Då denne af påfwen bannlystes, reste Hemming Gadd ut till Rom, och utwerkade, att bannlysningen återkallades. Städse war han Danskarnas oförsonlige fiende, och uttalade oförskräckt sina tankar på herredagarna, ehuru der woro många, hwilka, som han sade, **buro Danska hjertan under Swenska kappor.** Af deßa orsaker war han gamle herr Sten mycket kär, och denne utwerkade, att domkapitlet i Linköping utwalde honom till sin biskop; men genom Danskarnas stämplingar i Rom fick han aldrig påfwens bekräftelse, utan den sedan så ryktbare Hans Brask blef biskop derstädes och doktor Hem-

ming bannlyst. Men han aktade denna motgång föga, ty han wille häldre sköta krigs- och statssaker än ett biskopsstift, och war beständigt herr Swantes pålitligaste man, antingen det gällde underhandlingar eller krig.

Herr Swantes oroliga och bullersamma regering warade icke länge. Sala silfwergrufwa war nu nyligen upptäckt och gaf ganska stor afkastning, hwarföre herr Swante for till Westerås och höll om deßa ärender en öfwerläggning (d. 2 Jan. 1512) med bergsmännerna. Då han satte sig till bordet, war han frisk och sund, men om en liten stund bleknade han alldeles af, och kände sig illa sjuk. Han steg upp och gick ut, men då han kom utom dörren, föll han hastigt ned och war död. Hans småswen ropade på bergsmännerna; de kommo ut och buro herr Swante in, men all hjelp war fåfäng. Då togo de ett klokt och dristigt beslut för att förskaffa regeringen åt herr Swantes son, Sten. De stängde neml. till dörren, och släppte ingen, ej en gång herr Swantes husfru in, föregifwande, att de hade högst wigtiga ärender före. Derpå skrefwo de uti herr Swantes namn bref till flere slottsherrar, begärande af dem, att, emedan han sjelf wore af krankhet hindrad, de wille under tiden lyda hans son, unge herr Sten, såsom rikets höfwidsman, och hålla honom slotten tillhanda; hwilken list också lyckades. Nu först uppenbarades herr Swantes frånfälle, och unge herr Sten, som på bergsmännernas bud strax hade kommit från Örebro, lät med mycken högtidlighet begrafwa sin far uti Stureska koret i Westerås kyrka, der deras far, herr Nils Sture, hade walt sin graf.

2 Kap.

Om Sten Sture den yngre.

Herr Sten Sture den yngre war likasom hans far en mycket förnämlig och utmärkt man uti många ting. Rättskaffens, men ödmjuk inför Gud, redlig och trofast mot menniskor, klok och skarpsinnig i rådslag, tapper och oförskräckt i strid; allt detta war han, likasom hans fader; men dertill war han mycket mera mild, wänlig och godhjertad än herr Swante. Ofta såg man honom, som ung goße, med tårar knäböja för att blidka sin fader, då dennes häftiga sinne uppbrusade mot fega, falska eller försumliga tjenare; och räddade han sålunda mången från de hårdaste straff. Samma milda, försonliga sinnelag bibehöll han äfwen sedan han wäxt upp och war derföre af folket innerligen älskad. Men hans bästa wänner, som just för denna egenskap så mycket älskade honom, klagade öfwer, att samma mildhet förledde honom till lättrogenhet och allt för stor efterlåtenhet mot fiender.

Det tycktes sålunda, som borde herr Sten, utan mycket motstånd, hafwa blifwit riksföreståndare efter sin fader; men detta gick ej så lätt. De höga herrarna woro afundsjuka på Sturarna och wille ej att riksföreståndare-wärdigheten skulle så länge stanna inom en slägt, och det högre presterskapet war såsom wanligt Danmark tillgifwet. På en herredag i Arboga d. 19 Jan. walde den äldre adeln till rikföreståndare herr Erik Trolle, en gammal, lärd, förfaren och saktmodig man; men den yngre adeln walde herr Sten Sture. Ingen förlikning kunde träffas. Ett nytt möte i Upsala utsattes till den 18 Maj. Den gamla adeln och högre presterskapet stannade i staden och höllo med herr Erik, hwaremot bönder, borgare och det öfriga folket samlade sig på Kungsängen utanför

staden och hyllade herr Sten. Ingendera wille wika. Båda partierna möttes för tredje gången i Stockholm d. 22 Juli. Sturen och hans folk innehade staden och slottet; Trollen och hans anhängare hade besatt Riddarholmen, och höll det på att komma till uppenbart handgemäng dem emellan. Slutligen måste dock Trollens parti gifwa wika; ty herr Sten innehade alla slotten och menigheten wille ingalunda höra talas om Erik Trolle. Denne war dotterson till den oroliga och hatade Iwar Tott, samt hade stora egendomar i Danmark, hwarföre han också af Swenskarna beständigt mißtänktes, att wara Danskt sinnad och kunde sålunda aldrig erhålla något stort anhang.

De grymma fogdarna under Margareta och Erik hade neml. redan grundlaggt hos Swenska allmogen ett djupt hat mot Danskarna. Detta ökades allt mera genom de härjande krig, med hwilka folket ständigt oroades af Danska konungarna, hwilka önskade inkräkta Swerige. Nu war det stiget till den höjd, att eho, som mißtänktes för att gynna Danskarna, aldrig kunde få något anhang, såsom under Karls och Kristians tid, utan war säker om att öfwerallt blifwa ansedd och bemött som en landsförrädare, och alla Sweriges olyckor, de måtte härleda sig från hwilken orsak som hälst, skylldes dock på Danskarna och den förhatliga unionen.

Sedan nu Sten Sture på ofwanbemälta sätt blifwit riksföreståndare, började han med allt allwar låta sig wårda om rikets angelägenheter, och följde deruti de båda förra Sturarnas exempel. Han reste beständigt kring landet för att lära känna folkets tillstånd, och war då både hans öra och hjerta öppet för de klagomål, som af menigheten anfördes; ty han wille beskydda alla, så lärd som lekman, så hög som ringa, att ingen skulle någon orättwisa lida under hans regering. Han betraktade sig utan skrymteri som sina

undersåtares fader; han sökte icke sina nöjen och sin fördel; utan uppoffrade för folkets wål sin tid och sina krafter, ja slutligen sitt lif.

3 Kap.

Om Gustaf Trolle.

Den gamle erkebiskopen Jakob Ulfßon hade uti många år arbetat mot de ädla Sturarna och sökte befrämja Danmarks konung. Han tyckte sig likwäl nu wara allt för gammal och swag att emotstå den unge och raske herr Sten; nedlade derföre sin tjenst och drog sig tillbaka i stillhet och lugn. Förut lagade han likwäl så, att domkapitlet i Upsala walde till hans efterträdare en ung man, herr Gustaf Trolle, son till förbemälte herr Erik Trolle, och hoppades Jakob Ulfsson, att denne Gustaf skulle, af ärfdt hat till Sturarna, blifwa dem en lika ifrig motståndare, som erkebiskopen sjelf warit. Det fordrades likwäl ännu riksföreståndarens samtycke till detta wal, innan det af påfwen skulle stadfästas. Den ädelmodige och försonlige herr Sten Sture gaf det strax. Han gjorde ännu mera; han skickade twå domherrar till Rom för att utwerka påfwens bekräftelse, och för samma ändamål sände han en stor penningesumma till Gustaf Trolle, jemnte ett wänligt och försonligt lyckönskningsbref. Hans ädla hjerta hoppades att sålunda genom mildhet och wälwilja blidka Trolleslägtens hat, och winna den nya erkebiskopens wänskap och förtroende.

Erik Trolle war en fredlig och saktmodig herre, men hans gemål fru Ingeborg både häftig och hård. På henne bråddes sonen Gustaf redan från barndomen. Han war blott en goße, då han skulle resa med sin mor från Strengnäs öfwer Mälaren. Det föll den enwisa Gustaf in att icke följa med; och modern

förmådde ej böja honom. Gustaf blef qwar; modern reste, öfwerfölls af en storm och drunknade med hela sitt sällskap. Gustaf Trolle blef sedan en stolt och äregirig, hård och hämndlysten, ihärdig och oböjlig man. Utan tecken till erkänsla emottog han Sten Stures bref och sändebud. Han erhöll strax derefter från den nya konungen, Kristian, i Danmark äfwen mycket penningar, samt ett bref, hwari Kristian uppmanar honom att hämnas den skymf, hans fader, herr Erik, hade lidit af Sten Sture. Snart blef han stadfästad i sitt embete af påfwen, och erhöll tillika bref, som frikallade honom från att stå till rätta wid någon annan domstol än påfwens för alla de brott, som han antingen begått, eller i framtiden kunde komma att begå. Sålunda utrustad, anträdde han resan hem till sitt fädernesland. Herr Sten lät i Stockholm tillaga stora högtidligheter för hans emottagande, ämnande sålunda med ytterligare wälwilja beweka sin stolta motståndares sinne; men denne, fastän han kände herr Stens tillredelser, for icke till Stockholm; han förebar, att herr Sten hade derstädes satt försåt för honom, och seglade derföre till Biskopstuna, der han 1515 landsteg; och med honom inkommo oro, uppror och krig uti hans arma fädernesland, som nu i tre år under herr Stens regering fått hugna sig af frid och trygghet.

När Gustaf Trolle kom till Upsala, blef han högtidligen emottagen af gamla erkebiskop Jakob, samt lät med owanlig stor ståt inwiga sig uti sitt embete. Den prakt och rikedom, som denna tiden fanns hos biskopar och det högre presterskapet, öfwergår, hwad man nu nästan kan föreställa sig. Sjelfwa woro de merändels af de största och rikaste adeliga slägter och ägde redan derigenom mycket både magt och anseende. När deßa dertill kommo i besittning af biskopsstiften med stora, ja nästan furstliga inkomster, höjdes deras anseende långt öfwer alla andras. Uti rådet satt er-

kebiskopen öfwer riksföreståndaren, och biskoparna öfwer alla de werldsliga herrarna. På sina stora, wälbefästade borgar höllo de präktiga hof, der unga fattigare adelsmän tjenade dem såsom småswenner och hofmän, och på sina resor förde de så stor stat, att flera påbud deremot måste utfärdas, i hwilka stadfästades, att en biskop på sina resor genom landet ej fick medföra mer än trettio hästar. Föga bekymrade sig deßa herrar om sina församlingars lefwerne och förbättring, föga om lärdom och kunskaper, föga om den tarflighet, den rena lefnad, som egnade apostlarnas efterföljare. — Att med wäld och list blanda sig uti statens styrelse, stifta och anställa uppror, på lofligt och olofligt sätt föröka sina inkomster, detta war deras dagliga id; och derunder utbredde de den största prakt och öfwerflöd uti byggnader, kläder, mat, tjenare, wapen och hästar, och dolde deßutom ej sällan ett wällustigt och skändeligt lif under utwertes helighet och skrymteri. Sådane woro de fleste biskoparna då för tiden, och war det stor skilnad mellan dem och Egino, S:t Botwid och den gamle Ansgarius.

Erkebiskopen Gustaf Trolle öfwerträffade likwäl uti äregirighet, prakt och högmod alla sina embetsbröder. Ett sådant hof, som han, hade ingen utaf de förra erkebiskoparna hållit, och det fördunklade alldeles den tarfliga herr Sten i Stockholm. Till erkebiskopen samlades också alla herr Stens fiender och afundsmän, likasom till en anförare, och derigenom ökades ännu mera hans anseende. Litet fruktade han för herr Sten, och hwarken han eller hans wänner brydde sig om att dölja det fiendtliga sinne, han hyste mot riksföreståndaren. Denne hade ytterligare welat försöka att i godo komma öfwerens med erkebiskopen och skref honom wänligt till, straxt efter hans ankomst, kallade honom sin fader och bjöd honom att stå fadder åt en son, hwilken herr Sten i deßa dagar hade fått. Men Gustaf Trolle föraktade denna höflighet, for ej till

Stockholm, utan fortsatte sitt förra öfwermodiga lefwerne, och höll med de mißnöjda herrarna hemliga sammankomster om konung Kristians inkallande. Nu uppbloßade herr Stens rättmätiga wrede och han samt hans unga och raska rådgifware wille med wåld straffa erkebiskopens förmätenhet; men biskoparna, som fruktade det inbördes kriget, sökte på allt sätt att mäkla fred dem emellan. På ena sidan warnade och förmanade de Gustaf Trolle till mera foglighet och eftergifwenhet, men det werkade föga på hans hårda och stolta sinne. Å andra sidan förmanade biskop Hans Brask riksföreståndaren, **att styra sin wrede och besinna, att det gällde icke allenast honom sjelf, utan hela rikets lugn och wål.** Sten Stures ömsinnta och milda hjerta bewektes af deßa skäl. Han undertryckte sin rättwisa harm, öfwerwann sin billiga afsky för Trollen, och beslöt att än en gång söka en fredlig förlikning. Han for till Distingen 1516, samt trädde i Upsala domkyrka inför högaltaret till Trollen, lyckönskade honom till erkebiskopsstolen och wille i en fullkomlig försoning och glömska begrafwa allt gammalt agg, alla oförrätter och endast tänka på det gemensamma fäderneslandets wål. Men den nedrige, öfwermodige prelaten beswarade deßa ädla känslor med förakt, gäckeri och bittra förebråelser. Brinnande af en ädel harm wederlade herr Sten strax på det heliga rummet Trollens beskyllningar, och reste sedan derifrån till Stockholm, hwarest han skref till påfwen och framställde Trollens onda och upproriska uppförande. Påfwen swarade och förmanade Trollen och hela Swenska presterskapet, **att ej wåldsamligen uppsätta sig mot werldsliga regementet, utan sköta sitt embete med spakhet.** Men Gustaf Trolle aktade hwarken påfwe eller riksföreståndare.

I Juli månad sammankallade herr Sten en riksdag i Telje, och bjöd Trollen komma dit för att aflägga sin trohetsed och deltaga i rådplägningarna. Trol-

len kom icke, utan fortsatte sina stämplingar om Kristians infallande, hwilket då Sturen förnam, beslöt han att hastigt och med wåld det förekomma. Oförtänkt bemägtigade han sig Nyköpings slott, der Sten Oxenstjerna war slottsherre. Denne, som war delaktig uti Trollens rådslag, sjuknade och dog i fängelset, men upptäckte förut på sin dödsbädd de hemliga anläggningarna, och angaf alla de andra medbrottslingarna deri. Då tog herr Sten Stegeholms slott från den hemliga förrädaren Per Turesson Bjelke och innestängde honom jemnte herr Erik Trolle i fängelse. Wid underrättelsen härom inneslöt Gustaf Trolle och hans wänner sig på Stäket och befästade sig der. Sturen bad gamla Jakob Ulfsson och de andra biskoparna söka beweka Trollen till försonlighet, men det war förgäfwes; denne wäntade hjelp af konung Kristian. Deßutom tyckte han sig wara fullkomligt trygg på Stäket. Detta war uppfördt i en fruktbar och ljuflig trakt af Mälaren på en liten holme wid det smala sundet Almarestäk. Det war inköpt af förra erkebiskopar, hwilka der walde sitt säte och uppförde en stark borg. Denna utwidgades och befästades allt mer och mer af deras efterträdare, och hade redan ofta tjenat till skygd för erkebiskoparnas hemliga stämplingar och öppna uppror. Men erkebiskoparna sjelfwa kallade honom för S:t **Eriks Borg**, wiljande genom detta namn gifwa den det anseende af helighet, som de genom eget uppförande ej mägtade förwärfwa. Detta fasta slott skulle nu herr Sten belägra; men, som han saknade dertill flere krigsförnödenheter, sände han ett skepp till Lybeck för att derifrån hämta sådant. Herr Stens stjufmor, fru Märta, som war honom mycket gramse, underrättade hemligt konung Kristian härom, och denne lät, midt under det stillestånd, som nu war mellan honom och herr Sten, wåldsamt borttaga skeppet, och detta war början till Danska kriget. Emedlertid började herr Sten belägringen af Stäket så godt han kunde, och på en ny riksdag i Arboga d.

6 Jan. 1517 beslöto de uppretade ständerna att **ingalunda antaga konung Kristian, den der aldrig skulle hålla sina ord och löften som konung, när han nu redan förut ej wille hålla sitt stillestånd.** Widare beslöto de, **att belägringen för Ståket skulle med all magt fortsättas, slottet i grund nedrifwas och Trollen från sin syßla afsättas.** Då nu i följe häraf Trollen blef allt hårdare inspärrad på Ståket, så begärde han få komma till samtals med herr Sten. Den unge Gustaf Eriksson Wasa, som nyß kommit till herr Stens hof, skulle undertiden wara såsom gißlan på Ståket, och befallte erkebiskopen strängeligen, att, i händelse Sturens folk gjorde honom något förnär, skulle slottsfolket strax upphänga herr Gustaf Wasa utanför på muren. Sturen med många rådsherrar kommo emedlertid på utsatt timma till det bestämda samtalet; men de fingo sitta uti twå timmar under häftigt regn utanför slottet och wänta på erkebiskopen. Slutligen kom icke han sjelf, utan hans fogde ned, och förkunnade, att erkebiskopen ej ännu på sex månader wille ingå någon dagtingan. Orsaken härtill war, att Trollen hade fått höra, att en Dansk flotta till hans hjelp wore just nu till förwäntandes.

Härmed förhöll sig sålunda. Sedan konung Kristian hade borttagit herr Stens skepp och brutit stilleståndet, förstod han granneliga, att han ej nu mera skulle kunna genom underhandlingar och list erhålla Sweriges krona. Han beslöt derföre söka uti uppenbart krig eröfra henne. Erkebiskopen i Lund utfärdade en bannlysning öfwer Sten Sture och Swenska rådet, emedan de **wåldfört erkebiskops Trolles rättigheter, och icke wille emottaga sin rättmätiga herre och konung, Kristian af Danmark.** Denna bannlysning lät konungen öfwersätta på Swenska och öfwerallt kringsprida, och bifogade derwid sina egna bref, uti hwilka han dels med hot dels med löften

sökte winna folket. Både bref och bannlysning blefwo af Swenskarna föraktade. Gudstjensten fortsattes som förut och folket bibehöll sin gamla kärlek och trohet för herr Sten. Men konung Kristian hade åfwen utrustat en flotta med 4000 man, hwilken under anförande af den tappra sjöhjelten Sewerin Norrby och Joakim Tr lle, erkebiskopens farbroder, anlände till Upplandsskären, hwarest Danskarna började härja landet. Herr Sten slog dem snart tillbaka, och han sände nu för sista gången några rådsherrar till Trollen; **han bad och beswor honom att förbarma sig öfwer det olyckliga fäderneslandet och icke längre gynna deß fiender.** Det war för döfwa öron taladt; Gustaf Trolle tänkte på sin hämnd och sin höghet, icke på foster andets wälfärd och åra. Emellertid hade Danskarna ånyo landstigit wid Dufwenäs, straxt utanför Stockholm. Sten Sture, åtföljd af den unge och tappre Gustaf Wasa samt en trogen krigshär, skyndade dit, och slog Danskarna så, att de efter en stor förlust måste skynda sig ombord igen. De seglade tillbaka till Danmark; men efterlemnade elände och förstöring, emedan de flerestädes stränderna utefter landstego, härjade och brände land och städer.

Sten Sture sände några af de wid Dufwenäs tagna Danska fångarna till erkebiskopen för att underrätta honom om det olyckliga slutet på Danska tåget. Då erböd sig Trollen, **att öfwerlemna slottet, allenast han finge fri och säker fara derifrån och tillträda sitt stift igen;** men herr Sten swarade, **att Gustaf Trolle hade bort göra detta anbud långt förut. Nu hade för hans skull så mycket blod flutit, att han wore att anse som en mandråpare och en till det heliga biskopsembetet ingalunda tjenlig man.** En riksdag sammankallades i Stockholm d. 23 Nov. Erkebiskopen kom dit på gifwen lejd, men förde ett stolt och högmodigt språk infför ständerna. **De woro,** sade han, **icke hans rätte**

domare. Han wille bewisa sin oskuld inför den heliga fadren i Rom, som anförtrott honom både det andeliga och werldsliga swärdet, hwarmed han sökt bibehålla den trohet, de swurit det Danska konungahuset. Den wore snarare en förrädare, som förledt dem derifrån, och de borde finna, att de allesamman woro slafwar under en gåsande yngling, som uppoffrade dem för sin egen ärelystnad. Öfwer detta trotsiga tal förbittrades ständerna på det högsta. De uppsatte, undertecknade och beseglade en skrift, uti hwilken de förklarade **Trollen för högförrädare, den der fört afwog sköld mot fäderneslandet. Han skulle från sin syßla afsättas och Ståke slott, som alltid warit af erkebiskoparna mißbrukadt till rikets förderf, skulle i grund nedrifwas. Mot-Danskarna skulle hwar och en wara färdig att wid första uppbåd wåga lif och blod.** Menigheten war så förbittrad och framstötte så hårda och hotande ord, att ingen af alla Trollens närwarande wänner wågade säga ett enda ord till hans förswar, eller undandraga sig att deltaga i hans dom. Men då den sluge biskop Hans Brask uti Linköping skulle sätta det stora warsigillet wid sitt namn, lade han oförmärkt derunder en liten sedel, på hwilken han skrifwit de orden: **detta gör jag nödd och twungen.**

Trollen reste från riksdagen tillbaka till Ståket, men hans tjenare och anhängare, som fruktade för att än mera uppreta folket, twingade honom att snart uppgifwa detsamma. Då han nedfördes derifrån till Swenska lägret, war det endast med möda, Sturen förmådde rädda honom undan det uppretade folket, som i sin förbittring wille mörda den förhatade landsförrädaren. Han måste med en högtidlig ed afsäga sig erkebiskopsembetet, sattes i Westerås kloster, hwarifrån han ytterligare måste skrifwa till Upsala domkapitel, bekräfta sin afsägelse, och bedja dem wälja en ny erkebiskop. Ändteligen erhöll han tillåtelse att fa-

ra hem till sin faders egendom, Ekholm, och der sedan förblifwa. Sådant slut fick herr Gustaf Trolles stolthet den gången, och besannades sålunda det gamla ordspråket, att **högmod går för fall.** Men det starka Ståkets slott blef af den förbittrade allmogen straxt wid deß öfwerlemnande uppbrändt och nedrifwet. Länge sågos de ödsliga lemningarne deraf på den lilla holme, som ligger wid Almareståksbro. Nu har tiden redan öfwerdragit dem med moßa och mull; grönskande löfträd hafwa öfwerallt skjutit upp derutur och omgifwa och betäcka hela holmen, så att wandraren nu mera knappt kan igenfinna några spår af den wäldiga och bergfasta borg, der Swueriges fordom så öfwermägtiga erkebiskopar herrskat.

4 Kap.

Om Kristian Tyranns ungdom.

Wi måste nu med wår berättelse wika något tillbaka för att kunna förtälja något om den ofta omtalade konung Kristians ungdom.

Redan af sin fader, konung Johan, hade han ett swårt lynne att ärfwa, ty denne war ofta under de sednare åren besynnerlig till mods, ja stundom alldeles ursinnig. Om Kristians födelse berättades ocksä underliga ting; att han nemligen kom till werlden med handen hårdt knuten och fylld med blod, och flere dylika sägner. Då amman en gång war ute, kom konungens apa och tog den späda prinsen, bar honom först högst upp på slottstaket och sedan tillbaka oskadad ned igen. Under hela sin barndom wisade han ett hårdt och grymt sinnelag. Konung Johan betalade i början för honom hos Hans bokbindare, en ansedd borgersman i staden, att prinsen skulle bo och äta der, medan en lärd kanik alla dagar gick dit och un-

underwisade honom; men Hans bokbindare och deß hustru blefwo snart ledsna wid den elaka goßen och lemnade honom ifrån sig. Han skulle nu både bo och äta hos kaniken; denne kunde likwäl med alla sina förmaningar och hårda bestraffningar aldrig få prinsen till lydnad och förstånd. I synnerhet wisade Kristian en beständig åhåga att klättra omkring på de högsta tak, murar och sådant. Kaniken warnade honom, sägande, att **den högt will klifwa, faller djupast ned.** Men Kristian swarade, att **låga ställen passa blott för låga menniskor; höga åter för de höga.** Kaniken straffade honom hårdt; men så snart han war ute, började Kristian sitt klättrande som förut. Kaniken tordes slutligen ej lemna honom ensam hemma, utan tog honom med sig i kyrkan, ottesång och aftonsång, och lät prinsen der stå bland de andra barnen, som en korgoße. Detta kunde konung Johan ingalunda lida, utan införskref en kunnig Tysk man, måster Konrad. Af denne lärde prins Kristian wäl mycket, så att han kunde förstå och skrifwa sitt Latin, hwilket icke war wanligt den tiden; men han wisade ingen håg för studier, och när han blef något äldre, brydde han sig föga om måster Konrad, utan lefde efter egen lust och böjelse, hwilken icke war god. Många woro också, som gerna deltogo med den blifwande konungen uti hans utswäfningar, förförde honom till flera och hjelpte honom att dölja dem, för att derigenom komma i hans gunst och draga nytta deraf. Detta stallbrödralag mutade slottets portwaktare, så att de fingo wara ute ofta hela nätterna igenom. Då swärmade de omkring öfwerallt i staden, inträngde här och der i husen och förehade många både wåldsamma, lättsinniga och löjliga upptåg; men mest uppehöllo de sig på sådana ställen, der det bästa win och de dägligaste qwinnor funnos, fördrifwande der tiden med hwarjehanda utswäfningar och owäsen. Utaf detta uppkom i staden mycket ondt tal om prinsen. Slutligen trängde det äfwen till konung Johans öron. Han

kallade junker Kristian till sig och gaf honom skarpa förebråelser och allwarsamma förmaningar, samt tuktade honom så eftertryckligt med piskan, att Kristian måste på knä bedja sin fader om förlåtelse och utlofwa att aldrig mera sådant företaga. Konung Johan litade dock icke mycket hwarken på deßa löften eller på prins Kristian, utan trodde alltid, att han skulle blifwa en elak och warnartig menniska.

Under de häftiga twisterna mellan konung Johan och gamle herr Sten, föll denne sednare på det rådet att uppwäcka oroligheter i Norrige mot den förra. Detta gick också lätt nog, ty den Norrska adeln, som war förtryckt af Danskarna, afundades den Swenska adelns frihet och anseende samt lockades af Swenskarnas framgång. Det utbrast sålunda ett allwarsamt uppror. Då skickade Johan dit prins Kristian, som nu war en tjugu års yngling, på det att han skulle få någon sysselsättning för sitt häftiga och oroliga lynne, och tillika dämpa deßa rörelser. Kristian gjorde detta, dels med wåld dels med list, och förfor derwid med både förstånd och raskhet, men tillika med så mycken grymhet, att han till större delen utrotade hela den mägtigare Norrska adeln. Några få kommo undan och deras afkomlingar lefde obemärkta som bönder inne uti landet; likwäl bibehöllo de alltid sin höga börd i kärt minne, och ännu i denna dag får man understundom uti de stora bondstugorna bland Norrska fjellen se bondens hela slägtregister, härledt ända från Olof den Helige och Harald Hårfager, inskuret på de breda bjelkarna. — Det war jemnwäl under denna tiden, som Kristian företog det grymma krigståget uti Swerige, som wi redan förut sid. 218 omtalat; och hade han genom allt detta utspridt stor räddhäga och fruktan för sig öfwer hela norden.

Under den tiden, som prins Kristian war i Norrige, lefde uti Bergen en qwinna af låg och ringa börd,

råa och föraktliga seder, men ett listigt, dristigt och å-regirigt sinne. Hennes namn war] Sigbrit, och hennes fädernesland Holland, hwarest hon warit fruktmånglerska, i Norrige blef hon krögerska. Hon hade fört med sig sin dotter, Dywika, hwilken af alla beskrefs så utmärkt skön och intagande, att hennes like ej fanns uti hela norden och ingen kunde se henne utan att blifwa på det högsta intagen. Hon hade åfwen ett mildt, ömt och godt hjerta, hennes seder woro rena och hennes rykte obefläckadt i hela staden. Erkebiskop Walkendorf i Trondhjem, hwilken tillika war prins Kristians kansler, såg och talade en gång med henne på gatan och blef alldeles hänryckt af hennes behag Han beskref dem med så mycken förtjusning för prins Kristian, att denne dag och natt endast tänkte på den sköna Holländskan. Slutligen beslöt han att fara den långa och farliga wägen från Kristiania till Bergen, enkom för att få se denna landskunniga skönhet. En bal tillställdes samma afton; och alla stadens fruntimmer blefwo bjudna dit. Kristian blef strax hänryckt af Dywikas skönhet. För att ej förråda sig dansade han först med det fruntimmer, som satt bredwid Dywika, och andra dansen med henne; men detta sista förnyade han flera gånger på aftonen, så att alla klarligen sågo, hwad han i början wille så noga dölja. Ifrån detta ögonblick war han för ewigt fästad wid henne. Hon och Sigbrit måste följa efter honom till Kristiania, der han åt dem lät uppbygga ett präktigt hus, och gaf dem från sitt slott mycken betjening och allt, hwad de önskade; och den annars så hårda och oböjliga Kristian kunde lätteligen af den sköna Dywika och den sluga Sigbrit ledas, hwart de wille. Folket, som redan förut hade trott Sigbrit wara en elak trollpacka, påstod, att hon genom en kärleksdryck hade förhäxat Kristian och bundit honom för alltid wid Dywika.

5 Kap.

Om Kristian Tyranns regering.

Wid ryktet om prins Kristians beslutsamhet och hårdhet började Danska rådet tweka om de skulle wåga taga honom till konung; ty de fruktade mycket, att han skulle blifwa en sträng och sjelfrådig herre samt inskränka deras magt och anseende. Nästan uti hela Europa måste konungarna på den tiden wid sin hyllning underskrifwa en konungaförsäkran eller så kallad handfästning, hwaruti rådets, den högre adelns och presterskapets företrädesrättigheter bekräftades och ofta nog utwidgades, så att konungens magt war så godt som ingen; all rikedom och allt anseende hopades hos de höga herrarna och presterna, och bönderna woro endast de förras slafwar. Så war också förhållandet i Danmark; rådet fruktade likwål, att Kristian skulle göra slut derpå. Men de sista åren, konung Johan lefde, war prins Kristian nere i Danmark, ställde sig ganska stilla och ödmjukt samt helt förändrad till sinnes; så att de bedragna rådsherrarna wid Johans död 1513 walde Kristian till hans efterträdare; och denne underskref, utan ringaste inwändning, den hårda handfästning, som förelades honom.

I början utaf sin regering wisade Kristian intet af det grymma och hårda lynne, hwilket man så mycket hade fruktat; twärtom widtog han många goda och nyttiga författningar; ty han war en klok och driftig herre, så länge han förmådde tygla sin grymhet och häftighet. I sin själ tänkte han ideligen på, huru han skulle bryta rådets och de höga herrarnas magt. Efter flera andra konungars exempel på denna tiden sökte han winna detta ändamål derigenom, att han lättade och förbättrade de förtryckta böndernas tillstånd, och

wann sålunda deras kärlek; samt derigenom, att han upphjelpte borgrarne och handelsståndet utur deras djupa förfall; och, då Lutter började sin reformation, sökte han införa denna nya lära, för att derigenom krossa äfwen presternas alltför stora magt. Härigenom retade han mot sig på en gång den mägtiga adeln, de rika Hanseståderna, som förut ägt all Nordens handel, och det nu nästan allsmägtiga katolska presterskapet. Ingen wågade likwäl sätta sig emot honom, ty han gick till wäga med lika mycken klokhet som kraft. Han tycktes sålunda blifwa en både god och förträfflig konung; men då han syntes arbeta för sitt folks och rikets wäl, arbetade han endast för ett omåttligt herrskarebegär och sin egen ärelystnad. I djupet af hans hjerta bodde en ond och förwänd själ, hwilken ej gjorde någon skilnad mellan swek och redlighet, rätt och orätt, dygd och last; men ännu till någon tid förmildrades och tillbakahöllos dessa onda böjelser af hans warma och innerliga kärlek till den sköna Dywika.

Så snart nemligen Kristian blifwit konung i Danmark, lät han strart nedhämta Sigbrit och Dywika från Norrige till Köpenhamn, och fortsatte derstädes sitt umgänge med dessa qwinnor. För att stärka sin magt, gifte han sig wål 1515 med Isabella, syster till den då så wäldiga kejsar Karl den femte, och skulle med henne få den stora summan af 300,000 gyllen i brudskatt. När giftermålet beslöts, måste wäl också de Danska herrarna lofwa på Kristians wägnar, att han skulle skilja Dywika från sig. Men detta oaktadt, och ehuru Isabella sjelf war af en stor och sällsynt skönhet, af ett mildt och ädelt sinnelag, så behöll likwäl Kristian qwar sin Dywika likasom förut, till sin unga drottnings skymf och till rådets och hela rikets förargelse.

Men år 1517 dog Dywika helt hastigt, och, såsom man sade, af gift; de fleste trodde genom rådets andra åter genom Torbern Oxes tillställning Djupt

smärtades Kristian öfwer förlusten af sin älskade, och med denna sorg upptände sig hos honom ett lågande begär att hämnas hennes död. Hans fordna grymhet och wildsinnthet uppwaknade å nyo, och ingen förmådde nu mera styra eller stilla honom. Hans wrede wände sig först emot herrr Torbern Oxe. Denne war en storättad, förnäm, skön och mycket ansedd man, öfwad uti alla den tidens idrotter samt höfwidsman på Köpenhamns slott. Han hade warit alldeles förtjusad öfwer Dywikas skönhet, och det sades också, att hon gynnat honom mycket. Af denna orsak war Kristian honom ständigt gramse, och anklagade honom nu för samma sak, såsom den der **besmittat Kristians konungsliga säng.** Rådet swarade, **att Isabella och icke Dywika war Kristians gemål; och deßutom kunde ingenting herr Torbern bewisas och han sålunda till intet straff dömas.** Den rasande konungen wredgades högeligen häröfwer. **Om,** sade han, **han sjelf haft så många wänner i rådet, som herr Torbern slägtingar, så hade wäl domen blifwit annorlunda. Men,** swor han, **om också herr Torbern Oxe hade en hals så tjock som en oxe, så skulle han likafullt mista den.** Han lät nu införa från landet tolf bönder, ställde dem inom en spetsgård, förde dit herr Torbern och förnyade anklagelsen. Bönderna kunde å ena sidan ej inse herr Torberns brottslighet, men å den andra insågo de alltför wäl konungens wrede och sin egen fara. I ångsten fällde de det utslag, **att icke de, utan Torberns gerningar, dömde honom.** Detta utslag war för den blodtörstige Kristian tillräckligt. Herr Torberns slägtingar kastade sig med tårar och böner knäböjande för konungens fötter. Det war förgäfwes. Hela adelsståndet undertecknade och insände en skrift, hwari de bådo om nåd för den olycklige. Det war förgäfwes. Den påfliga legaten Arcimboldus och hela rådet lade sig ut för honom. Det war förgäfwes. De ädlaste och förnämsta qwinnorna i staden, anförda af sjelfwa

drottningen, gingo slutligen i en högtidlig och rörande procession upp till Kristian och bådo knäböjande om nåd och förskoning. Det war allt förgäfwes. Dagen derpå blef den olycklige utan miskundsamhet halshuggen.

Från denna tid öfwerlemnade Kristian sig allt mer åt sin grymhet och sina wilda böjelser. Han styrdes förnämligast af Sigbrit, hwilken, efter Dywikas död, fick ännu mera inflytande hos konungen. Ingenting afgjordes, utan att hon blef hörd, och hennes mening blef wanligtwis den gällande. Hon framdrog flera af ringare stånd i konungens ynnest, i synnerhet gynnade hon mycket Didrik Slaghök, en Holländare som förut warit barberaregesäll och war hennes slägting. Den höga adeln åter och rådet hatade hon bittert, och sökte på allt sätt förödmjuka dem. Ofta såg man wintertiden en myckenhet af herrar och konungens högsta embetsmän stå utanför Sigbrits hus och wänta på konungen, och ingen understod sig träda inom hennes portar och der söka skygd, ehuru de woro genomblötta af regn, eller måste klappa händerna samman och stampa med fötterna för att ej stelna af köld. Med sådana rådgifware och sitt eget sinnelag utmärkte sig Kristian nu allt mer och mer för grymhet. Erkebiskop Walkendorf, som fordom gjort Kristian först uppmärksam på Dywikas skönhet, hade sedan wågat göra honom allwarsamma föreställningar om att sända bort Dywika efter sitt giftermål med Isabella. Detta kunde Sigbrit aldrig förlåta honom. Han förföljdes och förorättades på allt sätt af konungens fogdar, så att han slutligen måste rymma landet och dog i nöd och fattigdom i Rom. — Kristian begärde Bornholm från Lunds erkebiskopsstol; erkebiskopen nekade och gick häldre i kloster. Kristian kastade då alla domherrarna i ett stinkande fängelse och twang dem så att afträda, icke endast Bornholm, utan mycket mer af erkebiskopsstolens tillhörigheter. — Han anklagade den mägtige Knut Knutsson från Nor-

rige förräderi. Denne frikändes af både Norrska och Danska rådet; men Kristian lät, sådant oaktadt, halshugga honom och slog alla hans gods under sig. — Den Danska ådlingen Mogens Tomißon anklagades för att hafwa handterat sina bönder för hårdt. Herr Mogens war wäl redan död, men Kristian lät utan dom och ransakning uppgräfwa den döda kroppen och hänga den i en galge, de andra adeliga herrarna till skräck och nesa. — Så framrasade han i sin wildhet. Ännu uppehölls han wäl någon tid af det lägre folkets ynnest, ty deßa, äfwen på sin sida obillige, glädde sig åt sina afundade förtryckares ofärd, äfwen fast den war orättwis. Men också deras hjertan wändes så småningom från den blodtörstiga tyrannen; och endast fruktan och bäfwan för hans hämnd höll det uppretade och förolämpade folket ännu i tygeln.

6 Kap.

Om Sten Sture och Kristian Tyrann.

Konung Kristian ämnade ingalunda uppgifwa de anspråk på Sweriges krona, som han ärft af sin far, och blef icke nedslagen genom striden wid Dufwenäs och den olyckliga utgången af fälttågen 1517. Nu ämnade han sjelf göra det bättre och kom 1518 wid Pingsttiden med en flotta till Stockholms-skären. Här och der gjorde han landstigningar och plundrade, men blef allestädes tillbakaslagen. Ändteligen förde han hela sin krigshär i land på Södermalm, upprättade der ett befästadt läger och började att beskjuta staden och det södra tornet, nemligen det wid Jerntorget. Härmed kunde han likwäl ingenting uträtta mot Swenskarna, utan fick sjelf ganska många af sitt folk både döda och sårade. Han erhöll emedlertid underrättelse, att herr Sten jemnte en stor hop krigsfolk kom tågande mot honom uti Södermanland. Konung Kri-

stian beslöt då att häldre försöka sin lycka uti ett öppet fältslag, än att låta sig inneslängas mellan Sturens krigshär och staden, och tågade derföre ur sitt läger den förre till mötes. Båda härarna stötte mot hwarandra wid Brännkyrka. Danskarna ämnade den 23 Juli tidigt om morgonen öfwerraska Swenskarna; men deßa förmärkte deras uppsåt och mottogo dem ganska kraftigt, så att det strax kom till lifligt och skarpt handgemäng dem emellan. På Swenskarnas sida bar den tappre Gustaf Wasa hufwudbaneret och herr Sten sjelf anförde och uppmuntrade sitt folk. Slutligen måste Danskarna gripa till flykten. Somliga af dem blefwo derwid sittande uti ett moras och togos till fånga, och många föllo för de förföljande Swenskarnas wapen. Kristian drog sig tillbaka inom sitt läger, ämnande fortsätta Stockholms bestormning; men herr Sten tågade som segerwinnare in deruti. Han gjorde sedan derifrån det ena utfallet efter det andra och tillfogade alltid konung Kristian någon skada och förlust. Emedlertid började sommarn lida till slut; inga anhängare wisade sig för konungen i landet; hans eget folk förminskades så småningom; maten började tryta, och ingenting kunde mot Stockholm uträttas. Så beslöt Kristian att segla hem igen. Han bröt upp från sitt läger för att draga till sina skepp, men herr Sten, som märkte hans uppsåt, gjorde med all magt ett häftigt utfall ur Stockholm efter de wikande Danskarna. Deßas återtåg förwandlades då till en brusande flykt. De sprungo öfwer buskar och gärdesgårdar undan till sina skepp; men icke alla förmådde komma dit. Många blefwo slagna under flykten; andra jagades af Swenskarna i sjön och drunknade der; och trehundrade togos till fånga och fördes af herr Sten i segertåg tillbaka in i Stockholm. Kristian betalade strax lösen för dem, erhöll dem tillbaka på sina skepp, och längtade nu efter ingenting högre än att komma hem igen ifrån denna olyckliga färd.

Men ännu wäntade honom swårare motgångar. En stark och ihärdig motwind hindrade honom att komma ur skären, hans munförråder woro redan slut; och hungern begynte infinna sig på hans flotta. Han gjorde en oförmodad landstigning, trängde ända fram till Upsala, brände staden och kringliggande byar och drog med det rof, som han kunde få, hastigt tillbaka till skeppen. Men detta war otillräckligt för så många och blef snart förtärdt. Winden war honom städse emot; snart felades återigen mat och hans förtwiflade tjenare började fly från honom och öfwergå till herr Sten. Då tog han sin tillflykt till list. Han sände fredsunderhandlare till herr Sten, och försäkrade, **att han wore färdig att sluta en fast och ewig fred och förlikning mellan båda rikena och begärde derföre ett stillestånd, samt att herr Sten wille komma till samtals med honom på flottan.** — Den ädelmodige herr Sten hörde deßa anbud med glädje; han önskade ingenting högre än att kunna förskaffa folket fred och ro. Han begagnade sig ej af Kristians olycka till att alldeles förstöra honom, utan tänkte i sin rena och storsinta själ att med ädelmod och godhet winna sin fiende. Han skänkte honom derföre det begärda stilleståndet, och som han wäl kände den stora hungersnöd, som Danskarna ledo, så lät han föra till dem kreatur och allehanda munförråd, så att de återigen fingo allt, hwad de behöfde. Han wille äfwen resa ut på flottan till det begärda samtalet med Kristian, men hans wänner och rådet satte sig deremot, föreställande honom, huru föga det war att lita på konung Kristians löften. Den öppenhjertige, redlige herr Sten kunde likwäl icke förmås att sätta tro till en sådan låghet, utan fortfor att wilja resa. De förklarade rådet, **att, i händelse herr Sten fore till Kristian, så ämnade de strart wälja sig en ny riksföreståndare, ty de woro säkra om att aldrig få herr Sten mera tillbaka ur konungens händer.** Härwid besinnade han sig och stanna=

de qwar i Stockholm. Konung Kristian erbjöd sig nu att i deß ställe sjelf komma till herr Sten, om han finge sex Swenska herrar som gißlan till sig på flottan. Detta förslag blef antaget. Sex Swenska ådlingar erbjödo sig sjelfmant, hwaribland woro Hemming Gadd, Gustaf Erikßon Wasa, Erik Ryning och Lars Siggesson Sparre. Några Danska herrar skulle åfwen lemnas tillbaka till Stockholm, och det war öfwerenskommet, att utwexlingen af deßa gißlan skulle ske wid Kungshamn, en udde utanför Blockhusudden. Emedlertid hade winden wändt sig och med winden åfwen konung Kristians sinne. Munförråd hade han fått af herr Sten tillräckligt, winden war gynnande, och intet hindrade hans återresa. Men icke nog dermed, att han så trolöst afbröt de började fredsunderhandlingarna. Han beswarade herr Stens ådelmod och förtroende med ett ännu nedrigare bedrägeri. Han sände neml. en båt, bewårad med 100 man, till Kungshamn, der den lade sig gömd bakom udden eller några af de små öarna. Som nu den Swenska båten kom dit, för att i all fredlighet wexla gißlan, rodde den Danska båten fram, bemägtigade sig de Swenska herrarna, och styrde med dem till Danska flottan, der de straxt blefwo fångslade. Efter detta nidingswerk hissade konung Kristian glad sina segel och reste tillbaka till Danmark. Nu war hans nöd förbi, nu wille han ej mer höra talas om den fred, han förut så ångsligt begärde. Han befallte sin amiral, Sewerin Norrby, att öfwerallt härja på de Swenska kusterna, och kriget med alla deß rysliga följder uppbloßade återigen mellan de olyckliga folken.

7 Kap.

Om aflatskrämaren Arcimboldus.

Wid denna tiden war det, som påfwarne drefwo

som argast sitt aflatskrämeri. De påstodo, att de goda werk och gerningar, som ett helgon gjort, utöfwer hwad som behöfdes för att blifwa salig, woro alla påfwens tillhörighet, och han kunde efter sitt behag anwända dem. När således någon hade fört en ond och elak wandel, så kunde han, sade de, af påfwen köpa sådana goda werk och gerningar och genom dem ändå blifwa salig. Han erhöll då från påfwen eller deß ombud ett så kalladt aflatsbref, som lydde sålunda: **Jag löser dig först från all kyrkans näpst, som du kan hafwa förtjent; sedan från alla synder och förseelser, som du hittills kan hafwa begått, ehuru stora de wara må, och tillgifwer dig allt det straff, du förtjent att lida i skärselden för dina synder. Jag gör dig åter delaktig i kyrkans sakramenter, sätter dig i samma oskyldighetstillstånd, som du war strax efter dopet, så att helfwetets portar skola warda för dig tillslutne, om du dör, och paradisets dörr stå dig öppen,** o. s. w. Ofta såldes till och med aflat för alla framtida synder, och en gäckande röfware mördade en gång och plundrade strax den munk, af hwilken han nyß förut köpt en sådan aflat, förswarar de sig derföre med den inwändning, att hans brott war honom redan förut förlåtet. Det råa och okunniga folket trodde emedlertid, hwad påfwen sagt, och war derföre högst begärligt efter denna aflat. Höga och låga, fattiga och rika, alla köpte, så mycket de förmådde, tyckande sig ej kunna betala sin själs salighet för dyrt. Påfwarna åter, som af slöseri, praktlystnad eller girighet ständigt behöfde mycket penningar, begagnade denna folkets widskepelse på det skamligaste. I början hölls aflaten dyr, så att blott de rika kunde på detta sätt blifwa saliga; men de snåla aflatskrämarna nedsatte sedan deß pris efter hwars och ens förmögenhet, så att de skulle få plundra äfwen det fattigare folket och kunna skrapa tillsammans så mycket mera penningar, och aldrig blef det slut på den skatt af goda werk,

som den helige fadren ägde. Redan förut hade sådana aflatskrämare warit i Swerige och derifrån utfört stora summor penningar. Utom detta drog påfwen genom Peters-penningen, genom lösen för biskoparnas fullmagter, genom annaterna och mångfalldiga andra påhitt, ofantligt mycket guld och silfwer ur riket. På detta sätt återtog Södern med list och slughet de omåtliga rikedomar, som Norden under sina fordna wikingars plundringståg med wåld röfwat till sig derifrån. — Men deßa skamlösa, orimliga och ogudaktiga aflatskrämerier woro till slutet de, som föranledde påfwemagtens fall och förnedring.

Den då warande påfwen Leo X war en herre, som älskade nöjen och prakt mycket, men ordning och sparsamhet föga. Penningar woro alltså hans beständiga behof. Han skickade derföre sin legat Arcimboldus för att sälja aflat uti Norden. Då denne kom till Danmark, måste han till Kristian betala 1100 gyllen för rättigheten att få drifwa sin handel: likwäl sökte äfwen Kristian att med stora löften winna Arcimboldus för sitt parti, bad honom göra sig all hjelp uti Swerige, och upptäckte för honom alla sina hemliga stämplingar derstädes. Arcimboldus började ocksä att arbeta för Kristian uti Swerige; men herr Sten Sture wißte att snart bringa honom på andra tankar. Han mottog den stolta prelaten med wänlighet och ödmjukhet; han köpte af honom aflat för stora penningesummor, och de öfriga Swenskarna, höga och låga, följde hans exempel; han skänkte honom deßutom ett helt bord af maßivt silfwer, samt erbjöd honom slutligen den lediga erkebiskopsstolen i Upsala, hwilken Arcimboldus, om han så wille, kunde sköta genom en vikarius och sjelf wistas uti de södra och mildare länderna. Den äre- och penningelystne prelaten, smickrad och mutad af allt detta, kunde ej längre tillsluta sina ögon för Swenskarnas rättwisa sak. Han omtalade för rådet allt, det han wiste om Kristians stämplin-

gar. På en herredag uti Arboga i December 1518, då Gustaf Trolle ytterligare affade sig erkebiskopsstolen, blef hela dennes proceß af Arcimboldus gillad och stadfästad. Han skref till påfwen, förswarade Swenskarna och sköt hela skulden till den oreda, som warit, på Gustaf Trolle och konung Kristian. Men detta allt war förgäfwes. Kristian hade redan förut wunnit påfwen på sin sida. Han war den mägtige kejsar Karls swåger, och derföre tordes ej påfwen göra honom något emot, utan bekräftade i allo den bannlysning, som Kristian genom sin erkebiskop låtit utfärda mot Swerige.

Arcimboldi resa fick ett ömkeligt slut. Han sände sin broder Antonello med en stor del af de erhållna skatterna nedåt Rom, men denne blef qwarhållen och beröfwad all sin rikedom i Danmark. Kristian hade neml. förnummit aflatskrämarens dubbelhet. Han låt derföre fasttaga och dränka en munk, som för deß räkning sålde aflat på Gottland. Arcimboldus sjelf utmålade han så illa i Rom, att denne föll helt och hållet i påfwens onåd. Tillika ämnade han att fånga och grymmeligen straffa Arcimboldus sjelf under deß nerresa. Denne fick likwål weta det och smög sig hemligen undan till Lybeck. Derifrån sökte han att uti långa och widlyftiga bref rättfärdiga sig både hos påfwen och konung Kristian, men det lyckades icke. Han måste betala ut alla sina skatter för att friköpa sin fångna broder och slutade så, plundrad och föraktad, denna sin resa.

8 Kap.

Om Sten Stures död.

Konung Kristian war ännu ingalunda sinnad att afstå från sina anspråk på Swerige; der hade han likwål eftertryckligen af sina båda fälttåg erfarit, att

till deß eröfrande fordrades wida större magt, än han förut anwändt. Han började nu också en utrustning, som mycket öfwerträffade alla de förra och war en af de största, som funnos på den tiden, och åtgick hela året 1519 till densamma. På allt sätt sökte han förskaffa sig penningar härtill. Kejsar Karl måste utbetala stora summor på hans gemåls brudskatt; Arcimboldi aflatspenningar blefwo en wälkommen förökning derpå. Nya tryckande skatter lades på både Danmark och Norrige; hwar och en, så wäl lekman som klerk, skulle neml. betala en tiondedel af all sin egendom och af all sin inkomst, och dertill en särskild afgift för hwarje boskapsdjur, till och med för höns och gäß. Samma skatt, som fordom under Margareta, fick också nu af folket samma namn, neml. **Rumpeskatten.** Mycket penningar erhöll han också derigenom, att han wid rättegångar tilldömde sig emot lag och gammal wana stora penningeböter, samt ofta slog under sig alla den anklagades egendomar. Allt detta anwändes till rustningar mot Swerige. Ej nog med, att han uppbådade kärnan af allt Danmarks och Norriges krigsfolk. Från sin bundsförwandt, konung Frans i Frankrike, fick han 2000 man fotfolk och sex kanoner under anförande af de Brêze och de la Valle. Hertig Fredrik i Holstein sände honom en stor skara Holsteinare och Mecklenburgare. Sjelf wärfwade han 4000 Tyska knektar, samt dertill flere troppar Preußiska och Skottska krigare. De flesta af deßa woro tappra och wid krig wana stridsmän. Deras anförare woro krigserfarna och mycket namnkunniga herrar uti hela Europa. De hade wid ryktet om Kristians stora rustning skyndat till honom, för att uti detta fälttåg söka ära, lycka och rikedomar. Äfwen genom förbund med främmande magter sökte han stärka sin sak; och Hansestäderna måste lofwa honom att på twå år ej göra någon tillförsel till Swerige. För att gifwa ytterligare kraft och tillika ett sken af rättwisa åt sitt företagande, lät han af påfwen utnämna sig till den, som skulle utföra

den bannlysning, hwilken war utfärdad mot Sten Sture och Swenska regeringen. En sådan bannlysning innehöll, att, till deß riket blefwe med påfwen försonadt, skulle alla kyrkor tillslutas, ingen gudstjenst tillåtas, ingen utom klerkerna få höra den ljufliga meßan; endast barn finge döpas; men intet lik jordas, intet giftermål tillåtas, ingen döende tröstas och wederqwickas af de heliga sakramenten. Sjelfwa luften wore oren och riket en förbannelse på jorden, ett utkastadt rof att inkräktas, af hwem som det wille. Herr Sten Sture och hans anhängare blefwo serskildt förklarade för halsstarriga kättare, hwilka borde med eld och swärd utrotas. Så utrustad med både andelig och werldslig magt, började Kristian sitt krigståg mot det ensamma, öfwergifna Swerige. Han walde dertill wintertiden; de tillfrusna sjöarna och kärren skulle då öppna så mycket lättare wägar för honom in i det annars så otillgängliga landet; och 1520 uti Januari bröt hela Danska hären in öfwer Småländska gränsen under anförande af herr Otto Krumpe.

Emot deßa stora tillrustningar kunde herr Sten ej sätta något annat än de Swenska bönderna, deras styrka, mod och tapperhet, deras hat mot utländskt wåld och förtryck, deras bergfasta trohet och brinnande tillgifwenhet för sin riksföreståndare och för frihetens och fosterlandets heliga sak. Och på deßa få, men fasta pelare grundade äfwen herr Sten sitt hopp och bäfwade ingalunda för den förfärliga fienden. I spetsen för 10,000 bönder tågade han ned mot gränsen, och allestädes, der han framgick, lät han upprifwa broarna samt nedhugga stora bråtar wid de trånga paßen för att derigenom hindra Danskarnas ytterligare framträngande. Slutligen mötte härarna hwarandra wid staden Bogesund, hwilken nu kallas Ulricehamn. Här uppställde herr Sten sin krigshär på sjön Åsunden, och lät på båda sidorna om sig upphugga isen samt

wid stranden fälla brätar, på det hans krigshär ej skulle kunna tagas i ryggen. Han satte sig upp på sin goda stridshäst, som war ljus till färgen, och öfwad att under slaget bita och slå omkring sig och dymedelst tillfoga fienden skada; derpå red han fram i spetsen af sin här, ordnade och uppmuntrade sina män och betraktade med uppmärksamhet, men utan fruktan, de antågande Danskarna.

En af herr Stens tjenare hade emedlertid gått öfwer till fienderna och utwisade för dem, hwar hans fordna herre red, ty han war lätt att igenkänna på den ljusa hästen. Strart lät Krumpe föra fram några falconeter och befallte skjuta med dem mot spetsen af Swenska hären, der herr Sten war. Falconeterna framfördes, skjutningen begyntes och redan wid tredje skottet kom en kula, studsade mot isen och gick sedan igenom herr Stens lår och hans häst, samt störtade båda öfwerända. Wid detta olyckliga skott sprungo några af Swenskarna dit och drogo fram sin älskade höfdinge undan den döda hästen och förde honom ur trängseln och faran; men denna olycka nedslog Swenskarnas hopp och mod. Twänne gånger drefwo de wäl tillbaka de angripande Danskarna, men för tredje anfallet weko de undan, och gåfwo sig på flykten. Ingen hade mod, ingen hade anseende nog att träda fram och som anförare samla dem tillhopa och föra dem mot fienden tillbaka. Hela hären, rådwill, nedslagen och höfdingslös, upplöstes och skingrades. Hwar och en skyndade hem till sitt, lemnande fienden öppen wäg inåt det fruktbara Westergötland. Herr Otto Krumpe begagnade ocksä sin fördel och skyndade framåt, så mycket han förmådde. Redan den 1 Februari stod han wid Ramundeboda på Tiweden, men der måste han stanna, ty Swenskarna, som repat mod till sig, hade här besatt en stor bräte, som herr Sten förut låtit fälla, och tycktes de nu wilja göra fienden starkt motstånd. Krumpen beordrade de Franska hjelptrop-

parna att göra första anfallet, men de blefwo så hårdt emottagna, att en af deras höfwidsmän, den tappre Jakob de la Valle; och hälften af hela truppen blefwo nedhuggna och anfallet mißlyckades. Då kom herr Erik Abrahamsson Lejonhufwud, förrådde sitt fäderneslaud och wisade Danskarna en annan wäg omkring bråten. Swenskarna sågo sig oförmodadt omringade, ledo en stor förlust och måste fly undan och öppna wägen för de framträngande fienderna. Deße utbredde sig öfwerallt uti Nerike och Westmanland, uppslogo på kyrkodörrarna påfwens bannlysnings-bref, framforo i husen med mord, plundring och brand, och spridde harm, fasa och förskräckelse kring hela landet.

Herr Sten hade emedlertid på en släda blifwit förd från det olyckliga slagfältet uppåt riket; men hans sår förwärrade sig allt mer och mer; benet swullnade och började hota med döden. Under all smärta war likwål bekymret för Sweriges öde herr Stens största sorg. Han hade förut beställt om förhuggningen på Tiweden, och om det motstånd, Danskarna der mötte. Han fruktade åfwen, att Gustaf Trolle med alla sina anhängare skulle öfwergå till fienderna, och sände derföre biskop Mattias i Strengnäs till Trollen för att göra en förlikning mellan dem båda. Erkebiskopen wisade sig härtill ganska benägen, och lofwade, att, långt ifrån att biträda konung Kristian, skulle hans högsta omsorg wara att stå honom emot. Glad öfwer detta löfte, skyndade herr Sten till Stockholm för att widtaga alla anstalter till deß förswar. Han fördes uti en släda öfwer den tillfrusna Mälaren från Strengnäs till förbemälte stad, men under wägen dog den ädle riddaren, lemnande efter sig hela riket uti sorg, nedslagenhet och förwirring. Hans lik fördes till Stockholm, der hans gemål, fru Kristina Gyllenstjerna, nu befann sig. Som Danskarna redan innehade Westerås, hwarest hans fädernesgraf war, så lät fru Kristina jordfästa honom i Franciskaner-

klostret eller Riddarholmskyrkan, och må man wäl säga, att hans ädla och ridderliga mod, hans redliga och obefläckade wandel, hans milda och kristliga wäsende, hans kärlek och trohet i döden mot sitt fosterland fullkomligt hade förtjenat åt honom ett hwilorum i detta tempel midt bland Swériges konungar och största män.

9 Kap.

Om Kristina Gyllenstjerna.

Efter herr Stens död tycktes det, som intet motstånd skulle möta Danskarna. De höga herrarna kommo tillhopa än på det ena än på det andra stället för att wälja en rikshöfwidsman. Herr Ture Jönsson Roos talade mycket om sig sjelf, såsom den der wore mest paßande till detta höga embete; men hwarken herrarna eller allmogen kunde finna detsamma. Somliga wille wäl strida för herr Stens son, men ett sexårigt barn dugde icke till hufwudman i slika tider. Slutligen församlade sig både bönder och herrar wid Elgsund i Södermanland för att mota Danskarna; men, då deßa nalkades, uppkom en twist mellan herrarna; de kunde icke förlikas om höfwidsmannaskapet och hela hären upplöstes och skingrades. Biskop Mattias Lilje i Strengnäs hade warit Sten Stures kansler, och war en mild och wälmenande man, samt Swenska saken uppriktigt tillgifwen. Hos honom samlade sig alla herrarna natten derpå och beslöto förekomma all onödig blodsutgjutelse, emedan de swårligen skulle förmå göra Danskarna något motstånd. Biskop Mattias sändes derföre af dem till Krumpen, samt afslöt med honom en wapenhwila på elfwa dagar. En herredag hölls då i Upsala, der Gustaf Trolle uppträdde som erkebiskop och öfwertalade herrarna att antaga Kristian, hwaremot Krumpen på Kristians wägnar lofwade full-

komlig glömska och förlåtelse för det förflutna, samt att bibehålla hwar och en wid deß privilegier och egendom; och de afundsjuka och giriga herrarna, som likwäl i all enfalld trodde på Kristians löften, utdelade mellan sig alla rikets län och syßlor. Nu tycktes det, som konung Kristian skulle hafwa wunnet spel; likwäl återstod mycket. Sändebuden, som till Stockholm öfwerförde underrättelsen om förenämnde afhandling, återkommo med det swar, att fru Kristina ingalunda wille hylla konung Kristian. Gustaf Trolle drog förtörnad med 5000 man för att qwäsa den förmätna qwinnan; men hans utsända underhandlare funno Norrbro uppbruten, staden wäl befästad samt hälsades med skarpa skyckeskott från deß murar, så att Gustaf Trolle måste draga sig tillbaka igen med oförrättade ärender.

Sten Sture den yngres gemål hette Kristina Gyllenstjerna, dotter af Nils Gyllenstjerna till Fogelwik och Sigrid Banér. Hon war en klok och förståndig fru, och tillika driftig, oförskräckt och höghjertad, hwadan folket satte mycken tillit och förtröstan till henne. Hon ensam förlorade icke modet, då alla andra mißtröstade om Sweriges sak. Wid underrättelsen om herr Stens död skyndade hon till Stockholm, och besörjde allt, hwad som hörde till deß förswar. Hon förlorade med detsamma en af sina späda söner, men denna dubbla sorg förmådde ej nedslå hennes starka själ. Fästningswerken förbättrades; skjutgewär och krut infördes; bewäpnade fartyg lades omkring staden; krigsknektar besoldades och sattes under wißa anförare af borgrarna; alla uppmuntrades genom hennes tal och skänker, och hela borgerskapet lofwade henne med en helig ed att till sista man förswara sig mot fienden. Äfwen hos främmande furstar och folk sökte den rådfulla qwinnan hjelp. Hon sände sin ena son i säkerhet till Pålen och underhandlade med detta rikes ko-

konung om att derifrån få hjelptroppar. Från Lybeck skaffade hon sig sådana under anförande af en käck Westfalare, Staffan Saße. Till de inhemska herrarna skref hon de ömmaste och allwarligaste bref, förmanande dem till enighet, mod och beslutsamhet, och framför allt bad hon dem wälja en tapper och dugtig herre till riksföreståndare. Så stod denna hjeltemodiga qwinna, ett kraftfullt stöd för det sjunkande riket, en obeweklig klippa mot alla fiendens försök. Af bedrägliga löften lät hon sig ej däras, smicker föraktade hon, och wäldet trotsade hon inom Stockholms wälbefästade murar.

Hennes mod och hennes framgång ingöto nytt lif och ny kraft hos de nedslagna Swenskarna. Då bönderna hörde, att Sturens enka så tappert förswarade sig i Stockholm, började de resa sig öfwerallt. De samlade sig i stora hopar, walde de längsta och starkaste till sina anförare samt öfwerföllo och nedhöggo Danskarna, ehwar de träffade dem. Östgötarna belägrade biskop Brask, som hyllat Kristian. Nerikesboarna tillfångatogo den förrädiska Erik Lejonhufwud. Westmanlänningarna fängslade biskop Otto Swinhufwud i Westerås, och gjorde ett stort nederlag på Danskarna wid Badelundås; och Södermanlänningarna oroade beständigt Danskarna och biskop Mattias i Strengnäs. Men den hårdaste striden föreföll wid Upsala. Dit församlade sig nemligen en stor hop bönder och angrep, långfredagen 1520, den Danska hären, som låg utanfer staden. Wäderleken war på det högsta gynnande för bönderna, ty snö och isbark, förda af en stark storm, slogo Danskarna i ögonen, så att de icke förmådde se eller begagna sina skjutgewär; och snön, som war kram, fastklibbade sig i tjocka klumpar under hästarnas hofwar, så att karl och häst störtade öfwerända och hela ryteriet blef onyttigt. Bönderna med winden på ryggen gjorde derföre med pilar,

klubbor och pålyxor ett ganska stort nederlag på de Danska, drefwo dem på flykten och skulle alldeles hafwa förstört hela deras här, om de haft någon duglig anförare; men nu gick det, såsom det står i den gamla rimkrönikan:

Bonda=örlig man icke kan prisa,
Ej om deras strid qwäda storan wisa.

Bönderna hade sins emellan ingen ordning, ingen krigstukt, ingen anförare, hwars bud de wille hörsamma. Så snart derföre Danskarna woro drifna på flykten, skingrade sig bönderna för att plundra, och endast en mindre hop förföljde fienden. Då sprang en gammal Dansk krigsman fram, ryckte fanan från den frusna och förskräckta fändriken, fastband henne wid ett träd, och ropade högt åt sina kamrater, **att de skulle förswara sitt baner.** Härwid hejdades Danskarna i deras flykt, och en häftig strid begynte omkring trädet. Swenskarna, få och utan ordning, måste snart gifwa wika. Danskarna, uppmundrade af framgången och af Gustaf Trolle, samlade och ordnade sig och angrepo återigen Swenskarna. Då gjorde de på deßa ett stort och ömkeligt nederlag; många blefwo nedhuggna, andra jagades uti Fyrisån och drunknade; och en stor skara blef innebränd i en tegellada, så att bönderna här förlorade flera tusen man.

I Maj månad kom konung Kristian med en stark flotta och inspärrade dermed Stockholm på sjösidan, men från landssidan belägrades det af twenne härar, en på hwardera malmen. Lockelser förenades med magt. Kristian medförde mycket salt och sill, utdelade deraf åt de bönder, som kommo till honom; och biskop Mattias for såsom Danskarnas trognaste och trägnaste wän beständigt omkring i landet för att wända folkets hjertan till konungen. Men allt detta war förgäfwes. Stockholm hade öfwerflöd på allt ting, deß

borgerskap war fru Kristina i döden tillgifwet och alla Kristians anfall återstudsade kraftlösa från fasta murar och trogna bröst. På landet wille bönderna alldeles icke stilla sig, de fortforo uti sitt förödande småkrig med Danskarna, och många adliga herrar, som woro Sturens wänner, repade håraf mod och hjelpte bönderna. Herr Johan Månsson Natt och Dag i Kalmar, biskop Arwid Kurk i Åbo, Nils Banér och Måns Jönsson på Westerås gjorde Danskarna all den afbräck, de förmådde. På detta sätt förflöt sommaren, provianten förtärdes och ingenting kunde winnas. Kristian rasade af wrede. Det lyckades honom wäl att öfwerrumpla Westerås slott, men denna olycka förmådde dock ej nedslå modet hos de Swenska; han fick ännu ligga twänne månader förgäfwes utanför Stockholm. Han förbannade detta olyckliga krig, och skulle hafwa wändt om, så framt ej blygd och hämndgirighet hållit honom qwar. Då fick han af någon det rådet att sända några Swenskar herrar in i Stockholm: de kände närmare folket samt hwars och ens tänkesätt och hade lättare för att öfwertala dem att gifwa sig. Detta råd behagade Kristian. Han ditsände biskop Mattias, herr Erik Ryning och Hemming Gadd. Denne siste, Sturarnas fordne trofaste wän och Swenskarnas förswarare, hade nu under sin 2-åriga fångenskap öfwergått till Danskarnas parti; den åttioåriga swage gubben hade icke förmått motstå Kristians magt, slughet och frestelser. Deßa sändebud hördes med harm af det trogna borgerskapet, och föga felades, att icke Petter Fredag, en rask Swensk höfwidsman, hade i sin förbittring ihjelslagit den gamle doktor Hemming. Det lyckades likwäl för sändebuden att draga några af adeln samt åfwen några borgare på sin sida, och ökades detta parti så småningom. Då derföre fru Kristina förnam, att förräderi war inkommet uti staden, insåg hon, hurn swårt det skulle blifwa att förswara den. Hon beslöt alltså att dagtinga med Kristian. I början af September slöts freden.

Kristina och hennes parti skulle erkåna Kristian som konung och öfwerlemna åt honom Stockholm. Kristian deremot lofwade först i allmänhet glömska af det förflutna och af alla twister. Den skada, som af Sturens parti blifwit tillfogad Trollen, Otto Swinhufwud med flera, skulle aldrig straffas, ej en gång omtalas. Sedan lofwade han serskildt, att alla klagomål, som han kunde hafwa mot Sturarnas parti, skulle wara nedlagda. Kristina skulle få behålla sin mans egendomar och förläningar, och konungen blifwa mot hela hennes slägt icke allenast en huld konung, utan en fader. Deßa och många andra dylika löften bekräftade Kristian med sitt insegel och med de dyraste eder.

Nu ändtligen öppnades Stockholms portar för den wäntande konungen. Den 7 Sept., då allt inne uti staden war färdigt till hans högtidliga emottagande, kommo båda borgmästarna ut till Kristian på Södermalm, och öfwerlemnade honom stadens nycklar. Omgifwen af ettusen ryttare och twåtusen fotknektar höll han sitt intåg. Först gick det till Storkyrkan, der kungen hörde meßan och mottog wälsignelsen, sedan till slottet, som öfwerandtwardades uti hans händer; slutesligen fördes han till Gorius *) Holst, en mägta rik och konung Kristian tillgifwen borgare, hwilken hade åt honom tillagat ett stort och ganska härligt gästabud, och allt skulle wara endast fröjd och glädje uti staden; men redan andra dagen sågo borgrarne med förskräckelse, huru Kristian låt uppslå twenne galgar, en på Stortorget och en på Korntorget. Den tappre Måns Jönsson, befälhafware på Westerås slott, blef strax upphängd på Stortorget, och tillika på ett grymt och obarmhertigt sätt pinad och söndersliten. Han war dock inbegripen uti den dagtingan, som fru Kristina

---

*) Han hette egentligen Gregorius.

hade ingått med Kristian, och Swenskarna betraktade derföre med håfwan detta det första tecknet till deras nya konungs grymhet och trolöshet. Mot alla andra war likwäl konung Kristian ännu ganska mild och wänlig. Åt herrarna lofwade han alla de förläningar, alla de fördelar, de begärde, men i synnerhet lade han sig winn om att få bönderna på sin sida. Han fortfor att med sill och salt muta dem, och talade för dem tidt och ofta, huru all oro och allt ondt i Swerige hade kommit från de höga herrarnas ärelystnad, obändighet och sjelfswåld. Genom detta tal, som wäl icke war så osannt, wille han förbereda bönderna och liksom winna deras bifall till det rysliga mord, han ämnade anställa. Emedlertid red biskop Mattias beständigt omkring i riket och arbetade för Kristian, och Hemming Gadd sändes till Finnland för samma orsak; men sjelf reste Kristian tillbaka till Danmark för att öfwerlägga med sina förtrognaste om, hwad man nu borde företaga med Swerige, medan man hade det så i sina händer. Han wille för alltid göra det till ett lyd- och skattrike under Danmark liksom Norrige sedan blef; men härtill kunde den krigiska och stolta allmogen ingalunda twingas, så länge den hade tillgång på lika krigiska och stolta ädlingar till anförare. Det blef derföre beslutadt, att för framtida säkerhet alla de förnämsta herrarna i Swerige, de måtte tillhöra hwilket parti som hälst, skulle dödas och hela Swenska adeln förtryckas, och med detta beslut kom Kristian den 20 Oktober tillbaka till Swerige för att der fira sin kröning.

10 Kap.

Stockholms Blodbad.

Till Stockholm sammankallades nu en allmän riksdag af alla ständ, för att bewista konungens kröning,

som skedde den 4 November i Storkyrkan. Den förrättades af Gustaf Trolle, tillika med de andra Swenska biskoparna; men till allas förwåning buros regalierna, icke af Swenska, utan af Danska herrar. Herr Otto Krumpe bar nemligen kronan, Sewerin Norrby spiran, Henrik Göe äpplet och Jörgen Pogewisk swärdet. Kristian förnyade härwid sin konungaed och sina förra löften, och anammade nattwarden till bekräftelse derå. Efter kröningen steg han upp och satte sig på en stol framför högaltaret, och skulle nu efter gammal sedwana riddarslaget gå för sig. Men förgäfwes wäntade alla att se denne heder wederfaras några bland de Swenska herrarna. Herr Otto Krumpe, herr Sewerin Norrby, herr Nils Lycke samt några andra Danska män framkallades. De blefwo med all högtidlighet dubbade till riddare; men ingen enda Swensk sågs bland dem. Då riddarslaget war slut, framträdde en härold, och utropade, att såsom Swerige wore med swärd wunnet, kunde ingen Swensk nu hafwa förtjent den ära att blifwa riddare. Men framdeles wille konungen hafwa dem i sitt minne, om de blefwo trogna och tappra. Sedan reste konungen sig upp och stödde sig med ena armen mot högaltaret. Då trädde kejsar Karls sändebud, doktor Johan Suckot, fram för honom, hängde kring hans hals en stor gyllene kedja, och höll derwid ett latinskt tal, hwari han på kejsarens wägnar förklarade Kristian för riddare af den kejserliga gylleneskinns-orden samt ledamot uti det Burgundiska förbundet, och utlofwade deßa förbundsfurstars hjelp, enär det skulle påfordras. Efter deßa högtidligheters slut begåfwo sig alla till slottet, der ett ganska stort gästabud war tillagadt. Det räckte i tre dagar med mycken prakt och fröjd; ty konungen sjelf wisade sig mycket glad, och war mild och nädig mot Swenskarna, likasom han welat godtgöra deras förnedring under sjelfwa kröningen.

Men under detta yttre skrymteri dolde han helt andra känslor än nåd och mildhet. Han gick till råds med sina förtrognaste wänner, Didrik Slaghök, Nils Lycke, Jöns Beldenack och flera. Det blef dem emellan strart afgjordt, att man borde utrota hela den Swenska adeln nu, emedan man hade dem nästan allesammans uti sina händer; och biskop Otto Swinhufwud hade redan gifwit konungen en lista på alla dem, som borde falla. Men frågan blef sedan, under hwad förewändning detta skulle ske, ty Kristian wille sjelf synas oskyldig. Somliga föreslogo, att man borde tillställa ett upplopp och slagsmål mellan Swenskarna och Danskarna i staden, och sedan derför anklaga och aflifwa de Swenska herrarna; men det wore fara wärdt, att det tillställda uppleppet kunde blifwa werkligt, ty borgerskapet älskade ingalunda Kristian och Danskarna, fastän de hade wid kröningen skänkt honom ett förgylldt och konstigt arbetadt kredenz af 345 lods wigt med 60 Ungerska gyllen uti, såsom wedermäle af deras glädje öfwer den lyckliga händelsen. Andra rådde att lägga krut under slottet och anklaga Swenskarna derför, såsom de der welat spränga konungen i luften; men denna list war alltför uppenbar. — Åter andra wille, att man skulle begagna sig af påfwens bannlysning, och anklaga dem för deras förgripelse mot erkebiskop Trolle; men konungens löfte om glömska af det förflutna, hans högtidliga och heliga ed derpå kunde ej gerna inför allas ögon så fräckt brytas. Derwid inwände herr Didrik Slaghök, **att konungen wäl gifwit förlåtelse och lofwat glömska för sin egen person; men på påfwens och kyrkans wägnar hade han hwarken gifwit eller kunnat gifwa ett sådant löfte.** Detta illistiga och nedriga påhitt begagnades med glädje. Det blef beslutadt, att Gustaf Trolle skulle anklaga det Swenska rådet och herrarna, för hwad de brutit mot honom och erkebiskopswärdigheten, samt derföre begära rättwisa i

följe af konungens ed att hålla alla sina undersåtare wid lag och rätt.

Detta beslut skulle utföras den 7 Nov. eller dagen efter kröningshögtidligheterna, och blifwa likasom en bekräftelse på dem. Denna dag blefwo derföre en mängd Swenskar under allehanda förewändningar uppkallade på slottet. Der inferdes de uti en stor och rymlig sal, men sågo med förskräckelse, att portarna bakom dem tillstängdes, så att ingen mer kunde komma ut, men wäl in i slottet. När alla woro samlade, inträdde konung Kristian och satte sig på sin domarestol, och kring honom hans förnämsta herrar och råd. Då steg erkebiskop Gustaf Trolle fram, och började anklaga unga herr Sten och Swenska rådsherrarna m. m. såsom förut med konungen öfwerenskommet war. Då sade Kristian: **Herr erkebiskop, lyster eder icke drifwa denna sak med sämja och förlikning, efter hwad gode män kunna ransaka; eller wiljen j hafwa den efter lagen afdömd?** Erkebiskopen begärde, **att de anklagade, som woro närwarande, skulle häktas, och deras sak efter lag dömas af påfwen.** Men konungen sade, **att denna sak ej borde skjutas till påfwen, utan här hemma i riket afgöras;** hwarmed äfwen erkebiskopen förklarade sig nöjd. Somliga säga, att Gustaf Trolle war af konungen hårdeligen twungen och trugad till denna stränga anklagelse; men orsaken, hwarföre Kristian ej wille att målet skulle hänskjutas till påfwen, war den, att han ej då fått någon förewändning att mörda Swenskarna.

Som nu anklagelsen först och förnämligast war ställd mot herr Sten, så måste hans enka, fru Kristina, som äfwen war närwarande, träda fram och förswara sig och sin aflidne man. Hon sade då, **att det, som blifwit brutet mot erkebiskopen, hade skett ej endast på herr Stens bewåg, utan med**

hela rådets och rikets bifall och beslut; och för att ytterligare styrka detta, uppwisade hon det stora pergamentsbref, som innehöll Trollens dom på riksdagen i Stockholm 1517 Kristian tog med begärlighet detta dokument; det skulle för honom blifwa ett lagligt bewis mot de anklagade. Alla, som underskrifwit det, framkallades nu hwar efter annan. Först kom biskop Hans Brask i Linköping. Han wisade då den lilla sedeln med de orden: **härtill är jag nödd och twungen,** hwilken han gömt under warsigillet*); och blef derföre frikänd. Derpå framkallades de andra biskoparna, och sedan rådsherrarna. Hwar och en sökte göra sin ursäkt; men ingen frikändes mer än biskop Otto. Konungen gick ut, men hans råd fortsatte undersökningen, som drog ut långt på mörka aftonen; så att ljus och facklor blefwo inburna. Slutligen kommo herr Sewerin Norrby och Klas Bille in. Före och efter dem gingo tjenare med swärd och bloß; och de wandrade så rundt omkring hela salen, utwäljande och gripande bland den förfärade myckenheten dem, som skulle fångslas. Då hjelpte det ej biskop Mattias, att han så ifrigt arbetat för konung Kristian; hans förra wänskap och trohet mot Sturen kunde ej förlåtas, och han blef fångslad; ännu mindre undslapp biskop Vincentius af Skara, hwilken alltid förblifwit Sturarnas wän och Kristians fiende, dock fördes båda biskoparna uti ett bättre fängelse än de andra. De öfriga så kallade brottslingarna blefwo] allesammans inkastade i tornet om hwarandra, rådsherrar, prelater, borgmästare, adelsmän, prester, borgare o. s. w. Häribland woro herr Erik Abrahamßon Lejonhufwud, som wisat Danskarna wägen öfwer Tiweden, Erik Ryning, som jemnte Hemming Gadd hade hjelpt Kristian in i Stockholm; deras fega eller förrädiska öfwergång båtade dem nu föga. Deßutom

*) Se sid. 234.

woro der Erik Johanßon, Gustaf Wasas fader, Knut Kurk, Eskil Banér, Erik Gyllenstjerna, fru Kristinas bror, Joakim Brahe, Gustaf Wasas swåger, m. fl. *). Den öfriga myckenheten, som war innestängd på slottet, släpptes ej heller ut, utan måste under bäfwan och ängslan derstädes tillbringa hela natten. Om morgonen derpå d. 8 Nov. kl. 9 på förmiddagen blefwo flera af de innestängde Swenska presterna kallade till stora salen, der de, tillika med Jöns Beldenack, Gustaf Trolle, biskoparna Hans Brask och Otto Swinhufwud, skulle utgöra en andelig domstol. Jöns Beldenack framställde då till dem den frågan: **Om ej de, som sammanswurit sig mot påfwen och den heliga Romerska stolen, borde anses som kättare.** Somliga af presterna woro öfwerens med Kristian och swarade Ja. Andra insågo ej hwad härunder låg förborgadt, och swarade också Ja. Andra åter förstodo wäl, hwarut det syftade, men de fruktade för Kristians hämnd och swarade också Ja. Med detta utslag war konungen nöjd. Det öfriga af domen tillade han sjelf. De Swenska herrarna hade nemligen satt sig emot påfwen; de woro derföre enligt domstolens beslut kättare; de skulle ock derföre som kättare dö.

---

*) Härwid undslapp dock en bland borgrarna, neml. Klawus Boye. Han war en owanligt tjock och fet man. När han nu skulle kastas in i fängelset med de andra, war fängelsedörren för smal. Knektarna gåfwo sig ej tid med att tränga in honom, utan ställde honom i ett hörn af rummet så länge. Medan de nu höllo på med att instänga de andra, smög Klawus Boye sig ut så sakta som han kunde, och det lyckades honom att i slottet gömma sin stora kropp under de båda dagarna, som blodbadet påstod. Derefter kom han fram och blef då af Kristian förskonad.

Hela dagen hade stadsportarna warit tillstängda, så att ingen kunde slippa ut. Redan tidigt på morgonen häde trumpetare ridit kring hela staden och utropat, att ingen borgare finge wid lifsstraff gå ut ur sitt hus, förrän det åter blefwe tillåtet. Stora hopar af bewäpnade Danskar uppställdes här och der på de förnämsta platserna, skarpt laddade fältstycken framdrogos på Stortorget och mynningarna wändes mot de största gatorna. Hela staden war i en hemsk och förskräcklig wäntan.

Klockan 12 på dagen öppnades ändteligen slottets portar. En wäldig skara bewäpnnde knektar kommo först fram derutur och uppställde sig uti twänne långa rader från slottet till rådhuset *). Mellan dem framfördes de fångna Swenska herrarna ända till Stortorget, der en stark spetsgård af Danska soldater slöts omkring dem. Folket, som nu fått tillstånd att åter gå ut, strömmade dit och åskådade med bäfwan och ängslan dessa förskräckliga tillredelser. Då framträdde på rådhusets burspråk herr Nils Lycke, den nyss blifne riddaren, och ställde sitt tal till den församlade menigheten sålunda: De gode män skulle icke undra öfwer, hwad de här finge se för sina ögon. Desse framförda män woro allesammans arga kättare och olydiga mot den helige fadren i Rom; de hade laggt krut under slottet för att derigenom döda konungen; likwäl hade han ämnat skona dem, men erkebiskop Gustaf Trolle hade tre gånger giort knäfall för honom och begärt att få rättwisa. Nu afbröt honom biskop Vincentius nedifrån torget och ropade högt, att allt detta wore endast drafwel och lögn; men Gud skulle en gång straffa Kristians grymhet och trolöshet. Herr Anders Karlsson och Anders Nut ,twenne rådmän i

*) Rådhuset war då beläget der börsen nu är.

Stockholm, ropade också högt på de andra Swenskarna, bådo och förmanade dem, *att framdeles ej mer låta bedraga sig af falska löften, men att en gång hämnas detta rysliga wåld och tyranni.* De Danska krigsknektarna gjorde nu starkt buller, så att deßas tal icke skulle kunna höras; och på konungens befallning (det säges, att han från ett af rådhusets fönster betraktat alltsammans) skulle nu afrättningen taga sin början, och herr Klas Bille ställde sig der bredewid för att emottaga den gyllene riddarekedjan och ringen af hwar och en, innan han skulle afrättas. Då bådo fångarne, *att de åtminstone måtte få bikta sig först och anamma de heliga sakramenterna.* Men äfwen detta nekades; och biskop Mattias leddes först fram. Då han nu stod på knä med sammanknäppta och upplyftade händer, kom hans kansler, Olaus Petri, och deß bror springande dit, och i detsamma hwiftade swärdet till och den älskade biskopens hufwud rullade ned mot dem på marken. Utom sig af fasa ropade de, *att detta war en omensklig gerning.* Strax ryckes de för sådana ord inom spetsgården och hade wißerligen blifwit afrättade med de andre, om ej några Tyskar räddat dem *). Sedan halshöggos biskop Vincentius och derefter kom ordningen till rådsherrarna. Erik Abrahamßon Lejonhufwud, Knut Kurk, Erik Johanßon Wase, Erik Ryning, Erik Gyllenstjerna, Eskil Banér, Joakim Brahe

---

*) Deßa twänne bröder hade nemligen studerat uti Wittenberg i Tyskland. Ewert Leuf, en af de Tyska knektarna, som sett dem der, och trodde dem wara Tyskar, sade derföre till sina kamrater, att som de icke woro Swenskar utan Tyskar, så borde de skonas. Detta skäl hjelpte och bröderne kommo undan; men deßa woro just de, som sedermera så mycket biträdde Gustaf Wasa wid att införa Lutterska läran i Swerige.

och tillsammans tretton herrar af rådet och ridderskapet. Derefter kommo stadens tre borgmästare och tretton rådmän samt sluteligen femton af de mest ansedda borgrarna, hwilka, somliga utan att weta af det minsta, ycktes bort utur sina hus till döden. En borgare, Lars Hanßon, stod och betraktade under tårar det förskräckliga uppträdet: soldaterna ryckte honom in i spetsgården och till straff för sitt medlidande måste han sjelf böja sitt hufwud under swärdet. Ändtligen slutades afrättningen den dagen; de halshuggnes hufwuden blefwo uppslagna på pålar, med undantag af biskop Mattias, åt hwilken, för hans stora förtjenster mot konungen, den nåd bewisades, att hans hufwud ej spetsades utan lades mellan hans fötter. Alla de döda fingo ligga qwar på torget till allmän förskräckelse. Ett häftigt regn kom och wanställde liken ännu mera och det blodblandade wattnet strömmade öfwerallt från Stortorget ned åt gatorna, bärande ett blodigt budskap om, hwad der uppe förewarit.

Andra dagen, fredagen d. 9, märkte Kristian, att många hållit sig undangömda, hwilka han gerna wille aflifwa. Han lät då utropa, att alla kunde trygge wisa sig, ty han wille inga flera straffa. Många läto bedraga sig häraf och kommo oförsigtigt fram. Strax början blodbadet å nyo. Sex eller åtta blefwo på torget halshuggna. Galgarna woro beständigt fulla med döda kroppar, och de aflifwade herrarnas tjenare, hwilka, okunniga om hwad som skedt war, kommo till staden, ycktes ofta dit med så mycken hast, att de, som de kommo af hästen, med stöflor och sporrar hißades upp i galgen. Konungens drabanter och knektar ströfwade öfwerallt omkring i husen, mördade männerna, wåldförde qwinnorna och plundrade allt. Så mycket de kunde medföra, borttogs; det syntes dem wara nog att lemna de tomma husen qwar åt enkorna och de faderlösa barnen.

Ännu ett dygn öfwer fingo liken ligga på Stortorget. Med fasa och afsky såg folket, huru hundarna började sönderslita så mången ädel och oskyldig mans kropp, och, som det war deßutom warmt i luften ännu, så började en elak stank att kännas och man fruktade för pesten. Före sabbatens ingående skulle derföre kropparna bortföras. Då erinrade Jöns Beldenack, att de som kättare ej borde få åtnjuta rigtig begrafning, utan wore skyldiga till att brännas. Så skedde ock. På Södermalm, just der nu Katrina kyrka står, uppfördes ett stort bål. Dit utfördes laßtals de bleka och wanställda kropparna och förbrändes till aska.

Kristian sjelf öfwerlemnade sig i ett slags wansinnighet åt wrede och raseri. Han befallte, att Sten Sture den yngres lik skulle uppgräfwas utur kyrkogården på Riddarholmen, och det berättas, att han i sitt raseri bitit uti den aflidnes halfmultnade lemningar. Likaledes lät han uppgräfwa herr Stens och fru Kristinas unga, under belägringen aflidna son. Han tillät äfwen den hämndlystne Gustaf Trolle att uppgräfwa den wördige fadren Mårten Jönßons kropp, emedan denne hade, som sekreterare hos Sten Sture, högeligen förtörnat erkebiskopen. Deßa trenne lik blefwo också utförda till det stora bålet på Södermalm och med de andra förbrända. Qwarteren **Sturen större** och **mindre** wid Katrina kyrka behålla ännu minnet deraf.

Kristian lät kalla till sig fru Kristina. Då hon i sin sorg och förtwiflan hade trädt framför honom, bad han henne wälja, antingen hon wille brännas, dränkas eller lefwande begrafwas. Den ädla frun föll afdånad ned för hans föter. De kringstående böner, hennes egna tårar och stora rikedomar bewekte tyrannen; men hon måste lofwa att kalla till sig från Dantzig sin unga son, för att i Danmark uppfostras. Hennes moder, den gamla fru Sigrid Banér, som genom

ett äldre gifte åfwen war mormoder åt Gustaf Wasa, blef inknuten i en säck och kastad i strömmen; men några af de kringstående förmådde rädda henne genom att lofwa åt Kristian hennes stora rikedomar; ty detta war det bästa sätt att beweka honom till mildhet. Fru Sigrid blef uppdragen; men både hon, hennes twänne döttrar, fru Kristina samt fru Cecilia af Eka, och twänne Gustaf Wasas systrar, samt flera ädla och förnämliga qwinnor bortfördes säsom gißlan till Köpenhamn och insattes uti det rysliga fängelset, Blå tornet. Der dogo Gustaf Wasas mor och twänne systrar samt flere andra af swält, törst och köld; och de, som kommo med lifwet derifrån, hade derför att tacka endast drottning Isabellas mildhet, hwilken emot sin grymma gemåls wilja mildrade deras elände, så mycket hon förmådde.

Icke blott i Stockholm lät den blodtörstige konungen bödelsswärdet rasa mot Swenskarna. Öfwerallt i landsorterna befallte han, att det skulle ske på samma sätt. Sådan konung hade också tillsatt sådana fogdar, som hwarken blygdes eller ryste för att efterkomma en sådan befallning. Didrik Slaghök, som sattes till biskop efter Vincentius och tillika till ståthållare på Stockholms slott, Jöns Beldenack, som kom till Strengnäs efter Mattias, Anders Perßon på Örebro, Jöran Mattßon och junker Tomas uti Finnland hade konungens högsta förtroende häri, och ingen bland dem drog i betänkande att låta det Swenska blodet rinna. I alla landsorter rasade förföljelsen. Många af de Swenska herrarna woro nog låga och nedriga att förråda hwarandra för Danskarna, sökande derigenom en föraktlig och afskywärd hämnd för enskilda och obetydliga twister.

Några dagar efter blodbadets slut fick Kristian tidning från Danmark, att hans drottning födt honom en dotter. Då tillställde den usle smickraren Gorius

Holst en stor högtidlighet. På rådhuset skulle alla samlas till en pråktig måltid, till dans och andra lustbarheter, för att wisa sin glädje öfwer det fröjdefulla budskapet. Festen skulle ske på borgerskapets bekostnad, men nog kan en hwar weta, med huru mycket glädje borgrarna betalade sina penningar, och deras qwinnor dansade med sina blodiga förtryckare. Kristian utgaf sedan ett bref öfwer hela riket. Han förklarade deruti: **Att de aflifwade herrarna hade warit kättare och blott med deras död hade riket kunnat befrias från påfwens bannlysning och fördömelse. Nu wore åter detta skedt, och han kunde få styra landet i fred och ro efter deß lagar och gamla sedwanor. Regeringen skulle i hans frånwaro skötas af erkebiskop Gustaf Trolle och deß fader herr Erik Trolle.** Som likwäl konungen fruktade ett uppror, så upplifwade han det gamla beslutet från Linköpings kyrkomöte (se sid. 21) **att ingen bonde skulle få båra wapen**, och lät äfwen på några ställen borttaga dem från bönderna. Det war ej litet förödmjukande och påkostande för Swenskarne att stå stilla och se Danskarna stolta och triumferande taga bort deras bößor, bågar och swärd. Då skall någon af Swenskarna låtit de orden undfalla sig, **att jern och swård icke skulle fattas så länge de till tyrannens straff finge behålla sina fötter att förfölja och sina händer att hämnas med.** Härpå swarade de öfwermodiga Danskarna, **att en hand och en fot kunde wäl på Swenska bonden afhuggas; han förmådde nog ändå att med den andra handen och ett träben styra plogen.** Detta orimliga rykte utspriddes, troddes och förorsakade en stor förskräckelse, ty Kristians onaturliga grymhet hade gjort sjelfwa det otroliga troligt.

Uti December begaf han sig ändtligen på återresan till Danmark; upprestа galgar, stegel och blo-

diga afrättningar utmärkte hela hans wäg. I Nyköping lät han hänga sin egen gunstling Klas Holst. Julen tillbragte han i Linköping hos biskop Hans Brask. Denne förrådde åt konungen twänne af Sturens trognaste tjenare, Swen Hök och Peder Smed; de blefwo båda skiftade i fyra delar och uppsatta på stegel. Uti Jönköping fick han herr Lindorm Ribbing, och lät halshugga honom och hans tjenare. Litet derefter ertappade han äfwen herr Lindorms twenne söner, den ena åtta, den andra sex år. Kristian, fruktande för deras hämnd i framtiden, beslöt att döda dem. Den äldsta gossen framleddes först och blef halshuggen. Den yngre såg på det rinnande blodet och sin broders rödfläckade kläder, utan att weta, hwad det betydde; men då han framfördes, wände han sig med barnslig oskuld till bödeln och sade: "**Kära man, bloda icke ned "min skjorta, som min broders, ty då får jag ris "af mamma.**" Bödeln, upprörd, kastade ifrån sig swärdet, och utropade: "**Förr skall min egen skjorta blodas, än jag skall bloda din.**" Men den tigerhjertade konungen, som sjelf åskådade detta hjertskakande uppträde, beweektes icke deraf. I wildt raseri framkallade han en grymmare tjenare, som afslog det oskyldiga barnets och den medlidsamma bödelns hufwud. Sedan for han till Nydala kloster och fortsatte der sina förfärliga grymheter. Dock, redan nog är berättadt om hans wildhet och raseri. Hjertat ryser wid att både höra och förtälja mera.

Uti denna afskywärda samling af brott och grymhet är det en tröst att finna några ädelsinnade män, som wågade sätta sig emot en så förfärlig ström. Då kejsar Karls legat, doktor Suckot, med alla sina warningar ej förmådde afhålla Kristian från Stockholms blodbad, reste han hastigt bort, yttrande öppet sin afsky. Herr Otto Krumpe öfwergaf Kristian strax; han wille ej längre tjena en sådan herre. Danska

ädlingarna afskydde och förbannade sin konungs tro: löshet; och Sewerin Norrby beskyddade uppenbart de Swenska herrar, som togo sin tillflykt till honom. De woro ej många. Döden eller förskräckelsen hade gömt dem undan, den förre i grafwen, den sednare uti de otillgängliga bergen. Hade de genom sin egennytta, äregirighet, trätlystnad och obändighet under förra är: hundraden beredt sitt fäderneslãnd så många olyckor och så mycket elände; så hade de nu ock sielfwe fått plikta derför med det hårdaste straff. Men Kristian, som war medlet dertill, kunna wi ej utan fasa betrakta uti hans rysliga framfart, allt sedan han beslutat det gudlösa och oerhörda förräderiet. Icke medlidande, icke gudsfruktan, icke hans wänners råd, icke hans egen fördel mägtade mer hejda hans raseri. Han hade med fast beslut kastat sig in på lastens bana; blindt rusade han fram derpå, trampade rättwisa, mensklighet och alla dygder fräckt under fötterna, och störtade sig derigenom ännu hastigare i det djupa förderf, som redan länge wäntat på den konungsliga mißdådaren.

Tids-Tafla.

Stenkilska ätten.

1061 Stenkil gynnade kristendomen, krigade med Norrige. Död 1066.

Håkan Röde gynnade kristendomen, fredlig. Död 1079.

Inge den äldre och Halstan. Inge wille med wåld utrota hedendomen. Affatt.

1100 Blot-Swen, hedningarnas konung. Inge mördade Blot-Swen. Blef åter konung. Krig med Norrige. Dog 1112.

Filip och Inge den yngre. Filip dog 1118. Inge regerade fredligt och stilla, dog 1129.

Ragwald Knaphöfde och Magnus Nilßon stridde om kronan. Slaget wid Fotewig 1134.

Swerkerska och Erikska ätterna.

Swerker den gamle. Förut konung i Öster-götland. Fredlig. Danska infallet i Wärend. Dödad 1155.

Erik den helige. Mild, oegennyttig, lag-stiftare. Omwände Finnar. Dödad 1160.

Karl VII. Swea och Göta konung. Fördref Eriks mördare. Första erkebiskop i Swerige. Dödad 1168.

Knut. Orolig regering. Esterna plundra kusterna kring Mälaren. Knut upptog Swerker Karlßon till medhjelpare i rege-ringen. Dog 1199.

1200 Swerker den unge. Mördade Eriks barn på Elgarås 1205. Andeliga frälset infördes. Sla-gen wid Lena 1208, wid Gestilren 1210, der Swerker sjelf föll.

Erik, den första konung i Swerige, som kröntes. Dog 1216.

Johan den fromme. Utwidgade andeliga frälset. Olyckligt tåg mot Estland. Dog 1222.
Erik läspe och halte. Folkungarnas uppror. Erik fördrifwen 1229. Knut länge konung. Knut föll wid Sparrsätra 1234. Erik konung. Birger Jarl intar Österbotten. Erik dog 1250.

Folkunga ätten.

Waldemar. Hans far, Birger Jarl, styrde riket, stiftade goda lagar, anlade Stockholm, dog 1266. Waldemar afsatt 1275.

Magnus Ladulås afsatte sin bror Waldemar. Förbättrade lagarna. Kufwade Folkungarna wid Gålaqwist. Adeliga rusttjensten införd. Förbud mot wåldgästning. Dog 1290.

1300 **Birger.** Torkel Knutsson förmyndare till 1303, styrde wäl, underkufwade Karelen. Torkel halshöggs 1306. Håtunaleken 1306. Riket delades. Nyköpingssweket 1317. Birger afsatt 1318.

Magnus Smek. Matts Kettilmundsson förmyndare. Skåne, Halland, Blekinge inlöstes. Magnus, swag konung. Twistade med herrarna. Sonen **Erik** medregent från 1342 till 1359. Magnus bortgaf Skåne m. m. **Håkan** medregent 1362. Båda afsatta 1364.

Utländska konungar.

Albrekt. Gynnade Tyskarna. Twistade med herrarna. Bo Jonsson Grip mägtigare än konungen. Uppror. Slaget wid Falköping 1389. Afsatt.

Margareta, förut regentinna öfwer Norrige och Danmark. Upprättade Kalmar-Union 1397. Tog Erik af Pommern till medregent. Gynnade Danskarna. Hade oråttwisa fogdar. Dog 1412.

1400	Erik XIII. Olyckligt krig med Holstein. Förtryckte Swenskarna med grymma fogdar. Dalkarlarnas uppror under Engelbrekt 1433. Engelbrekt mördad 1436. Erik affatt 1439. Karl Knutßon riksföreståndare till 1441.
	Kristofer, wällustig, slösare. Ny allmän lag 1442. Mißwäxt. Dog 1448.
	Karl VIII. Olyckligt tåg till Gottland. Räfst. Krig med Danmark. Erkebiskopens uppror. Affatt 1457.
	Kristian I. Konung i Danmark och Norrige. Girig. Fångslade erkebiskopen. Affatt 1464.
	Karl VIII inkallades men fördrefs åter 1465. Ingen ordentlig regering uti landet till 1467.
	Karl VIII åter inkallad. Krig med Danmark. Dog 1470.
	Sten Sture den äldre riksföreståndare; regerade wäl. Finska kriget. Herrarnas afund.
1500	Johan, konung 1497. Affatt 1501.
	Sten Sture, riksföreståndare åter. Dog 1503.
	Swante Sture, riksföreståndare. Krig med Danmark. Dog 1512.
	Sten Sture den yngre, riksföreståndare. Twist med Trollarna. Krig med Danmark. Slaget wid Dufwenäs 1517, wid Brännkyrka 1518. Skjuten wid Bogesund 1520.
1521	Kristian Tyrann. Kristina Gyllenstjerna förswarade Stockholm. Upproren i riket. Kristians löften och kröning. Stockholms blodbad. Kristian affatt 1521.

Fryxell, Anders
Berattelser ur svenska historien